

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 763
Παρασκευή
17 Μαΐου 2002
Τιμή: 4 Ευρώ

13 ΙΑΝ. 2003

ίγχρονες μορφές Αυτοδιοίκησης
καταστροφή στο Γουδί
Ιωάννης Συκουτρής
II το πανεπιστημιακό προαύλιο
κοσι χιλιάδες Βενιζέλοι
ιό τον Βέλτσο
ιάμμα από τη Γλασκώβη

Στην Κούβα παίζει ακόμη η Διεθνής

...Στην υψηλίο αλυχτούν οι «πατριώτες»

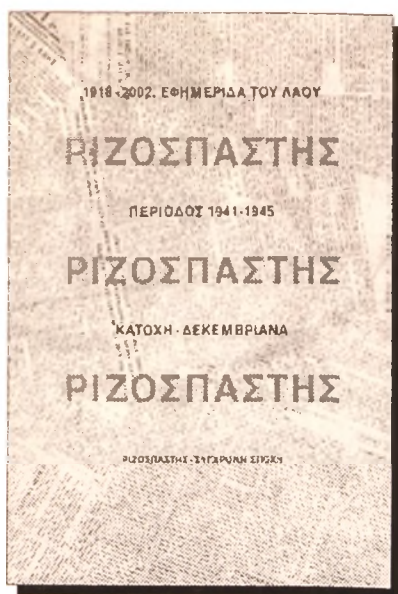

ISSN 1108-9822

9 771108 982000

20>

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
Περίοδος 1941-1945
Κατοχή-Δεκεμβριανά

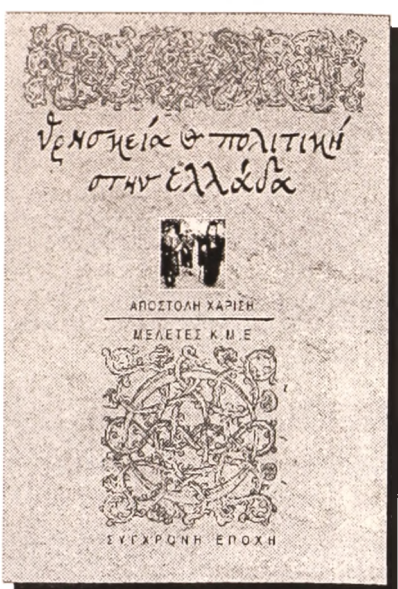
Δ. Μόλλα
Ο Καραγκιόζης μας
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

Α. Πατάκου-Λάγου
**Ανδρόνικος Α' Κομνηνός
ο «Φιλόλαος»**

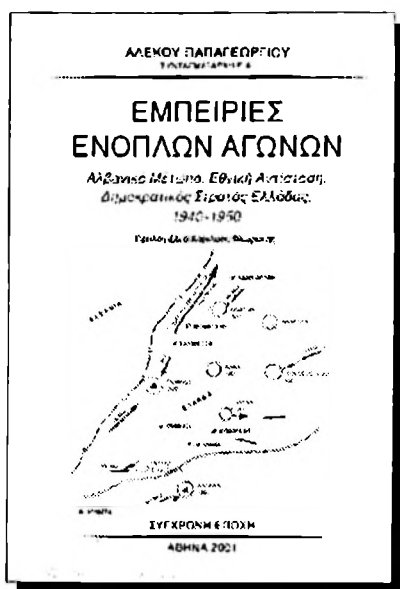
Α. Κανέλλης
Ο Δον Κιχώτης σε νέες περιπέτειες

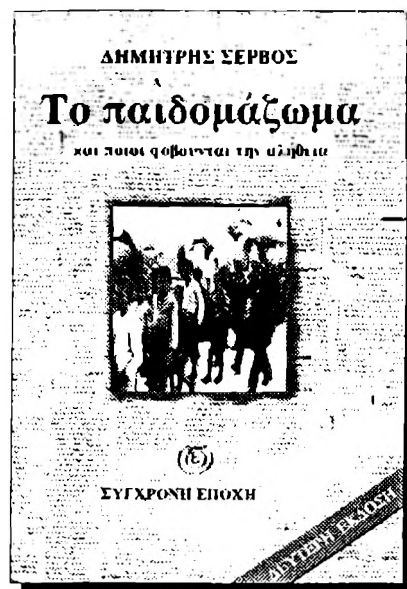
Α. Χαρίσης
**Θρησκεία και πολιτική
στην Ελλάδα**

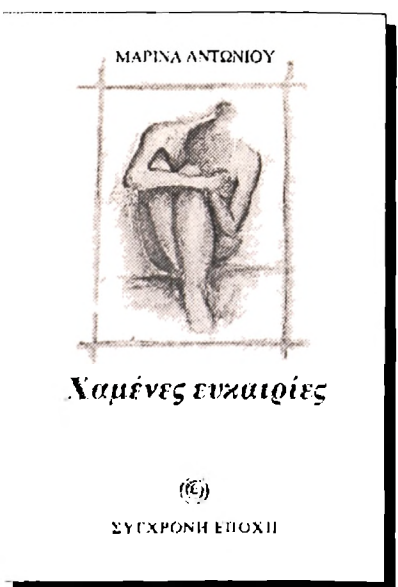
Αρ. Καμαρινός
**Ο Εμφύλιος Πόλεμος
στην Πελοπόννησο. 1946-1949**

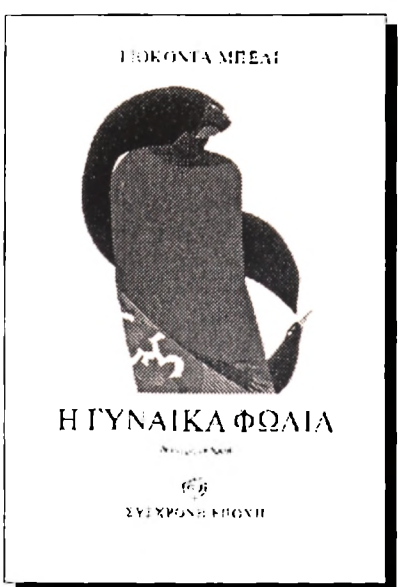
Α. Παπαγεωργίου
**Εμπειρίες ένοπλων αγώνων
1940-1950**

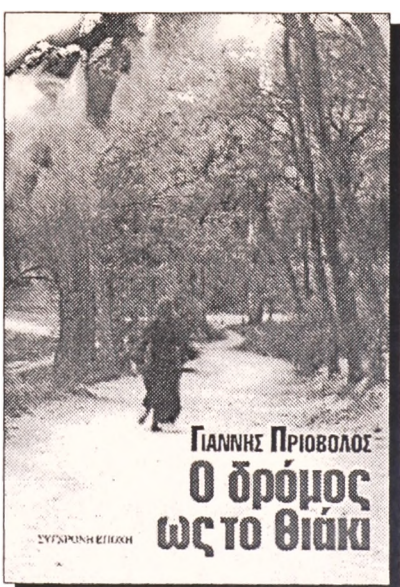
Δ. Σέφρος
**Το Παιδομάζωμα και ποιοι
φοβούνται την αλήθεια**

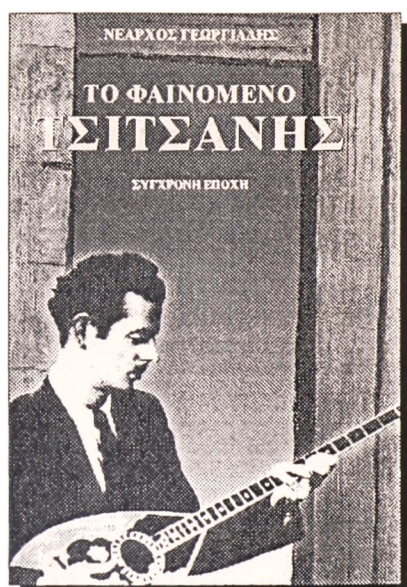
Μ. Αντωνίου
Χαμένες Ευκαιρίες

Γ. Μπέλι
Η γυναίκα φωλιά

Γ. Προβόλος
Ο δρόμος ως το θιάκι

Ν. Γεωργιάδης
Το φαινόμενο Τσιτσάνης

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα. Τηλ.: 0103820835, 0103823649. Fax: 0103813354. <http://www.sep.gr>. e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροχορδάτου 3, Τηλ.: 0103829835, 0103808132. Fax: 0103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροχορδάτου 3. Τηλ.: 0103829835, 0103808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65. Τηλ.: 0310283810. 3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19. Τηλ.: 0651038090.

Περίοδος Β' • Έτος 29ο • Τεύχος 763

Παρασκευή 17 Μαΐου 2002

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 010 7232713 - 010 7232819

Fax: 010 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 010 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξ. 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξ. 65 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 130 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 0310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Διεθνής και «Πατριώτες»	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: ΝΑΤΟ και Ρωσία τα βρίσκουν...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	13
• Όλγα Φωτακοπούλου: Όταν κερδηθεί μια μάχη...	14
• Χαράλαμπος Σαραντίδης: Η παγκοσμιοποίηση και οι πόλεις	16
• Στέλιος Καφαντάρης: Οι υπεράκτιες κτήσεις των Νεοελλήνων	18
• Τάσος Αναστασίου: Οβίδιος ο αντιαυταρχικός	19
• Δ. Α. Παπαδόπουλος: Λήμμα <i>Ιντρακομίτις</i>	20
• Λήδα Καζαντζάκη: Το μη χείρον βέλτιστον;	21
• Αλέκος Τζιόλας: Τα συνδηλωτικά της ανόδου του Λεπέν	22
• Χ.Ν.: Στην Κούβα παιανίζουν ακόμη την Διεθνή	24
• Βασίλης Μαρουλάς: Εκσυγχρονιστικός πολιτισμός	26
• Μάνος Στεφανίδης: Ολυμπιάδα και πολιτιστική αφασία	27
• Ηλίας Λάγιος: Είκοσι χιλιάδες Βενιζέλοι υπό τον Βέλτσον	30
• Αι. Χριστοφιλοπούλου: Πώς είδε το πανεπιστημιακό προαύλιο τον Ι. Συκουτρή	36
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	39
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	41
• Κ. Σενής: Της Γενιάς τα Γένια	44
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Η φωτογράφιση	45
• Νίκη Τσιλιγκίρογλου: Συνέντευξη με την Handan Ipekçi	46
• Όλγα Φωτακοπούλου: Ένας κρίσιμος συνδετικός κρίκος	48
• Ειρήνη Μουντράκη: <i>Φαίδρας Έρως</i> στο Θέατρο Πορεία	49
• Γ. Κυριακάκης: Αρχείο Ελληνικής Μουσικής	50
• Χρήστος Τσανάκας: Γιάννης Χρήστου, ο ιεροφάντης	52
• Μάνος Στεφανίδης: Τέχνη για τον κόσμο	54
• Β. Μαζωμένος: Ρέκβιεμ για έναν μάνατζερ	57
• Κ. Ακρίβος: Ποιοι <i>Εμείς</i> ; Ποιοι οι <i>Άλλοι</i>	58
• Απ. Διαμαντής: Ο Άρης του Δ. Χαριτόπουλου και το άγχος των ιστορικών	60
• ΒΙΒΛΙΟ	63

Στο εξώφυλλο: Peter Howson, *Πατριώτες* (1991), λάδι 206x275 εκ.

Ο ίδιος ο καλλιτέχνης αφηγείται: Προχωρούσα ένα πρωί στα περικόρα της Γλασκώβης όταν είδα τη σκηνή που ζωγραφίζω με τους άντρες και τα σκυλιά να τρέχουν δείχνοντας κάτι. Στο μυαλό μου μετασχηματίστηκαν τα *macho* σύμβολα ενός ανεγκέφαλου πατριωτισμού, μιας επιδεικτικής βίας και μιας μέγιστης, ηθικής σύγχυσης.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ «ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ»

Η ΚΟΥΒΑ μάς προκαλεί να ξανασκεφθούμε τα κοσμοϊστορικά γεγονότα που χάραξαν τον πλανήτη από τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα έως την ανατροπή τους στη δεκαετία του '90. Το ορθόδοξο «κομμουνιστικό» καθεστώς επιβιώνει εκεί, όπως επιβιώνει, παιανίζοντας ακόμη τη Διεθνή και κυματίζοντας διεθνιστικές σημαίες.

Η ΥΠΟΛΟΙΠΗ υφήλιος έχει παραδοθεί εκούσα-άκουσα στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία των πολυεθνικών συμφερόντων και στις θεολογικές εντολές της υπερδύναμης. Στον αντίποδα των διεθνιστικών ιδεωδών της αλληλεγγύης και της ειρήνης, η νέα παγκόσμια τάξη υποδαυλίζει τους τοπικούς υπερεθνικισμούς και τις ελάχιστονες συγκρούσεις ή τις διασυνοριακές κρίσεις, ώστε να ελέγχει την υδρόγειο και να διατηρεί ανοικτές τις αγορές των πολεμικών προϊόντων. (Που έχουν πάντως πολύ συγκεκριμένη χώρα προέλευσης.)

ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ του Ισραήλ, της Τουρκίας, του Πακιστάν είναι άκρως διαφωτιστικά. Αλλά και στην πεφωτισμένη Ευρώπη η σωβινιστική υστερία, ντυμένη πλέον με την ακροδεξιά, φασίζουσα παρενδυσία, εντείνει την ανυσηχία όσων δεν παρασύρονται από συνθήματα ευκολίας και από ρατσιστικά σύνδρομα. Γιατί άλλο πράγμα η –απόλυτα φυσιολογική και αποδεκτή– αγάπη για τον τόπο κι άλλο πράγμα οι μονομανείς ιδεοληψίες της υπεροχής, του φυλετικού πρωτείου, της ξενοφοβίας ή των «καθαρών» χωρών. «Καθαρή Ελλάδα» υπόσχεται ο Γ. Καρατζαφέρης θυμίζοντας εφιαλτικά την καθαρή Γερμανία των Ναζί ή την ξεκαθαρισμένη Γαλλία του Λεπέν.

ΓΙΑ ΠΟΙΟΥ είδους πατριωτισμό μιλάμε; Ποιος καινούργιος κίνδυνος απειλεί την ειρήνη και τον πολιτικό πολιτισμό της σύνολης ανθρωπότητας;

ΗΔΗ ΟΙ ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ του κόμματος Λικούντ στο Ισραήλ ψήφισαν ότι δεν έχουν δικαίωμα σε μια πατρίδα οι Παλαιστίνιοι, τροφοδοτώντας με καινούργιες προοπτικές την υπόθεση της βίας στη Μέση Ανατολή. Απ' την άλλη πλευρά οι υπερατλαντικοί υπερπατριώτες ετοιμάζονται για να ξανατιμωρήσουν το Ιράκ καθ' οδόν προς τα πετρέλαια της Κασπίας. Και τα δυοίωνα σύννεφα πυκνώνουν.

ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΣ τον ξεχασμένο σκοπό της Διεθνούς από τους εθνουσιώδεις νεολαίους της Αβάνας την Πρωτομαγιά, σκεφτόμιασταν πόσο παλαιό αλλά και πόσο σύγχρονο είναι το μήνυμά της. Αρκεί κανείς να ξαναφουγκραστεί με ζέση τις προαιώνιες ανθρώπινες ανάγκες...

ΘΑ ΣΑΣ
ΦΤΙΑΞΩ ΑΡΙΣΤΕΡΕΣ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ!

ΜΑΥΡΟΓΑΛΟΥΡΟΣ
ΓΙΑ ΔΗΜΑΡΧΟΣ

ΑΝΑΠΟΛΙΣ
ΤΙΣ ΕΠΟΧΕΣ
ΠΟΥ ΜΑΣ ΥΠΟΧΕΤΑΝ
ΑΠΛΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑ...

ΚΙΩΧΟΓΕΡΓΟΣ 25

NATO και Ρωσία τα βρίσκουν...

ΔΥΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ διεθνή γεγονότα σφράγισαν το Δεκαπενθέμημερο που επισκοπούμε: Το πρώτο, κατά χρονολογική σειρά, ήταν, ασφαλώς, η συμφωνία ΗΠΑ-Ρωσίας για τη μείωση του πυρηνικού οπλοστασίου τους. Και το δεύτερο, η ουσιαστική «ένταξη» της Ρωσίας στο NATO, μέσω του «Συμβουλίου NATO-Ρωσίας».

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΗΠΑ-Ρωσίας προβλέπει ότι το έτος 2012 η κάθε πλευρά θα διαθέτει «μόνο» 1.700-2.200 πυρηνικές κεφαλές, έναντι των 6.000-7.000 που διαθέτουν σήμερα, βάσει της συνθήκης START-1. Το τελικό κείμενο της συμφωνίας θα υπογραφεί στη Μόσχα, στο πλαίσιο της αμερικανορωσικής συνόδου κορυφής (23-26 Μαΐου), αλλά ο πρόεδρος Μπους αισθάνθηκε την ανάγκη να την γνωστοποιήσει, από τώρα, στον αμερικανικό λαό, εξαίροντας το περιεχόμενό της: «Η νέα συμφωνία –είπε– κλείνει οριστικά το κεφάλαιο του ψυχρού πολέμου».

ΜΕ ΒΑΣΗ τη δεύτερη συμφωνία, που υπέγραψαν στο Ρέικιαβικ της Ισλανδίας οι υπουργοί Εξωτερικών των 19 κρατών-μελών του NATO και ο ρώσος ομόλογός τους, η Ρωσία «εντάσσεται» (μέσω του «Συμβουλίου NATO-Ρωσίας») ως σχεδόν ισότιμο μέλος στην ευρω-ατλαντική οικογένεια. Η συμφωνία

Εγκάρδιος χαιρετισμός Ιβανόφ-Πάουελ.

νία δεν αποκλείει, ωστόσο, το δικαίωμα του NATO «να δρα ανεξάρτητα», σε περιπτώσεις διαφωνίας. Στην πραγματικότητα, αυτό που αποφασίσθηκε είναι οι 19 του NATO και η Ρωσία να συζητούν –μέσω του «Συμβουλίου»– διάφορα σημαντικά θέματα, με στόχο την επίτευξη κοινών θέσεων. Κατά τα άλλα, η πινηγυρική υπογραφή της συμφωνίας ίδρυσης του «Συμβουλίου NATO-Ρωσίας» θα πραγματοποιηθεί στις 28 Μαΐου, στη Ρώμη, με τη συμμετοχή των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των χωρών του NATO.

ΑΛΛΑΖΕΙ Η «ΥΦΗ» ΤΟΥ NATO;

ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ αναλυτές πιστεύουν ότι τόσο η συμφωνία για τη μείωση του πυρηνικού οπλοστασίου ΗΠΑ-Ρωσίας, όσο και η συμφωνία του Ρέικιαβικ, «θα διευκολύνουν την επιστροφή της Ρω-

σίας στη Δύση». Αλλά αυτό θα εξαρτηθεί, σε μεγάλο βαθμό –τονίζουν– από την ετοιμότητα της κυβέρνησης Μπους να «εκχωρήσει» στη Μόσχα συγκεκριμένο ρόλο στη διαχείριση δυτικών υποθέσεων, κάτι που δεν είναι εύκολο... Οι σκληροί του Πενταγώνου θα ήθελαν τη Ρωσία απλό «συνεταίρο» στην πάταξη της τρομοκρατίας, ίσως και στη ρύθμιση του Μεσανατολικού, αλλά όχι και να δρα –να επενεργεί– ως ισότιμη μεγάλη δύναμη. Πάντως κοινή είναι η αίσθηση ότι οι δυο αυτές συμφωνίες ανοίγουν μια νέα εποχή, όχι μόνο στις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας, και, ειδικότερα, στη μείωση των εξοπλισμών των δυο αυτών χωρών, αλλά και στις σχέσεις Ρωσίας-Ευρώπης, έστω και μέσω του NATO, στο παρόν στάδιο. Ενδεικτική, από την πλευρά αυτή, είναι και η εκτίμηση των Νιου Γιορκ Τάιμς, σύμφωνα με την οποία «αν η ενσωμάτωση της Ρωσίας στη Δύση αποδειχθεί επιτυχής, θα ωθήσει τη Ρωσία βαθύτερα στην Ευρώπη απ' ό,τι μπορούσε να φαντασθεί ο Μεγάλος Πέτρος».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, εύλογα αναπηδά το ερώτημα κατά πόσον η ύπαρξη του «Συμβουλίου NATO-Ρωσίας» (την ίδρυση του οποίου ορισμένοι σχολιαστές ερμηνεύουν ως «ένταξη» της Ρωσίας στην Ευρωατλαντική Συμμαχία),

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (2001)

Α' εξάμηνο 2001

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21)

δυσ ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη

729 έως και 741 (ο 54ος)

και 742 έως και 753 (ο 55ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του περιοδικού ANTI

αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 2001

θ' αλλάξει τον χαρακτήρα του ΝΑΤΟ ή αν -αντιθέτως- η Ρωσία θα «απορροφηθεί» από το ΝΑΤΟ... Κατά τον υπουργό Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου, βιώνουμε, σήμερα, μια «ιστορική αλλαγή στην υφή του ΝΑΤΟ», καθώς, με τη νέα συμφωνία του Ρέικιαβικ, το ΝΑΤΟ «μετατρέπεται σε φορέα κοινής ασφαλείας για την Ευρώπη». Με την ευκαιρία, ο Γ. Παπανδρέου υπενθύμισε ότι, εδώ και δυο χρόνια, η Ελλάδα «πρόβαλε και υποστήριξε την ανάγκη να μετέχει η Ρωσία στις διαδικασίες του ΝΑΤΟ».

Ο ΚΟΦΙ ΑΝΑΝ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΑΞΙΟΛΟΓΟ γεγονός του Δεκαπενθήμερου αποτελεί, όμως, (ή θα αποτελέσει) και η επίσκεψη του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, στην Κύπρο, στον βαθμό, βέβαια, που θα μπορέσει να δώσει νέα ώθηση στις συνομιλίες Κληρίδη-Ντενκτάς. Την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές, η επίσκεψη Ανάν δεν έχει ολοκληρωθεί. Κατά συνέπεια, όλα όσα λέγονται ή γράφονται περί *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* (Interim Agreement), προκειμένου ν' αποτραπεί η αποτελμάτωση των συνομιλιών, απομένουν ν' αποδειχθούν. Το ίδιο ισχύει και για την «αμερικανική παρασηκηνιακή πρόταση» - να «συνοδευθεί» η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας, «*προκειμένου ν' αμβλυνθούν οι αντιδράσεις Ντενκτάς*»...

ΠΑΝΤΩΣ, η προσοχή όλων των εμπλεκόμενων στο Κυπριακό επικεντρώνεται, αυτή τη στιγμή, στην έντονη κριτική που άσκησε (και ασκεί) ο αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης, Μεσούτ Γιλμάζ, στον Ραούφ Ντενκτάς, για τους χειρισμούς του στο Κυπριακό. Ο Γιλμάζ επιμένει ότι θα πρέπει, από πλευράς τουρκοκυπριακής ηγεσίας, να υποβληθούν νέες προτάσεις, στηριγμένες σε παραμέτρους αποδεκτές από την Ευρώπη και τη διεθνή κοινότητα. Διαφορετικά -είπε- «*η Τουρκία θα χάσει το τρένο της Ευρώπης*». Η κριτική του αντιπροέδρου της τουρκικής κυβέρνησης συνέπεσε με τον ασθενούντα πρωθυπουργό Μπουλέντ Ετζεβίτ, ο οποίος βρίσκεται υπό διαρκή φαρμακευτική καταστολή, υποφέρει από αμνησία, συγχέει ονόματα ανθρώπων

και τοποθεσιών και δεν μπορεί να περπατήσει παρά υποβιασζόμενος. [Ενδεικτικός και ο τίτλος της *Καθημερινής*: «*“Συνθήκες Ωνασείου” βιώνουν οι Τούρκοι, λόγω του Ετζεβίτ*»...] Ήδη, τα σενάρια διαδοχής του σημερινού τούρκου πρωθυπουργού παίρνουν και δίνουν.

ΠΑΣΟΚ: Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ...

Η ΔΙΑΔΟΧΟΛΟΓΙΑ, όμως, καλά κρατεί και στο ΠΑΣΟΚ, παρά τους όρκους πίστωσης προς τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη, από μέρους των δελφίνων ή φερομένων ως δελφίνων... Ο υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος, επί παραδείγματι, αισθάνθηκε την ανάγκη να ευχαριστήσει θερμά τον πρώην υπουργό Θ. Πάγκαλο, επειδή, μεταξύ των υποψηφίων δελφίνων, είχε περιλάβει τα ονόματα των υπουργών Πολιτισμού και Εξωτερικών... Και ο μεν πρωθυπουργός μπορεί να υπενθυμίζει την «*εντολή που έλαβε από τον λαό*» (και που λήγει στο τέλος της τετραετίας), αλλά ήδη η πανελλήνια οργανωτική συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ του προσεχούς Ιουλίου θεωρείται, όπως σημειώνει και *Το Βήμα*, «*πρόβα διαδοχής*».

ΟΧΙ ΑΣΧΕΤΕΣ με τη διαδοχολογία, όμως, είναι και οι διαφορές απόψεων ως προς τη συγκρότηση της συνδιάσκεψης. Οι «σημιτικοί» του Εκτελεστικού Γραφείου προτείνουν να πάρουν μέρος οι γραμματείς των νομαρχιακών και των τομεακών επιτροπών, τα μέλη της Κ.Ε. και οι βουλευτές του κόμματος (περίπου 1.000 άτομα), σε αντίθεση με την πτέρυγα Τσοχατζόπουλου που ζητεί εκλογή των συνέδρων με εσωκομματικές διαδικασίες, «*για να έχουν σαφή εντολή από τη βάση*». Αλλά διαφορές απόψεων καταγράφονται και ως προς τον χαρακτήρα της συνδιάσκεψης. Θα συζητήσει απλώς «οργανωτικά» θέματα ή και πολιτικά - διάβαζε τα «*προβλήματα της κοινωνίας*»;

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, στην τελευταία συνεδρίαση του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ (την περασμένη Τρίτη) επιτεύχθηκε συμφωνία για ορισμένα τουλάχιστον θέματα:

- α) Στη διεύρυνση του περιεχομένου της συνδιάσκεψης, ώστε να καταστεί «*μείζον πολιτικό γεγονός*» και
- β) Στην εκλογή του προέδρου του κόμματος από τη βάση και του γραμματέα

και των μελών του Εκτελεστικού Γραφείου από το συνέδριο. [Ο Κ. Λαλιώτης ζητούσε η εκλογή του γραμματέα του κόμματος να προκύπτει απευθείας από το συνέδριο - πράγμα που, κατά τον Κ. Σημίτη, θα ήταν κάτι σαν «*ιδιότυπη διαρχία*».]

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ η συνδιάσκεψη αυτή του Ιουλίου θα καταστεί «*μείζον πολιτικό γεγονός*», ακριβέστερα κατά πόσο θα επιτρέψει στον Κ. Σημίτη να επιχειρήσει μια νέα «*φυγή προς τα μπρος*» ή κατά πόσο -επειδή λέγεται και αυτό- θα μπορέσει να διαμορφώσει «*ένα μανιφέστο για τη σύγχρονη ευρωπαϊκή κεντροαριστερά*», απομένουν να αποδειχθούν. Μέχρι τότε, η εσωστρέφεια, η βαβούρα, η γκρίνια, η αγωνία: «*Χάνουμε τις εκλογές ΣΤΟΠ Απορούμεν τι χορηδραν*», δεν έχουν τελειωμό...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί

Το Αντί κυκλοφορεί από τη
Μεταπολίτευση,
συνεχίζοντας μιαν ιστορία
που άρχισε μέσα στη
δικτατορία. Στα τεύχη του
καταγράφεται η πολιτική
και πολιτιστική ζωή της
χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές
στο Αντί για να
εξασφαλίσετε τη συνεχή
-και αντικειμενική-
ενημέρωσή σας.

Με τη συνδρομή σας
βοηθάτε και το περιοδικό
που εξοικονομεί τεύχη για
τη διανομή του στα
περίπτερα.

Ο... ΚΩΞΑΚΗΣ

Μας το είπαν από την τηλεόραση και μας πείσανε. Δεν θέλαμε και πολύ, δα. Το μικρόβιο Κοξάκι μάς το έφεραν οι Αλβανοί. Τον Κωστάκη βέβαια τον φέρνουν ραγδαία άλλοι μικροβιοφόροι οργανισμοί. Κύριε Σημίτη μου.

Σ.Ιός

ΑΧ! ΑΥΤΑ ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ

«Καλή δουλειά» κάνει ο νέος διευθυντής της ΕΡΤ κ. Άγγελος Στάγκος. Αν προσέχετε τα δελτία ειδήσεων στην ΕΤ1, ΝΕΤ ή ΕΡΤ3 τώρα τελευταία, θα καταλάβετε τι εννοώ. Και θα γυρίσετε προς κάποιο ιδιωτικό κανάλι για άλλη και διαφορετική πληροφόρηση· την άλλη εκδοχή από εκείνη του κ. Πρωτόπαππα. Τώρα βέβαια θα πείτε έρχονται και οι δημοτικές εκλογές. Κάτι πρέπει να κάνει και η κυβέρνηση στο «επικοινωνιακό πεδίο»...

ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΔΙΑΠΛΟΚΗ

Μόλις δύο ώρες απασχόλησε την αρμόδια επιτροπή της Βουλής η συζήτηση του νομοσχεδίου για τον «βασικό μέτοχο». Κι όμως το θέμα αφορά την αντιμετώπιση της διαπλοκής και έχει προκαλέσει πολιτική αντιδικία και δημόσιο προβληματισμό επί τόσα χρόνια. Τι συνέβη και τα δύο μεγάλα κόμματα περιόρισαν και υποβάθμισαν τον διάλογο στη Βουλή; Και καλά η κυβέρνηση, φρόντισε να κλείσει το θέμα επιβάλλοντας στο Σύνταγμα τη διάταξη για τον «βασικό μέτοχο», με την οποία νομιμοποιείται η διαπλοκή, αφού οι επιχειρηματίες καλύπτονται μέσω οφ-σορ εταιριών ή παντοδύναμων οικονομικά συγγενικών προσώπων τους. Η ΝΔ γιατί

εμφανίστηκε με διεκπεραιωτική συμπεριφορά; Μήπως αναζητεί συμμαχίες με τα διαπλεκόμενα, τώρα που φυσάει άνεμος εξουσίας στα πανιά της; Η ρύθμιση γίνεται κατόπιν εορτής. Η συνταγματική αναθεώρηση μεθοδεύθηκε, ώστε να μείνουν στο απυρόβλητο οι νομοί της διαπλοκής. Κι όμως συνεχώς προστίθενται νέες αφορμές, που μας θυμίζουν την ανάγκη να δημιουργηθούν θεσμοί ελέγχου του «πολιτικού χρήματος», όπως είναι η διάθεση του πακτωλού χρημάτων από το Γ' ΚΠΣ και τα ολυμπιακά έργα. Το ανέφερε στη Βουλή ο Ν. Κωνσταντόπουλος, αλλά φωνή βοώντος εν τη ερήμω...

Ν.Φ.

ΠΕΝΤΕΛΗ SOS

Πολύτιμη πληροφορία παρέχουμε προς τα αρμόδια Υπουργεία και τους φορείς ώστε να μην τσιμεντοποιηθεί εξ ολοκλήρου η Πεντέλη.

Η έγκυρη πληροφορία αφορά το γεγονός ότι τα Λατομεία Μαρμάρων Διονύσου, πέρα από την εκμετάλλευση του υπεδάφους της Πεντέλης, έχουν γίνει σταδιακά κύριοι των 9/10 (σε συνολική έκταση περίπου 5.000 στρεμμάτων) ενός δάσους καμένου δύο φορές. Την εν λόγω περιοχή αγόρασαν σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα από τους Ηλιόπουλους.

Μόνον το τελευταίο 1/10 (από 500 στρέμματα δεν πουλήθηκε από τον κληρονόμο του Χρήστου Θ. Ηλιόπουλου στα Λατομεία αλλά παραχωρήθηκε (αφού επρόκειτο για καμένη δύο φορές δασική περιοχή), στο Ελληνικό Δημό-

σιο, με συμβόλαιο δωρεάς που συνετάγη τον Νοέμβριο του 1993. Το Δημόσιο λοιπόν οφείλει να είναι γνώστης αυτής της διόλου ασήμαντης συγκυριότητας εξ αδιαιρέτου σε μian έκταση 5.000 στρεμμάτων ώστε να αποφευχθεί ο επικείμενος κίνδυνος του να θεωρηθούν τα Λατομεία ως μόνοι και αποκλειστικοί κύριοι της περιοχής. Με όλα όσα αυτό συνεπάγεται ενόψει και της επικείμενης αλλαγής χρήσεως. Δηλαδή της οικοπεδοποίησης της Πεντέλης. Η πρόκληση είναι όντως μεγάλη, καθότι ο τζίρος μεταφράζεται σε δισεκατομμύρια ευρώ.

Επιφυλλασσόμαστε για περισσότερα προσεχώς.

Τα αρμόδια υπουργεία και φορείς καλούνται να απαντήσουν.

Χ.Ν.

ΠΛΑΚΑ ΕΧΟΥΝ

Πολύ μου αρέσει που αυτές οι εκλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα είναι ουσιαστικές και πλήρεις πολιτικού περιεχομένου. Σ' αυτές τις ιδεολογικές μάχες είναι χρήσιμο να έχεις στο πλευρό σου μαχόμενους ανθρώπους, με γνώσεις και πραγματική αγάπη στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Σ' αυτά τα πλαίσια και μ' αυτά τα κριτήρια ο κ. Παπουτσίης έδειξε τον σεβασμό του στην ουσία επιλέγοντας στον συνδυασμό του και διαφημίζοντας την Υβέτ. Περιμένουμε ανάλογες κινήσεις από την πλευρά Μπακογιάννη. Μία καλή λύση είναι και ο μύδιστρος Κωστέτσος

που έχει καρβουνιάσει από τα σο-λάριουμ και σε λίγο θα ξεπεράσει την Υβέτ σε ευαισθησία για τα γκέτο των μαύρων που δεν έχουμε. Άνετα όμως μπορεί να εκπροσωπήσει την πολύπαθη ομάδα των θαμώνων της πλατείας Κολωνακίου που βάνανυσα πλήττονται από τη μείωση της ποσότητας του αφρογάλακτος στο καπουτσίνο τριών (!) καφέ της πλατείας ύστερα από απόφαση των ιδιοκτητών για περιοχές. Ένα πραγματικό άνοιγμα στην Αριστερά. Εκλογές όπως Αμερική, που θα έλεγε και η Mrs. Madison.

Β.Μ.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Δεν είναι τόσο εγκληματικό να μουτζουρώνεις μορφές της ελληνικής μουσικής ιστορίας -τη δουλειά τους κάνουν οι βιομηχανίες- ούτε να δίνεις το ίδιο βραβείο στον Πλούταρχο και στον Θεοδωράκη. Το εγκληματικό είναι να είσαι ο Θεοδωράκης και να παραλαμβάνεις το βραβείο με μεγάλη χαρά. Επιτάφιος.

Β.Μ.

ΑΘΛΑΗΤΕΙΕΣ

Ο δύρεται ο γνωστός Τρύπας λίγο πριν τον τελικό κυπέλλου στο ποδόσφαιρο ανάμεσα στον ΟΣΦΠ και την ΑΕΚ και εμείς γελάμε αβίαστα: —Μα είναι δυνατόν σε περίπτωση νίκης της ΑΕΚ να συνυπάρξουν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Ψωμιάδης;

Καθόλου! Ενώ το σεντ Στεφανόπουλου-Κόκκαλη, κατά τα γούστα του, ταιριάζει φούστα-μπλούζα. Ό,τι και να λέμε πάντως η αθλητική μας κατάντια δεν έχει προηγούμενο. Η σεζόν που πέρασε ήταν γεμάτη χουλιγκανισμούς, παραγοντισμούς, παραγκοαλητεία και αλητομπαρμπαθωμάδες. Και να σκεφτεί κανείς πως κάποιοι είχαν πει ότι το 2002 θα είναι η χρονιά έναρξης της εξυγίανσης του ελληνικού ποδοσφαίρου. Τέτοια εξυγίανση ούτε το ΕΣΥ νάτανε! Και ήρθε και ο βανδαλισμός στο πούλμαν του ΠΑΟ λίγο πριν τον αγώνα μπάσκει στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας στο μπάσκει για να ολοκληρωθεί η εικόνα: βία, οπαδισμός, καταστροφές, περιφρόνηση του αντιπάλου, περιφρόνηση της ανθρωπίνης ζωής κ.λπ. Συλλογίζομαι επίσης, θε μου! συγχώρα με, πως αυτοί οι φίλαθλοι θα πλαισιώσουν τις εκδηλώσεις της Ολυμπιάδας του 2004. Η ανοργάνωτη Ελλάδα έχει, παρ' όλα αυτά, οργανωμένο οπαδισμό! Λεπτομέρεια: ως δρώστης της επίθεσης εναντίον του πράσινου πούλμαν, συνελήφθη ένας υπάλληλος της Intracom. Περιβόλι οι υπαλληλοοπαδοί σας, κύριε Σωκράτη μου! Τα μυαλά τους και μια λίρα, κυρία Λύρα μου! Έτοιμοι οι εθελοντές για το 2004, κυρία Γιάννα μου!

Αρκεί να τους εξασφαλίσετε τις πέτρες.

Σία Τσαχπίνογλου

Η ΑΛΛΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Ο Βίκτωρ Ναβάσκι, καθηγητής στο μεταπτυχιακό τμήμα Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου Κολούμπια της Νέας Υόρκης και διευθυντής του ιστορικού αμερικάνικου περιοδικού *Nation* (το περιοδικό ξεκίνησε την έκδοσή του την επομένη της λήξης του Εμφύλιου Πολέμου των ΗΠΑ), επισκέφθηκε για μια εβδομάδα την Αθήνα.

Είχε πολλές επαφές· επισκέφθηκε και τα γραφεία του περιοδικού μας. Ο κ. Ναβάσκι —θυμίζουμε στους αναγνώστες μας— είχε προσκαλέσει, μαζί με το Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών, τον εκδότη του περιοδικού περίπου τον Φεβρουάριο για μια παρουσίαση του *Αντί* σε εκδήλωση που είχε ειδικά οργανώσει το Πανεπιστήμιο. Η εκδήλωση δεν έγινε, αλλά η αμερικανική πρεσβεία δεν χορήγησε θεώρηση του διαβατηρίου στον εκδότη του περιοδικού, με αποτέλεσμα να μην μεταβεί στη Νέα Υόρκη. Προφανώς η αμερικανική πρεσβεία έχει κατατάξει τον εκδότη του *Αντί* ως αρχιτρομοκράτη. Εξήγηση για την περίεργη αυτή συμπεριφορά δεν έδωσε ποτέ η αμερικανική κυβέρνηση· ούτε άλλωστε της ζητήθηκε από το ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών ή το Υπουργείο Τύπου.

Περισσότερες λεπτομέρειες μπορεί να βρει ο φιλιαναγνώστης στο τχ. 731 της 9.2.2001 του *Αντί*.

Το περιοδικό *Nation* είναι η φωνή μιας άλλης, διαφορετικής, liberal Αμερικής. Και ο Βίκτωρ Ναβάσκι είναι ένας επιφανής εκπρόσωπός της. Με την ευκαιρία της επίσκεψής του στην Αθήνα έδωσε μια διάλεξη στο Τμήμα ΜΜΕ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου για τον νεομακαρισμό και μια δεύτερη στο αντίστοιχο Τμήμα του Παντείου, όπου ανέπτυξε το θέμα Τρομοκρατία και Δημοκρατία και έδωσε πολλές πληροφορίες για το περιοδικό *Nation*.

Σημειώνουμε με την ευκαιρία ότι στο επόμενο τεύχος του *Αντί* θα υπάρχει ένας μεγάλος φάκελος για την άλλη Αμερική.

ΣΑΒΟΥΡΑΜΑ

Δεν πρόλαβε ο Πάγκαλος να δώσει την μηνιαία του παράσταση κατρακυλώντας για άλλη μια φορά στην αθλιότητα και κύλησε τρέχοντας το καπάκι να κολλήσει στον τέτζερη. Δήλωσε λοιπόν ο μέγας Νιόνιος στην *Ελευθεροτυπία*: «Οι υπερβολές του Θόδωρου Πάγκαλου έχουν πολύ συχνά βάση αλήθειας. Μιλώντας για έναν ορισμένο τύπο μίζερου καθηγητή μέσης εκπαίδευσης, σας παραπέμπω στο στίχο μου:

Όλος πιτυρίδα μούσι
και τσαντάκι /
ενημερωμένος από τον
Κακαουνάκη.

Δράττομαι, πάντως, της ευκαιρίας να σας υπενθυμίσω ότι η σκληρότερα εργαζόμενη τάξη στην Ελλάδα είναι οι μαθητές.»

Πώς να μην τους αγαπώ και τους δύο, αφού συναγωνίζονται στο ποιος θα διευρύνει περισσότερο τις έννοιες του λαϊκισμού και της μικροαστίας; Από σήμερα μετράμε μέρες μέχρι τη στιγμή που θα δηλώσουν ότι παρεξηγήθηκαν οι δηλώσεις τους και δεν έχουν τίποτε με τους καθηγητές. Δράττομαι λοιπόν κι εγώ της ευκαιρίας να υπογραμμίσω τις ομοιότητες που διακρίνω στις απόψεις των κ.κ. Πάγκαλου και Σαββόπουλου, περί αισθητικής και συμπεριφορών, με εκείνες των κ.κ. Καρατζαφέρη και Λεπέν.

Αντί

B.M.

ΛΕΗΛΑΣΙΕΣ

Σε «γαλάζια σφυροδρέπανα» και «αριστερούς υπουργούς της Ν.Δ.» αναφέρθηκε ο υπουργός Νίκος Χριστοδουλάκης σε συζήτηση στη Βουλή με ειρωνικό βεβαίως τόνο. Είδες, Νίκο μου, τι παθαίνουν τα σφυροδρέπανα όταν τα φοράς σαν λιλιά; Από κόκκινα περνάνε στα πράσινα και εν συνεχεία στα γαλάζια...

ΤΑ ΡΟΖ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Το άρθρο του Κ. Ι. Μαυροειδή για τις ροζ αγγελίες στο προηγούμενο τεύχος κίνησε έντονο ενδιαφέρον. Ας κάνουμε μία τουλάχιστον αναφορά: Στην αναλυτική συνέντευξη του Κ. Ι. Μαυροειδή στην εκπομπή του κ. Καλφόπουλου στον SKY. Πάντως περιμένουμε και την εισαγγελική πρωτοβουλία. Στο μεταξύ θα συνεχίσουμε να βλέπουμε στα κανάλια τα σχετικά σποτάκια και να συναντούμε στις εφημερίδες —«σοβαρές» και μη— τις σχετικές αγγελίες...

ΚΟΥΙΖ

Εντάξει, ο κ. Σημίτης θα φύγει νύχτα. Αυτό είναι πλέον ή βέβαιον. Όμως με ποιο επώνυμο θα φύγει;
— Τριανταφυλλίδης;
— Τριανταφυλλόπουλος;
— Μάκης;
Σημειώσατε αναλόγως 1,2,Χ.
Θανάσης Χ.

ΟΤΑΝ ΚΑΠΝΙΖΕΙ Ο ΛΟΥΛΕΣ

Θα το πω ξεκάθαρα: Θεωρώ ότι η τοπική αυτοδιοίκηση σ' όλες τις βαθμίδες της είναι τόσο υποτιμημένη και θεσμικά τόσο μετέωρη ώστε όλη αυτή η μπαλαφάρα των εκλογών, τουλάχιστον σ' ένα πρώτο επίπεδο ανάγνωσης, συνιστά πολύ κακό για το τίποτε. Οι τοπικοί άρχοντες μιμούμενοι την αλαζονική ξερολίαση των εθνικών αρχόντων βάζουν κι αυτοί το λιθαράκι τους στο γενικότερο ξεχαρβάλωμα του τόπου, την μη εφαρμογή των νόμων, το χρησιμοθηρικό δίκαιο του ισχυρότερου ή του κατέχοντος, την διασύνδεση, τέλος, των τοπικών μαφιών με την «κεντρική» μαφία της πρωτεύουσας. Οι δημοτικοί άρχοντες έχοντας ως πρότυπο τυχοδιωκτισμού τον Αβραμόπουλο, ονειρεύονται τον εαυτό τους ως μελλοντικό βουλευτή, αρχηγό κόμματος, πρωθυπουργό. Ο Δήμος Άνω-Κάτω Παναγιάς είναι απλώς η αρχή της επικής σταδιοδρομίας τους. Γι' αυτό βλέπετε πόσα βλήματα, πόσοι πικραμένοι κάθε λογής, πόσα εθνικά «κεφάλαια» που δεν αξιοποιήθηκαν, πόσοι αφιερωμένοι σωτήρες της γειτονιάς τους, πόσοι εμπνευσμένοι καθοδηγητές των τοπικών κοινωνιών (και των

υπερτοπικών συμφερόντων) περιμένουν στη λίστα αναμονής για τα περαιτέρω, δημιουργώντας έναν πρόωρο προεκλογικό σάλαγο και επιτείνοντας τη γενικότερη παραλυσία. Υπουργοί, κοιματάρχες, βουλευτές, νυν και μέλλοντες δήμαρχοι ασχολούνται όχι με τα κοινά αλλά με το χυδαία εξατομικευμένο συμφέρον τους: την εκλογή των «δικών μας» και γαία πυρί μιχθήτω. Βλέπετε επίσης πώς και ποια ονόματα παίζουν στους καταλόγους υποψηφίων και με ποια τρικ συλλέγει ο κ. Παπουτσή «σταρς»: Από την Υβέτ στον Πιατά και από Ηλία Ευθυμιόπουλο ως τον Παταβούκα. Και καλά όλοι οι άλλοι, μα και ο Πιατάς, ο πολλαπλώς εκδηλωθείς υπέρ του ΣΥΝ; Τόσο φροντίζουν οι «επώνυμοι» την επώνυμη αξιοπρέπειά τους; Πάνω στη σύγχυση κι η Νίτσα Λουλέ αποφάσισε να μας μπερδέψει όλους ως υπερνομάρχης και να καπνίσει την πίπα της ειρήνης με τη Ντόρα. Και να σκεφτεί κανείς ότι όλα αυτά τα νομαρχοσυμβουλευτοδημαρχιακά πάθη είναι απλώς πίπες και πίπες απλώς.

Τζίμ Μπούκης

ΑΠΑΓΟΡΕΥΩ ΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ

Άννα μοιάζει γοητευμένη αλλά και δηλώνει θρησκευόμενο άτομο (κι εμείς που νομίζαμε ότι δεν πιστεύει σε θεό καθώς μετακινείται από Ν.Δ. σε ΠΑΣΟΚ και από Φλωράκη σε Βενιζέλο). Και το κερασάκι: ένας συνεργάτης της, ονόματι κ. Τάκης, τολμά να ρωτήσει τη μελλοντολόγο τις προβλέψεις της για το φαινόμενο Χριστόδουλου. Ποιος είδε την Άννα και δεν (ξανα)φοβήθηκε!

— Απαγορεύω την ερώτηση! εκρήγνυται.

Σιγά, μαντάμ, μη στάξει του γαϊδάρου η ουρά. Εξάλλου ως θρησκευόμενη θα πρέπει να γνωρίζετε τον Κανόνα της εξομολόγησης και τα επιτήμια. Αντί λοιπόν «ν' απαγορεύετε», καλύτερα να βάλετε τον κ. Τάκη να κάνει σαράντα μετάνοιες. Ή να (ξανα)πάρει συνέντευξη από τον Ef. Venizelos, τον συνάδελφόν σας στις οβιδιακές μεταμορφώσεις. Πάντως η τηλεόραση δεν συνιστά μόνο την αποθέωση της εικόνας, κυρίως αποτελεί την νομιμοποίηση ενός προγλωσσικού - προφορικού λόγου που διαμορφώνεται πριν τη γραφή κι ως εκ τούτου δεν δεσμεύεται από καμία ορθολογική ή καλολογική δεοντολογία. Οι συνήθως εμφανιζόμενοι στην τηλεόραση λοιπόν είναι σαν να λένε: «Δείτε με, έμαθα να μιλάω!» Με το καλό και ανάγνωση, και γραφή...

(Διά το πιστόν της μεταφοράς)

Μανωλάκης ο Βομβιστής

«NEON EΡΓΟΝ»

Η υμάστε τον Αμπιγιέρ, το θεατρικό αφιέρωμα του Ρον Χάρχουτ στην εγκατάλειψη, με τον μοναχικό πρωταγωνιστή και τον περίεργο, θυμόσοφο φροντιστή του; Ο κ. Πρωθυπουργός μου θυμίζει έντονα τους χαρακτήρες εκείνου του έργου.

Ο κ. Σημίτης πρέπει να είναι ο πιο μοναχικός άνθρωπος αυτής εδώ της πατρίδας... Διερωτώμενος ο ίδιος σιωπηλά «ποιος άραγε κυβερνά αυτόν τον τόπο;», θα έχει φτάσει πια ασφαλώς σε πολύ θλιβερά συμπεράσματα. Οι «σύντροφοί» του δεν υπήρξαν ποτέ στην πραγματικότητα σύντροφοί του, οι φίλοι του λιγοστεύουν δραματικά μέρα τη μέρα αλλά και όσοι του απομένουν, επιμένουν να του αποκρύβουν την αλήθεια, ενώ οι σύμβουλοι, αυτές οι χιλιάδες των συμβούλων-ινστρουκτόρων με τους οποίους έχει πακτώσει τον κρατικό μηχανισμό, του εισηγούνται τα πιο αντιφατικά και αλληλοσυγκρουόμενα πράγματα. Πουθενά φως. Και να σκεφθεί κανείς ότι το ντομίνιό του ξεκίνησε με τις θετικότερες των προϋποθέσεων. Στον κόσμο υπήρχε έκδηλη η ικανοποίη-

ση μετά την ακυβερνησία και τις γελοιότητες της «αυλής» της Εκάλης, στο κόμμα έπνεε ανανεωτικός άνεμος μετά το σαρωτικό και ενωτικό συνέδριο, η ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας παρουσιαζόταν ενισχυμένη και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, η αριστερά έβλεπε καλοπροαίρετα την παρουσία του στον κυβερνητικό θώκο και διαπιστώνονταν οι καλύτεροι των καιρών για μια νέα αρχή. Η μαγική λέξη «εκσυγχρονισμός», που αντικατέστησε την άλλη, την (δι)εφθαρμένη, «αλλαγή», ενέπνεε τους πάντες και χάριζε αισιοδοξία προς πάσα κατεύθυνση. Το ΠΑΣΟΚ φαινόταν ότι ξαναγεννιέται από την τέφρα και την αποφορά των ανομιών του. Και τώρα; Τι έφταιξε άραγε και επιστρέψαμε έτσι άδοξα στο σημείο μηδέν; Ποιος χρεώνεται αυτή τη βαρύτατη οπισθοδρόμηση, αυτή την -καινούργια- χαμένη ευκαιρία; Ο πρωθυπουργός μπορεί να αιτιάζεται πολλούς παράγοντες, μπορεί ακόμη και να παίζει τους παλιούς ξεθυμασμένους ρόλους του «σκληρού» και του «αταλάντευτου» κυβερνήτη, δεν μπορεί όμως να μην αι-

σθάνεται το επερχόμενο τέλος. Δεν είναι οι δημοσκοπήσεις μόνο, ή η ηττοπάθεια των κομματικών στελεχών. Είναι κυρίως αυτό το δυσάρεστο κλίμα, αυτή η υποβόσκουσα παντού κραυγή: «φύγετε». Φύγετε όλοι όσοι ταυτιστήκατε με τον πιο γιαλαντζί σοσιαλισμό, όσοι παιζατε με ιδέες της αριστεράς εν ου παικτοίς, όσοι εξομοιώσατε το συμφέρον του τόπου με το προσωπικό σας συμφέρον κι όσοι καταστήσατε «πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης» την διεκπεραιωτική νοοτροπία, τον εκφρασισμό της εξουσίας, την διαφθορά ατόμων και θεσμών, τον λαϊκισμό, την αναξιοκρατία και την κομματικοποίηση των πάντων. Το δράμα με τον κ. Σημίτη είναι ότι λίγο καιρό πριν φάνταζε σχεδόν επιτυχημένος, ενώ τώρα η αποτυχία είναι καθολική. Οι δελφίνοι τον μυκτηρίζουν και οι designers της Χαριλάου Τρικούπη στήνουν με περισπούδαστη περιουλογή το επόμενο σκηνικό. Ο θίασος σκιών χρειάζεται ανανέωση. Διόλειμμα, αυλαία και μετά... Νέον Έργον...

Μάνος Στεφανίδης

JUS PRIMAE NOCTIS

Μερικοί αριστεροί έχουν σε τόση εκτίμηση την αριστεροσύνη τους, ώστε είναι έτοιμοι να την παραδώσουν στον πρώτο τυχόντα Λαλιώτη και μάλιστα χωρίς να ζητήσουν τις στοιχειωδέστερες εγγυήσεις. Φαίνεται ότι εμφορούνται ακόμη από εκείνη την αντίληψη κοινοκτημοσύνης που συναντούσε κανείς στους μενσεβίκους ή τους πρώτους χριστιανούς. Εκτός κι αν ισχύει το εξίσου παλαιό φεουδαλικό δικαίωμα της πρώτης νύχτας. Ξέρετε, αυτό σύμφωνα με το οποίο ο άρχοντας είχε την παρθένο αμέσως μετά τον γάμο της και κρισίμως πριν τον σύζυγό της. Τώρα ποιος ο άρχων στην προκειμένη περίπτωση, ποια η παρθένα -μωρά κατά τεκμήριο- και ποιος ο σύζυγος -κερασφόρος εξ απανέκαθεν-, μεγάλα παιδιά είσατε, νοήμονες αριστεροί δηλώνετε, ελπίζω να το καταλάβετε.

Μ.Σ.

«ΘΡΥΛΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ»

Τα «καλόπαιδα» του Ολυμπιακού έστησαν καρέτσι στο πούλμαν του Παναθηναϊκού και έσπασαν μερικά τζάμια. Τι κακό έκαναν για να τους τραβήξει το αφτί ο κ. Κόκκαλης; Όπως έχει δηλώσει γεμάτος υπερηφάνεια ο ίδιος, νιώθει ικανοποιημένος από το ήθος και την ποιότητά τους. Τα ίδια δεν έλεγε και ο παλαιός «ηγέτης» Γιώργος Κοσκωτάς, όταν αποκαλούσε τους χούλιγκανς του Θρύλου «επιστήμονες»; Με την διαφορά ότι ο Κοσκωτάς δεν πρόλαβε να χρησιμοποιήσει τον λαό του Ολυμπιακού. Και για ν' αποφύγει τα ίδια λάθη ο κ. Κόκκαλης σπεύδει από τώρα να σφυριλατήσει το «λαϊκό μέτωπο». Πού ξέρεις, δύσκολοι καιροί έρχονται...

ΣΩ.ΛΕ

ΚΕ(ΜΠΑ)Π

Βλέποντας κανείς το ΚΕΠ του ενός ανδρός να φυλλορροεί και να χάνει οριστικά –όπως διαφαίνεται– μίαν ευκαιρία εισόδου στο Κοινοβούλιο, οφείλει να προχωρήσει εδώ και τώρα σε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα: η έκπτωση των τρεχόντων πολιτικών και των τρεχουσών πολιτικών τους οφείλεται ασφαλώς και στη δική τους οηηματική μηδενικότητα αλλά και στον κυρίαρχο οικονομικό μηχανισμό που κατασκευάζει και προωθεί εκ του πονηρού ανάλογα «μηδενικά», για να διαχειρίζεται εκ του ασφαλούς και κατ' ουσίαν την πολιτική εξουσία εξ ονόματός τους. Όσοι περισσότεροι «Αβραμόπουλοι» αναδυθούν από το τίποτε και όσο πιο γρήγορα καιψαλίσουν τα φτερά τους στην ασυγκίνητη φλόγα της αμετροεπούς φιλοδοξίας, τόσο πιο σίγουρα θα ασκούν τ' αφεντικά αυτών των «κυρίων τίποτε» τον εξωθεσμικό, πλην καθοριστικό τους ρόλο. Έτσι όμως δεν αμφισβητείται ο δικομιατισμός και δεν προωθείται ανανέωση του έμψυχου πολιτικού δυναμικού αλλά ούτε και υπέρβαση της σιγοβράζουσας πολιτικοθεσμικής κρίσης. Υπό τέτοιους όρους τηλεοπτικής δημοκρατίας και κοιμιατικής αυθεντίας τα δημοκρατικά δικαιώματα σιγά-σιγά φαλκιδεύονται και τελικά απενεργοποιούνται. Το απαστράπτον κεραμιούν που θα πει δηλαδή το ασυγχώρητα φαύλον. Ο κ. Αβραμόπουλος χρησιμοποίησε τον πρώτο δήμο της χώρας ανερωθρίαστα με όλα τα οικονομικά, επικοινωνιακά και λειτουργικά του συμπαράμαρτυρούντα για να στήσει έναν προσωποπαγή όσο και θνησιγενή πολιτικό οργανισμό εκμεταλλευόμενος μια δημόσια θέση και «πουλώντας» ένα καθ' υπερβολή δημοσιοποιημένο πρόσωπο· το πρόσωπό του...

Έτσι όμως δεν παράγεται πολιτική ούτε προκύπτει το καινούργιο. Ο κ. Αβραμόπουλος χρησιμοποίησε και τον χρησιμοποίησαν. Τώρα το ΚΕΠ του, δηλαδή ο ίδιος σε πληθυντική-κοιμιατική προοπτική, προσφέρεται για άμεση χρήση ως δύσγευστο κεμπάπ που το ψήνουν η ρεβανσιστική διάθεση της Ν.Δ. και η απόγνωση του ΠΑΣΟΚ. Ο κ. Αβραμόπουλος παρότι φυσικά έξυπνος απεδείχθη πολιτικά βλαξ. Πούλησε τόσο πολύ και τόσο συχνά το image του, ώστε υπερκόρεσε την αγορά και δημιούργησε πληθωριστικές αξίες. Άρα η υποτίμηση κατέστη εξέλιξη νομοτελειακή...

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΚΑΛΟΠΕΡΑΣΗ-ΔΙΑΒΑΣΜΑ: 1-0

Ε, όχι και να είμαστε δυσαρεστημένοι επειδή οι «κουτόφραγχοι» μας έβγαλαν τελευταίους στην ανάγνωση βιβλίων και εφημερίδων και στην παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Εάν λάβουμε υπ' όψιν τα όσα είπαν και διάφοροι εγχώριοι διανοούμενοι, είμαστε κάτι σαν περιούσιος λαός. Εμείς έχουμε πλούσια κοινωνική ζωή, και χορεύουμε, και τραγουδάμε. Ενώ οι φουκαράδες οι βόρειοι το ρίχνουν στο διάβασμα για να ξεχάσουν το σκοτάδι. Αυτοί διαβάζουν και καταλήγουν ν' αυτοκτονούν. Εμείς τρώμε, πίνουμε και πεθαίνουμε από καρδιοπάθειες. Τι να κάνουμε... Ούτε τις ιατρικές στήλες των εφημερίδων δεν προλαβαίνουμε να διαβάσουμε...

ΣΩ.ΛΕ

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

• Ανάλογα με την είδηση, ο αριθμός των ατόμων μπορεί να φαίνεται με-

γάλος ή μικρός...

• Στον Διαβάτη της Νισύρου διαβάζουμε:

Έξι Νισύριοι, κάτοικοι του νησιού ή νισύριας καταγωγής, «μετρηθήκαμε» στις δηλώσεις της Γένοβας τον περασμένο Ιούλιο. Ο ένας μάλιστα από αυτούς είχε και κάποιες περιπέτειες παραπάνω, που ήδη είναι γνωστές.

Έξι Νισύριοι! Πολύ ακούγεται για τα μέτρα του νησιού. Είναι ένα γεγονός ενδεικτικό του πόσο στενή σχέση μπορεί να έχει ο μικρόκοσμος της Νισύρου με όσα γίνονται σε όλο τον κόσμο. Πόσο μπορεί να τον αφορά αυτό το νέο ελπιδοφόρο κίνημα που, με όλη την πολυχρωμία του και τις εσωτερικές του αντιθέσεις, επιχειρεί να αντισταθεί στην παγκόσμια κυριαρχία των αγορών και του χρήματος.

• Στατιστική της ερήμωσης από την εφημεριδούλα Ζάτουνα Μάρκου-Βλόγγος:

Φέτος στον Μάρκου είναι ανοικτά 11 σπίτια. Από αυτά τα 4 έχουν ένα μόνο κάτοικο. Αλλά 4 σπίτια έχουν από 2 κατοίκους, ενώ 2 σπίτια από 3 κατοίκους και μόνο 1 σπίτι με 5 κατοίκους. Συνολικά

στον Μάρκου ξεχειμωνιάζουν σαν μόνιμοι κάτοικοι 23 κάτοικοι.

• Πάει η εποχή που φωνάζαμε «Κάτω η αστυνομοκρατία»:

Την άμεση ανάκληση της απόσπασης του μοναδικού αστυνομικού που υπηρετεί πλέον στον Α.Σ. Διακοπτού, ζητά με έγγραφό του ο δήμος Διακοπτού προς την Αστυνομική Διεύθυνση Αχαΐας, έπειτα από την απόφαση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης να αποδυναμώσει τον τοπικό αστυνομικό σταθμό και ν' αποσπάσει τον εν λόγω αστυνομικό στο Α.Τ. Αιγίου.

Στην επιστολή διαμαρτυρίας η δημοτική αρχή Διακοπτού τονίζει πως «ο δήμος είναι ένας από τους πλέον τουριστικούς του Νομού Αχαΐας και πως οι ανάγκες για επαρκή αστυνόμευση καθημερινά αυξάνονται». Αυτά γράφει Το Βήμα της Αιγιαλείας. Και συνεχίζει: «Θα πρέπει, τώρα που αρχίζει η θερινή περίοδος και η τουριστική κίνηση θα είναι ιδιαίτερα αυξημένη, όχι να αποδυναμωθεί ο Αστυνομικός Σταθμός, αλλά αντίθετα να ενισχυθεί».

• Ο τραυματισμός παρουσιάζει μεγάλη βελτίωση. Αυτά ανέφερε ρεπόρτερ όπως μαθαίνουμε από τη στήλη «Το λιβάδι με τους μαργαρίτες» της εφημερίδας Φιστίκι από την Αίγινα.

Από το Βήμα της Αιγιαλείας.

ΤΣΙΡΚΟ ΜΕΝΤΡΑΝΟ

βέτ και Ευθυμίουπουλος μαζί με τον Παπουτσή. Αυτοί όπως πάνε θα ξεπεράσουν και την ηρωική Μαρία Δαμανάκη σε ψήφους!

ΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ

Ήταν κάποιος αριστερός πάει με δήμαρχο της Νέας Δημοκρατίας, αυτό ονομάζεται συναλλαγή κάτω από το τραπέζι. Όταν πάει με πασόκο δήμαρχο, αυτό λέγεται διεύρυνση του ΠΑΣΟΚ προς τα αριστερά. Όταν πάει με ΚΚΕ και ΔΗΚΚΙ λέγεται λαϊκιστικό μέτωπο. Καταλάβατε; Ή να το επαναλάβω;

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ιαπωνία και η Κορέα ανέθεσαν στον Βαγγέλη Παπαθανασίου να γράψει τον ύμνο του Μουντιάλ. Τον άκουσα και είναι πολύ δυνατό κομμάτι. Εμείς για την Ολυμπιάδα ούτε να τον ακούσουμε δεν θέλουμε. Είναι βλέπετε πολύ

φτηνός. Δίνεις κάτι παραπάνω και αγοράζεις τον Σαββόπουλο με τα Μπουρμπούλια...

ΡΙΓΚΟΛΕΤΟ

Άκουσα για την όπερα του Μίκη στο Μέγαρο πως ήταν κακή. Δεν το πιστεύω! Είναι δυνατόν; Εδώ έχει γράψει τόσα ωραία τραγούδια με την κα Φαραντούρη που τα λένε μέχρι και στο Αφγανιστάν, μια όπερα δεν μπορεί να κάνει; Ήμαρτον...

ΜΠΡΑΧΑΜΙ 5-0

Όπως έχω αντιληφθεί από τις περιοδείες μου στην

επαρχία, όλος ο λαός εκτός Αθηνών είναι έξαλλος με την Ολυμπιάδα. Τη μισούν. Διότι όλα τα λεφτά και τα έργα μαζεύονται στην πρωτεύουσα και αυτοί παρακμάζουν. Σωστά. Μόλις τελειώσει η Ολυμπιάδα, όλοι θα είμαστε ενθουσιασμένοι εδώ στην Αθήνα με τα γήπεδα μπάμινγκτον στο Περιστέρι και χόκευ στο Μπραχάμι. Εγώ εάν δεν παίξω μπάμινγκτον καθημερινώς, μελαγχολώ.

ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ

Απορούν οι πασόκοι γιατί ενώ κάνουν συνεχώς επι-

κοινωνιακές αντεπιθέσεις, η διαφορά με τη ΝΔ μεγαλώνει. Μεγαλώνει διότι το πρόβλημα δεν είναι στην ακολουθούμενη πολιτική και την επικοινωνία. Το πρόβλημα είναι ότι από τις 10 Απριλίου 2000 οι Έλληνες κατάλαβαν ότι ψήφισαν λάθος. Οπότε δεν υπάρχει καμία λύση. Το ΠΑΣΟΚ πέφτει διότι δεν έπρεπε να κερδίσει τις προηγούμενες εκλογές...

ΠΑΡΤΕ ΤΟΝ

Οι Αμερικανοί, σύμφωνα με δημοσίευμα του κ. Παπαχελά στο *Βήμα*, θεωρούν τον κ. Σημίτη καμένο χαρτί, τελειωμένο. Πάει, μας τον φάγανε τον αντάρτη οι ιμπεριαλιστές. Όμως αυτό δεν θα περάσει. Θα τον κρατήσουμε όρθιο μέχρι τις επόμενες εκλογές και μετά τους τον δίνουμε...

ΤΕΛΟΣ

Διακόπτω τη συνεργασία με το περιοδικό για ένα μήνα λόγω Μουντιάλ. Παίρνω άδεια. Σας λέω από τώρα πως η μία ομάδα του τελικού θα είναι η Ιταλία. Για την άλλη δεν ξέρω. Η δική μου ομάδα, η Αγγλία, έχει ελπίδες, αλλά μας έχει απογοητεύσει τελευταίως με το στυτό ποδόσφαιρο που παίζει. Την έχουμε μάθει αεροπορική και δεν μας αρέσει καθόλου αυτός ο Έρικσον με τις τριπλές του. Κόλπα κάνουν και οι μαϊμούδες. Εμείς θέλουμε το παλιό στίλ, τρέχω, σουτάρω, πηδάω.

Ο ΑΝΤΑΡΤΗΣ

Σ
Ε
Π
Υ
Τ
Ο

Αρνί δικό μου δεν είχα. Αγόρασα ένα μικρό, σφαγμένο εννοείται, από τον κυρ Αλέκο, που έχει δυο προβατίνες και 3 αρνάκια. Μου τόφερε το Μεγάλο Σάββατο, το βάλαμε στο τσιγκέλι, κάναμε το κοκορέτσι και περιμέναμε.

Ο κυρ Αλέκος είναι γύρω στα 80. Αντάρτης με τον ΕΛΑΣ στο Πήλιο, λίγο αλαφροϊσκιωτος. Μιλάει γρήγορα και δεν καταλαβαίνεις τι λέει. Είναι ας πούμε η μασκότ του χωριού. Το ίδιο και η γυναίκα του, η κυρά Κατίνα. Κι αυτή ακατανόητη. Αφού τελείωσε ο πόλεμος με τα βεγγαλικά, εκεί κατά τις 12 και τέταρτο γυρίσαμε απ' το μονοπάτι στο σπίτι της μάνας μου για τη μαγειρίτσα. Είδαμε λίγο τηλεόραση και κατά τη μιάμιση κατηφόρισα πάλι στο μονοπάτι να πάω στο δικό μου το σπίτι για ύπνο.

Από μακριά είδα δυο μικρές λάμπες. Σε λίγο πλησίασαν και διέκρινα δυο φιγούρες. Κρατάγανε τις λαμπάδες της ανάστασης. Φαίνεται μόλις τότε είχε απολύσει ο παπάς τη λειτουργία. Και είδα τον κυρ Αλέκο με τη γυναίκα του, δύο παρά τέταρτο, να ανεβαίνουν το μονοπάτι για το σπίτι. Για τη δική τους ανάσταση. Τη μοναχική. Το σπίτι τους είναι πάνω στην πλαγιά. Κι από κει βλέπουνε κάτω κι εμάς τους υπόλοιπους.

ΣΕ ΚΡΙΣΙΜΟ ΣΗΜΕΙΟ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΓΟΥΔΗ

Όταν κερδηθεί μια μάχη, μπορεί να κερδηθεί και ο πόλεμος

ΛΟΓΩ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΣ ΜΠΟΡΕΙ ΟΜΩΣ ΚΑΙ ΝΑ ΧΑΘΕΙ...

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Οταν πέρυσι το καλοκαίρι, μετά από τις συντονισμένες αντιδράσεις των πολιτών, ο Παναθηναϊκός παραιτούνταν από τις διεκδικήσεις και τα σχέδιά του να κατασκευάσει το γήπεδό του (60.000 θέσεων μαζί με βοηθητικούς χώρους) στο Γουδί*, πετυχαινόταν ήδη μια πρώτη νίκη με ευρύτερη απήχηση και συμπεράσματα.

Στην «εποχή του καναπέ», που ακόμα και όταν οι πολίτες επιθυμούν να αντιδράσουν σε όσα άσχημα συμβαίνουν και τους αφορούν, δεν ξέρουν πώς, η απήχηση μιας τέτοιας, προσωρινής ίσως, αλλά πάντως νίκης και σημειολογικά «λέει πολλά».

Το Πάρκο στο Γουδί, εαν τελικά γίνει, θα είναι τέσσερις φορές μεγαλύτερο από τον Εθνικό Κήπο.

Τα μέλη της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο στο Γουδί προσδιορίζουν τους **μεγάλους κινδύνους που ακόμα απειλούν με τσιμεντοποίηση το μέλλον του χώρου.**

Κατ' αρχήν η περίφημη και «πανταχού παρούσα» πια Ολυμπιάδα του 2004. Αυτό το «μοντέρνο» κρατικό άλλοθι για την ολοκλήρωση της ισοπέδωσης και της τσιμεντοποίησης της Αθήνας. Ήδη για τον συγκεκριμένο χώρο

* Μια λεπτομέρεια, μικρή αλλά χαρακτηριστική, η οποία δίνει το στίγμα της διαφορετικής φιλοσοφίας μεταξύ αυτών που προτιμούν το τσιμέντο και εκείνων που παλεύουν για το πράσινο:

Μέλη της Επιτροπής Αγώνα έψαξαν ακόμα και την ορθή χρήση της γλώσσας για το Γουδί. «Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη η ορθή γραφή είναι Γουδί με ήττα και όχι με γιώτα, διότι η περιοχή πήρε το όνομά της από την οικογένεια Γουδή», όπως έσπευσαν να ενημερώσουν και εμάς...

Καλύτερα, έστω, και στη σημερινή του κατάσταση, παρά αμαξοστάσιο για τις ανάγκες της νέας «μεγάλης ιδέας» του 2004...

υπάρχει η πρόταση να κατασκευασθούν το γήπεδο αντιπτερίσης (padding) και πεντάθλου. Έργα τα οποία δεν είχαν προβλεφθεί στην αρχική πρόταση του «Αθήνα 2004»...

Ο Ν. 732/77 (που προέβλεπε την παραχώρηση ως το 1987, άνευ ανταλλάγματος, κατά κυριότητα στους Δήμους Αθηναίων και Ζωγράφου της έκτασης 965 στρεμμιάτων των στρατοπέδων που βρίσκονται εκεί) και το Ρυθμιστικό Αθήνας Ν. 1515/85 (που προβλέπει να χρησιμοποιηθεί ο χώρος στο Γουδί ως υπερτοπικός πόλος πρασίνου και αναψυχής) αποτελούν την **επίσημη δέσμευση της Πολιτείας στην κατεύθυνση της κατασκευής του πάρκου.**

Μπορούμε λοιπόν πολύ εύκολα να φανταστούμε γιατί και σ' αυτή την περίπτωση χρησιμοποιείται η Ολυμπιάδα: προκειμένου να δώσει ιδεολογική διέ-

ξοδο ώστε η κυβέρνηση να καταφέρει να αθετήσει τις δεσμεύσεις της με τις μικρότερες δυνατές αντιδράσεις...

Πόσο μάλλον που ο Οργανισμός «Αθήνα 2004» επιπλέον ζητά την «προσωρινή διαμόρφωση του παλαιού στρατοπέδου Βαρύτη σε χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων εξυπηρέτησης διαπιστευμένων της Ολυμπιακής Οικογένειας (αμαξοστάσιο) καθώς και την ανακαίνιση τριών κτισμάτων που θα χρησιμοποιηθούν ως χώροι διαμονής των οδηγών των αυτοκινήτων»!

Ο Παναθηναϊκός, αν και έχασε την μάχη του καλοκαιριού, συνεχίζει τον πόλεμο, προκειμένου να κατασκευάσει εκεί το γήπεδό του. Ήδη η Διοίκησή του έχει ζητήσει ραντεβού με όλους τους υποψηφίους Δημάρχους Αθήνας, για να επιχειρηματολογήσει σχετικά με τους στόχους της...

Ραντεβού όμως έχουν ζητήσει και τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής Αγώνα για το Πάρκο στο Γουδί. Ήδη συνάντησαν τον Φώτη Κουβέλη, ο οποίος και τάχθηκε υπέρ του αιτήματος για την κατασκευή του Πάρκου και αυτές τις μέρες είναι σε εκκρεμότητα η πραγματοποίηση της συνάντησης ενημέρωσης με τον Σπύρο Χαλβατζή. Δεν έχουν ορισθεί ακόμα τα ραντεβού με τους υπόλοιπους. Πάντως ο νυν και απερχόμενος Δήμαρχος Αθήνας Δημήτρης Αβραμόπουλος έχει ήδη δώσει το στίγμα του –έμμεσως αλλά σαφώς– υπέρ της τσιμεντοποίησης...

Από τους υπόλοιπους Δήμους: Ζωγράφου, Παπάγου και Ν. Ψυχικού, ο μόνος που δεν έχει ταχθεί σαφώς υπέρ του αιτήματος είναι ο Δήμος Ν. Ψυχικού. Οι άλλοι δύο Δήμοι τάσσονται υπέρ του αιτήματος για την κατασκευή Πάρκου.

Βέβαια, όλα αυτά, τα... πολύ θερμά, θα πρέπει να τα παρατηρούμε κάτω από το πολύ σημαντικό πρίσμα των επερχόμενων Δημοτικών και Νομαρχιακών εκλογών. Με ό,τι συνεπάγεται η... **πολλά υποσχόμενη προεκλογική περίοδος.**

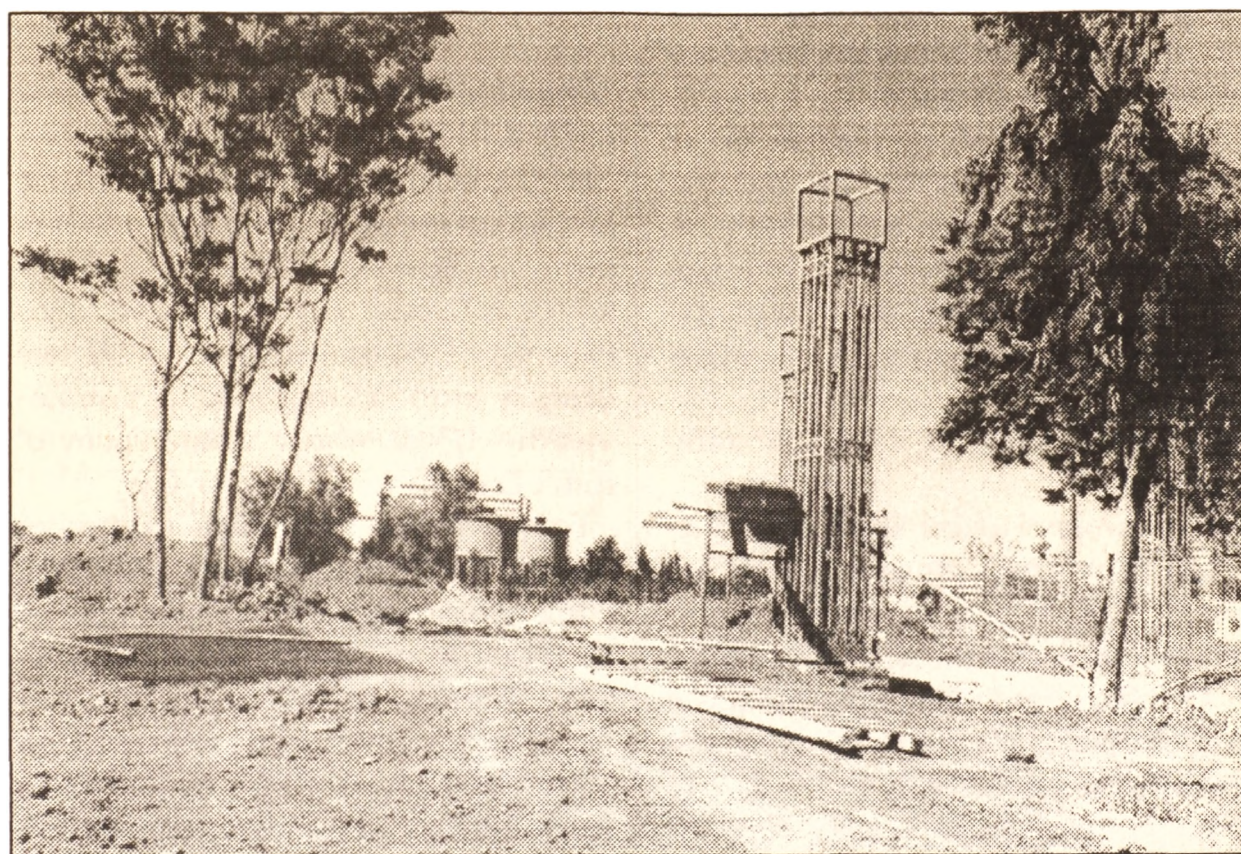
Στους μεγάλους κινδύνους συμπεριλαμβάνονται τα σχέδια του **υπουργείου Εσωτερικών** –επί υπουργείας ακόμα Β. Παπανδρέου– να κατασκευασθούν εκεί τα **κτήρια των υπηρεσιών** του. Κίνδυνος διόλου ευκαταφρόνητος, αν λάβουμε υπ' όψιν μας μάλιστα ότι η Βάσω Παπανδρέου είναι η νυν υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, του κατ' εξοχήν νευραλγικού υπουργείου για τις εξελίξεις και το μέλλον όλων συνολικά των ελεύθερων χώρων στην Αθήνα.

Φυσικά δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε ότι όλα τα γύρω νοσοκομεία επιθυμούν επεκτάσεις και ο Σύλλογος «ΕΛΠΙΔΑ» σχεδιάζει εκεί την **κατασκευή, από την αρχή, νοσοκομείου για παιδιά με καρκίνο.** Σε μια περιοχή όπου ήδη βρίσκονται 13 νοσοκομεία. Νοσηλευτικό Ίδρυμα που η επιτροπή αγώνα πιστεύει ότι σε κάθε περίπτωση θα μπορούσε να κατασκευασθεί κάπου αλλού και όχι στον χώρο που προβλέπεται για το **πάρκο.**

Η Επιτροπή Αγώνα για το Πάρκο συνεχίζει να παλεύει για το όνειρο των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Ήδη προ διμήνου ενημέρω-

Οι εγκαταστάσεις του στρατοπέδου. «Κάποιοι» δέλουν να τις ανακαινίσουν για τις ανάγκες των οδηγών των V.I.P. των αγώνων του 2004.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΣΕΜΠΡΑ ΜΑΝΩΛΑΚΗ

Νάτα και τα φρέσκα έργα που γρήγορα-γρήγορα άρχισαν. Όταν πρόκειται για τσιμέντο η ταχύτητα είναι δεδομένη. Για το πράσινο τα «πράγματα» κυλάνε πιο αργά...

σαν τον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας ότι δέχονται «**με ικανοποίηση και συγκρατημένη αισιοδοξία**» την απόφαση του Ο.Ρ.Σ.Α. να εγκρίνει το ερευνητικό πρόγραμμα «**Μητροπολιτικό Πάρκο στο Γουδί**» το οποίο εκπόνησε το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο για λογαριασμό του.

Καλούν λοιπόν τον Ο.Ρ.Σ.Α., στο πλαίσιο του θεσμικού του ρόλου και ευ-

θύνης, να καταρτίσει **σχέδιο νόμου, που να θεσμοθετεί και να κατοχυρώνει τον χώρο ως Πάρκο υψηλού πρασίνου, σύμφωνα με την μελέτη του Ε.Μ.Π. και να επιδιώξει μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ, την ψήφισή του.**

Η συνέχεια στην Ημερίδα που πρόκειται να πραγματοποιηθεί προσεχώς από την Επιτροπή Αγώνα, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για το Περιβάλλον.

Η παγκοσμιοποίηση και οι πόλεις

Η ανάγκη διαμόρφωσης σύγχρονων μορφών αυτοδιοίκησης

του Χαράλαμπου Σαραντίδη

Οι προσεχείς εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης θα σηματοδοτήσουν σημαντικές πολιτικές εξελίξεις. Το γεγονός αυτό έχει τροφοδοτήσει μια έντονη συζήτηση για τις υποψηφιότητες, ιδιαίτερα στους κεντρικούς δήμους και νομαρχίες, καθώς και για τις επιπτώσεις τους στο πολιτικό σκηνικό.

Δε συμβαίνει το ίδιο με τη συζήτηση για το μέλλον των πόλεών μας, για τις αναγκαίες τομές στο επίπεδο των αυτοδιοικητικών θεσμών.

Σήμερα όμως οι πόλεις συνδέονται με την πραγματοποίηση των πιο σημαντικών διαδικασιών, ενώ είναι σαφές ότι κορυφαία προβλήματα που απασχολούν την ανθρωπότητα συνδέονται με την τύχη και την προοπτική των πόλεων.

- Οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης.
- Η οικονομική ανάπτυξη και η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων.
- Τα προβλήματα του περιβάλλοντος.
- Οι νέες μορφές διακυβέρνησης - ο προβληματισμός για τη σύγχρονη διοίκηση των πόλεων.

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Σήμερα περίπου το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού ζει στις πόλεις. Ο πλανήτης φιλοξενεί 19 πόλεις με πάνω από 10 εκ. Από το 2030 πάνω από 60% του παγκόσμιου πληθυσμού (4,9 στα 8,1 δισ. ανθρώπων) θα ζει στις πόλεις.

Ιδιαίτερης σημασίας θα είναι η ανά-

πτυξη των πολύ μεγάλων πόλεων – των μεγα-πόλεων. Περίπου 36 πόλεις σε όλο τον κόσμο θα έχουν πάνω από 8 εκ. κατοίκους η κάθε μια από το 2015, και οι περισσότερες από αυτές θα βρίσκονται στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ώς το 2025 το 80% του πληθυσμού των πόλεων θα προέρχεται από τις φτωχές και αναπτυσσόμενες χώρες.

Στις ανεπτυγμένες χώρες παρατηρούνται αντίστοιχες τάσεις. Ώς το 2020 στην Ευρώπη θα υπάρχουν 5 αστικές συγκεντρώσεις με περισσότερους από 5 εκ. κατοίκους – Παρίσι, Μόσχα, Λονδίνο, Έσσεν, Αγία Πετρούπολη.

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑ - ΦΤΩΧΕΙΑ

Η πληθυσμιακή έκρηξη στις πόλεις οδηγεί σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα – αυξανόμενη φτώχεια, κοινωνικό αποκλεισμό και φαινόμενα εξαθλίωσης. Ήδη από το 2000 το 1/2 των φτωχών κατοικεί στις πόλεις, ενώ κοντά στο 1/3 όλων των νοικοκυριών σ' αυτές ζει στην απόλυτη φτώχεια.

Τα φαινόμενα αυτά είναι εκρηκτικά στις μεγαλουπόλεις του τρίτου κόσμου, όπου η πλειοψηφία του πληθυσμού ζει σε απαράδεκτες έως τραγικές συνθήκες. Ήδη από το 1995 ο αριθμός των αστέγων που ζούσαν στις πόλεις έφθανε τα 500 εκ., ενώ 10 εκ. άνθρωποι το χρόνο χάνουν τη ζωή τους από τις κακές συνθήκες διαβίωσης.

Αλλά και στη Βόρειο Αμερική και τη Δυτική Ευρώπη το μεγαλύτερο τμήμα των φτωχών έχει συγκεντρωθεί στις πόλεις. Ιδιαίτερα πλήττονται ορισμένες ομάδες του πληθυσμού – γυναίκες, παιδιά, ηλικιωμένοι, μετανάστες, μειονότητες – ενώ υπάρχει σοβαρή απειλή για την ίδια τη ζωή των φτωχών και εκτεθειμένων οικογενειών. Στη Μεγάλη Βρετανία η υποθερμία έχει ως αποτέλεσμα 30.000-60.000 θανάτους κάθε χρόνο.

Έτσι τα φαινόμενα αυτά δεν είναι «προνόμιο» των slums και των μπάριος των εξαθλιωμένων περιοχών του τρίτου

κόσμου, αλλά παρουσιάζονται έντονα και στις μητροπόλεις των προηγμένων κρατών.

Στο Λονδίνο, τη χρηματιστηριακή πρωτεύουσα της Ευρώπης, οι άνεργοι είναι περισσότεροι απ' ότι στη Β. Ιρλανδία και τη Σκωτία μαζί και σ' αυτό βρίσκονται 13 από τις 20 φτωχότερες συνοικίες της Βρεταννίας.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

Οι πόλεις αποτελούν και τον χώρο υποδοχής των μεταναστευτικών ρευμάτων. Η μετανάστευση ως διεθνές πρόβλημα επηρεάζει και αλλάζει τη μορφή των σύγχρονων πόλεων δημιουργώντας νέα δεδομένα. Υπολογίζεται ότι 400.000 παράνομοι μετανάστες εισέρχονται στην Ε.Ε. κάθε χρόνο. 125.000 αιτήσεις για εγκατάσταση κατατέθηκαν στη Μεγάλη Βρεταννία, ενώ την ίδια περίοδο 100.000 κατατέθηκαν στη Γαλλία.

Οι διεθνείς οργανισμοί, οι εθνικές κυβερνήσεις αλλά και οι αρχές των πόλεων είναι υποχρεωμένες να αντιμετωπίσουν αυτά τα προβλήματα, να διαμορφώσουν αρχές πολιτικής και συγκεκριμένες δράσεις. Οι πόλεις είναι σήμερα ο χώρος εφαρμογής αυτών των πολιτικών, λύσης των προβλημάτων ένταξης των μεταναστών καθώς και το πεδίο ανάπτυξης των μοντέλων της πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Η μη αντιμετώπιση όμως των εκρηκτικών κοινωνικών προβλημάτων, της ένταξης των μεταναστών, η διαμόρφωση ενός γενικευμένου κλίματος ανασφάλειας μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικούς σεισμούς όπως αυτόν του πρώτου γύρου των γαλλικών προεδρικών εκλογών με την εκλογική αποτυχία της κυβερνητικής αριστεράς και την ενίσχυση του αποκρουστικού φαινομένου του λεπενισμού.

ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι στις μεγάλες πόλεις παγκοσμίως είναι κολοσ-

Ο Χαράλαμπος Σαραντίδης είναι Νομαρχιακός Σύμβουλος Πειραιά, τ. μέλος του Προεδρείου του Συμβουλίου της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθήνας-Πειραιά, ιστορικός.

σιαίοι. Ο ελλιπής εφοδιασμός σε νερό, η ατμοσφαιρική μόλυνση και η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι η καθημερινή απειλή. Σήμερα 1,1 δισ. άνθρωποι ζουν σε αστικές περιοχές με ανθυγιεινές ατμοσφαιρικές συνθήκες. Οι πόλεις έχουν σημαντική ευθύνη για την εκπομπή ρύπων στην ατμόσφαιρα, ενώ καλούνται να συμβάλουν στην υλοποίηση του πρωτοκόλλου του Κιότο, γεγονός ιδιαίτερα δύσκολο. Ορισμένοι υπολογισμοί δείχνουν ότι οι ΗΠΑ χάνουν 2% του ΑΕΠ στην κυκλοφοριακή συμφόρηση, ενώ στη Μεγάλη Βρεταννία χάνεται περίπου το 5%.

Ωστόσο οι πόλεις δεν αποτελούν μόνο τον χώρο συγκέντρωσης κοινωνικών προβλημάτων και περιβαλλοντικών κινδύνων. Στο επίπεδο των πόλεων διαμορφώνονται και σημαντικές δυνατότητες. Η ανάπτυξη οικονομιών κλίμακας, η δυνατότητα περιορισμού του συνολικού κόστους των παρεχόμενων υπηρεσιών, η δυνατότητα σχεδιασμού των χρήσεων γης, της κυκλοφορίας και των μεταφορών.

Η σημασία των πόλεων θα αυξηθεί στον 21ο αιώνα και από την ανάπτυξη των παγκόσμιων δικτύων πόλεων. Αυτά τα δίκτυα θα δώσουν στις πόλεις μεγαλύτερη αυτονομία και δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους οικονομικούς δεσμούς.

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Ένα από τα σημαντικότερα διδάγματα που προκύπτει από τις εμπειρίες των ΗΠΑ και της Ευρώπης είναι η ανάγκη επαναπροσδιορισμού των επιπέδων που σχεδιάζεται και εφαρμόζεται η πολιτική παρέμβαση για την αντιμετώπιση των πολυσύνθετων προβλημάτων. Η εμπειρία αυτών των χωρών δείχνει ότι έχει ιδιαίτερη σημασία η περιοχή της πόλης.

Οι μητροπολιτικοί θεσμοί στις πρωτεύουσες και τις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης καθώς και σε άλλες περιοχές του κόσμου, οι αυτοδιοικητικές αρχές του Λονδίνου, του Παρισιού, της Ρώμης, της Βαρκελώνης διεκδικούν ακόμη περισσότερους πόρους και αρμοδιότητες από την κεντρική εξουσία. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι

μεσαίες σε μέγεθος πόλεις – Μπιλμπάο, Πόρτο κ.ά., ενώ το μοντέλο της Μητροπολιτικής Αυτοδιοίκησης τείνει να γενικευτεί.

Η ανάπτυξη και ο σχεδιασμός των πόλεων εντάσσεται επίσης στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ωστόσο υπάρχουν ακόμη σημαντικά κενά στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής για τις πόλεις, ενώ σημαντικές ανισότητες παρατηρούνται στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών περιφερειών. 4 περιοχές της Ευρώπης βρίσκονται στην κορυφή: το Λονδίνο (242% του κοινοτικού μέσου όρου), οι Βρυξέλες, το Δουκάτο του Λουξεμβούργου και το Αμβούργο – ενώ 43 περιοχές της Ευρώπης έχουν εισόδημα κάτω από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου, από τις οποίες οι 10 είναι ελληνικές.

ΤΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η πόλη όμως είναι ο χώρος που αναπτύσσονται και τα εναλλακτικά κινήματα κατά της παγκοσμιοποίησης, για μια πιο δίκαιη τάξη στον σύγχρονο κόσμο. Το Σηάτλ, η Γένοβα, η Βαρκελώνη αποτελούν ήδη σημεία αναφοράς.

Το 2ο Φόρουμ του Πόρτο Αλέγκρε διακήρυξε την ανάγκη οι πόλεις να αποτελέσουν ισότιμους πολιτικούς μετόχους στο νέο σκηνικό της παγκοσμιοποίησης, ότι η συνεργασία μεταξύ τους αποτελεί μια βασική μέθοδο καταπολέμησης της φτώχειας. Κατέδειξε επίσης τον σπουδαίο ρόλο των πόλεων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης ως οργάνου ρύθμισης της βίαιης λογικής της αγοράς.

Διαμορφώνονται νέες ριζοσπαστικές αντιλήψεις για τη φυσιογνωμία των πόλεων, των προαστίων, των συνοικιών. Προβάλλεται η απαίτηση για κατοικήσιμες πόλεις και συνοικίες ανθρώπινες, σε συνάρτηση με τις ανάγκες για βασικές υποδομές στην παιδεία, την κυκλοφορία, τον ελεύθερο χρόνο. (κίνημα για “smart growth”, urban ecology κ.ά.).

Προβάλλεται το αίτημα για εμβάθυνση της τοπικής δημοκρατίας, για αποκέντρωση των εξουσιών, για διαφάνεια στη λήψη των αποφάσεων, τη διαχείριση των πληροφοριών. Για την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων με πολύμορφους δεσμούς μεταξύ των μελών τους.

ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΟΜΩΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

Ο θεσμός της διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, ιδιαίτερα όπως λειτούργησε στο λεκανοπέδιο της Αττικής, καμία σχέση δεν έχει με την ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας σύγχρονης Μητροπολιτικής Αυτοδιοίκησης.

Αντίστοιχα η κυβέρνηση και τα κόμματα δίστασαν να προχωρήσουν σε ριζοσπαστικές τομές για τη δημιουργία νέων δομών και θεσμών ικανών να ανταποκριθούν στις σύνθετες προκλήσεις των πόλεων στην εποχή μας. Αρκούνται περισσότερο σε μικροκομματικούς υπολογισμούς και ασκήσεις κομματικής καταγραφής.

Είναι όμως απαραίτητη ή μπορεί να περιμένει η Μητροπολιτική Αυτοδιοίκηση;

Τα προβλήματα στο μητροπολιτικό κέντρο της Αττικής –η υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ, η Ολυμπιάδα, η ατμοσφαιρική ρύπανση, το κυκλοφοριακό, τα διαρθρωτικά προβλήματα, η ανεργία, η υποβάθμιση περιοχών και η ανάγκη ανανέωσης των συνοικιών στη βάση ενός πολυκεντρικού συστήματος– μπορούν να αντιμετωπιστούν από την κεντρική εξουσία και από την άμορφη και χαοτική δομή που έχει η αυτοδιοίκηση στο λεκανοπέδιο;

Κι ακόμη, τι συνέπειες έχει η καθυστέρηση εφαρμογής των απαιτούμενων αλλαγών; Τι προβλήματα δημιουργεί και τι ευκαιρίες χάνονται;

Είναι σαφές ότι απαιτούνται δομές και θεσμοί μητροπολιτικού επιπέδου και ότι πέρα από την Αττική υπάρχουν και άλλα κέντρα –Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Λάρισα και Βόλος– που μπορούν να λειτουργήσουν ως μητροπολιτικά.

Συμπερασματικά, οι πόλεις αποτελούν σύνθετα συστήματα. Εξαρτώνται από τη λειτουργία ενός τεράστιου πλέγματος πολιτικών, προγραμματίων, δράσεων από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, καθώς και από τις περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς τάσεις.

Η διαμόρφωση νέων πιο αποτελεσματικών μορφών διοίκησης αλλά και δημοκρατικής αντιπροσώπευσης οφείλει να στηριχθεί στην ανάδειξη και τοπικών ηγεσιών ικανών να ανταποκριθούν στις πολυσύνθετες προκλήσεις της εποχής.

Οι υπεράκτιες κτήσεις των Νεοελλήνων

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Οι off-shore εταιρείες είναι οικείες από παλιά. Ειδικές έρευνες θα απεδείκνυναν κατά πάσα πιθανότητα ότι διαθέτουμε παγκοσμίως την μεγαλύτερη αναλογία στον πληθυσμό. Ο εφοπλισμός, ο δυναμικότερος κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, τις χρησιμοποιεί κατά κόρον. Είναι οι εταιρείες επιλογής ακόμα και τώρα που έχει δημιουργηθεί και ο θεσμός της ελληνικής ναυτιλιακής υπεράκτιας. Δεν υπάρχει τίποτε το επιλήψιμο, δεδομένου ότι η ναυτιλία σε κάθε περίπτωση απολάμβανε προνομίων και φορολογικών απαλλαγών.

Η βιομηχανία, δασμοδίατη και προβληματική κατά το μεγαλύτερο μέρος της, αντίστροφα, τις χρησιμοποιούσε για υπερχοστολογήσεις, υποτιμολογήσεις και γενικώς συγύρισμα των κερδών επί το ελασσον. Με την αποκάλυψη αυτών των στόχων, κατά τα τελευταία χρόνια, προφανώς δυσφημίστηκαν οι υπεράκτιες, αλλά οι αποκάλυψεις δεν αποτέλεσαν εμπόδιο για περαιτέρω αξιοποιήσεις τέτοιων εταιρειών όπως λ.χ. στα κόττερα, που έχουν δει ζωηρή άνθιση τα τελευταία χρόνια.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης off-shore εταιρείας που έλαβε τεράστια αρνητική δημοσιότητα είναι η Mayo, με την αποκάλυψη των τραπεζικών κινήσεων της υπέρ ΝΔ επί Μητσοτάκη. Δυσκολευόμαστε να σκανδαλιστούμε ωστόσο όπως υποκρίθηκε ο Τύπος για δραματουργικούς λόγους. Διατυμπάνιζε ότι είναι αίσχρό να λαμβάνει ένα κόμμα χρήματα από μια ξένη εταιρεία άγνωστης προέλευσης, ενώ όλοι γνωρίζαμε ότι τα χρήματα προέρχονταν σαφώς από ελληνικά συμφέροντα υπεράκτια ή και εγχώρια.

Ξαφνικά κατά τα τελευταία χρόνια, πιθανώς με παρακίνηση δημιουργικών φοροτεχνών και δικηγόρων, έλαβε μεγάλη έκταση η χρήση των off-shore και στα ακίνητα. Το κράτος έδειξε ανοχή,

ίσως γιατί οι διευκολύνσεις έδιναν ώθηση στην οικοδομή. Ανακουφισμένοι οι κατέχοντες συνήπταν ενοικιαστήρια μαϊμούδες σωρηδόν. Έτσι έβαζαν ένα ανώφλι στην φορολογική επιβάρυνση από το εισόδημα, μικρότερη από το τεκμαρτό ενοίκιο, απαλλάσσονταν από φόρους μεταβίβασης ακινήτων, αλλά το κυριότερο, γλύτωναν από το πόθεν έσχες. Το σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, διότι πέραν της εξοικονόμησης πρόσθετου φόρου έδινε την δυνατότητα να κρυφτούν τα πλούτη, κτηθέντα συνήθως με τρόπους άνομους.

Η ζωηρή κίνηση στις υπεράκτιες ακινήτων έχει φτάσει σε κρίσιμο σημείο. Είναι πλέον τόσες πολλές που η απώλεια εισοδημάτων για το δημόσιο έχει γίνει υπολογίσιμη. Τώρα το κράτος δεν μπορεί να εξακολουθήσει την υποκριτική τακτική ότι τίποτε δεν συμβαίνει, και αρχίζει να αναζητά τρόπους να πάρει πίσω τα δικαιώματα που επέτρεψε στα ακίνητα.

Όπως συνήθως συμβαίνει, οι κινήσεις του κράτους είναι χονδροειδείς, αβασάνιστες και υπό την πίεση των διαπλεκομένων. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η τελική λύση θα είναι μετριότερη των προσδοκιών ως προς τις επιπλέον φοροεισπράξεις και θα δυσφημίσει το κράτος ως ανακόλουθο και εκδικητικό.

Αν ήθελε, η κυβέρνηση θα μπορούσε να τάξει στους υπαλλήλους της να διερευνούν την κάθε περίπτωση χωριστά μέχρι να πεισθούν ότι η ενοικίαση έγινε από καλής πίστης αληθινή εταιρεία ακινήτων και όχι μαϊμού εταιρεία ελεγχόμενη από τον πραγματικό ιδιοκτήτη που υποκρίνεται τον ενοικιαστή. Η εταιρεία θα πρέπει να έχει στοιχειώδη έστω γραφεία, να κάνει διαφημίσεις των υπηρεσιών της και φυσικά να έχει υπό τον έλεγχο της παραπάνω από ένα ακίνητο. Κάτι τέτοιο συμβαίνει σε πολύ μικρό ποσοστό βεβαίως.

Όσπου να λάβουν σάρκα και οστά οι

προσπάθειες του κράτους για την είσπραξη του διαφυγόντος φόρου, μακάρι να κυκλοφορούσαν οι κατάλογοι των ενοικιαστών. Ήδη δημοσιεύτηκαν οι υπεράκτιες εταιρείες, κτήτορες των ακινήτων Μυκόνου, ένας τεράστιος αριθμός αλλά με πολλή μικρή χρήση, καθόσον το ενδιαφέρον δεν είναι το όνομα της off-shore, συνήθως ένα περιπαικτικό, συμβολικό και πάντως πρόχειρο π.χ. Λουλούκα Ρήαλ Εσταίητ Κόμπανυ, αλλά το όνομα του ενοικιαστή.

Δεν αποκλείεται να αντιδράσουν οι ενοικιαστές στην πρόταση αυτή εγείροντας θέμα αποκάλυψης προσωπικών δεδομένων. Βεβαίως θα πρόκειται για μιαν άκρως υποκριτική στάση, δεδομένου ότι ο ενοικιαστής είναι γνωστός τουλάχιστον στην γειτονιά, εκτός αν πρόκειται για καταξητούμενο ή προστατευόμενο από την Πολιτεία.

Ο κατάλογος αυτός θα είχε πολύ ενδιαφέρον, και πάντως μεγαλύτερο από αυτόν που το Υπουργείο Οικονομικών κυκλοφόρησε προ ετών, των κοτερούχων που δεν είχαν πληρώσει τους πρόποντες δασμούς. Τους σκαφίτους τους ξέρουμε, γιατί είναι και λιγότεροι και δεν κάνουν καμία προσπάθεια να κρύψουν την παρα-ιδιοκτησία τους, τουναντίον προσπαθούν να την σεργιούν με κάθε αφορμή στις κοσμικές στήλες. Οι ενοικιαστές όμως ακινήτων είναι ασφαλώς περισσότεροι, λαϊκιστικότεροι και μάλλον Πασοκότεροι.

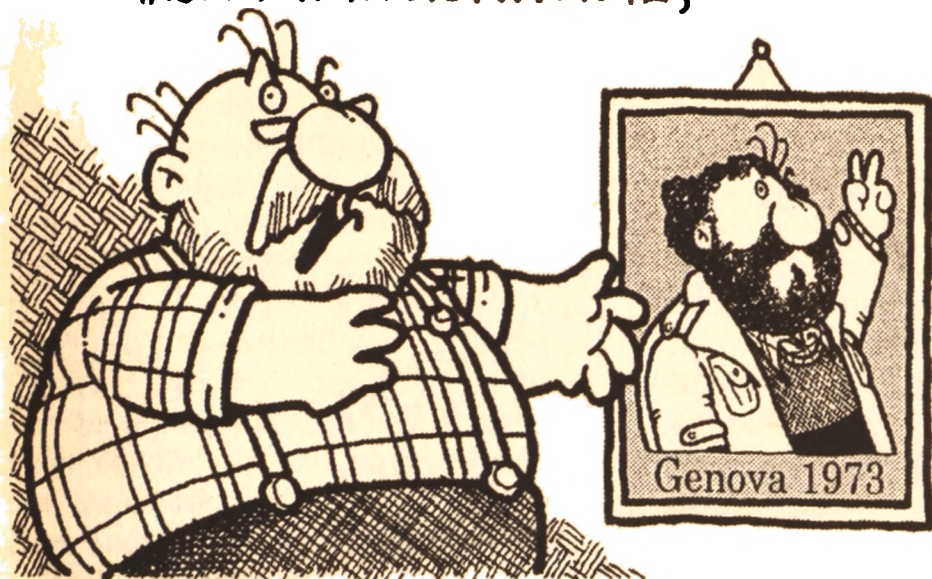
Ο μέσος τύπος οδηγεί διστακτικά και στο ενδεχόμενο να βρίσκονται σ' αυτήν την ομάδα και άνθρωποι των ΜΜΕ. Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξηγούσαν αυτήν τους την επιλογή, με τα ίδια μοραλιστικά λόγια που καταδικάζουν τη σαπίλα της πολιτικής μας ζωής. Ανεξάρτητα πάντως από τα κίνητρα που τους οδήγησαν σ' αυτή την επιλογή, δεν μπορεί να διαμφισβητηθεί ο πατριωτισμός τους. Όλοι επεκτείνουν κατά μίαν έννοια τα σύνορα της χώρας υπερακτίως.

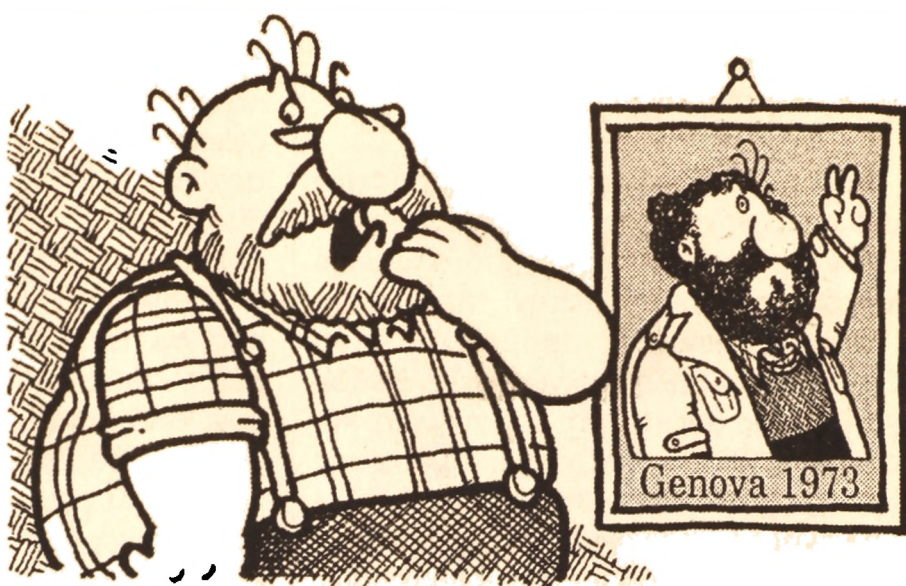
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΟΥΖ

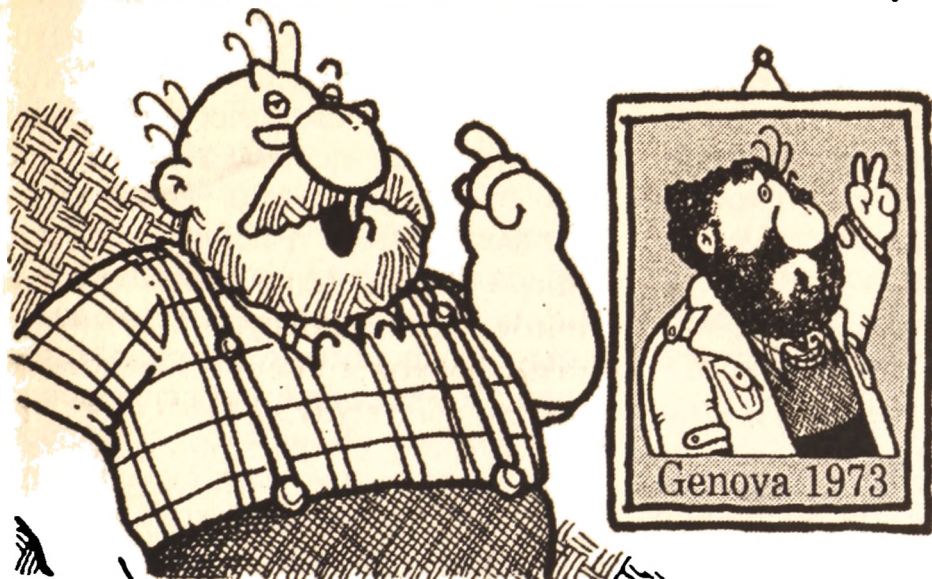
ΑΙΣΧΟΣ! ΒΓΗΚΑΝ ΟΛΟΙ ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΣΚΑΤΟΓΕΡΟΙ
ΜΕ ΤΑ ΣΚΟΥΡΙΑΣΜΕΝΑ ΜΥΑΛΑ ΓΙΑ ΝΑ ΒΡΙΣΟΥΝ
ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ! ΔΕΝ ΚΟΙΤΑΝΕ ΚΑΛΥΤΕΡΑ Σ' ΕΝΑΝ
ΚΑΘΕΡΕΦΤΗ ΤΑ ΜΟΥΤΡΑ ΤΟΥΣ;

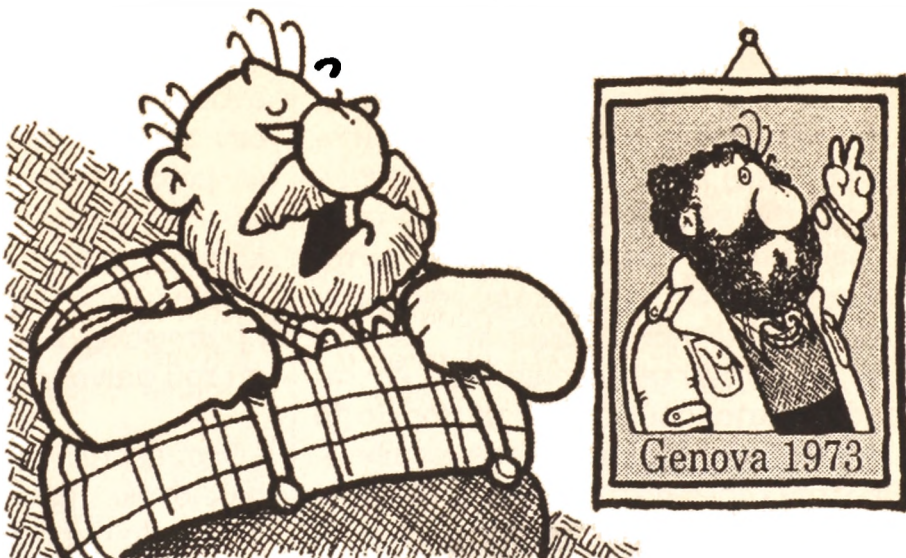
...ΠΕΡΑΣΑΝ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ, ΞΕΚΟΥΤΙΑΝΑΝ
ΚΑΙ ΔΕΝ ΘΥΜΟΥΝΤΑΙ ΤΙ ΨΕΛΛΑΝΕ Σ' ΕΜΑΣ,
ΟΤΑΝ ΗΜΑΣΤΑΝ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ!

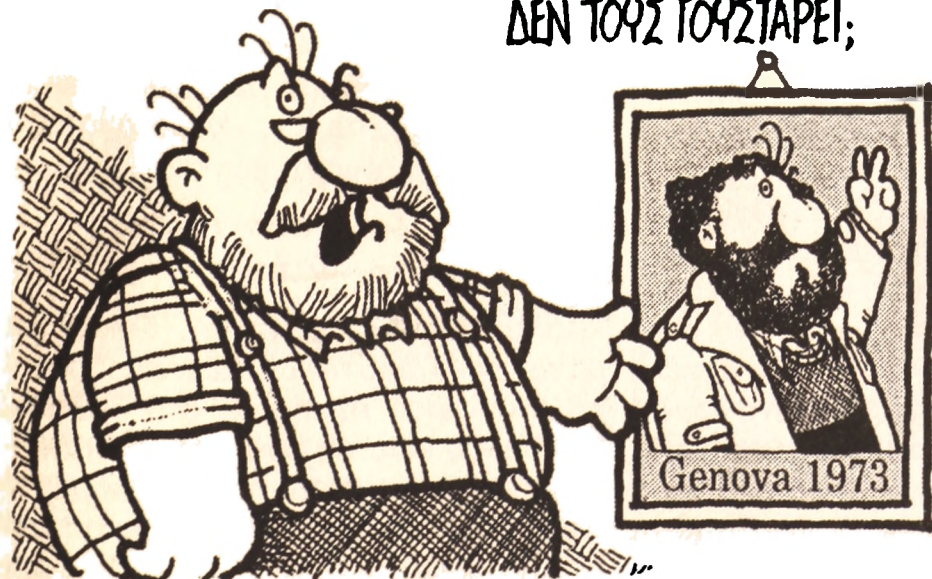
ΩΣΤΟΣΟ, ΔΕΝ ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΠΩΣ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ
ΚΑΙ ΚΑΠΟΙΕΣ ΥΠΕΡΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ!
ΕΜΕΙΣ, ΟΜΩΣ ΩΣ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ
ΝΑ ΔΕΙΞΟΥΜΕ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΜΕΧΡΙΣ ΕΝΟΣ ΣΗΜΕΙΟΥ...

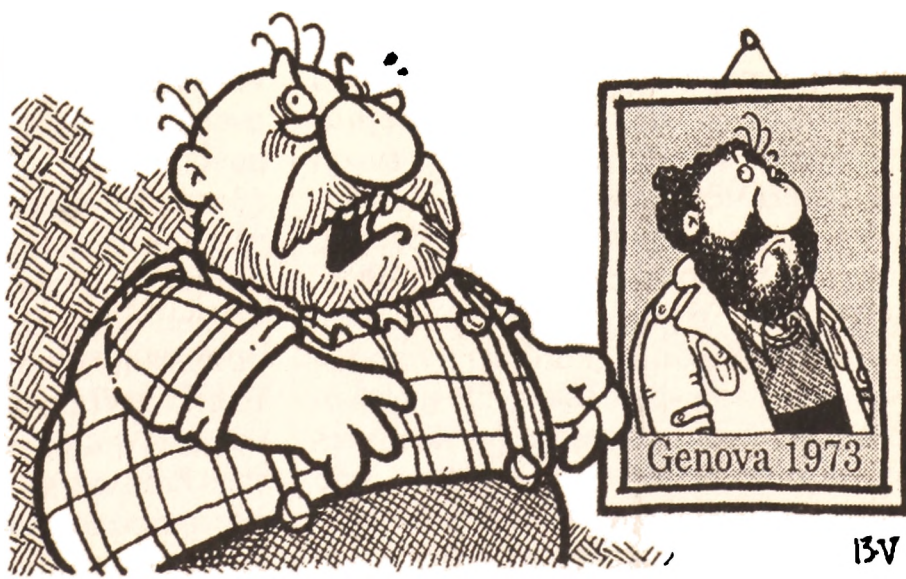
ΚΙ ΟΤΑΝ Η ΝΕΟΛΑΙΑ, ΟΠΩΣ ΣΥΧΝΑ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ, ΤΟ ΠΑΡΑ-
ΚΑΝΕΙ, ΤΟΤΕ ΕΧΟΥΜΕ ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΝΑ ΤΗ ΣΥΝΕΤΙΣΤΟΥΜΕ
ΜΕ ΤΟΝ ΕΝΑΝ Ή ΤΟΝ ΑΛΛΟΝ ΤΡΟΠΟ, ΓΙΑ Ν' ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ
ΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΤΩΝ ΣΩΣΤΩ: ΤΟΝ ΔΙΚΟ ΜΑΣ!

ΔΙΟΤΙ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΥΤΗ ΜΕ ΤΑ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΙΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕΡΤΑ ΚΟΥΡΕΜΑΤΑ! ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΤΑΣΗ ΑΥΤΗ ΑΠΕ-
ΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ! ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΝΑΙ ΔΕΚΑΕΞΑΡΗΔΕΣ
ΔΗΛΑΔΗ, ΘΑ ΜΑΣ ΓΑΜΟΥΝ ΤΑ ΜΥΚΕΙΑ ΚΑΙ ΟΤΙ ΑΛΟ
ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΓΟΥΣΤΑΡΕΙ;

ΚΑΙΡΟΣ, ΛΟΙΠΟΝ, ΝΑ ΤΑ ΒΑΛΟΥΜΕ ΚΑΤΩ ΤΑ ΣΚΑΣΜΕΝΑ
ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΔΕΙΞΟΥΜΕ ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΕΥΠΡΕΠΕΙΑ,
ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣ! ...ΔΕΝ ΘΑ ΜΑΣ ΚΑΒΑΛΗΣΟΥΝ
ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΚΑΤΟΠΑΙΔΑ!

13V

Λήμμα Ιντρακομίτις

του Δ.Α. Παπαδόπουλου (ερευνητή στο Ι.Γ.Ε.Κ.Ε., ΕΘ.Ι.Α.Γ.Ε.)

Ασθένεια του ελληνικού επιχειρηματικού κόσμου των αρχών του 21ου αιώνα. Η ελληνική Εντρονίτις (βλ. σχ. λήμμα). Έλαβε το όνομά της από τον όμιλο επιχειρήσεων Ιντρακόμ.

Αίτια: Ραγδαία ανάπτυξη επιχειρήσεων μέσω μακροχρόνιας εξασφάλισης κρατικών προμηθειών κάτω από ολιγοπωλιακές συνθήκες (στην περίπτωση Ιντρακόμ, κυρίως προμήθειες του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ)), με την πλήρη υποστήριξη κυρίαρχων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) (στην περίπτωση Ιντρακόμ, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Πήγασος Α.Ε., Ίδρυμα Βουδούρη), και υπό καθεστώς αδράνειας των αρμοδίων ελεγκτικών μηχανισμών.

Συμπτωματολογία: Εγγενής έλλειψη ανταγωνιστικότητας παρά τις επίμονες προσπάθειες πολιτικών και δημοσιογράφων να πείσουν περί του αντιθέτου. Η ασθένεια διαγνώστηκε για πρώτη φορά από έλληνες οικονομικούς αναλυτές, από τους οποίους και πρωτοεισηχθη ο όρος, μετά το 2002, έτος ανοίγματος της ελληνικής οικονομίας στον ευρωπαϊκό και διεθνή οικονομικό ανταγωνισμό. Η Ιντρακόμ, κορυφαία εταιρεία, δραστηριοποιούμενη κυρίως στον χώρο των τηλεπικοινωνιών, έπειτα από μια κατακόρυφα ανοδική πορεία 15 περίπου ετών, δεν μπόρεσε να επεκταθεί στην ευρωπαϊκή αγορά και καθηλώθηκε στη βαλκανική σκηνή. Παρόμοια εξέλιξη είχαν πλήθος ελληνικών εταιρειών με βεβαρημένο μητρώο κρατικής προστασίας και θαλπωρής και με ισχυρή επιμεριστική πρόσβαση στα, εκείνη την περίοδο, ευμεγέθη ευρωπαϊκά κοινοτικά κονδύλια. Ειδικά όμως για τη συγκεκριμένη επιχείρηση, ναυαρχίδα του ελληνικού καπιταλισμού την εποχή εκείνη, η πορεία της συνοδεύτηκε από σημαντικά πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα, και ταυτίστηκε με τη γένεση και μετεξέλιξη της έννοιας της «διαπλοκής» (βλ. σχ. λήμμα). Ο δε πρόεδρος της, κ. Σωκράτης Κόκκαλης, θεωρούμενος τότε ως ο χαρισματικότερος Έλληνας επιχειρηματίας, κατέστη η προσωποποίηση της «διαπλοκής». Η *ιντρακομίτις*, όρος που συνοψίζει την κατάσταση της παραλυτικής εξάρτησης από κρατικώς διανεμόμενα ευμεγέθη κονδύλια και, συνεπακόλουθα, της αυξανό-

μενης εσωστρέφειας του ελληνικού πολιτικού συστήματος, θεωρήθηκε ως η κύρια πρωτογενής αιτία αποτυχίας της Ελλάδας να παραμείνει στην οικονομική εστία της Ε.Ε. Γενικότερα, κατά τη διάρκεια του τέλους του 20ού και των αρχών του 21ου αιώνα, η εν λόγω χώρα βίωσε μια κατάσταση «εικονικού εκσυγχρονισμού» (βλ. σχ. λήμμα), όπου κάτω από τον πλήρη έλεγχο δικτύων διαπλοκής, σε πολιτικό και επικοινωνιακό επίπεδο, διασπαθίστηκαν, καταναλώθηκαν, αποσυντέθηκαν μεγάλα οικονομικά ποσά σε βάρος των πολιτών, χωρίς να συντελέσουν στην ανάπτυξη της χώρας. Συνεργός αυτού του διαρκούς εγκλήματος, εκτός από τους άκαπνους υπαλληλοποιημένους δημοσιογράφους που έβλεπαν αλλά δεν έγραφαν, ήταν σχεδόν σύσσωμος ο φοβισμένος πολιτικός κόσμος, ο οποίος, στην καλύτερη των περιπτώσεων, αρκούνταν στο να εξακοντίζει απίστευτες γενικολογίες περί του «κακού» της διαπλοκής, χωρίς να τολμά να υποδείξει συγκεκριμένα ονόματα. Αλλά και η δικαστική εξουσία δεν στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων μιας και κάτω από τη στέγη πρακτικών νομότυπης διαφθοράς (βλ. σχ. λήμμα), όπως καθυστέρηση εκτέλεσης εισαγγελικών παραγγελιών, επέδειξε πρωτοφανή αδράνεια στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Θεραπευτική αγωγή: Η ασθένεια περιορίστηκε μέσω της συνδυασμένης ενεργοποίησης διαφόρων θεσμών. Κρίσιμη ήταν η πολιτική απόφαση της τότε κυβέρνησης Κ. Σημίτη, κάτω από την πίεση της εντόνως δυσφορούσας κοινής γνώμης, να εμποδίσει, την τελευταία στιγμή, την παρασκηνιακά επιχειρούμενη συγχώνευση της εταιρείας με τον ΟΤΕ στα τέλη του 2001. Κατόπιν, εισαγγελικές αρχές στην αρχή (κυρίως νεότεροι εισαγγελικοί λειτουργοί), και ανεξάρτητες αρχές διαφάνειας και αντιμονοπωλιακού ελέγχου στη συνέχεια, έθεσαν το γενικό θεσμικό και ελεγκτικό πλαίσιο σταδιακού περιορισμού της ασθένειας. Παράλληλα, η κοινή γνώμη, ύστερα από μακροχρόνιο λήθαργο και συνειδητή παραπλάνησή της από αρκετά από τα τότε κυρίαρχα ΜΜΕ αναφορικά με τη σπουδαιότητα του φαινομένου της «διαπλοκής», αφυπνίστηκε και έδωσε το πράσινο φως στις μετέπειτα κυβερνήσεις να λάβουν περισσότερο απο-

τελεσματικά μέτρα (μήπως παίρνω «ληγμένα»);). Έγινε έτσι φανερό ότι η περίπτωση Ιντρακόμ δεν ήταν μεμονωμένη, αλλά αφορούσε τον κεντρικό πυρήνα του ελληνικού επιχειρηματικού κόσμου και των διασυνδέσεών του με κορυφαίους, τότε, πολιτικούς και εκδοτικούς παράγοντες. Ήταν το παραδειγματικό όχημα της φρενήρους πορείας εξευτελισμού του δημόσιου λόγου και κατακύλας των θεσμών στη μικρή αυτή βαλκανική χώρα. Δυστυχώς, όταν οι πολιτικοί συνειδητοποίησαν την έκταση του φαινομένου, και την πολύπλευρη εξάπλωσή του σε όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου και ιδιωτικού βίου, ήταν πολύ αργά.

Παρενέργειες της θεραπευτικής αγωγής: Σε ορισμένες περιπτώσεις η αντιμετώπιση της ασθένειας προκάλεσε σοβαρές δυσλειτουργίες και αγκυλώσεις στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Μέσα σε ένα γενικευμένο κλίμα μαζικής καχυποψίας, «διαπλεκόμενοι» (βλ. σχ. λήμμα) και μη «διαπλεκόμενοι» επιχειρηματίες ετύγχαναν της ίδιας αντιμετώπισης από τη γραφειοκρατία. Παράπλευρο αποτέλεσμα ήταν η παρεμπόδιση της σήμερα δεδομένης και κυρίαρχης, υγιούς και κρατικώς ανεξαρτημένης ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας (χρρρ). Έλληνες πολιτικοί επιστήμονες, κοινωνιολόγοι και νομικοί, σε πλήθος επιστημονικών εργασιών, διέλυσαν την εν λόγω σύγχυση, και ξεκαθάρισαν το εννοιολογικό πλαίσιο της διαπλοκής, ανοίγοντας το δρόμο στους νομοθέτες και τους πολιτικούς προς μια πιο προσεκτική και επιλεκτική εφαρμογή των σχετικών μέτρων, προς όφελος της ελληνικής οικονομίας. (Τι ώρα να 'ναι;)

Παραλειπόμενα: Την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, η Ιντρακόμ μετονομάστηκε, στη διάλεκτο των οικονομικών αναλυτών, σε «Ιντρακομήτης». Intracomet, αγγλιστρίινγκ!

Ντρινινγκ!

Καλά, εντάξει, ξύπνησα... Σηκώθηκα με το ζόρι. Πολύ πίνω τελευταία. Γρήγορα ένα ντους και καρφί στη δουλειά. Στο δρόμο είδα τις εφημερίδες. «Κόκκινος ο τίτλος». Γεια σου προεδράρα! Έμειναν με τις «παράγκες» τους στο χέρι. Άντε γεια!

Το μη χείρον βέλτιστον;

της Λήδας Καζαντζάκη

Ο Ζαν Μαρί Λεπέν και το ακροδεξιό κόμμα του δεν συγκέντρωσε στο δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών της 5ης Μαΐου το 30% που ο ίδιος ανέμενε και πολλοί φοβούνταν.

Η επιτυχία του την 21η Απριλίου οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού συμμετοχής στις εκλογές και στη συσπείρωση όλων των δυνάμεων του κοινοβουλίου από τα δεξιά μέχρι τα αριστερά, χαρίζοντας στον εκπρόσωπο της κεντροδεξιάς Ζακ Σιράκ το μυθικό και πρωτοφανές για την πέμπτη Δημοκρατία αποτέλεσμα του 81,88% των ψήφων κάτω από το σύνθημα της γαλλικής επανάστασης «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα».

Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι αυτή η βραχυπρόθεσμη δημιουργία ενός αντιλεπενικού μετώπου θα αποτελέσει στο μέλλον μια εγγυητρια δύναμη για την αναχαίτηση του ακροδεξιού πολιτικού που παρ' όλα αυτά άγγιξε το 18%. Μια ανάλογη συσπείρωση στις αρχές της δεκαετίας του '90 στη μεγάλη διαδήλωση εναντίον του ξενοφοβικού «Front National», με αφορμή την βεβίλωση του εβραϊκού νεκροταφείου στο Carpentras, ήταν αυτή που οδήγησε τότε τους κυβερνώντες σοσιαλιστές σε ξενοφοβικούς συμβιβασμούς όπως τη διαγραφή από το πρόγραμμά τους του δικαιώματος ψήφου των μεταναστών. Η σύγχυση των όρων δεξιά και αριστερή πολιτική, για την οποία ευθύνονται αποκλειστικά οι σοσιαλδημοκράτες, ανέδειξε τον Λεπέν σε αντιπολιτευτικό μόρφωμα. Το παράδοξο του λεπενισμού είναι η σταθερή σχεδόν απήχηση που έχει ένα κόμμα που δραστηριοποιείται κυρίως σε περιόδους εκλογών, με αποτέλεσμα από το '95 μέχρι σήμερα να διατηρεί μια εκλογική δύναμη που αυξομειώνεται κατά δύο ή τρεις μονάδες χωρίς όμως να πέφτει κάτω από το 15%.

Ο ευάλωτος από κάθε άποψη νέος Πρόεδρος με την εκλογική του νίκη προστάτευσε κατ' αρχήν τον εαυτό του, αποτρέποντας έτσι το ενδεχόμενο να καθίσει στο εδώλιο του κατηγορουμένου –στο οποίο ως κοινός πολίτης θα

έπρεπε να οδηγηθεί για κατάχρηση εξουσίας και δημοσίου χρήματος και πλαστογράφηση εκλογικών καταλόγων σε συγκεκριμένες συνοικίες της γαλλικής πρωτεύουσας ως δήμαρχος των Παρισιών από το '77 έως και το '95– και δεν είναι διόλου σίγουρο ότι θα κλείσει επ' αόριστον τα όπλα του στις ωδές του Λεπέν, με τον οποίον –αν βασισθούμε στο προεκλογικό πρόγραμμα του Σιράκ σχετικά με την ενίσχυση της αστυνομίας και τη δημιουργία κλειστών ιδρυμάτων για νέους με αμαυρωμένο ποινικό μητρώο– έχει περισσότερο από ένα κοινά σημεία.

Άλλωστε στο ακροατήριο των προεκλογικών συγκεντρώσεων του Ζακ Σιράκ εντοπίστηκαν ουκ ολίγοι εκπρόσωποι της Ακροδεξιάς.

Και ο συντηρητικός Πρόεδρος δεν έχει παρά να μιμηθεί το παράδειγμα άλλων εταίρων του στην Ιταλία, την Αυστρία, τη Δανία ή την Πορτογαλία, για να μην αναγκασθεί μετά τις εκλογές του Ιουνίου να συγκατοικήσει ξανά στα έδρανα της εξουσίας με μια κυβέρνηση σοσιαλιστών, κομμουνιστών και Πρασίνων.

Πόσο μάλλον όταν στη σειρά των φαιών συνασπισμών αναμένεται να συμπαραταχθεί και η Ολλανδία μετά τις εκλογές της 15ης Μαΐου. Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί τα αποτελέσματα.

Η δολοφονία πάντως του ακροδεξιού Πιμι Φόρτουιν κατέβασε στους δρόμους δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους που ήθελαν να αποχαιρετίσουν το είδωλό τους συνθέτοντας μια από τις μεγαλύτερες πένθιμες ακολουθίες στην ιστορία της χώρας.

Ο άνδρας που περιβαλλόταν από τη φήμη ενός νέου Μπερλουσκόνι θεωρούνταν το φαβορί των βουλευτικών εκλογών. Ακόμα και μετά τον βίαιο εκτοπισμό του και παρά το γεγονός ότι άφησε πίσω του αδύναμους και άπειρους επιγόνους, το κόμμα του προβλέπεται σύμφωνα με τις τελευταίες δημοσκοπήσεις να φθάσει το 18,5%, καταλαμβάνοντας έτσι τη δεύτερη κατά σειρά θέση μετά τους Χριστιανοδημοκράτες που κατά τα

φαινόμενα θα αναδειχθούν με 20,5% σε πρώτο κόμμα και με τους οποίους αναμένεται να συνεργασθεί. Ενώ οι Εργατικοί και Φιλελεύθεροι λέγεται ότι θα έχουν σημαντικές απώλειες.

Ο Φόρτουιν είχε πλάσει ένα ανάλογο προφίλ με εκείνο του Λεπέν ως προστάτη των μικρών και τίμιων πολιτών που κινδυνεύουν από τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, προσαρμοσμένο όμως στην ολλανδική πραγματικότητα. Ο πρώην μαρξιστής καθηγητής των κοινωνικών επιστημών δεν είχε διστάσει να δηλώσει δημόσια σε συνέντευξή του ότι θα απαγόρευε την είσοδο οποιουδήποτε ισλαμιστή στην Ολλανδία, αν κατάφερε να βρει την κατάλληλη νομική φόρμουλα που θα στήριζε την απόφασή του. «Οι Μαροκινοί δεν κλέβουν Μαροκινούς», ήταν η επεξήγησή του, «εμάς όμως είναι δυνατόν να μας κλέψουν και εμένα διπλά, γιατί δεν είμαι μόνο ένα χριστιανικό σκυλί, αλλά κάποιος που έχει μικρότερη αξία από ένα γουρούνι. Δεν μισώ το Ισλάμ», είχε ανακοινώσει. «αλλά το θεωρώ μια κουλτούρα οπισθοδρομική που δεν ταιριάζει στη χώρα μου και στους κανόνες των αξιών της». Ο Φόρτουιν ήθελε να εμφανίζεται ως ο υπερασπιστής της υπέρτατης αξίας της ανεκτικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. «Αν ένας Ολλανδός πήγαινε στη Σαουδική Αραβία θα έπρεπε και αυτός να αναγνωρίσει το Ισλάμ και τη σαρία».

Σε φράσεις σαν κι αυτές συνίστατο η δύναμή του, όφειλε την απήχυσή του, γιατί πετύχαινε να πιάσει το σφυγμό του μέσου Ολλανδού και έδινε το κατάλληλο συγχωροχάρτι στα κόμματα των φιλελευθέρων και σοσιαλδημοκρατών που τον αποδέχονταν για καθαρά ψηφοθηρικούς λόγους. Σημειωτέον ότι στην κηδεία του παραβρέθηκαν εκπρόσωποι του κοινοβουλίου αλλά και μέλη του βασιλικού οίκου.

Αυτός είναι και ο κίνδυνος που απειλεί μακροπρόθεσμα τη γαλλική δημοκρατία αλλά και ολόκληρη την Ευρώπη από μορφώματα τύπου Λεπέν, που δεν σβήνονται από το προσκήνιο με κινήσεις που πηγάζουν από το θυμικό και συγκυριακές συμπαράταξεις, αλλά με τη χάραξη μιας πολιτικής με σαφείς στόχους και οράματα που δεν θολώνουν με τα οποιαδήποτε λαϊκιστικά τεχνάσματα.

Τα συνδηλωτικά της ανόδου του Λεπέν

(Η νέα πολιτική γεωγραφία της Ευρώπης)

του Αλέκου Τζιόλα

Το πρώτο που έδειξε ο πρώτος γύρος των προεδρικών εκλογών στη Γαλλία είναι η νέα πολιτική γεωγραφία που αρχίζει να διαμορφώνεται με ευκρίνεια πλέον στις χώρες της Ευρώπης. Κι αν υποθεθεί ότι οι παραδοσιακοί ιδεολογικοί χώροι, που στήναν και τα ενδιάμεσα διαχωριστικά μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, ήταν κάποτε τρεις, της δεξιάς, του κέντρου και της αριστεράς, και ότι τελευταία, εξαιτίας της μετακίνησης της αριστεράς και της δεξιάς προς το κέντρο, φαινόταν να γκρεμίζονται τα διαχωριστικά εκατέρωθεν του κέντρου και να υψώνεται ένα νέο ανάμεσα στην κεντροδεξιά και κεντροαριστερά, με τις γαλλικές προεδρικές εκλογές και την άνοδο της άκρας δεξιάς και αριστεράς επανερχόμαστε σε τάσεις που είχαν διαμορφώσει το παλιό κλασικό πολιτικό σκηνικό, της δεξιάς, του κέντρου και της αριστεράς.

Ενώ στη Γαλλία η νέα πολιτική γεωγραφία έχει παρασταθεί ανάγλυφα, στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν είναι τόσο έκδηλα αποτυπωμένη. Άνοδος πάντως της ακροδεξιάς έχει σημειωθεί παντού και, όπου οι ιστορικές συνθήκες ευνοούσαν (Αυστρία), εκδηλώθηκε περισσότερο, όπου δεν ευνοούσαν, λιγότερο (Γερμανία). Στη δική μας χώρα, όπου επίσης οι ιστορικές συνθήκες δεν ευνοούν τη φανερή εκδήλωσή της, καθώς η Κύπρος «αιμορραγεί» ακόμη, βρήκε «φροϋδικό» τρόπο να εκφραστεί, την ένδυσή της με ράσο, ενώ η έκταση της επιρροής της δεν πρέπει να θεωρείται περιορισμένη. Διαφόρων ειδών εκτιμήσεις που έχουν γίνει παρουσιάζουν τους αριθμούς να συγκλίνουν προς το ίδιο ασύλληπτο μέγεθος. Το υψηλό ποσοστό οπαδών της Νέας Δημοκρατίας, ακόμη και του ΠΑΣΟΚ, που σύμφωνα με πρόσφατη δημοσκόπηση αποτιμούν θετικά το έργο της δικτατορίας, τείνει να προσεγγίσει το μεγάλο αριθμό υπογραφών που συγκέντρωσε η Εκκλησία για την αναγραφή του Θρησκέυματος στις ταυτότητες. Μα και ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας μαζί με τη σύζυγό του έχουν υπογράψει, θα μου ειπωθεί. Είναι και αυτοί ακροδεξιοί; Στο βαθμό

που μια τέτοια πολιτική πράξη, προβλεπόμενη μάλιστα, απέβλεπε στον πολιτικό προσεταιρισμό αυτών των οπαδών, είναι σαφώς μια ακροδεξιά στάση.

Ωστόσο τα αίτια της ανόδου της ακροδεξιάς στην Ευρώπη δεν είναι «δυσανάγνωστα». Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, που λειτουργούσε ως αντίβαρο, και η συνακόλουθη ολοκληρωτική επιβολή της δεξιάς ιδεολογίας εξηγεί αυτές τις τάσεις. Η ευημερία επίσης αλλά και η κρίση που χαρακτηρίζει αυτές τις χώρες. Οι πολίτες της Ευρώπης, που συναρτούν την ευημερία τους με το δεξιό πολίτευμα που τους την εξασφάλισε, για να μην την διακυβεύσουν, πιστεύουν ότι στηρίζουν αυτό το πολίτευμα εκφράζοντας την υποστήριξή τους και στην πιο ακραία εκδοχή του. Την πίστη τους αυτή, ότι το δεξιό ή καπιταλιστικό πολίτευμα «παράγει» ευημερία, ενίσχυσαν με το παράδειγμα της πολιτικής τους οι σοσιαλιστές και αριστεροί που ανήλθαν στην εξουσία και που εφάρμοσαν όχι την πολιτική της δικής τους ιδεολογίας αλλά της δεξιάς. Ός και συμμετοχή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις της Αμερικής είχαν, για να πείσουν ότι μόνο μέσω του αμερικανισμού κατακτιέται η ευημερία.

Καθεαυτή δε η ευημερία διαπλάθει ατομοκεντρικούς πολίτες και τους στρέφει προς αντίστοιχες ιδεολογίες. Ιδίως σε περιόδους κρίσης, όπου στενεύει η προοπτική της συλλογικής επίλυσης των προβλημάτων, έχει κυρίαρχη ισχύ ο κανόνας του απόλυτου ατομοκεντρισμού «ο σώζων εαυτόν σωθήτω».

Αυτό είναι ολοφάνερο στην επιδίωξη του καθένα σήμερα στη χώρα μας και απανταχού να διασφαλίσει την προσωπική του ζωή με ατομικά μέσα. Η αναίρεση της πίστης σε συλλογικές λύσεις είχε πάντα ως επακόλουθο τη συσπείρωση των πολιτών σε ακραίες ατομοκεντρικές ιδεολογίες αλλά και την αποστροφή από την πολιτική. Παρατηρείται εξάλλου σήμερα και παντελής έλλειψη πολιτιστικής καλλιέργειας. Οι μάζες καταναλώνουν ακατάπανστα και κατά συρροή τους «όγκους κοπριάς» της τηλεοπτικής κουλτούρας.

Η παρουσία όμως των αριστεροσοσιαλιστών ή σοσιαλιστών στη θέση της εξουσίας σχεδόν σε όλες τις χώρες λειτούργησε προπάντων και ως διάψευση, η δε εφαρμογή της δεξιάς πολιτικής εκ μέρους τους, που όξυνε τα προβλήματα και αποδυνάμωσε την προοπτική συλλογικής αντιμετώπισής τους, έκανε τη διάψευση τυφλή εκλογική αντίδραση.

Κι όμως η άνοδος του Λεπέν ή της ακροδεξιάς στην Ευρώπη καθεαυτή δεν πρέπει να περικλείει σοβαρούς κινδύνους. Η δυναμική της ιστορίας αλλά και οι ανάγκες του συστήματος θα στήσουνε φραγμούς στην πορεία προς ακροδεξιές επιβολές. Με το προχωρημένο πλέον εγχείρημα ενοποίησης της Ευρώπης η ιστορία άρχισε να υπερβαίνει τις παραδοσιακές δομές οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών, που διαμορφώθηκαν από το Μεσαίωνα και μετά, και συγκροτεί ήδη τα κοινωνικά σύνολα σε διεθνικές βάσεις. Ο εθνικισμός επομένως, που είναι η κυριότερη πηγή ιδεολογικής τροφοδότησης ακροδεξιών τάσεων, υπερβαίνει

ται ολοένα και περισσότερο. Θα μπορούσε δε να θεωρήσει κάποιος αυτή την άνοδο της ακροδεξιάς ως ένα από τα τελευταία ξεσπάσματά της. Αλλά και το οικονομικοπολιτικό σύστημα, που βασίζεται στην παγκοσμιοποίηση, όσο αρνητικά κι αν την αποτιμά κανείς, δε θα επιτρέψει την αυτοανατροπή του· αντίθετα, στην επιδίωξή του να εδραιωθεί, θα ακυρώσει κάθε αντίθετη επιχείρηση. Η επίθεση Μπλερ και Μπους, με όλα τα ακροδεξιά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την πολιτική τους, στον Λεπέν, δείχνει μια τέτοια επιδίωξη. Αυτό όμως πολύ περισσότερο φαίνεται στις δυσδιόρατες αναδιπλώσεις του δικού μας μεταμφιεσμένου εκφραστή της ακροδεξιάς ιδεολογίας, που ανέκρουσε πρύμναν τόσο στο θέμα της στάσης της ελληνικής ορθόδοξης Εκκλησίας απέναντι στον Παπισμό όσο και στις συστηματικές προσπάθειές της να υπονομεύσει την πρωτοκαθεδρία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Ο πραγματικός όμως κίνδυνος από την άνοδο του Λεπέν στη Γαλλία είναι άλλος και μάλιστα διττός. Διαχωρίζοντας η γνήσια δεξιά, που εμπλουτίστηκε και με τη νόθα, τον εαυτό της από την ακροδεξιά –δεν ήταν καθόλου τυχαία η φραστική σκληρότητα που είχε είτε η επίθεση του Μπους είτε του Μπλερ προς τον Λεπέν– προβάλλει έμμεσα ένα μετριοπαθές ή δημοκρατικό πολιτικό πρόσωπο, με το οποίο θέλει να συγκαλύπτει το ακραίο οικονομικό της πρόσωπο, και κατορθώνει έτσι ν' αποκρύπτει τα ακροδεξιά σπέρματα της ιδεολογίας της και τον εγγενή φασισμό της, ενώ από την άλλη, καταδικάζοντας τον γαλλικό λεπενισμό, υποθάλπει αποσιωπώντας την ανάπτυξη της ακροδεξιάς στις υπόλοιπες χώρες. Η καταδίκη του λεπενισμού λοιπόν χρησιμοποιείται ως διπλή προκάλυψη, του δυνητικού φασισμού, που εμπεριέχει ο πυρήνας της δεξιάς ιδεολογίας, και του ενεργού, που εκτρέφεται σε κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα και που εκδηλώνεται ως ακροδεξιά ιδεολογία είτε διακριτά είτε δυσδιάκριτα.

Τώρα πώς προκύπτει να φέρει ευθύνες η αριστερά για την άνοδο της ακροδεξιάς στη Γαλλία (ισχυρισμός που διατυπώθηκε και από τον Πρωθυπουργό μας που έχει προφανέστατους λόγους να τον διατυπώνει), αυτό είναι ένα θέμα που δε

θα μας απασχολούσε, αν δεν είχε δυσδιόρατες τις αναγωγές του. Για τους μετεστραμμένους σοσιαλιστές είναι ζωτική ανάγκη η δυσφήμιση της Αριστεράς. Πρέπει να δυσφημίζουν το χώρο προέλευσής τους, για να μπορούν να δικαιολογούν την εγκατάλειψή του. Αλλά και η ανυπαρξία της από δω και πέρα θα τους εξυπηρετούσε ακόμα περισσότερο: Θα εξέλιπαν τα αριστερά κριτήρια, που έχοντάς τα ως βάση κάποιος, αποτιμά αρνητικά έτσι κι αλλιώς την κυβερνητική πολιτική των αριστεροσοσιαλιστών, ενώ η μονοπωλιακή ύπαρξη των δεξιών κριτηρίων τούς καθιστά αναμφίβολα άξιους πολλών συγχαρητηρίων. Η χρησιμότητα εξάλλου της αριστεράς εξαντλήθηκε στην ιδεολογική εκμετάλλευσή της κατά τη φάση ανόδου τους προς την εξουσία. Από δω και πέρα η παρουσία της μόνο ζημιά κάνει.

Η άνοδος λοιπόν του Λεπέν στη Γαλλία μάς δείχνει ότι το νέο, επίπλαστο διαχωριστικό που επιχειρήθηκε να στηθεί ανάμεσα στη μεταλλαγμένη δεξιά και στη μεταλλαγμένη αριστερά ως διαχωριστικό μεταξύ κεντροδεξιάς και κεντροαριστεράς, δεν βρήκε θεμέλια και ότι συντελείται επάνοδος σε παλιότερους πολιτικούς διαχωρισμούς που ενισχύουν σημαντικά τα άκρα. Οι τροτσκιστές λ.χ. θα προτιμήσουν να ψηφίσουν τους τωρινούς εκφραστές τους και όχι έναν μεταμελημένο, ενώ οι δεξιοί από τη μεριά τους την πιο ακραιφνή πολιτική έκφραση της ιδεολογίας τους. Η Γαλλία είναι ο καθρέφτης αυτής της νέας πολιτικής γεωγραφίας που έχει αρχίσει από καιρό να διαμορφώνεται στην Ευρώπη και που αποσαφηνίζει τους όρους της πολιτικής αντιπαράθεσης. Ως προς αυτό η Γαλλία φαίνεται να πρωτοπορεί.

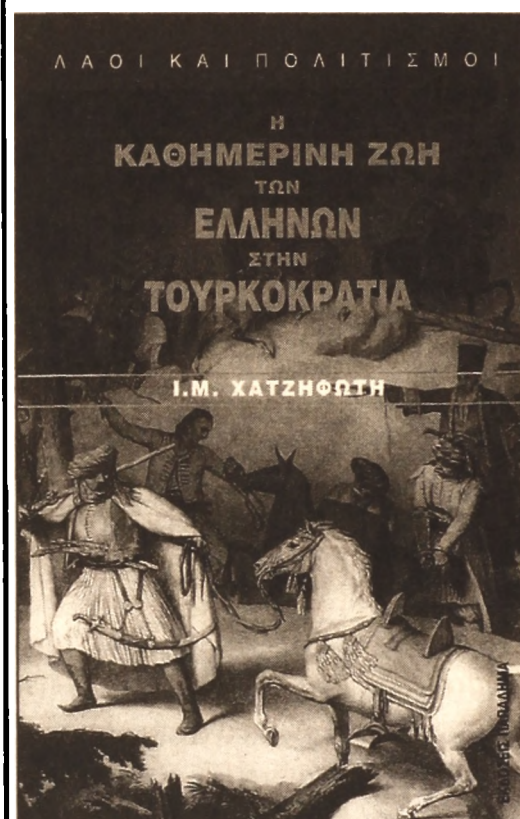
Μα και η άνοδος της ακροδεξιάς καθεαυτή δεν είναι άκρως ανησυχητική; Θα πω όχι για τους λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί αλλά και για έναν παρὰπάνω: Η αναζήτηση του γνήσιου, είτε μιλάμε για τέχνη είτε για πολιτική, δεν είναι ποτέ ανησυχητική ή τουλάχιστον εμπνέει λιγότερη ανησυχία απ' ό,τι οι πολιτικοί «ερμαφροδιτισμοί» μαζί με τις σύμφυτες τάσεις απόκρυψής τους, που παρατηρήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στην Ευρώπη και που είχαν ως αποτέλεσμα και την ιδεολογική εδραίωση του καπιταλισμού.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά:
ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

I. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Με 392 σελίδες
και 16 έγχρωμες εικόνες
εκτός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
και την Παιδεία

Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

www.papadimasbooks.gr
e-mail: papadimas@atp.gr

ΚΟΥΒΑ:

Παιανίζουν ακόμη την Διεθνή...

Πρωτομαγιά στην Αβάνα. Μια ξεχωριστή μέρα. Σηκωθήκαμε από τις 6.30 το πρωί. Στο ξενοδοχείο δεν είχε ανοίξει η σάλα για το πρωινό. Αρκεστήκαμε σε έναν καφέ· στις 7 πέρασαν οι φίλοι να μας πάρουν. Έπρεπε να βιαστούμε. Μια μέρα σαν αυτή κλείνουν οι δρόμοι. Τα αυτοκίνητα κινούνται δύσκολα. Η κυκλοφορία είναι ασφυκτική. Με κάθε μέσο μαζεύονται οι κάτοικοι της Αβάνας από κάθε γωνιά της μεγάλης πολιτείας. Με καμιόνια, φορτηγά, μικρά αυτοκίνητα, με ποδήλατα, με τα πόδια... Τροχονόμοι σε οδηγούν, τρόπος του λέγειν σε οδηγούν, γιατί αναγκάζεσαι να κάνεις χίλιους κύκλους για να πλησιάσεις την Plaza de la Revolution, την Πλατεία της Επανάστασης. Στο τέλος παρκάραμε κάπου. Ήταν πηγμένοι όλοι οι δρόμοι από τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα. Κι ο κόσμος όλος πλησίαζε προς την Πλατεία. Κάθε τόσο μια συντροφιά με κορνέτες, με τύμπανα και μαράκες κάθε λογής έστηνε αυτοσχέδιες μπάντες, τραγουδούσε και χόρευε ξέφρενα. Θυμήθηκα το ανέκδοτο που λέει ότι μετά από προτροπή του Κάστρο να αποφασίσουν αν είναι με την Revolution ή την ρούμπα, οι Κουβανοί αρχίζουν να τραγουδούν στο ρυθμό της ρούμπας

Re-vo-lu-tion, Re-vo-lu-tion...

Την προηγούμενη ακόμα δεν ήταν βέβαιο ότι θα μιλήσει ο Φιντέλ Κάστρο. Αλλά όπως μας διαβεβαίωσε ο Γουλιέλμο, θα μιλούσε τελικά ο Φιντέλ.

Κάποτε φτάσαμε στην άκρη της Πλατείας της Επανάστασης. Στο βάθος δεσπόζει το μνημείο του Χοσέ Μαρτί, του πατέρα της Κουβανικής Επανάστασης. Σε λόφο υψώνεται ένας πανύψηλος οβελίσκος με τομή ενός αστεριού και, δίπλα, το επίσης τεράστιο άγαλμα του Χοσέ Μαρτί καθισμένου. Επαναστατικά τραγούδια σε λατινοαμερικάνικους ρυθμούς έφταναν κιόλας στ' αυτιά μας. Η ώρα περνούσε και παρά τις προσπάθειες του συνοδού μας να προχωρήσουμε προς την εξέδρα των επισήμων όπου θα βρίσκαμε και θέση να καθίσουμε, στάθηκε αδύνατο να πλησιάσουμε πέρα από τον κλοιό της πολιτείας. Ήταν το αδιαχώρητο.

Τα τραγούδια διαδέχθηκε ο εθνικός ύμνος και η Διεθνής. Ξαφνιαστήκα. Υπάρχει λοιπόν ακόμα κάποιο σημείο του πλανήτη που παιανίζουν την Διεθνή... Από ένα μαρμάρινο πόντιο, μπροστά από τον ανδριάντα του Χοσέ Μαρτί, άρχισε την ομιλία του ο πρώτος ομιλητής. Είναι ο υπεύθυνος της κομματικής οργάνωσης της Αβάνας. Ακολουθούν και άλλες ομιλίες.

Συνδικαλιστές, εκπρόσωποι από κινήματα της Λατινικής Αμερικής.

Κοιτάζω τον κόσμο που είχε συγκεντρωθεί. Όλες οι ηλικίες. Πατεράδες έφεραν τα πιτσιρίκια τους. Ζευγάρια νέα. Παρέες που, όπως φαινόταν, συνήθως συγκροτούνταν από εργαζόμενους στο ίδιο συνδικάτο ή από οικογενειακές συντροφίες. Ήταν η μεγαλύτερη συγκέντρωση Πρωτομαγιάς τα τελευταία χρόνια, σχολίαζαν οι κουβανοί φίλοι την επομένη.

Φορούσαν όλοι τα «καλά» τους. Εδώ είναι απαραίτητη μια διευκρίνιση. Δεν ήταν ούτε τα καλά τους ούτε τα καθημερινά τους. Ήταν οι πιο πολύχρωμες και περίεργες ενδυμασίες που μπορείς να φανταστείς. Όλα τα χρώματα. Και όλες οι πιο απίθανες κομμώσεις στολισμένες με χρωματιστές κορδέλες. Φούστες μακριές, φούστες κοντές, κολάν, κοντά μπλουζάκια, καπέλα. Όλη αυτή η ποικιλία σου έδινε την εντύπωση ότι η έννοια της μόδας που οδηγεί σε μια ομαδοποίηση έχει εκλείψει σ' αυτή τη χώρα. Για μια στιγμή σκέφτηκα ότι ο πιο ευφάνταστος ενδυματολόγος δεν θα μπορούσε ποτέ να αναπαράγει όλη αυτή την πολύχρωμη και πολύσημη ενδυματολογική ποικιλία για μια κινηματογραφική «αναπαράσταση» της πρωτομαγιάτικης συγκέντρωσης

Το μνημείο του Χοσέ Μαρτί στην Plaza de la Revolution από όπου εκφωνούνται οι ομιλίες.

στην Αβάνα. Αλλά το πολύ δύσκολο θα ήταν να ψάξει και να βρει όλες αυτές τις φυσιογνωμίες από λευκούς, μαύρους, ξανθούς, μουλάτους· άλλους ισχνούς σαν μίσχους και άλλους πληθωρικούς που ξεχειλίζουν από τα ρούχα τους. Και τα πρόσωπα· πρόσωπα γεμάτα έκφραση, γελαστά, σκαμμένα πρόσωπα. Πώς και γιατί συγκεντρώθηκε αυτό το ατέλειωτο

πλήθος; Μαζεύτηκαν γιατί είναι μια μεγάλη εθνική γιορτή, μέρα αργίας και ευκαιρία για να ξεδώσει η φτωχολογιά της Αβάνας. Πηγαίνουν εκεί όπου όλοι θα πάνε. Θα ακούσουν τραγούδια, θα παρακολουθήσουν τις ομιλίες, θα φωνάξουν συνθήματα, θα συμμετάσχουν με κάποιον τρόπο. Μήπως άλλωστε έχουν πολλές ευκαιρίες μέσα στις δύσκολες συνθήκες

της ζωής τους; Στο τέλος θα ακούσουν τον Φιντέλ.

Η γιορτή είχε κάποια χάπενινγκς. Κάπως κιτς, είναι αλήθεια. Πιονέροι και νεολαίοι με τα μαντήλια και τις στολές τους ανεβοκατέβαιναν στα σκαλοπάτια του μνημείου από όπου πυροτεχνήματα άφηναν χρωματιστούς καπνούς. Στην άκρη, σε μια σκιά ήταν δεμένα άλογα που περίμεναν για άλλο μέρος του θεάματος. Αλλά αυτά δεν διακρίνονταν από τους μακρινούς διαδηλωτές. Αυτό που κυριαρχούσε ήταν το πολύχρωμο πλήθος.

Στο τέλος μίλησε ο Φιντέλ Κάστρο. Μίλησε κυρίως για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ρώτησε πώς εννοούν τα ανθρώπινα δικαιώματα οι Αμερικανοί όταν στη Λατινική Αμερική πεθαίνουν χιλιάδες παιδιά από ασιτία και αρρώστιες. Όταν υπάρχει αναλφαριθμισμός, χιλιάδες άστεγοι και εξαθλιωμένοι. Η ομιλία του κράτησε μιαν ώρα περίπου. Είχε έναν έντονο θεατρικό τόνο, μια ξεστή και παθιασμένη φωνή. Είναι γνήσιος λαοπλάνος. Κάποια χαρτάκια, κόκκινα και μπλέ άρχισαν να πέφτουν. Ήταν το σήμα ότι τέλειωσε η ομιλία και η γιορτή. Ο Κάστρο αποτραβήχτηκε. Για να γυρίσει αμέσως μετά και να πει: «Κάποιο λάθος έκανε αυτός που άφησε τα χαρτάκια. Δεν τέλειωσα. Έχω κι άλλα να σας πω». Και συνέχισε για λίγο ακόμα. Την άλλη μέρα, όλοι απομνημόνευσαν κυρίως αυτή τη στιγμή του τέλους της ομιλίας. Έλεγαν: «Είχε γίνει λάθος με τα χαρτάκια».

Ήταν η πρώτη μου μέρα στην Κούβα και την Αβάνα. Οι εντυπώσεις είναι ζωντανές από την επίσκεψη στην Κούβα. Αλήθεια τι συμβαίνει στο νησί της Καραϊβικής; Τι συμβαίνει απέναντι στην Φλώριδα όπου έχουν καταλήξει τρία εκατομμύρια Κουβανοί; Πώς ζουν και πώς εμβιούν στο κουβανικό σοσιαλιστικό πείραμα τα άλλα έντεκα εκατομμύρια Κουβανών; Τι ομολογούν διανοούμενοι της Κούβας; Πώς συνεχίζεται ο μύθος του Τσε Γκεβάρα; Τι θα γίνει όταν ο Κάστρο φύγει; Είναι μια άλλη μεγάλη ιστορία που θα έχουμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε σε επόμενα τεύχη. Γιατί νομίζω ότι δεν υπάρχει επαρκής πληροφόρηση στη χώρα μας για την Κούβα.

X.N.

Εκσυγχρονιστικός πολιτισμός

του Βασίλη Μαρουλά vasilis@methexis.gr

Υπάρχει ένα κακό ανέκδοτο που οι περισσότεροι μάλλον θα το ξέρουν. Εκβιάζοντας τις ευαισθησίες σας το επαναλαμβάνω θεωρώντας το απαραίτητο για την συνέχιση του κειμένου. Βγαίνει, λέει, η νοσοκόμα από την αίθουσα τοκετών κρατώντας κάτι στα χέρια της που είναι τυλιγμένο με ένα πανί και πλησιάζει τον γεμάτο αγωνία πατέρα. «Ξέρετε, υπήρξε ένα πρόβλημα», του λέει και ξετυλίγει το πανί. Έκπληκτος εκείνος αντί για βρέφος αντικρίζει ένα τεράστιο αυτί. «Μα δεν έχει ούτε χεράκια, ούτε ποδαράκια», ψιθυρίζει και βρίσκεται αντιμέτωπος με την αμήχανη σιωπή της νοσοκόμας. Παρ' όλα αυτά το παίρνει στην αγκαλιά του και συγκινημένος φωνάζει: «Παιδί μου!». Οπότε του λέει η νοσοκόμα: «μη φωνάζετε, κουφό είναι».

Το αυτί εκείνο μεγάλωσε, βαφτίστηκε και πήρε το όνομα «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ». Σήμερα ζει ακόμη. Πάντα κουφό. Πάντα πειραματικό. Χωρίς κανείς να καταλαβαίνει ποιος ο λόγος που δημιουργήθηκε και γιατί το κρατούν στη ζωή. Ίσως, δεν ξέρω, να βολεύει στο «ξέπλυμα έργου» που αύριο θα μας παρουσιάσουν οι υπεύθυνοι. Εμείς θα επιμένουμε πως τίποτε δεν έγινε κι αυτοί θα παρουσιάζουν δαπάνες, ύρα έργο.

Έργο ναι, πολιτιστικό όμως; Δαπάνες ναι, επενδύσεις στον πολιτισμό όμως;

Όχι, φυσικά και δεν υπάρχει τίποτε ουσιαστικό σε όλη αυτή την ιστορία που ονομάζεται ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΚΟΚΛΑΔΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΚΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ και όπως αλλιώς θέλουν να βαφτίζουν τα πολιτιστικά τους άλλοθι.

Κάνουν απλώς πλάκα. Την πλάκα τους. Και την κάνουν καλά και ακριβοπληρωμένα, μόνο που κανείς άλλος πλην όσων συμμετέχουν δεν γελά.

Κανείς μέχρι σήμερα δεν κατάλαβε για ποιον λόγο δημιουργήθηκε η Πολιτιστική Ολυμπιάδα. Είμαι βέβαιος πως ακόμη και η Ειμμανουέλλα Παυλίδου –η μόνη ακλόνητη στη θέση της μετά

από τρεις ή τέσσερις παραιτήσεις προέδρων, κάπου μπερδεύτηκα στο μέτρημα ο άνθρωπος– δεν μπορεί να προσδιορίσει το όλο κατασκεύασμα. Έχω διαβάσει δύο συνεντεύξεις της και είμαι βέβαιος πως δεν γνωρίζει τι ακριβώς υπηρετεί. Βρέθηκα και στη Θεσσαλονίκη τότε που ο υπουργός Πολιτισμού ανακοίνωσε με παράτες τα περί Πολιτιστικών Δικτύων και άλλα κινέζικα πολύχρωμα πυροτεχνήματα. Δεν κατάλαβα επίσης τίποτε.

Η Πολιτιστική Ολυμπιάδα, ο Πολιτισμός των Πολιτισμών είναι ανύπαρκτα πράγματα. Πιστέψτε με. Το έζησα. Βασικά και για να γίνω πιο πιστευτός, θα σας πω ότι δεν υπάρχουν κριτήρια συμμετοχής σ' αυτήν. Δεν υπάρχουν όροι. Δεν υπάρχει τίποτε. Η επιλογή των εκδηλώσεων που θα ενισχυθούν οικονομικά είναι καθαρά υπουργική απόφαση κατόπιν εισηγήσεων των παρατρεχάμενων. Είναι club. Είναι απροσπέλαστη για όσους δεν διαθέτουν την κάρτα πρόσβασης. Τρως πόρτα, πώς αλλιώς να το πω;

Ας βρεθεί κάποιος να μου πει ότι επί δύο χρόνια διάβασε μία προκήρυξη με όρους, έναν διαγωνισμό, μία πρόσκληση. Δεν υπάρχει. Εν τω μεταξύ τα δισηκατομμύρια πάνε κι έρχονται. Τα προγράμματα με διάφορες ονομασίες, επίσης. Και το κυριότερο, οι εκδηλώσεις που τελικά επιχορηγούνται έχουν προεπιλεγεί πριν την ανακοίνωση του αντίστοιχου (;) προγράμματος. Στοιχεία για όλα αυτά υπάρχουν στην διάθεση όποιου τα ζητήσει. Αλλά δεν θα τα ζητήσει κανείς. Διότι το αυτί μεγαλώνει και κουφαίνεται όλο και περισσότερο. Μαζί με όλο το άλλο εκσυγχρονιστικό μαθουσωλείο.

Εδώ και δύο χρόνια πειραματίζομαι μαζί τους. Επικοινωνώ και ερωτώ διάφορα. Απάντηση καμία. Αναγκάστηκα να στείλω επιστολή στην ευρωπαϊκή επιτροπή για τον Πολιτισμό κ. Βίβιαν Ρέντινγκ. Σε μία εβδομάδα έλαβα απάντηση. Ναι, είχα δίκιο. Επί ένα μήνα και βάλε η διεύθυνση της Ανώνυμης Εταιρείας Προβολής Πολιτιστικής Κληρονομιάς –καλό, ε;– φιλοξενούσε

στο επίσημο site της λάθος διεύθυνση και αριθμούς τηλεφώνων και φαξ. Δεν τρέχει τίποτε. Έτσι κι αλλιώς και στα σωστά στοιχεία να προσπαθήσετε, πάλι τίποτε δεν θα καταφέρετε. Υπάρχουν τόσες διευθύνσεις, υποδιευθύνσεις και τομείς που λειτουργούν μόνο και μόνο για να μεγεθύνουν τον λαβύρινθο ώστε ο κόπος σας θα είναι μάταιος.

Τι γίνεται λοιπόν εδώ; Τίποτε παρά πάνω από μία απ' τα ίδια. Ο αγαπητός κ. Βενιζέλος έχει αναγάγει την εκλογική του περιφέρεια σε μητρόπολη του ελληνικού Πολιτισμού. Η κόντρα του με τον έτερο Θεσσαλονικάρχη Άκη Τσοχατζόπουλο μετέτρεψε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα σε άγωνα πολιτιστικά περιοχή, θυσία στις εσωκομματικές μάχες.

Η Νέα Ρώμη βρήκε το υπουργείο της. Οι Λαμπράκηδες μια ακόμη άκρη. Κάποια μεγάλα γραφεία την δική τους. Και οι φίλοι μετετράπησαν εν μία νυκτί σε πολιτιστικά στελέχη που λειτουργούν όπως θέλει ο κανόνας να λειτουργούν όλοι όσοι δημιουργήθηκαν μέσα σε μία νύχτα.

Γιατί τα γράφω τώρα αυτά; Καθαρά από συγκίνηση. Διάβασα στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί* δύο επιστολές αναγνωστών και μία απάντηση του κ. Μάνου Στεφανίδη. Με έκαναν και οι τρεις να ντραπώ που έχω χάσει κάθε ελπίδα και κάθε διάθεση να αντιπαρεθώ με τους μέτριους.

Η πρώτη επιστολή ήταν αυτή του κ. Κ. Τζιάλλα, με τίτλο «Μπατιρο-πολιτιστικά». Κάθε παράγραφος κι ένα δάχτυλο στην τεράστια παλάμη που χαστουκίζει τον Ευάγγελο Βενιζέλο. Αν τολμούσε κάποιος παρατρεχάμενός του να του την διαβάσει, μπορεί και να καταλάβαινε πως ο πολιτισμός που εκπροσωπεί είναι απλώς μια πόρνη χοντρή και άσχημη. Μια πόρνη ξετσίπωτη και ξεδοντιάρα που έχει το θράσος να διαφημίζει την ασχήμια της στις γυάλινες προθήκες των πεζόδρομων του Άμστερνταμ. Άπλυτη και βρομερή προσπαθεί να κρύψει την μπίχλα της κάτω από έντονα αρώματα που κάνουν το τελικό αποτέλεσμα εμετικό. Ναι, αυτό εί-

Ολυμπιάδα και Πολιτιστική Αφασία

Οφείλω να δηλώσω από την αρχή ότι είμαι εξαιρετικά καχύποπτος ως προς τη σχέση αθλητισμού και τέχνης (ιδιαίτερα μάλιστα αυτού του αθλητισμού που είναι σόου και μπίζνες και τον οποίο προστατεύουν τεράστια οικονομικά συμφέροντα). Επίσης οφείλω να δηλώσω ότι από την πρώτη στιγμή στάθηκα αντίθετος προς την ανάληψη των Αγώνων του 2004, επειδή πίστευα –και πιστεύω– ότι θα θέσουν τον τόπο σε μια τεράστια οικονομική, περιβαλλοντική και αξιακή δοκιμασία: ότι επρόκειτο για τις αρχοντοχωριάτικες φαντασιώσεις των λίγων τις οποίες θα κληθούν να επωμιστούν –ως συνήθως– οι πολλοί και αθώοι.

Παρ' όλα αυτά και παρότι θα μπορούσε μια αριστερή πολιτική να παρέμβει αρνητική ως το τέλος, προκρίθηκε ότι μια δέσμη θετικών αντιπροτάσεων θα μπορούσε να περισώσει, ότι είναι δυνατόν να περισωθεί. Έτσι μιλήσαμε για Αγώνες που θα διαφοροποιούνταν από το κυρίαρχο, χολιγουντιανό μοντέλο και θα εξέφραζαν τη λιτότητα, το μέτρο ή την κάθαρση από τ' ανομήματα του παρελθόντος. Για Αγώνες μιας πανεθνικής συλλογικότητας και ενός υπερκομματικού σχεδιασμού. Στην πράξη βέβαια ισχύουν η κομματική κλίκα, τα εργολαβικά μονοπώλια και οι «σκοτεινές» διαδικασίες.

Πάνω στη σύγχυση και σε χρόνο ανύποπτο ρίχτηκε στο τραπέζι και η ιδέα της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας», νομίζω, από τον ερίτιμο κ. Μ. Έβερετ. Έκτοτε άρχισαν τα όργανα. Η νέα

«μεγάλη ιδέα» εντάχθηκε στην «Εταιρεία προς Διάδοση της Εθνικής Κληρονομιάς» που επιτροπεύεται από το ΥΠ.ΠΟ και κατοικοεδρεύει σε νεότευκτο κτήριο της οδού Μπουμπουλίνας, προικίστηκε μ' ένα απίστευτο για τα ελληνικά δεδομένα budget και από τις πρώτες μέρες λειτουργίας της επιφορτίστηκε με την πραγμάτωση ενιαύσιων κύκλων που είχαν θέμα τον άνθρωπο και τον χρόνο, τον άνθρωπο και το σύμπαν, τον άνθρωπο και το διάστημα. Κι όταν όλα αυτά δεν φτούρισαν, όπως θα 'λεγε κι ο Χαρίλαος, συνελήφθη η ιδέα του «πολιτισμού των πολιτισμών» που θα πει σε απλά ελληνικά: η επικράτεια των μετρίων. Γιατί το λέω αυτό; Μα γιατί χωρίς να έχει ακόμη οριστεί το περιεχόμενο της «Πολιτιστικής» –θα προβάλλει την εγχώρια δημιουργία στο εξωτερικό; θα μετακαλέσει σημαντικά διεθνή γεγονότα στο εσωτερικό; θα προτείνει ένα πολιτιστικό Zeitgeist μέσω κάποιων συμβολικών εκδηλώσεων; θα «ερμηνεύσει» κοινωνιολογικά το απολεσθέν πνεύμα των Αγώνων; κ.λπ., κυριάρχησαν οι μαξιμαλιστικές δηλώσεις και, κατόπιν, η φάμπρικα «εντάσσουμε την κάθε φιέστα του τόπου στην Πολιτιστική Ολυμπιάδα». Οι πρόεδροι φεύγουν ο ένας μετά τον άλλον, ενώ παραμένουν οι ημέτεροι εκτελεστικάριοι. Ο τελευταίος πρόεδρος, δικηγόρος το επάγγελμα, ανέλαβε πρόσφατα πρόεδρος για να πραγματοποιήσει όσα δεν έκαναν οι «διανοούμενοι» προκάτοχοί του και να μεταφέρει στον νεοπαγή θεσμό την πείρα του από το Φεστιβάλ Αθηνών. Που θα πει: μετακαλούμε συ-

γκροτήματα και μετά εφευρίσκουμε υπέρτιτλους και θεματικές έννοιες. Απ' την άλλη πλευρά όλη η καλλιτεχνική κοινότητα έχει υποβάλει προτάσεις, έχει επενδύσει τα ρέστα της για μια διεθνή προβολή και... αναμένει. Βέβαια η «Πολιτιστική», ακολουθώντας τον κυρίαρχο λαϊκισμό του ΠΑΣΟΚ, θα παίξει τα σίγουρα χαρτιά: τον Vangelis και τον Μίκη και όχι τον Σκαλκώτα, τον Ξενάκη ή τον Χρήστου (για ν' αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια μουσικά παραδείγματα). Το light, το εύπεπτο και το μελό θα κυριαρχήσουν. Συγκίνηση για το παρελθόν, πλατινέ αισιοδοξία για το μέλλον. Η κεκτημένη πείρα θα είναι οδηγός. Αν την «Θεσσαλονίκη - Πολιτιστική Πρωτεύουσα '97» εγκαινίασε ο Μητροπάνος και έκλεισε ο Μπρέγκοβιτς, τώρα ενδεχομένως να παίξουν Νταλάρας, Νιόνιος και Ζαν Μισέλ Ζαρ.

Και αγγίξαμε ήδη το κρίσιμο σημείο του γόρδιου δεσμού των πολιτιστικών πραγμάτων:

Όσο συγχέουμε –σκόπιμα και κουτοπόνηρα– τον πολιτισμό με την προπαγάνδα και την τέχνη με τη διασκέδαση ή το θέαμα, τόσο θα πλειοδοτούμε σε υβρίδια τύπου «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας». Να το ξαναπούμε:

Η τέχνη είναι ρήξη, είναι αντίσταση, είναι ανατροπή του πεπατημένου και οικείου, είναι σύγκρουση με το μελοδραματικό και το ευσυγκίνητο, είναι επανάσταση προς τον εφησυχασμό και την αισθητική του μικροαστού. Αλλιώς...

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ναι. Και ο επιστολογράφος είναι ένας από τους πολλούς που αρνείται να γίνει πελάτης της. Κι ως την πληρώνει με το ζόρι μέσω των υποχρεωτικών καταθέσεων του στους κρατικούς κορβανάδες της Νέας Ρώμης. Αυτός και το κείμενό του είναι η τιμωρία του κάθε Βενιζέλου και τον ευχαριστώ από την ψυχή μου.

Η δεύτερη επιστολή είναι από τον κ. Γ. Σπανό με θέμα την απομάκρυνση του

Μάνου Στεφανίδη από το Μουσείο Φρουσίρα καθώς και η απάντηση του δεύτερου. Ω, Θεέ μου! Υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που ενδιαφέρονται και ονειρεύονται για την Τέχνη και τον Πολιτισμό. Δεν πέθαναν όλοι. Συγχωρέστε μου την έκπληξη, αλλά υπάρχουν άνθρωποι που έχουν κάνει τον πολιτισμό καθημερινότητά τους. Νόμιζα πως είχαμε πλέον γίνει όλοι ανθρωπάκια

του Γαίτη. Πως κρύψαμε τις γνώσεις γιατί ήταν παράνομες. Άνθρωπος, μέσα μου, Ανέστη. Αληθώς. Τους ευχαριστώ θερμά και με υπόκλιση, αφήνοντας ταυτόχρονα μια μεγαλοπρεπή πορδή προς το μέρος αυτών που ανήκουν ήδη στο χθες και προσπαθούν να μας επιβάλλουν την απόγνωση. Επιγράνθη ο εκσυγχρονιστικός πολιτισμός. Στα τέτοια μου.

Η ελληνική οικονομία: Εξελίξεις, προοπτικές και κατευθύνσεις πολιτικής

Απόσπασμα από την έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Λουκά Παπαδήμου

Το 2001 ήταν έτος σημαντικών μεταβολών, προκλήσεων αλλά και επιτευγμάτων για την ελληνική οικονομία και την Τράπεζα της Ελλάδος. Μετά την ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από την 1η Ιανουαρίου 2001, η οικονομία λειτουργεί σε ένα νομισματικό περιβάλλον που διασφαλίζει υψηλό βαθμό σταθερότητας των τιμών που προάγει την οικονομική ανάπτυξη. Το προηγούμενο, όμως, έτος χαρακτηρίστηκε από έντονη και συγχρονισμένη επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ και παγκοσμίως, καθώς και από αυξημένη αβεβαιότητα στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων. Οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις είχαν αναπόφευκτα δυσμενείς επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, η συνολική επίδρασή τους όμως ήταν σχετικά περιορισμένη και αντισταθμίστηκε από άλλους παράγοντες, με αποτέλεσμα ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης κατά το πρώτο έτος μετά την ένταξη στη ζώνη του ευρώ να διατηρηθεί στο υψηλό επίπεδο του 2000.

Η ανωτέρω διερεύνηση ορισμένων σημαντικών παραγόντων που επηρεάζουν τις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας οδηγεί στη διαπίστωση ότι η ευνοϊκή τους επίδραση θα περιορίζεται βαθμιαία και ενδεχομένως σημαντικά μετά την επόμενη πενταετία. Ο περιορισμός της ευνοϊκής επίδρασης ορισμένων από τους παράγοντες αυτούς μπορεί να γίνει αισθητός και ενωρίτερα (π.χ. από το 2005). Η διερεύνηση αυτή οδηγεί επίσης σε χρήσιμα συμπεράσματα για την οικονομική πολιτική. Πρώτον, όπως ήδη υποδηλώθηκε, πρέπει η αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων κατά την τρέχουσα περίοδο (κατά την οποία η επίδρασή τους είναι ισχυρή) να είναι αποτελεσματική, ώστε και το μέγεθος της επίδρασης να πολλαπλασιάζεται

και η διάρκειά της να παρατείνεται. Δεύτερον, η προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης θα πρέπει να συνεχιστεί όπως προβλέπεται στο ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ώστε η επίτευξη δημοσιονομικών πλεονασμάτων και η μείωση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ στα επόμενα χρόνια να επιτρέπουν την άσκηση αντικυκλικής δημοσιονομικής πολιτικής όταν αυτό απαιτείται, χωρίς να παρεμποδίζεται η επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών μεσοπρόθεσμα. Τρίτον, πρέπει να διαμορφωθούν έγκαιρα συνθήκες και πολιτικές οι οποίες θα συντελέσουν στη διατήρηση υψηλού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, κυρίως με τη διεύρυνση των καθαρών εξαγωγών και την αξιοποίηση των ευκαιριών στην παγκόσμια αγορά.

Η πρόοδος που σημειώθηκε τα προηγούμενα χρόνια με την επίτευξη χαμηλού πληθωρισμού, τη βελτίωση της δημοσιονομικής θέσης της χώρας και τη διεύρυνση και αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού έχει ήδη διαμορφώσει προσφορότερες συνθήκες για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Επιπλέον, το περιβάλλον νομισματικής και συναλλαγματικής σταθερότητας, το οποίο εξασφαλίστηκε με την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος αποτελεί ένα πρόσθετο και σημαντικό παράγοντα που ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη.

Η διασφάλιση όμως υψηλού και διατηρήσιμου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και η επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης απαιτούν την επιτάχυνση και τη διεύρυνση των μεταρρυθμίσεων σε διάφορους τομείς, προκειμένου να καταστεί περισσότερο αποτελεσματική η λειτουργία της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητά της. Επιπλέον, η ολοκλήρωση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, με τη σταθερή μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ, θα συντελέσει και στην

επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων και θα επιτρέψει, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη δημοσιονομική πολιτική να συμβάλει στη σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας βραχυχρόνια, ασκώντας αντικυκλικό ρόλο.

(...) Επιτρέψτε μου να ολοκληρώσω με ορισμένες συμπερασματικές διαπιστώσεις και σκέψεις για την κατάσταση και τις προοπτικές της οικονομίας. Μετά την πλήρη ένταξή της στην ΟΝΕ, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό, σημαντικά υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό στη ζώνη του ευρώ. Ο πληθωρισμός παραμένει σε σχετικά χαμηλό επίπεδο, ιδίως συγκρινόμενος με τους ρυθμούς που επικρατούσαν πριν από μερικά χρόνια, αλλά υπερβαίνει αισθητά το μέσο όρο του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ. Επίσης, η δημοσιονομική θέση της χώρας έχει βελτιωθεί σημαντικά, καθώς ο προϋπολογισμός της γενικής κυβέρνησης ουσιαστικά ισοσκελίστηκε το 2001 και για το τρέχον έτος προβλέπεται πλεόνασμα. Οι θετικές αυτές εξελίξεις, όμως, συνοδεύονται από κάποια άλλα χαρακτηριστικά που δεν είναι ικανοποιητικά. Το ποσοστό ανεργίας και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε σχέση με το ΑΕΠ διατηρούνται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, παρά τη βελτίωση που καταγράφηκε πέρυσι. Τα δύο αυτά μεγέθη αντανakλούν διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, ιδίως τη χαμηλή ανταγωνιστική θέση της χώρας διεθνώς. Αν και τα προηγούμενα έξι χρόνια σημειώθηκε μεγάλη αύξηση των επιχειρηματικών και δημόσιων επενδύσεων και συνακόλουθη αναβάθμιση της παραγωγικής βάσης και των υποδομών, η ελληνική οικονομία δεν έχει ακόμη αξιοποιήσει επαρκώς το ανθρώπινο δυναμικό της και δεν έχει βελτιώσει τις εξαγωγικές της επιδόσεις σε τέτοιο βαθμό ώστε να διασφαλίσει υψηλό και διατηρήσιμο ρυθμό ανάπτυξης μακροπρόθεσμα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Ιστορία
της ελληνικής λογοτεχνίας
και η πρόσληψή της στα χρόνια του Μεσοπολέμου
(1918-1940)
ΤΟΜΟΣ Α'

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Ιστορία
της ελληνικής λογοτεχνίας
και η πρόσληψή της στα χρόνια του Μεσοπολέμου
(1918-1940)
ΤΟΜΟΣ Β'

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Ιστορία
της ελληνικής λογοτεχνίας
και η πρόσληψή της στα χρόνια του Μεσοπολέμου

Εάν η παρούσα εργασία ονομάστηκε καταχρηστικά *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στα χρόνια 1876 έως 1985/2000*, τίτλος που παραπέμπει στις γνωστές *Ιστορίες*, και ίσως δημιουργεί άλλες προσδοκίες, θα μπορούσε επίσης να ονομαστεί:

(α) 'Δοκίμιο ιστορίας της λογοτεχνίας'

(β) '(Εξ)ιστόρηση της λογοτεχνίας...' – από ένα φανατικό για γράμματα αναγνώστη

(γ) 'Γραμματολογία της λογοτεχνίας...' – από ερασιτέχνη αλλά επίσης φανατικό βιβλιογράφο

(δ) 'Περιδιάβαση' στους δρόμους και στα στενορόμια των ελληνικών γραμμάτων

(ε) 'Διεξοδικό χρονικό της λογοτεχνίας', όπου ο υποθετικός ερευνητής καταγράφει με αγάπη τα έργα που διαβάζει, κατά τη χρονική σειρά που παρουσιάζονται, μετέχοντας, έτσι ή αλλιώς, στην όλη διαδικασία με την προσωπική του κρίση και προσεγγίζοντας τόσο στην 'αλήθεια' όσο και στην 'πλάνη', ως άνθρωπος του καιρού του.

Ισχυρίζομαι ότι η προκείμενη εργασία επιδιώκει να καλύψει, ει δυνατόν, όλες αυτές τις σημάνσεις. Λέω 'όλες', διότι πράγματι όλες υπηρετούν την ίδια ιδέα.

Πρόθεσή μου πάντως ήταν να παραδώσω ένα 'εργαλείο δουλειάς' χρήσιμο για κάθε 'αυτοτιμωρούμενο', αν ο χαρακτηρισμός αυτός ταιριάζει στα μέλη της συντεχνίας μας.

ΤΙΜΗ ΧΑΡΤΟΔΕΤΟΥ ΤΟΜΟΥ € 41,00

ΤΙΜΗ ΔΕΜΕΝΟΥ ΤΟΜΟΥ € 47,00

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ζαλόγγου 11, 106 78 ΑΘΗΝΑ, FAX: 010-382.25.30

ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ: Ζαλόγγου 11, 106 78 ΑΘΗΝΑ,
FAX: 010-384.24.31

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: Ζωοδόχου Πηγής 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 010-330.12.08

url: www.kastaniotis.com

e-mail: info@kastaniotis.com

Είκοσι χιλιάδες Βενιζέλοι υπό τόν Βέλτσον

(Μιά προσωπική φαρσοκωμωδία, ό μεταμοντέρνος τραγέλαφος, ή ύπουργική όσφυοκαμψία καί ό πρωθυπουργικός νεποτισμός)

του Ηλία Λάγιου

στην αξέχαστη μορφή
του Ίουλίου Βέρν,
του όποίου οί φαντασίες καί τά
όράματα
δέν έπλησίασαν ποτέ
πραγματικότητες σάν τήν δική μας.

Α. ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΕΪΚΟΥ 10 ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όπως όλες οί περιπετειώδεις ιστορίες, οί πλήθουσες μυστηρίου καί αγωνίας, παρόμοια καί ή δική μας ξεκινά σέ έναν περιβάλλοντα χώρο γαλήνης, νηνεμίας καί φιλολογικού στοχασμού. Ένα μεσημέρι, κάποιας Πέμπτης, κατά τίς αρχές Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους, βρίσκομαι στή γραφεία ενός έκδοτικού οίκου, κάπου στό κέντρο της Αθήνας, αναπαυτικά καθήμενος σέ μιάν όρθοπεδική καρέκλα, άντικρυ από τό γραφείο του φιλιτάτου μου Διευθυντού

του λογοτεχνικού περιοδικού τό όποιο έκδίδει ό προαναφερθείς οίκος. "Α! στην διπλανή μου καρέκλα, βρίσκεται στητός καί καμαρωμένος εΐς, τό πάλαι φίλος, ποιητής καί, προσφάτως, συχνά-πυκνά περιφερόμενος (ού μΐν καί περιστρεφόμενος) γύρα-τριγύρα από τό συγκεκριμένο γραφείο καί τόν προσφιλή μου Διευθυντή. (Ένθυμούμαι έδω, ότι επί όκτώ μΐνες ξημεροβραδιαζόμουν στό συγκεκριμένο γραφείο, παρόντος-άπόντος του Διευθυντού, βιθειά καψωμένος μέ τήν ξανθοϋλα καί πανέμοστη γραμματέα του. Αποτέλεσμα: έγώ ύψήρπιασα τήν εύμορφη νεάνιδα, καί ό οίκος τήν απέλυσε: αλλά έτσι πορεύεται ό κόσμος.)

Ξεστράτιστα πάνω πού αρχίζει ή δράση. Αΐρνης χτυπά τό τηλέφωνο. Ό Διευθυντής τό σηκώνει, άπαντά, άκούει επί μακρόν, θεωρώντάς με ταυτοχρόνως μέ διαπεραστική ματιά

καί, τόν άκούω νά άναφωνή: «Δέν χρειάζεται νά σάς δώσω τόν άριθμό του τηλεφώνου του διότι κατά τύχην βρίσκεται έδω. Άλλά είμαι σίγουρος ότι δέν ενδιαφέρεται νά συμμετάσχι στην Έπιτροπή Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων. Πρόκειται περί Θεσμού διατρήτου, μπλά, μπλά, μπλά...». Καθ' όλην τήν διάρκεια των «μπλά» (κράτησαν ένα τέταρτο περίπου) παρατηρώ έκθαμβος τόν Διευθυντή, τόν όποιο έγνώριζα ή, έστω, είχα χαρακτηρίσει ως άνθρωπο όστις κατά τό κοινώς λεγόμενο. «ψοφάει» όχι άπλως γιά Κρατικό Βραβείο, αλλά γιά παντός είδους διάκριση. «Έτράπη επ' άρετήν». οϋτως έσκέφθην άκούγοντάς τον καί όταν μου πάσσαρε τό τηλέφωνο (έπτελους) μέ τήν θριαμβική άπόληξη «Σάς τόν δίνω γιά νά σάς τά πΐ καί ό ίδιος» βρέθηκα νά συνομιλώ μέ τήν κ. *, ύπάλληλο του Ύπουργείου Πο-

λιτισμού ή όποία μου είπε μέ δύο κουβέντες όσα μέ δεκαπεντάλεπτο «μπλά» κατήγγειλε ό, προφανώς, όλικός άρνητής τών θεσμών Διευθυντής. Τής άπάντησα ότι αυτά δέν είναι θέματα τά όποία δυνάμεθα νά συζητήσωμε κατά τήν τάξη και έν πάση λεπτομερεία (ώς προσήκει) τηλεφωνικώς, και προσδιορίσαμε τήν συνάντησή μας στό 'Υπουργείο Πολιτισμού για τήν έπομένη Τρίτη τό πρωί. Τό πρωινό της Τρίτης, ά, αυτό καθορίσθη κατόπιν παρακλήσεώς μου – ήξερα, βλέπετε, ότι κάθε Τρίτη μεσημέρι ό Διευθυντής άπαντάται στό γραφείο του, στόν προδρόθεντα οίκο.

Μόλις κατέβασα τό άκουστικό στην ύποδοχή του – ώ! ποιός είδε τόν Θεό και δέν τόν φοβήθηκε. Διευθυντής και περιφερόμενος έφορμούν έπ' έμοϋ, μέ μανία έφάμιλλη αυτής διά της όποιας οί ένδοξοι 'Αμερικάνοι πιλότοι βομβαρδίζουν και ισοπεδώνουν τά πάντα, όπου γής και πατρίς. 'Ωρύονται: «Τί θά ψηφίσης στην 'Επιτροπή; Τόν φίλο σου τόν Φ., πού γράφει όπως έγραφαν τριάντα χρόνια πρίν; Τόν Χ., πού δέν θά τόν δημοσιεύαν ούτε σέ έπαρχιακά έντυπα εάν ζούσε στό έξωτερικό; 'Η τόν Ψ., πού γράφει σαν νά βρίσκεται στόν Μεσοπόλεμο;». 'Επειδή τυχαίνει νά εκτιμώ βαθύτατα τούς ποιητές Φ., Χ., Ψ., έρωτώ διστακτικά, ποίος έν τέλει ό Ποιητής, έφ' όσον όλοι τους παρωχημένοι ή άτάλαντοι. Και μ' ένα στόμα, μία φωνή μου γλυκοτραγουδούν: «Ποιητής είναι ό Βέλτσος.» 'Ομολογώ, άναγνώστη, ότι εκεί έμεινα ένεός. «Πλάκα μου κάνουν», στοχάστηκα. Καλού κακού όμως έτσι άπαντώ: «Παιδιά, άν υπάρξη 'Επιτροπή νά άπονεύμη Κρατικό Βραβείο Ποίησης στόν Βέλτσο, όχι μοναχά οί ζώντες συγγραφείς, και οί πεθαμένοι άκόμη θά έγερθούν για νά τούς πάρουν μέ τά γιαούρτια.» 'Εκεί, μ' αυτές τίς σοφιστικές κουβέντες μου έληξε ή συζήτηση.

'Αποχώρησα έχοντας αποκλείσει τά χειρότερα. Μας περίμεναν τά τρισχειρότερα.

Τό πρωινό της Τρίτης πήγα στό, παρά τω 'Εθνικω Μουσείω, παράρτημα (;) του 'Υπουργείου Πολιτισμού. Συνομίλησα επί μιάμιση ώρα

μέ τήν εύγενεστάτη κυρία * καθώς και μέ τήν έξ' ίσου καλότροπη κυρία **. 'Απήντησαν μέ σαφήνεια στις άπορίες μου, υπήρξαν άληθώς ειλικρινείς. 'Εκτοτε, τρέφω για τό προσωπικό του 'Υπουργείου Πολιτισμού τήν ακριβώς αντίστροφη εκτίμηση εκείνης της όποιας τρέφω για τόν πολιτικό του προϊστάμενο, κ. Εϋάγγελο Βενιζέλο. 'Ομως τί έν πάση περιπτώσει αποφάσισα; Κάψα νά μπω σέ Κρατική 'Επιτροπή δέν είχα ποτέ, οί ειλικρινείς άπαντήσεις τών δύο κυριών δέν ήσαν διόλου ένθαρρύντικές, ή άμιοιβή ήταν πενιχρή. Και όμως άπήντησα καταφατικά. Γιατί; 'Ισως, διότι σκέφθηκα ότι ή άβαρία μου, ή ήθική μου πτώση θά άντιστάθμιζε τήν λαμπερή άρετή του Διευθυντού, όρκισμένου έχθρου πα-

ντός θεσμού και κρατικού έπάθλου ώστε, ή άθλιότης μου έναντι της άκεραιότητός του νά άποκαταστήση τό ισοζύγιο Καλού-Κακού στόν μάταιο κόσμο μας.

Τώρα, άν γράψω άναγνώστη, ότι βγαίνοντας από τό 'Υπουργείο, είχε μεσημεριάσει και, πηγαίνοντας στό γραφείο του Διευθυντού, αυτός ήδη είχε τηλεφωνήσει και πληροφορηθεί τά διαμοιρθέντα, άν τό γράψω λέω, θά γίνω άραγε πιστευτός; 'Οχι, και δικαίως. 'Ολα όσα έγραψα πλύν τών της συναντήσεως και συνομιλίας μου μέ τίς δύο κυρίες ήταν ένα άπλό άφηγηματικό τέχνασμα, ένα κολπάκι άνευ αποτελέσματος, φοβούμαι.

Διότι ποιός θά έπαιρνε στά σοβαρά ότι ό διευθυντής του όποιουδήποτε λογοτεχνικού μας περιοδικού κάνει κολλεγία μέ ποιόν; μέ τόν Βέλτσο, ότι καταντά ύμνητής του έστω και έμμέσως, για νά γευτή τί; ένα κομματάκι από τήν πίττα τών Κρατικών Βραβείων και τών πανεπιστημιακών όφφικίων τά όποία άφειδώς μοιράζει ό τζουτζές της έξουσίας.

'Εδω ήρθε ή ώρα νά περάσουμε στό δεύτερο μέρος για νά συναντήσουμε τήν μοίρα μου ως ύποψηρίου μέλους; ή μέλους; της περιβόητης επιτροπής και, όπως όλοι θά προσδοκάτε, τόν ίδιο τόν κ. Γιώργο Βέλτσο.

Β. ΒΕΛΤΣΥΡΟΣ Ο ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ

Είχα μείνει λοιπόν στό σημείο κατά τό όποιο έγώ άποδέχομαι τήν θέση του μέλους της 'Επιτροπής Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων (του λοιπού: 'Επιτροπή), οί δύο εύγενείς κυρίες * και ** μέ εύχαριστούν και, ως θά έπρεπε μέ έννημερώνουν ότι οί ύπηρεσιακοί παράγοντες του 'Υπουργείου Πολιτισμού θά θέσουν ύπ' όψιν του 'Υπουργού τόν κατάλογο τών έννέα όνομάτων τά όποία κατά τήν κρίση τους (τών ύπηρεσιακών παραγόντων δηλαδή) θά έπρεπε νά συγκροτήσουν τήν 'Επιτροπή και αυτός (ό 'Υπουργός δηλαδή) θά τόν επικύρωνε κατά τήν διακριτική του ευαρέσκεια. Κατά τήν ευαρέσκειά του μέν, ύποχρεωμένος δέ, νά σεβασθή τό καταστατικό της 'Επιτροπής τό όποιο όρίζει ότι: αυτήν άπαρτίζουν τρεις πανεπιστημιακοί συναφούς άντικειμένου, τρεις κριτικοί λογοτεχνίας και τρεις συγγραφείς.

'Οχι άπλως δέν απέκρουσα, αλλά ανακοίνωσα σέ φίλους, οικείους και γνωστούς τόσο τήν πρόταση του 'Υπουργείου όσο και τήν εκ μέρους μου άποδοχή της. Καθώς τό περίμενα, και καθώς και έγώ θά έπραττα σέ άνάλογη περίπτωση όμιλώντας προς φίλον, ή πλέον ήπια αντίδραση τήν όποία αντιμετώπισα διατυπώθηκε ακριβώς έτσι: «Τί δουλειά έχεις και μπλέκεις μέ τά σκατά;». 'Ομως έγώ (νόμιζα πώς) ήξερα γιατί έμπλεξα. 'Ετσι νόμιζα.

'Υπήρξα βλάξ; 'Οχι. Βραδύνους ή, έστω, περιορισμένης διορατικότη-

τος; 'Αναμφίβολα ναί. Θά εξηγηθουν και τα δύο παρακάτω.

Ξαναπιάνω τό νήμα της αφήγησης. "Ό,τι εγώ έπραξα ανακοινώνοντας τα περί 'Επιτροπής, έπραξαν και οι άλλοι. Καί, επειδή ή 'Ελλάδα είναι (σέ θέματα κουτσομπολιού) ένα μικρό χωριό και ή λογοτεχνική πιάτσα ό καφενές του, σέ μία βδομάδα πρσσωπα και καταστάσεις ήσαν σέ όλους μας γνωστά.

Δέν είχα αυταπάτες για τό μέλλον μου ως μέλους της 'Επιτροπής. Είχα γράψει χλευαστικά για τόν Βέλτσο, είχα κρίνει, επικρίνει και έμπαίξει την μεταμοντέρνα αρλουμπολογία (αυτήν έν γενεί, όχι ειδικώς την βέλτσειο τοιαύτην), είχα πολλά ακούσει για την άμετρη όσο και άκριτη κενοδοξία του άνδρός, κάπως είχα ένημερωθεί για τις πολιτικές διασυνδέσεις του. 'Απεδείχθη ότι οι πληροφορίες μου ήσαν άνεπαρκείς και ό, κατά τα άλλα, χαβαλές παντός νοήματος, διέθετε ικανότητες έλιγμών, πολύπλαγκτος, δολερός και πανούργος ών, σέ βαθμό τόν όποιο ποτέ δέν είχα φανταστεί. 'Ακολουθεί ή απόδειξη.

Μία έβδομάδα πριν την ανακοίνωση της συνθέσεως της 'Επιτροπής, πίνοντας τόν καφέ μου μέ τόν φίλο, νεαρό και άξιο ποιητή, Δημήτρη W. και σέ ερώτησή του πώς σκέπτομαι να πολιτευθώ στα πλαίσια της, του απήντησα ακριβώς έτσι: «Δημήτρη μου, ό Βέλτσος δέν θά επιτρέψη ποτέ να όριστ ή μέλος της 'Επιτροπής ένας άνθρωπος ό όποιος, μόλις άπονεμηθεί σέ αυτόν (τόν Βέλτσο) τό Α' Κρατικό Βραβείο Ποίησης, όχι μόνον θά παραιτηθ ή αλλά και θά καταγγείλη τό αίσχος και την άθλιότητα στα πέρατα της οίκουμένης».

"Όταν ό άξιος ποιητής, αλλά άπειρος περί τις δημόσιες (μέ την έννοια της πορνείας) υποθέσεις φίλος, μου άντέτεινε ότι ακούγομαι υπερβολικός, του είπα αυτά: «'Αγαπητέ μου, αν αύριο ό Βέλτσος γουστάρει να τό παίξει Πλιτοέσκαγια, πίστεψέ με, ότι όχι μόνον θά χορέψη και στο Μέγαρο και στην Λυρική αλλά και ότι πλήθος κριτικών και δημοσιογράφων, μέ πρώτον, ασφαλώς, τόν κ. Μπαζουνάκη, θά τόν ανακηρύξουν ανώτερό της». "Υστερα, έγεια αναπαιυτικά στην πολυθρόνα μου, εύχα-

ριστημένος μέ τόν εαυτό μου – χωρίς να φαντάζομαι, καν, πόσο τα γεγονότα μέ είχαν ξεπεράσει.

Διότι, ή άτυπη συγγραφική άμυνα είχε ήδη συσπειρωθεί και συγκροτηθεί κατά του έπαισάκτου, διάλογοι όπως ό φανταστικός δικός μου μέ τόν φανταστικό Διευθυντή είχαν διαδραματιστεί και διεκπεραιωθεί σέ γραφεία ύπουργείων, σπίτια, έκδοτικά, καφετέριες, βιβλιοπωλεία και, πολύ απλά και έξ ίσου προφανώς, ό τα πάντα ευτελίζων, άδυνατούσε να όμοσταυλίση έννέα, επεικώς άξιοπρεπείς ανθρώπους ώστε να τόν ψηφίσουν (όμοσταυλίζονται οι άξιοπρεπείς άνθρωποι;). Μήν μπορώντας λοιπόν να ήγεμονεύση αποφάσισε να αναγορεύη αυτός τούς ήγεμόνες.

Και, να πώς, ένα απόγευμα ό φίλος πεζογράφος και κριτικός Κώστας Q. μου τηλεφώνησε (μήν άπορείτε για την συχνή χρήση της λέξεως «φίλος» μέ ποιούς να πίνω καφέ και ποιοί να μέ παίρνουν τηλεφωνο σπίτι μου;) και μέ ρώτησε: «Διάβασες την σύνθεση της 'Επιτροπής στην έφημερίδα;». Δέν είχα προλάβει να ξεφυλλίσω την γκαζέτα μου, και τόν επιφόρτισα μέ τόν άχαρο ρόλο του αναγιγνώσκοντος. "Ετοι πληροφορήθηκα ότι πρόεδρος της 'Επιτροπής όρίστηκε ό κ. Γεώργιος Βέλτσος και μέλη της οι κυρίες Φραγκίσκη 'Αμπατζοπούλου, Βίκυ Πάτσιου, Τζίνα Πολίτου και οι κύριοι 'Αναστάσης Βιστωνί-

της, Δημήτρης Δημηρούλης, 'Εκτωρ Κακναβάτος, Στέφανος Ροζάνης και Δημήτρης Τσατσούλης.

Δέν ένθυμούμαι την ήμερομηνία, θυμούμαι όμως ότι συνέπιπτε μέ τις ήμέρες κατά τις όποιες ό Χαμογελάω-Colgate-Σοφοκλέους ή Γιάννος Παπαντωνίου είχε αποπέμψει, ύποχρεώνοντας τον σέ παραίτηση για λόγους ευθιξίας, τόν 'Αρχηγό του Στόλου, γιατί δέν του «καθότανε». "Όταν, λοιπόν ό Κώστας Q. μέ ρώτησε τί σκόπευα να πράξω του απήντησα: «Φίλε, αυτοί μας ήσαν τόν 'Αρχηγό του Στόλου σαν μαρουλόφυλλο, σ' έμέναν, στην κ. Α. (την υποψηφία πρόεδρο της 'Επιτροπής) και στους B., C., D. θά κώλωναν; "Εσω σοβαρός.»

Κατανοώ, φίλτατε και φιλομαθ ή αναγνώστη, ότι βιάζεσαι να περάσουμε στο έπόμενο, τό σχετικό μέ τόν Ευάγγελο Μόνο 'Εγώ 'Ο Χυτήρης Καί 'Ο Λιάνης Την Βγάλαμε Καθαρή 'Από Την 'Εκάλη Βενιζέλο κεφάλαιο, αλλά υπομόνεψε λιγάκι. Θά διεξέλθουμε, τάχιστα, την ξεκαρδιστική όσο και διδακτική για τό ήθος του Βέλτσου «Υπόθεση της Κριτικής Λάζαρη».

Πώς έχουν τα πράγματα. Στο τεύχος του Μαρτίου 2002 της Νέας 'Εστίας ό ποιητής Νίκος Λάζαρης άσκησε «άρνητική» κριτική στην τελευταία ποιητική (ό Θεός να την κάν η) συλλογή του Γιώργου Βέλτσου. Να δηλώσω έξ αρχής ότι είμαι ολοκληρωτικά αντίθετος μέ την πράξη του Λάζαρη για τρεις λόγους. Τους έξης:

1) Διαφωνεί ή συμφωνεί κανείς μέ την ποιητική του Λάζαρη δέν μπορεί να άρνηθ ή ότι πρόκειται για μία παρουσία μέ τό δικό της ειδικό βάρος, τό τριακονταετές και συνεπές παρόν της, την σοβαρότητα και την συνέχεια της. Είναι πλήγμα για τό κϋρος ενός Λάζαρη να άσχολεϊται μέ την trash γραφή κάποιου Βέλτσου.

2) 'Εφ' όσον ό Λάζαρης αποφάσισε να άσχοληθ ή στα σοβαρά μέ τα «ποιήματα» του Βέλτσου δέν θά έπρεπε να επιδείξη την επείκεια την όποια επέδειξε. Θά περίμενα από έναν τεχνίτη όπως ό Λάζαρης να αντιμετώπισ η τό βέλτσειον άγος μέ την δέουσα αυστηρότητα.

3) Ἡ τελευταία αὐτῇ ἔνστασή μου εἶναι καί ἡ σοβαρότερη. Ἡ ζωή μας εἶναι πιά πολύ βαρειά καί περισσότερο σκληρή. Πόσες οἱ ἀφορμές γιά νά γελάσῃ τ' ἀχεῖλι μας; Τά δελτία εἰδήσεων τοῦ Εὐαγγελάτου, ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ Big Brother 2, τά «Ἐνώπιος ἐνωπίω» τοῦ Χατζηνικολάου (μούρλια αὐτό μέ τόν Γκλέτσο), τά γραπτά τοῦ Βέλτσου. Αὐτές οἱ ἐλάχιστες πηγές φαιδρότητος πάσῃ θυσία πρέπει νά διαφυλαχτοῦν καί νά ἀναγορευτοῦν εἶδη ὑπό προστασίαν ὅπως ἡ Καρέττα-Καρέττα καί ἡ Μονάχους-Μονάχους.

Τό περίεργο στήν μυστηριώδη αὐτή ὑπόθεση εἶναι ὅτι ὁ Βέλτσος, ἀντί νά εὐχαριστηθῇ ὅπου ἕνας ἄνθρωπος τοῦ ἀναστήματος τοῦ Λάζαρη καταδέχτηκε νά ἀσχοληθῇ μαζί του, ἀγρίεψε, θύμωσε, παροργίστηκε. Καί ἐπιστολήν ξυγγράψας ἀπέστειλεν αὐτήν τῷ Σταύρῳ Ζουμπουλᾷ, ἄνδρα φύσει μελίχιον καί θέσει θεοσεβούμενον, διευθυντήν τῆς *Νέας Ἑστίας*, ἄνδρα ὑπέρ τό δέον πρᾶον (τό ξανατονίζω) ὁ ὁποῖος ἀναγνώσας τά κάτωθι, βέλτσεια καί ἀπρεπῇ, βέλτσεια καί ἀνόητα, βέλτσεια καί οὐτιδανά, βέλτσεια – φτάνει αὐτό, ἀντί νά τόν πιάσῃ στίς χριστοπαναγίες, τόν ἔβιαλε εὐγενῶς στήν θέση του. Ἐγραφε δέ ὁ παραγλωσσικός, λάθος, ὁ μεταπαραγλωσσικός τῆς φιλοσοφίας (τρομάρα του!) τά ἑξῆς ἀστυνομικότροπα καί μπατσοειδῆ:

«Σταῦρο,

Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου τοῦ Ν. Λάζαρη, πού δημοσιεύτηκε στήν *Νέα Ἑστία* (τχ. 1793, Μάρτιος 2002), ὡς “κριτική” γιά τήν ποίησή μου ἄπτεται τοῦ ποιητικοῦ κώδικα. Πρός τό παρόν...».

Πρός τό παρόν δέν σχολιάζω ἄλλο αὐτή τήν ἐπιστολή. Θά τήν ξαναβροῦμε μπροστά μας στό κεφάλαιο πού ἀκολουθεῖ.

Γ. Ο ΓΥΡΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΣΕ ΟΓΔΟΝΤΑ ΓΟΝΥΚΛΙΣΙΣ

Ὅταν ἡ σύνθεση τῆς, ὑπό τοῦ Βέλτσου ὑπαγορευθείσης καί παρὰ τῷ Βενιζέλῳ ἀποδεδεγμένης, Ἐπιτροπῆς ἀνεκοινώθη εἰς τό πασοκοβλακωμένο Μέγα Πανελλήνιον, ἠκούσθησαν ψιθύροι ἀποδοκιμα-

σίας, κουβέντες εἰρωνικές καί δημοσιεύματα ἐπικριτικά, οὐ μὴν καί χλευαστικά (τῇ ἑξαίρεσει ἑνός). Προσπερνῶ ψιθύρους καί κουβέντες (ἢ γουν, ὅ, τι δέν ἀποδεικνύεται), ἀλλά στά δημοσιεύματα θά σταθῶ. Πρίν τό κάμω, ὅμως, θά ἐκθέσω ὁρισμένους συλλογισμούς μου, συλλογισμούς κοινούς καί στό «σινάφι» καί στόν περίγυρο καί σκεπτόμενο χῶρο, σχετικούς μέ τό σύμπλοκο ἄλλας (τό ὁποῖο εἶχε, ἐκ τῆς γεννήσεώς του, φεῦ! μωρανθεῖ) τῆς τάχα μου καί Κρατικῆς, πραγματικῶς δέ, ἑνός (καί Βέλτσου!) ἀνδρός Ἐπιτροπῆς. Τούς ἀριθμῶ, σκασμένε στά γέλια ἀναγνώστη, εὐκολίας ἔνεκα:

1) Οἱ κυρίες Φραγκίσκη Ἀμπατζοπούλου, Βίκυ Πάτσιου καί Τζίνα Πολίτου καί οἱ κύριοι Γιώργος Βέλ-

τσος, Δημήτρης Δημηρούλης, Δημήτρης Τσατσούλης καί Στέφανος Ροζάνης εἶναι (ἢ ἦσαν, στήν περίπτωση τῆς κυρίας Πολίτου) ἀκαδημαϊκοί δάσκαλοι, ιδιότητα ἡ ὁποία, λόγῳ τοῦ (ὑποτιθεμένου γιά πολλούς, ἀπαρατήτου δι' ὅλους) εἰδικοῦ της βάρους (ιδιότητα δέν θά ἔπρεπε νά εἶχεν ἡ Ἑλλάς τιμιωτέραν), ὑπερτερεῖ πάσης καί ὑπερκαλύπτει πᾶσαν ἑτέραν. Συνεπάγεται ὅτι οἱ πανεπιστημιακοί εἶναι ἐπτά καί ὄχι τρεῖς, κατὰ τό καταστατικό τῆς Ἐπιτροπῆς. Παρ' ἐκτός καί ἂν, ὁ Ὑπουργός Πολιτισμοῦ θεωρεῖ, καί ἂν αὐτό συμβαίνει ἄς τό δηλώσῃ ἐπισημως, δευτέρας καί ὑποδεεστέ-

ρας τάξεως τήν ἀκαδημαϊκὴν ιδιότητα.

2) Ἡ ἔννοια τοῦ λογοτεχνικοῦ κριτικοῦ εἶναι, μέ συγχωρεῖτε, πολύ συγκεκριμένη. Λογοτεχνικός κριτικός εἶναι αὐτός ὁ ὁποῖος ἐφοδιασμένος μέ Θεωρία καί Μελέτη ἐποπτεύει καί ἐλέγχει, πρωτίστως, καί συστηματικά τήν συγκαιρινή του λογοτεχνική παραγωγή. Μὴν συγχέουμε τόν κριτικό τῆς Λογοτεχνίας (ὁ Δημαρᾶς, ὁ Πολίτης, ὁ Βίττι, ὁ Ἀργυρίου), τόν πανεπιστημιακό δάσκαλο, θεωρητικό ἢ ἱστορικό τῆς Λογοτεχνίας (ὁ Ζώρας, ὁ Σαββίδης, ὁ Βαγενᾶς) καί τόν λογοτεχνικό κριτικό (ὁ Καραντώνης, ὁ Θρῦλος, ἡ Κοτζιά, ὁ Κούρτοβικ). Δέν ἀντελήφθην τίς κυρίες Ἀμπατζοπούλου καί Πολίτου, νά ἀσκοῦν συστηματικὴ (ἢ, τουλάχιστον, σποραδική, ἀδελφοί μου!) κριτικὴ στήν τρέχουσα λογοτεχνικὴ παραγωγή, ἐνῶ γνωρίζω τόν κύριο Τσατσούλη ὡς συστηματικό καί συνεπῆ κριτικό θεάτρου ὁ ὁποῖος, ἀραιά καί ποῦ, κατὰ τά κέφια του (καί ἄριστα πράττει) γράφει γιά κάποια σύγχρονα πεζά. Καί, ὅμως, αὐτοὺς τοὺς τρεῖς, χεῖρες μὲν Βενιζέλου, φωνὴ δέ μεταμοντέρνου ἀγύρτη, ἐβάπτισαν λογοτεχνικούς κριτικούς.

3) Πανεπιστημιακοὶ συναφoῦς ἀντικειμένου (Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία) ὑπαγορεύει ῥητῶς ὁ κανονισμός. Καί ὅμως, ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ψώνιο τῆς αὐτοπροβολῆς καί ὀψώνιον τῆς ἐξουσίας, εἶναι κοινωνιολόγος.

Δέν πρωτοτύπησα σκεπτόμενος τά παραπάνω. Ἔτσι ὁ Β.Κ.Κ. (Βασίλης Καλαμαρᾶς) πρῶτος διηγτικά τά ἐπεσήμανε στήν *Ἐλευθεροτυπία* τῆς 13/3/2002. Ὁ Γιώργος Καζουλίδης μέ τό σύνηθες ἀνατρεπτικό του ὕφος τά «ἐκραξε» στόν *Ῥιζοσπάστη* τῆς 22/3/2002. Ἡ Ὀλγα Σελλᾶ τά κατέγραψε μέ περισσὴ ἀνησυχία στήν *Καθημερινή* τῆς 30/3/2002. Ὁ Βασίλης Καλαμαρᾶς ἐπανῆλθε στήν *Ἐλευθεροτυπία* τῆς 3/4/2002 ἀναγγέλλοντας τήν παραίτηση τῆς κυρίας Φραγκίσκης Ἀμπατζοπούλου (ἡ ὁποία ἐπικαλέστηκε τήν ἐκπαιδευτικὴν τῆς ἄδεια καί ἄλλα τινὰ λόγια εὐγενικά), παραίτηση ἡ ὁποία μέ ὑποχρέωνει ἔτι πλέον νά τιμήσω μία

Κυρία τό ἔργο τῆς ὁποίας εἶχα θέσει, πρό πολλοῦ, ψηλά. Ὁ Νάσος Βαγενᾶς μέ κείμενό του στό *Βῆμα* τῆς 24/3/2002 ἐνέταξε, σωστά, τήν τοποθέτηση τοῦ διψῶντος τήν φαυλεπίφραυλον δόξαν και πεινῶντος τήν ὁποία ἐφήμερον καί ἄκυρη διασημότητα ὡς προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, στό παρωδικό κλίμα τῆς μεταμοντέρνας ἐξαθλίωσης τήν ὁποία καθημερινῶς βιώνουμε, πρῶτος αὐτός (καί μπράβο του!) δείχνοντας καί ὀνομάζοντας τό πρωθυπουργικό περιβάλλον καί τόν κύριο Κωνσταντῖνο Σημίτη ὡς πρωταιτίους τῆς θεσμικῆς ἀνομίας καί τοῦ αἰσθητικοῦ ἁμαρτήματος τό ὁποῖο διεπράχθη. Ὁ Νάσος Βαγενᾶς ἐπανῆλθε στό θέμα, ἀφιερώνοντας μίαν ἐπιφυλλίδα του στό *Βῆμα* τῆς 28/4/2002, στό βέλτιστον μπάχαλο, μέ ἀφορμή τήν ἐπιστολή τοῦ μηνυσιομανοῦς στήν *Νέα Ἑστία*, θέτοντας εὐθέως τό θέμα, τῆς οὐσιαστικῆς πλέον (ἐκτός καί τῆς τυπικῆς) ἀκαταλληλότητος τοῦ ἀνεπαρκοῦς, νά ὑπάρξῃ ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξετάζοντας τό ἠθικόν πεδῖον. Ὁ Στάθης Σ., μία ἐκ τῶν πλέον εὐαίσθητων καί τρυφερῶν παρουσιῶν στήν ἑλληνική ἐφημεριδογραφία καί γελοιογράφος ἐξοχώτατος, στηλίτευσε τό πολιτικό καρκίνωμα τῆς ὑποθέσεως στήν *Ἐλευθεροτυπία* τῆς 9/5/2002.

Αὐτά πῆρε τό μάτι μου. Καί νά μήν λησμονήσω ἀπό τήν ἄλλη (ὑπάρχει καί *altera pars*, δύσπιστε ἀναγνώστη) τόν ἐπινίκιο χαιρετισμό, τόν θριαμβικό ἀλαλαγμό τοῦ κ. Νίκου Μπακουνάκη στό *Βῆμα* τῆς 17/3/2002, ὁ ὁποῖος ἐξέβαλε κραυγήν μεγάλην καί ἀνταξίαν τῶν Βέλτσου, Βενιζέλου, Σημίτη καί Σημιτοβελτσοβενιζέλου καί καλωσόρισε τά νέα πρόσωπα καί τίς νέες ἰδέες τῆς Ἐπιτροπῆς. Ταῦτα λαλήσας παρέδωσε τό (παρ)ὀλίγον πνεῦμα του.

Ὁ τζερετζελές κορυφοῦται, ὦ εὐγνωμονῶν τόν Βέλτσο γιά τήν διασκέδαση πού ἀφειδῶς σοῦ παρέχει ἀναγνώστη, στήν *Καθημερινή* τῆς Κυριακῆς τήν 12/5/2002. Ἐκεῖ, ἡ Ὀλγα Σελλᾶ, στήνει μία πανέξυπνη σελίδα, ἀφιερωμένη στήν ὑπόθεσι τοῦ πρωθυπουργικοῦ προστατευομένου. Ἐκεῖ πέντε κριτικοί Λογοτεχνίας ἐξετάζουν τήν καταλληλότητα

τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπό τό πρόσφατο καί ἄπλετο φῶς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ δικομανοῦς. Ἡ Ἐλισάβετ Κοτζιά τόν παίρνει στό «ψιλό» (ὁμολογῶ ὅτι ἦταν ἡ τοποθέτησή της αὐτή ἡ ὁποία μέ ἔτερψε περισσότερο). Ὁ Δημοσθένης Κούρτοβικ («βαρύ πυροβολικό» ὅπως πάντα) τοποθετεῖται ἐπὶ θεμάτων ἀρχῆς καί, ἂν καλά κατάλαβα, κλείνει τό κείμενό του ξαποστέλλοντας τόν πρόεδρο στούς χλοερούς λεμιῶνες τῆς Παραλογοτεχνίας – ὅπου καί ἀνήκει. Μέ τό γνωστό του βρεταννικό φλέγμα ὁ Ἄρης Μπερλῆς πλαγίως ὑπαινίσσεται τήν ἔλλειψη στοιχειῶν ἀρετῶν καλλιεργημένου ἀνθρώπου (ψυχραιμία, χιοῦμορ) στό πρόσωπο τοῦ σημιτοαναθρεμμένου. Ὁ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, ἀφοῦ ἐξετάζει

σφαιρικά τό ζήτημα, τά «χώνει» χοντρά στήν κινούμενη παρωδία τοῦ λόγου, ἀναλογιζόμενος κατά πόσον μπορεῖ νά ἀσκήσῃ τά καθήκοντα τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς. Τέλος ὁ Παντελής Μπουκάλας δέν διστάζει νά μιλήσῃ γιά «ἀουτονταρέ», ῥίχνοντάς του κατά πρόσωπον τήν πιό σκληρή κατηγορία. Ὁ Σταῦρος Ζουμπουλᾶκης δέν προσθέτει τίποτε στά ὅσα ἀπήντησε στό ἄτυπο ἐξώδικο. Δέν χρειάζεται ἐξ ἄλλου. Ἄνθρωπος στοιχειώδους αἰδημοσύνης, ἂν εἶχε λάβει ἀπάντησι τέτοιου ὑψηλοῦ καί σπανίου ἥθους στό ἀτόπημά του, θά εἶχε ἀποσυρθεῖ ἀπό τά δημόσια πράγματα.

Ἀναγνώστη, δέν θά σχολιάσω τήν ἀπάντησι Βέλτσου. Ἄν ἀγόρασες τήν συγκεκριμένη *Καθημερινή*, εἶμαι σίγουρος ὅτι ἔκοψες προσεκτικά τήν ἀπάντησι καί τοποθέτησες τό ἀποκομμα στίς σελίδες τοῦ *Μπουβάρο* καί *Πεκυσσέ*.

Ὅμως ἀρκετά μέ τόν μωροφιλόδοξο. Τέτοιος ὁ ἄνθρωπος, τέτοια τά λόγια, τέτοια τά ἔργα του. Τό πολιτικό πρόβλημα δημιουργεῖται ἀπό τήν στιγμή κατά τήν ὁποία ὁ Ὑπουργός Πολιτισμοῦ Εὐάγγελος Βενιζέλος ἀποδέχτηκε, νομιμοποίησε καί, παρὰ τήν γενική κατακραυγή, ἐξακολουθεῖ νά στηρίζῃ τόν ἐκλεκτό τοῦ Ἡγεμόνος.

Πρίν, ὅμως, ἀναφερθῶ στό ζουμί τῆς ὑποθέσεως ὀφείλω νά σχολιάσω δύο σημεῖα τῆς δηλώσεώς του στήν *Καθημερινή*.

1) «Οἱ ἐπιτροπές τῶν Κρατικῶν Λογοτεχνικῶν Βραβείων πρέπει νά εἶναι πολυφωνικές, ἀντιπροσωπευτικές τοῦ εὐρύτερου δυνατοῦ λογοτεχνικοῦ φάσματος...». Ἀξίος ὁ μισθός σου, Ὑπουργέ μου. Τρεῖς ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, οἱ Βέλτσος, Δημηρούλης καί Ῥοζάνης διδάσκουν, στό αὐτό Τμήμα τοῦ Παντείου Πανεπιστημίου, πολυφωνικά ἀσφαλῶς, στόν δέ κατάλογο τῶν ἐπτά ὕμνητῶν του τοὺς ὁποῖους ἀφελῶς παραθέτει τό χαϊδεμένο τοῦ Μεγάρου Μαξίμου στήν ἐπιστολή του πρός τήν *Νέα Ἑστία* οἱ δύο (Κακναβᾶτος, Ῥοζάνης) εἶναι μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. Τόση πολυφωνία ποιός τήν ἀντέχει! Ὅσο γιά τό «ἀντιπροσωπευτικό» τοῦ «εὐρύτερου λογοτεχνικοῦ φάσματος»; Ἄν στήν ὀλομέλεια τῆς Ἐπιτροπῆς κάποιος εἰσέλθει καί φωνάξῃ δυνατά «Μεταμόντερνο» ἢ «Ντερῶντά», οἱ πέντε στοὺς ἐννέα θά βαρέσουν προσοχή.

2) «Δέν θέλω νά διανοηθῶ ὅτι κάποιος ἔχουν ἐνοχληθεῖ ἐπειδή ἄλλιῶς τά περίμεναν σέ σχέση μέ τίς προσωπικές προσδοκίες βράβευσής τους καί ἐνδεχομένως ἄλλιῶς τοὺς προσέκυψαν τά πράγματα». Οἱ ὑποψίες τοῦ Ὑπουργοῦ εἶναι σοβαρές καί, ὑποπτοὶ ἐξ ἀντικειμένου, οἱ πέντε μέχρι τήν δήλωσι Βενιζέλου, περὶ Ἐπιτροπῆς συγγράψαντες! Καλαμαράς, Κακουλίδης, Σελλᾶ, Στάθης, Βαγενᾶς. Οἱ τέσσερις πρῶτοι δέν ἔχουν

δημοσιεύσει βιβλίο μέσα στο 2001, ό πέμπτος ναί. Έλύθη τό μυστήριον τής ύποψίας τό μέγα. Οί «κάποιοι» είναι ό έξής Νάσος Βαγενάς. Άρίστης ποιότητος και πρώτου μεγέθους «πουστιά» πού λέει ό λαός. Καί έπειδή, κατά τό πώς ένθυμούμαι, προτού στραφείς στό πλέον άχαρο και έπιζήμιο τών έπαγγελμάτων, τό ύπουργήμα, ύπηρεξες καθηγητής τής Νομικής και, συνάγω, άριστος δικολάβος, πώς θά σου φαινόταν νά διαβάσης κάπου (έδω καλή ή ώρα) τήν φράση: «Δέν θέλω νά διανοηθώ ότι κάποιος Ύπουργός από τήν Βόρειο Έλλάδα και μή εκλεγμένος σέ επαρχιακή πόλη, άμεσα μπλεγμένος μέ τά Όλυμπιακά Έργα, μασάει μέ χρυσά κουτάλια και χρυσά πειρούνια...»; Δέν θά έσουρνες αυτόν πού τήν έγραψε στίς αίθουσες τών δικαστηρίων, Ύπουργέ μου; Δέν θά τόν έχω-νες μέσα, Ύπουργέ μου; Άλλά, συγχώρα με. Ξέχασα ότι οί Ύπουργοί, και δή αυτοί τής παρούσης κυβερνήσεως, έχουν τό δικαίωμα νά μειώνουν και νά καθυβρίζουν τόν κάθε πολίτη, νά κάνουν ό,τι τούς καπνίσει, μακάριοι και ασύδοτοι, μέ χίλιες άπολαβές και μύρια προνόμια. Καί μέ ύποχρέωση μονάχα μία: νά υπακούουν και νά λείχουν, άν χρειαστή, τόν Ήγεμόνα.

Και σεΐς, κύριε Βενιζέλο, έχετε άλίμονο άκρως επιβαρυνμένη τήν θέση σας. Εΐτε διαβαίνετε τήν θύρα τών Θερινών Άνακτόρων (Μέγαρο Μαξίμου) εΐτε τήν αντίστοιχη τών Χειμερινών Άνακτόρων (Οίκία Όδοϋ Άναγνωστοπούλου), τό άκαρδο μάτι του Ήγεμόνος στρέφεται επάνω σας σκληρό, νά σās ύπενθυμίξη διαρκώς, ότι εάν όλοι οί άλλοι ύπάρχουν και κρατούν τά φρέουδά τους αίτία τής εϋνοίας Του, σεΐς έχετε έναν λόγο παραπάνω να Τόν σέβεστε και νά Τόν φοβάστε. Διότι ό Ήγεμών Κωνσταντίνος Σημίτης έχει μνήμη γκαμήλας, σās θυμάται νάμπαινοβγαίνετε στίς ρόζ βίλλες, νά συναγελάζεστε μέ Μιμές, Πόπες, Βούλες, νά είστε ό έξ άπορρήτων του προηγούμενου Άνακτος. Συγχωρεθήκατε, ναί. Γίνετε δεκτός, ναί. Ύπουργοποιηθήκατε, ναί. Μέ ποιό τίμημα όμως! Άνθρωπος τής νοημοσύνης σας, όχι άπλως νά τρώη στήν

μάπα αλλά και νά προασπίζεται τόν φαιδρό τών φαιδρών, μόνον και μόνον διότι άπολαμβάνει πλήρη τήν εϋνοια του Πρωθυπουργού. Από τό Έθνικό Θέατρο, όπου παρά λίγο νά τό διαλύσει εις τά έξ ών συνετέθη, στήν Έπιτροπή Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων, θεσμό τόν όποιον, επεικώς, θά άπαξιώσει (εκτός άν βαρεθΐ και φύγη) και αύριο... αύριο, ποιός ξέρει πού θά όδεύση τό άθυρμα; Στήν Λυρική, στήν Έθνική Βιβλιοθήκη, στήν Κρατική Όρχήστρα Άθηνών; Θα πάη όπου αυτός θέλει, γιατί ό Ήγεμών θά στέρξη νά ικανοποιήσει κάθε έπιθυμία αυτού πού ποτέ δέν θά μάθουμε εάν ύπηρεξε ό γελωτοποιός ή ό μυστικοσύμβουλος Του. Και σεΐς, κύριε Ύπουργέ, θά υπακούτε, θά καλύπτετε τά βέλτσια

σκάνδαλα, κυνηγώντας τήν σκιά μιās έλπίδας. Έλπίδας φρούδας όπως θά διαπιστώσετε στό έπόμενο, σύντομο και τελευταίο κεφάλαιο.

Δ. ΟΙ ΛΑΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Εΐναι φαιίνεται πεπρωμένο, τόν κακό Άνακτα νά διαδέχεται ό χειρότερος Ήγεμών καθώς και Αυτόν μέλλεται νά διαδεχθΐ ό άνοητεύων, και χειρίωτος Δελφίνος. Γιατί δέν αλλάζει τίποτε.

Ό πατέρας μου είχε ένα πορτοφολάκι, πέτσινο, και μέσα του έβραζε πεντάρες, δεκάρες, είκοσάρες, πενηνταράκια, φράγκα, δύραγκα. Στήν Μεταπολίτευση είχαν πιά χαθεί και

έλεγα πώς δέν θά τά ξαναδω.

Έχω ένα πορτοφολάκι, πέτσινο, και μέσα του βάζω κέρματα τών πέντε λεπτών, τών δέκα, τών είκοσι, τών πενήντα λεπτών του ευρώ. Μέσα του βάζω κέρματα του ενός και τών δύο ευρώ. Τίποτε δέν άλλαξε.

Ό πατέρας μου κυβερνήθηκε από τόν Παύλο και τήν Φρειδερίκη, τόν Κωνσταντίνο και τήν βασιλική καμαρίλα. Στήν Μεταπολίτευση χάθηκαν και έλεγα πώς αυτά δέν θά τά ξαναδω.

Κυβερνήθηκα από τόν Άντρέα και τήν Μιμή, τόν Κωνσταντίνο Σημίτη και τήν πασοκική καμαρίλα. Τίποτε δέν άλλαξε.

Ύπηρεξε ένας φιλάργυρος, μίζερος, στενόκαρδος, άχάριστος, μειωμένων ικανοτήτων βασιλεύς τής Γαλλίας, ό Λουδοβίκος ό ΙΓ΄. Εΐχε Έναν Δελφίνο, τόν Λουδοβίκο ΙΔ΄, έναν εύφυΐ, άρρήβιστα και δαιμονικό άντ΄ αυτού κυβερνώντα, τόν Ρισελιέ.

Ύπάρχει ένας φιλάργυρος, μίζερος, στενόκαρδος, άχάριστος, μειωμένων ικανοτήτων πρωθυπουργός τής Ελλάδος, ό Κωνσταντίνος Σημίτης. Έχει Έναν Δελφίνο, τόν Γιωργάκη (μά ποτέ του Γιώργο) Παπανδρέου, έναν εύφυΐ άρρήβιστα και δαιμονικό άντ΄ αυτού κυβερνώντα, τόν Λαλιώτη. Τίποτε δέν άλλαξε.

Ό Ρισελιέ είχε έναν έξ άπορρήτων, τόν πατέρα Ίωσήφ, τόν λεγόμενο «ήφραΐά έξοχότης». Ίδού, ποιά θέση ξέμεινε για σας, κύριε Βενιζέλο. Γιατί τίποτε δέν άλλαξε.

Ό Βασιλεύς είχε πει ότι μπορεί νά όρκιση πρωθυπουργό τό άλογό του.

Ό Ήγεμών όρισε πρόεδρο τής Έπιτροπής Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων τόν Βέλτο του. Γιατί τίποτε δέν άλλαξε.

Α, ναί! Τότε ύπηρεχε παρακράτος και χωροφύλακες γιατί ύπηρεχαν κομμουνιστές και ήταν δυνατοί στήν ψυχή και γι΄ αυτό επικίνδυνοι και έπρεπε νά τούς έμποδίσουν.

Τώρα δέν ύπάρχει παρακράτος, μήτε χωροφύλακες γιατί δέν ύπάρχουν πιά κομμουνιστές και άν ξέμειναν μερικοί είναι ξεψυχισμένοι και άκίνδυνοι και ποιός νοιάζεται νά τούς έμποδίση; Αυτό είναι τό μόνο πού άλλαξε. Καί είναι τό μόνο πού έχει σημασία.

Πώς είδε τό πανεπιστημιακό προαύλιο τόν Ιωάννη Συκουτρή

τῆς Αἰκατερίνης Χριστοφιλοπούλου

Στὴν ὥραία πρωτοβουλία τοῦ κ. πρυτάνεως νά τιμηθοῦν προσωπικότητες τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί νά παρουσιασεῖ τό ἔργο τους ὥστε νά γίνῃ γνωστό καί στίς νεότερες γενιές μαζί καί ἡ γενικότερη ἀκτινοβολία τους ἀνταποκρίθηκε ἀπολύτως ἡ καλὰ προετοιμασμένη παρουσίαση τῆς πολυσχιδοῦς ἐπιστημονικῆς προσφορᾶς τοῦ Ἰωάννη Συκουτρῆ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ὁμιλητές. Μὲ εὐχαρίστηση εἶδα καί τὴν μεγάλη παρουσία στὴν αἴθουσα τῶν τελετῶν καί τῶν φοιτητῶν τῆς Σχολῆς – τὰ «νέα βλαστάρια», ὅπως μᾶς ἀποκαλοῦσε ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης.

Τό ἐρώτημα πού θέτω εἶναι: Ποιά ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Ἰωάννη Συκουτρῆ ἀπὸ τό πανεπιστημιακό προαύλιο; Τό ἐρώτημα ἴσως ξενίσει σήμερα τὴν πανεπιστημιακὴ κοινότητα, γιατί ἀμφιβάλλω ἂν γνωρίζει σήμερα, τί ἐσήμαινε τότε πανεπιστημιακό προαύλιο. Καί πρῶτα ἄς προσδιορίσουμε τὸν χῶρο, καί τὸν χρόνο. Πρόκειται γιὰ τὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, τὰ εἰκοστὰ καὶ τριακοστὰ ἔτη καί τὸν ἀνοιχτό χῶρο τοῦ κεντρικοῦ πανεπιστημιακοῦ κτιρίου (Λεωφόρος Πανεπιστημίου 30) στὴν ἀνατολική του πλευρά,¹ πού βλέπει πρὸς τό κτίριο τῆς Ἀκαδημίας – ἡλιόλουστο ὅλο τό πρωινό, βουερό, ἰδίως πρὸς τό μεσημέρι καί τὰ διαλείμματα, ὅπου μαζεψόμαστε συντροφίεζ-συντροφίεζ νά σχολιάσουμε, νά γνωρίσουμε τὸν κόσμον, νά χαροῦμε τὴν συντροφικότητα πού ὁδηγοῦσε σὲ στέρεες φιλίες, εἰδύλλια, πολιτικούς προσανατολισμούς. Οἱ συζητήσεις πολλές φορές ἀναβάν, διαπληκτίζονταν οἱ πιο φανατικοί, δὲν ἔλειπε ἐνίοτε καί ὁ ξυλοδαρμός.

Τό 1935 εἶναι ἡ χρονιά πού ξέσπασε τό κίνημα τῆς 1ης Μαρτίου 1935 καί φούντωσε ἡ ἀναστάτωση στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Ἀκολούθησε ἡ παλινόρθωση τῆς μοναρχίας (25 Νοεμβρίου 1935, μιά ἡλιόλουστη χλιαρὴ μέρα ἀποβιβάστηκε στὸν ὄρμον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου ὁ Γεώργιος Β΄) καί ἐν συνεχείᾳ ὅλο τό 1936 σημάδευε μιά σειρά θανάτων ὑψηλῶν πολιτικῶν προσώπων² μὲ ἀποκορύφωμα τὴν κήρυξη τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αὐγούστου 1936 ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Μεταξά. Μόλις τὸν προηγούμενο μῆνα εἶχε ἀρχίσει στὴν Ἰσπανία ὁ ἐμφύλιος καί στὴν Σοβιετικὴ Ἐνωση ἐξακολουθοῦσαν οἱ αἱματηρές ἐγκαταρτίσεις τῶν συντρόφων ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ Στάλιν. Εἶναι τό πλαίσιο πού εἶτε τό θέλουμε εἶτε ὄχι θά ὀριζε τὴν ζωὴ μας.

Ὑπῆρξα πρωτοετῆς φοιτήτρια μὲ τίς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις τό φθινόπωρο τοῦ 1934 καί ὁ πρῶτος χρόνος ἔληξε μὲ τὴν ἀποπομπὴ τῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Ἀπόστολου Ἀρβανιτοπούλου, Νίκου Βέη, Παναγῆ Λορεντζάτου μετὰ τό κίνημα τοῦ 1935.

Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς, ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Φιλολογίας, ἀναπλήρωνε σὲ δεύτερο ἔτος τίς παραδόσεις τοῦ καθηγητῆ Ἰωάννη Καλιτσουνάκη, πού τότε δίδασκε κάποιους μῆνες σὲ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου. Ἡ πραγματικὴ χρονικὴ σύμπτωση τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰω. Συκουτρῆ μὲ τὴν δική μου φοίτηση χρονολογεῖται φθινόπωρο 1935 μέχρι τέλος Ἰουνίου 1937. Στὶς 22 Σεπτεμβρίου 1937 ὁ Ἰω. Συκουτρῆς αὐτοκτόνησε στὸν Ἀκροκόρινθο, ὅπου εἶχε πάει μόνος του ἐκδρομῇ. Ἦταν μιά εἴδηση πού μᾶς συγκλόνισε ὅλους.

Δέν μετείχα στόν «Φιλολογικό Κύκλο» τοῦ Ἰω. Συκουτρῆ, πού λειτούργησε πέντε χρόνια σέ ἐβδομαδιαία κατὰ Σάββατο συγκέντρωση σέ πανεπιστημιακή αἴθουσα, ὅπου οἱ μετέχοντες μελετοῦσαν καί σχολίαζαν θεμελιώδη ἔργα τῆς Παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Δέν ἦμουν μέλος οὔτε στό «Ἐπιστημονικό Φροντιστήριο», ὅπου οἱ μετέχοντες ἦταν λίγοι –οὔτε εἴκοσι– καί στόχο εἶχε τήν μύηση στήν μεθοδολογία γιά ἔκδοση καί ὑπομνηματισμό φιλολογικῶν κειμένων τῆς Ἀρχαιότητος καί τοῦ Βυζαντίου. Καί τά δύο αὐτά φροντιστηριακά μαθήματα ἀπαιτοῦσαν προετοιμασία καί δαπάνη πρόσθετου χρόνου· ὁ Ἰω. Συκουτρῆς ἦταν πρόθυμος νά προσφέρει.

Ὁ Ἰω. Συκουτρῆς ἀπό τόν Ὀκτώβριο 1929 δίδασκε στό Ἀρσάκειο καί τό φθινόπωρο 1934 μιά ομάδα μαθητῶν του πέρασαν στίς ἐξετάσεις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἦταν ἡ Μαρία Κακισοπούλου, ἡ Μαρία Ρεμούνδου, ἡ Μαριάνθη Σακορράφου (στήν τελευταία τάξη τοῦ Γυμνασίου συμμαθήτριά μου καί φίλη στό Γυμνάσιο Παλαιοῦ Φαλήρου), ἡ Ἀγλαΐα Φακάλου πού μέ τόση συγκίνηση μᾶς μίλησε στήν τελετή, ὅλες πολύ νόστιμες, ἄν μή ὁμορφες, ἀπό μεσοαστικά σπίτια τουλάχιστον, μεγαλωμένες στήν Ἀθήνα.

Ἡ ἀνάμνησή τους μοῦ ἔφερε στό νοῦ τούς ὠραίους στίχους ἀπό τό ποίημα «Ἀναβολές» τοῦ **Δ. Κ. Παπακωνσταντίνου**, Κωνσταντινουπολίτη φιλόλογου – ποιητῆ, χαρισμένο στήν «Φοιτητική συντροφιά».

*Ἀλήθεια, πού θάβρεις πρωινό γλυκύτερο;
Ὁ ἥλιος θά παίξει μέ τόν Ἰουλο καί τά μαλλιά τους.
Συγκεντρωμένες στό προαύλιο –ἐπίγειος παράδεισος–
λικνιστικές, ἄρχοντικές μανόλιες,
ἀτημέλητα τριαντάφυλλα,
τρισόλβια χαμόγελα στὸν ἄερα.
Ἐλα ρίξε μιά τελευταία ματιά στὸν καθρέφτη,
τρέξε προφταίνεις.³*

Ἔχει σημασία, γιατί τήν ἐποχή ἐκείνη ὁ γηγενής ἀθηναϊκός πληθυσμός ἦταν μικρός, γι' αὐτό καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν φοιτητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς ἦταν ἀπό ἐπαρχία καί οἱ περισσότεροι ἀπό φτωχές ἢ μέ μικρά εἰσοδήματα οἰκογένειες. Δέν ξέρω πῶς ὁ Ἰω. Συκουτρῆς εἶχε καλλιεργήσει σχέσεις μέ ὑψηλῶν εἰσοδημάτων κοινωνικά στρώματα καί στά μαθήματά του –τουλάχιστον ὅταν ἦμουν ἐγὼ φοιτήτρια– ἔρχονταν κομπές νέες κυρίες καί δεσποινίδες, καλοντυμένες, περνώντας φυσικά μέσα ἀπό τό προαύλιο, κάνοντας τήν διαφορὰ ἰδιαίτερος κτυπητή. Δέν τό γράφω πρὸς ψόγο· ἄλλωστε καί στά μαθήματα τοῦ Παν. Κανελλόπουλου στήν παλαιά μεγάλη αἴθουσα τῆς Νομικῆς στήν ὁδὸ Σίνα ἔρχονταν καί ξένος κόσμος δικηγόροι, πτυχιούχοι Νομικῆς καί νέες κυρίες, ὅπως ἔλεγε ἡ φήμη ἀπὸ τό Κολωνάκι.

Οἱ μαθήτριες τοῦ Συκουτρῆ ἀπὸ τό Ἀρσάκειο πού ἀνέφερα προηγουμένως, ἐπιμελεῖς, τακτικές φοιτήτριες, ἦταν μιά παρέα, οἱ «Συκουτριάδες», ὅπως τίς εἶχε ὀνομάσει ὁ Τάσος Βουρνᾶς, πρωτοετής τοῦ 1933, γνωστός κατόπιν ἱστοριοδίρης καί λόγιος, δημοσιογράφος τοῦ ΚΚΕ

ἐσωτερικοῦ ἀργότερα, πανέξυπνος σχολιαστής τῆς καθημερινότητος μεταξύ μας· δική του ἦταν καί ἡ ὀνομασία ἡ «*συντεχνία τῶν ὠραίων γυναικῶν*» γιά τίς ἴδιες συμφοιτήτριές μας, μεταφέροντας τόν ὄρο ἀπὸ τήν βυζαντινὴ ὀρολογία, πού τότε μαθαίναμε τό ἀλφάβητό της.

Τό προαύλιο δέν ἔδειχνε ἐχθρικό, ἀλλὰ οὔτε καί συμπάθεια πρὸς τόν Συκουτρῆ. Ἀποδοκίμαζε τήν συμπεριφορά του ὅχι μέ θεωρητικές ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ τόν θεωροῦσε ξένο· εἴτε γιατί ἐνόχλησε ἡ ἐπιλεκτικότης του νά συγκροτήσει μιά δική του φοιτητικὴ ομάδα εἴτε ἡ ἀπήχηση πού εἶχε βρεῖ σέ κοσμικότερους ἐξωπανεπιστημιακούς κύκλους εἴτε οἱ ἴδιες οἱ κοσμοθεωρητικές του ἀντιλήψεις γιά τούς ἀρίστους καί ξεχωριστοὺς φάνηκαν ἐξ ἀρχῆς εἴτε ἠθελήμενα εἴτε ἀπὸ τήν φορὰ τῶν πραγμάτων νά χαράζουν διαχωριστικές γραμμές: ὁ λαός ... ἡ ἀριστοκρατία, ἄλλοτε ἡ πνευματικὴ ἀριστοκρατία πού ἔκανε τόν Δημήτρη Γληνὸ μέ ἀφορμὴ τήν ἀπόσταση πού κρατοῦσε ὁ Ἰω. Συκουτρῆς ἀπὸ τόν δημοτικισμό νά γράψει γι' αὐτόν γιατί στό βάθος ἦταν ἀντιδραστικός, ἀπόλυτα ἀντιδραστικός καί τοῦ καταλογίζει «ἀριστοκρατισμό», βαθύτατα ὑπεροπτική καί κυνική περιφρόνηση πρὸς τόν λαό, πού ἀπὸ τούς κόλπους του προερχόταν.⁴

Ἔχουν περάσει 65 χρόνια ἀπὸ τότε καί δέν θά ἤθελα νά εἶμαι ἄδικη. Ξαναδιάβασα τό πολύμορφο καί ἐγκυρο ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ Ἀντί στὸν Ἰω. Συκουτρῆ τεῦχος 560, 23 Σεπτεμβρίου 1994, ὅπου οἱ παλαιοὶ μαθηταὶ του καταξιωμένοι πλέον πνευματικοὶ ἄνθρωποι, πρωτοπόροι ἐκπαιδευτικοί, φωτισμένοι ἐρευνητές τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου, στό ἀφιέρωμά τους κάνουν λόγο γιά τόν πνευματικὸ ἀριστοκρατισμὸ πού ἐπρέσβευε, τό ιδεῶδες του «ἡρωϊκὸς ἄνθρωπος», τήν «ἡρωϊκὴ στάση στή ζωή», τήν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἦταν αὐτά πού μέ πάθος πρόβαλλε ὁ Ἰω. Συκουτρῆς καί ὁ τρόπος πού ὑπερασπιζόταν τίς ιδέες του, σάν κάτι νά τόν διαφοροποιοῦσε ἀπὸ τούς ἄλλους, πού δέν πρόβαλλαν τήν ἡρωϊκὴ στάση τόσο ἀπόλυτα σέ καθημερινή βάση.

«... Μέ τή μορφή τόσο παράξενη καί ἀντιφατικὴ... πού ἔφθανε σέ ἔκρηξη ἀλλὰ μαζί τόσο σκληρὴ ὅταν παρασυρόταν στὸν ἀπάνθρωπο δυναμικὸ ντισεϊσμό του καί τόσο ἀμείλικτη ἔτσι ὅπως εἶχε ἐνταχθεῖ στὸν κοινωνικὸ καί πνευματικὸ ἀριστοκρατισμὸ του.»⁵

«Καί ὅταν ἀκόμη δυσφοροῦσες μέ τούς παρέμβλητους κοινωνικοὺς ὑπαινιγμούς του (γιά τούς Νέους Πρωτοπόρους π.χ., τό λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τοῦ ΚΚΕ) εἶχες τήν αἴσθηση ὅτι συνδιαλέγεσαι νοερὰ μέ μιά προσωπικότητα πρώτου μεγέθους.»⁶

«Καί οἱ μικρές καί οἱ μεγάλες αποφάσεις του μέ δική του ἐσωτερικὴ καί ἐπώδυνη διεργασία εἶχαν παρθεῖ.»⁷

Συνέταξε ἰδιαίτερο κείμενο Ὁ κώδικας τιμῆς τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποῦ τήν ὑπαρξὴ ἔμαθα ἀπὸ τήν ἐδῶ μινεία τῆς **Μαρίκας Στρομπούλη**, ἐκλεκτῆς μαθητριάς του.

Μοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση, ὅταν διάβασα στήν *Byzantinische Zeitschrift*, τό πιὸ ἐγκυρο διεθνὲς βυζαντινολογικὸ περιοδικό, νά γράφει στήν νεκρολογία του γιά τόν Ἰω. Συκουτρῆ ὁ **P. Maas**, διαπρεπὴς κλασικὸς φιλό-

λογος της εποχής, ότι ο Συκουτρής υπήρξε ο μεγαλύτερος Έλληνα φιλόλογος μετά τον Αδαμάντιο Κοραή.

Η κοσμοθεωρητική του διαφορά με την Αριστερά δεν εμπόδιζε τον Ίω. Συκουτρή να ανοίγει διάλογο με τους νέους από την αντίθετη παράταξη, όπως τον Απρίλη 1933, όταν θέμα του Φιλολογικού Κύκλου ήταν η επίκαιρη τότε αντιπολεμική λογοτεχνία και πήραν μέρος και άριστεροι φοιτητές μη μέλη του «Κύκλου».⁸

Αναμενόμενη θεώρησα την απογοήτευση του Ίω. Συκουτρή από το καλοκαιρινό ταξίδι του στην Γερμανία⁹ με ομάδα φοιτητών, που συνοψίζεται στην συνομιλία του με την Μαρίκα Στρομπούλη: «Η στρατοκρατία κυριαρχεί, ή βία είναι το όπλο της, πουθενά το πνεύμα, ούτε υποψία παρουσίας του πνεύματος.»¹⁰

Από την διδακτική και συγγραφική παραγωγή των μαθητών του που συνεργάστηκαν στο άφιέρωμα, επίλεκτοι ο καθένας στον τομέα του, ασχολήθηκαν με το Θέατρο, το αρχαίο ελληνικό, ο Αλέξης Διαμαντόπουλος, το νεότερο, ιδίως κριτική θεάτρου, ο Αλκιβιάδης Μαργαρίτης, με την μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας και λογοτεχνίας ο Νάσος Δετζωρτζής (συνεντεύξεις και άρθρα), ο Γιώργος Αλυσανδράτος ιδίως σχετικά με την έπτανησιακή γραμματεία φθάνοντας ως το Βυζάντιο με τον Σπ. Ζαμπέλιο, και μόνον ο καλός συνάδελφος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Μίνως Κοκολάκης και ο αέμνηστος Βασίλειος Λαούρδας επιδόθηκαν στην έκδοση και τον σχολιασμό κειμένων της ελληνικής Αρχαιότητας ο πρώτος,¹¹ του Βυζαντίου ο δεύτερος. Η Ηρώ Κορμπέτη στην νεότητά της εξέδωσε την Ζ' επιστολή του Πλάτωνος.

Μας είχαν συγκλονίσει τα γεγονότα με τον δρόμο που πήραν: Η άδικη επίθεση υπερσυντηρητικών καθηγητών της Σχολής, ή ύπουλη κατασυκοφάντηση του Ίω. Συκουτρή από άσχετους, που έποφθαλμιούσαν την θέση του, επικαλούμενοι και λαϊκή αγανάκτηση (βλ. κείμενο Μ. Κοκολάκη) και τέλος ο τραγικός επίλογος στον Ακροκόρινθο.

Θά μου έπιτραπεί αντί για άλλη κατακλείδα να μεταφέρω το σύντομο ψυχογράφημα του βαθυστόχαστου ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου, φίλου από την νεότητά μας, που τελειώνει: Βυθισμένος [ο Συκουτρή] στο μέγα έργο της διακονίας του ελληνικού πνεύματος, άπλωμένον στη μακρότατη σειρά των ελληνικών αιώνων... άφιερώθηκε αποκλειστικά στις αντικειμενικές αξίες του πνεύματος και στη διάπλαση του έσωτερικού ανθρώπου... Η θετική όμως ήθική στροφή προς τον άγώνα του ανώνυμου λαού θά έφερε μία ήθική ολοκλήρωση άλλη στη ζωή του γνήσιον αυτού πνευματικού αγωνιστή, πίο πλούσια σε ανθρώπινο τόνο, πίο μεστή από θερμή ανθρώπινη.¹²

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η μεγάλη αίθουσα της Φιλοσοφικής και τό ανατολικό προαύλιο είναι τό κυρίαρχο πλαίσιο του μυθιστορήματος Γενεά έρχεται του Βασίλη Μοσχόβη, Δωδεκανήσιου φιλόλογου-λογοτέχνη, φοιτητή της Σχολής 1928-1933. Έκεί οι «φοιτητικές συντροφίες με άγαστή συντροφικότητα ανακάλυπταν

τόν κόσμο, τόν έρωτα και την πολιτική», όπως γράφει ο Τάσος Χριστοφιλόπουλος στην Νέα Έστία τ. 137 (1995), σ. 579-582 στην μελέτη του, που έπεχείρησε, νομίζω έπιτυχώς, να ταυτίσει πρόσωπα του μυθιστορήματος με πρωταγωνιστικά πρόσωπα, καθηγητικά και φοιτητικά της εποχής. Με ένθουσιασμό εκφράζεται για τό προαύλιο και την άτμόσφαιρα που επικρατούσε και ο Νίκος Σβορώνος σε συνέντευξη στο περιοδικό Σύγχρονα Θέματα, περ. Β' χρ. 11ος (1988), τεύχη 35-36-37, σ. 36-71.

2. Την 1η Φεβρουαρίου 1936 πεθαίνει ο Γεώργιος Κονδύλης, τόν Μάρτιο ο Έλευθέριος Βενιζέλος, τόν Απρίλιο ο καθηγητής Κωνσταντίνος Δεμερτζής, βραχύβιος πρωθυπουργός, τόν Μάιο ο Παναγής Τσαλδάρης, τόν Σεπτέμβριο ο Αλέξανδρος Ζαΐμης και τόν Νοέμβριο 1936 ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Σπ. Μαρκεζίνης, Σύγχρονη πολιτική Ιστορία της Ελλάδος, (1936-1975), τ. Α', [Αθήνα] 1994, σ. 6.
3. Τό ποίημα πρωτοδημοσιεύθηκε στην Νέα Έστία τ. 122, τχ. 1446 (1987), σ. 1249.
4. Τό απόσπασμα είναι από την εισαγωγή του Δ. Γληνού στον Σοφιστή του Πλάτωνος που εξέδωσε στην Βιβλιοθήκη των αρχαίων Έλλήνων πεζογράφων και ποιητών (στην σειρά του έκδοτικού οίκου Ί. και Π. Ζαχαρόπουλοι) Αθήναι 1940, σ. 54. Τό βιβλίο εξέδωσε με τό όνομα Δ. Αλεξάνδρου. Τό απόσπασμα καταχωρίζει στις «Φοιτητικές άναμνήσεις» ο Γ. Αλυσανδράτος στο προμνησθέν τεύχος του Αντί, σ. 29. Στην άναφορά του ο Αλυσανδράτος σημειώνει για τόν Δ. Γληνό «πνευματική προσωπικότητα πρώτου μεγέθους και ιδεολογικός εκπρόσωπος της Αριστεράς» που δέν άμφισβητούσε την άνάπτυξη των ανθρωπιστικών σπουδών στην Ελλάδα.
5. Αικατερίνη Παπαδημητρίου-Λεονταρίτη, «De profundis clamavi», Αντί, τχ. 560 (1994), σ. 24.
6. Γ. Αλυσανδράτος, «Φοιτητικές άναμνήσεις», Αντί, τχ. 560, σ. 28.
7. Μαρίκα Στρομπούλη-Αποστολοπούλου, «Σήμα μιας ζωής», Αντί, τχ. 560, σ. 33 και σημ. 4.
8. Ζωηρή εικόνα της άτμοσφαιρας δίνει ο Γ. Αλυσανδράτος, Αντί, τχ. 560, σ. 29. Στην ίδια συζήτηση άναφορά και στην επιστολή (πρός Κ. Τσάτσο) των Τάσου Χριστοφιλόπουλου, Σάββα Κωνσταντόπουλου, δημοσιευμένη στους Νέους Πρωτοπόρους, τεύχ. 7 (1933), σ. 216-218. Η επιστολή άνατυπώθηκε στο (εργίδιο εκτός έμπορίου) Αναστ. Χριστοφιλόπουλου, Από τη ζωή μου. Αυτόβιογραφικά κείμενα, Αθήνα 1998, σ. 66-74 ή μαρτυρία σ. 72.
9. Τό ταξίδι αυτό στο «Χρονολόγιο», Αντί, σ. 5 και τό κείμενο της Μαρίκας Στρομπούλη-Αποστολοπούλου (αυτόθι, σ. 33) χρονολογείται τό 1937 αλλά δέν βρήκα γραπτή μαρτυρία γνωστή στους πίο οικείους του για τό έτος του ταξιδιού.
10. Μαρίκα Στρομπούλη-Αποστολοπούλου, αυτόθι, σ. 33, που άκόμη θυμάται πόσο τόν «βρήκε βαθιά απογοητευμένο και άηματηρά σπαραγμένο».
11. Ο Μίνως Κοκολάκης συνέταξε μία έξαιρετικά αντικειμενική και έμπεριστατωμένη έκθεση για την εξέλιξη που πήρε ή κατασυκοφάντηση του νέου έπιστήμονος με άφορμή την ιδιαιτέρως έπιτυχή έκδοση του Συμποσίου: «Συμποσιακά»: τό χρονικό μιας έκστρατείας», Αντί, τχ. 560, σ. 40-52.
12. Κ. Δεσποτόπουλος, «Έμπνευσμένος και ήρωϊκός», Αντί, τχ. 560, σ. 20.

Λουΐζα Γρηγοράκου-Μάρθα

Όταν η πίκρα από το χαμό φίλων, οδηγεί στο να λέγονται τόσα πολλά, για τόσους πολλούς, πώς να μιλήσεις για τις πραγματικές ΑΞΙΕΣ, χωρίς τον κίνδυνο να τις εξισώσεις...

Κι από την άλλη, αν δεν μιλήσεις, δεν διαπράττεις άλλη μια αδικία σε βάρος τους μέσα στις τόσες που η ίδια η ζωή τους επιφύλαξε;

ΛΟΥΪΖΑ ΓΡΗΓΟΡΑΚΟΥ-ΜΑΡΘΑ...
ευγένεια, καλοσύνη, ευπρέπεια, κουλτούρα...

Γαλουχημένη με τις αρχές των αντιστασιακών γονιών της, αν και τους στερήθηκε για μεγάλο διάστημα, στα

πιο τρυφερά της χρόνια, υιοθέτησε τις πανανθρώπινες αξίες για τις οποίες αγωνίστηκε με την ίδια πίστη σε όλα τα στάδια της ζωής της.

Άτομο με στιβαρή προσωπικότητα, βαθιά καλλιεργημένο και υπεύθυνο, αγωνίστηκε με πίστη και επιμονή για καθετί που πίστευε σωστό.

Λάτρης της συλλογικής δουλειάς στην οποία συμμετείχε με ενθουσιασμό ακούραστα με την εύστροφη σκέψη και με τις θαυμαστές ιδέες της που συχνά «ξεμπλοκάρizαν» την ομάδα. Πάντα διακριτική, χωρίς ποτέ να προβάλλεται ή να διεκδικεί εύσημα.

Προσπάθησε με όλες τις δυνάμεις να

«σώσει οτιδήποτε αν σώζεται», στη χωροταξία, στον πολιτισμό, στο περιβάλλον από κάθε μετερίζι: το ελεύθερο επάγγελμα, το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, από το χώρο του ICOMOS...

Αντιμετώπισε τις δυσκολίες της ζωής της, ακόμα και της αρρώστιας της καρτερικά με μια μοναδική αγωνιστικότητα, ηρωισμό και αξιοπρέπεια που αγγίζουν τα όρια του φανταστικού...

Όσοι τη γνώρισαν, δούλεψαν και έζησαν μαζί της ευγνωμονούν την τύχη γι' αυτό το συναπάντημα, κι ας κράτησε τόσο λίγο... ΑΞΙΑ!

P.A.

Σημαντικό πολιτικό γεγονός

Η απόδοση τιμής στην Κυβέρνηση της Ελεύθερης Ελλάδας, την ΠΕΕΑ, γίνεται για πρώτη φορά στις 19 Μάη στη Βίνιανη, με τα εγκαίνια του Μουσείου της ΠΕΕΑ. Υπάρχουν συγκεκριμένοι λόγοι για τους οποίους το ρόλο και το έργο της ΠΕΕΑ τα δυσφήμισαν οι Άγγλοι με τις αγγλοκινούμενες ελληνικές κυβερνήσεις όπως και όλες μέχρι σήμερα οι ηγεσίες του ΚΚ και η επηρεαζόμενη από αυτές ιστοριογραφία.

Έτσι δε δίστασαν να σπλώσουν τον Σιάντο σαν όργανο του εχθρού, και με μια σατανική περικοπή στο βιβλίο του Γουντχάουζ ότι δήθεν «ο Μπακιρτζής υπήρξε πάντα ο επικεφαλής των άγγλων πρακτόρων στην Ελλάδα» (αν ήταν αλήθεια, ποτέ δεν θα το έγραφε ο Γουντχάουζ) έριξαν λάσπη στον πρόεδρο και αργότερα αντιπρόεδρο της ΠΕΕΑ και στο τέλος πέθανε με μυστηριώδη

τρόπο στους Φούρνους Ικαρίας.

Η πλειοψηφία της δεκαμελούς ΠΕΕΑ δεν ανήκε ποτέ και δεν φωτιζόταν από το ΚΚΕ, ιδιαίτερα μετά τη συμπλήρωσή της στις 18-4-1944

με τους Αλέξανδρο Σβώλο, Ηλία Τσιριμώκο, Νικόλαο Ασκούτση, Άγγελο Αγγελόπουλο, Σταμάτη Χατζήμπετη.

Το έργο της ΠΕΕΑ για άμεση δημοκρατική συμμετοχή των πολιτών στην αυτοδιοίκηση κ.λπ., δεν υπηρετούσε την παντοδυναμία του ΚΚ. Οι προτάσεις της ΠΕΕΑ στα παλαιά πολιτικά κόμματα για συνεργασία και αργό-

τερα ο ρεαλιστικός συμβιβασμός στον Λίβανο υπηρετούσαν την ειρηνική εξέλιξη. Αυτό δεν άρεσε στους Άγγλους, αυτό εξακολουθούν να το αφορίζουν οι συνυπεύθυνοι με τους Άγγλους

για τον Εμφύλιο. Στον Λίβανο ο Σβώλος με τον Σαράφη δεν ξεγελάστηκαν. Γνώριζαν την πραγματικότητα και εκπροσωπούσαν με πατριωτική ευθύνη τον ΕΑΜικό κόσμο.

Μετά την κατάρρευση του ανατολίτικου κομμουνισμού, οι δημοκρατικοί άνθρωποι στη χώρα μας διερωτώνται. Τι θα γινόταν αν κυ-

βερνούσε η ΠΕΕΑ: Αποκλειόταν να έρθει στην Ελλάδα η σοβιετική στρατιωτική ασπίδα και η μεγάλη πλειοψηφία του ΕΑΜ πίστευε στην κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Αυτό ακριβώς το πολιτικό πρόβλημα αναδεικνύει η πανηγυρική αναγνώριση τώρα του έργου της ΠΕΕΑ. Ο δρόμος ανοίγει για ουσιαστική και αντικειμενική επιστημονική έρευνα του έργου της ΠΕΕΑ, που δεν είναι μόνον οι πρωτοποριακοί λαοκρατικοί θεσμοί, αλλά κυρίως οι προοπτικές που άνοιγε για ομαλή δημοκρατική εξέλιξη στη χώρα μας, την οποία δεν την ήθελαν ούτε οι Άγγλοι ούτε οι δογματικοί ηγέτες του ΚΚΕ.

Αν επικρατούσε η ΕΑΜική γραμμή της ΠΕΕΑ, δεν θα είχαμε ούτε Δεκέμβρη, ούτε αποχή, ούτε Εμφύλιο, ούτε το σκορποχώρι του ανεπανάληπτου ΕΑΜικού κινήματος.

Αθήνα, Μάιος 2002
Βαρθής Β. Βαρδινογιάννης

«Το τέλος των ιδεολογιών»

Κύριε Διευθυντά,

Πριν μερικά χρόνια είχε αρχίσει να περνά η αντίληψη πως οι ιδεολογίες και ιδίως οι πολιτικές τελειώνουν... Η πολιτική του μέλλοντος θα ήταν μια απλή διαχειριστική πολιτική χωρίς όραμα και προοπτικές ιδεολογικές...

Η Νέα Τάξη, πολιτικά απροσδιόριστη αλλά πάντα απειλητική, προσπαθούσε να οριοθετήσει ένα πολιτικό τέλος των κοινωνιών και των λαών για να μπορέσει να αυτοπροσδιορισθεί ως η μόνη λύση και προοπτική.

Μια τέτοια προοπτική θα μπορούσε να δικαιολογηθεί ως ορθή μόνο αν οι λαοί έπαυαν να υπάρχουν. Αυτό βέβαια δε συμβαίνει. Όσο υπάρχουν λαοί, θα υπάρχουν και ιδεολογίες, οράματα και προοπτικές. Οι ελπίδες ορισμένων για το τέλος των ιδεολογιών έμελλε να διαψευστούν. Το παράδειγμα της Γαλλίας, αν έχει αρνητικά μηνύματα, εμπεριέχει κι αυτό το θετικό μήνυμα προς τους λαούς. Οι λαοί δεν θα παύσουν να έχουν οράματα και ιδεολογίες. Άρα η πολιτική που θέλουν θα πρέπει να έχει ιδεολογικό υπόστρωμα και περιεχόμενο.

Η άνοδος του Λεπέν στη

Γαλλία αποτελεί και μια ένδειξη μιας φθοράς των μεγάλων κομμάτων της Γαλλίας, τα οποία έπασχαν όπως και τα δικά μας μεγάλα κόμματα από την ισοπεδωτική νεοταξική απολιτιστική επιβίωση. Το φαινόμενο δεν είναι τόσο τραγικό και η φθορά πολλές φορές επισημαίνει τη σημασία των αξιών και των ιδεολογιών.

Τα δυο μεγάλα κόμματα της Γαλλίας δεν έπαθαν κάτι τόσο ξένο από όσα συμβαίνουν ανά τον κόσμο. Αφού η πολιτική τείνει να γίνει ξύλινη, άρα ατελέσφορη, αφού η παγκοσμιοποίηση δείχνει να ισοπεδώνει τα πάντα κι η βούληση των λαών να καταπνίγεται, πώς θα μπορούσαν να μην επηρεασθούν τα κόμματα τα μεγάλα που με την εξουσία φθείρονται;

Δεν είδαμε τους λαούς να βγαίνουν στους δρόμους όταν βομβαρδιζόταν η Γιουγκοσλαβία και οι φωνές τους να μην μπορούν να ακουστούν; Δεν είδαμε πως κάποια κέντρα αποφάσεων μοιάζουν να μην μπορούν να επηρεασθούν από τα μηνύματα των λαών;

Ο Λεπέν με κάποιο λαϊκισμό και με μια στρατηγική που αφορούσε καθημερινά προβλήματα εκμεταλλεύτηκε

την κατάσταση. Αυτό ως φαίνεται έκανε και τον λαό να συνέλθει, αλλά έδωσε κι ένα μήνυμα στους πολιτικούς και τα κόμματα. Στην πραγματικότητα τα δυο μεγάλα κόμματα της Γαλλίας δεν έχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους όσο και τα δικά μας. Η προφητεία για μια πτώση του σοσιαλισμού είναι ατυχής διότι η σύγχρονη δεξιά δεν απέχει πολύ από μια σοσιαλιστική μορφή πολιτικής ιδεολογίας κι αυτή έχει εκφραστεί στον τόπο μας κι από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή!

Ο Ζοσπέν δεν ηττήθηκε από έλλειμμα σοσιαλιστικών ιδεών αλλά από μια αποδυνάμωση πολιτική που παθαίνουν όλα τα κόμματα εξουσίας. Η πτώση Ζοσπέν που πήρε ένα δραματικό χαρακτήρα με την παραίτησή του δεν μπορεί να ερμηνεύεται σαν πτώση του σοσιαλισμού ο οποίος δεν θα μπορούσε να μη διέρχεται κι αυτός κρίση όταν όλα δοκιμάζονται.

Η συσπείρωση όλων κατά του κινδύνου μιας ανόδου της ακροδεξιάς δείχνει πως όλοι είναι ενήμεροι και γνώστες των κινδύνων. Ίσως ο «εχθρός» όμως να μην είναι ο Λεπέν αλλά η Νέα Τάξη, η οποία, απρόσωπη όπως είναι, θέλει να ελέγχει και να μεταλ-

λάσει τα πάντα. Αλλά δείχνει να αποτυγχάνει στις προθέσεις της. Γιατί χρησιμοποιώντας ο Λεπέν την αμεσότητα των καθημερινών προβλημάτων θύμιζε την ανάγκη ιδεολογικής ταυτότητας και συνέπειας σ' αυτούς που πήγαν να τις ξεχάσουν. Αν υπάρχει το κακό υπάρχει και το αντίπαλο δέος. Κι αυτό είναι η πολιτική ιδεολογία, το όραμα και το πολιτικό μέλλον. Είναι επιτέλους το χρέος ν' αναστήσουμε τις ιδεολογίες που ορισμένοι παράγοντες θα ήθελαν πολύ να ξεχάσουμε. Ο δρόμος της λήθης θα είναι πανάκεια και για τα δυο μεγάλα κόμματα που θέλουν να έχουν πολιτικό μέλλον και τα οποία δεν θα θέλαμε να δούμε είτε να χάνουν είτε να μεταλλάσσονται σε κόμματα εξουσίας ανάκα να να ακούν τα μηνύματα των λαών και των καιρών. Η υπεραπλούστευση της πολιτικής και η μονοσήμαντη διαχειριστική της υφή θα σημάνουν μια σταδιακή κατάργησή της. Ο κίνδυνος είναι ορατός και το μήνυμα αισθητό. Ας το ακούσουν επιτέλους! Γιατί οι ιδεολογίες δεν έχουν τελειώσει. Άλλωστε κι ο Χίτλερ με... ιδεολογία ανέβηκε στην εξουσία.

Με εκτίμηση

Ελένη Ι. Δαμβουνέλη

Ο Σεφέρης και η Κριτική: ή υποδοχή του σεφερικού έργου (1931-1971)

Άντωνης Δρακόπουλος

Εξετάζοντας την υποδοχή του Σεφέρη κατά την χρονική περίοδο 1931-1971, ο συγγραφέας επιχειρεί να προσδιορίσει τους παράγοντες που συνέβαλαν στην προσοδευτική αναγνώριση του ποιητή και ακολούθως στην εγκαθίδρυσή του στον κανόνα της νεοελληνικής γραμματείας.

Εκτός από την αποτίμηση των κριτικών αντιδράσεων και την ένταξή τους στα ιστορικά και αισθητικά τους συμφραζόμενα, αναλύονται οι παράγοντες που επηρέασαν καθοριστικά την υποδοχή του Σεφέρη και οδήγησαν στη «συναινετική» αποδοχή του έργου του ως κλασικού: ο δυναμικός τρόπος μέ τον οποίο ο κύκλος των Νέων Γραμμάτων δήλωσε την παρουσία του, οι στρατηγικές του για την προβολή των αισθητικών του επιλογών αλλά και για την προώθηση του σεφερικού έργου ως προτύπου για την κατεύθυνση της ελληνικής ποίησης, ο ανταγωνισμός και ο διάλογός του με άλλες αισθητικές τάσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΛΕΘΡΟΝ Μασσαλίας 20α, Αθήνα, τηλ.: 36.45.057, fax: 36.41.260

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Μουσειακή ημέρα ή ημέρα των μουσείων;

Το ερώτημα αυτό θα έπρεπε να τεθεί με αφορμή τον εορτασμό της παγκόσμιας ημέρας των μουσείων αύριο Σάββατο στην Ελλάδα. Και δεν είναι καθόλου ρητορικό.

Η εικόνα που παρουσιάζουν τα μουσεία όχι μόνον των Αθηνών σήμερα κάθε άλλο παρά ενθαρρυντική είναι.

Οι ελλείψεις που διαπιστώνονται και δια γυμνού οφθαλμού κι από τον πιο αδαή επισκέπτη είναι τόσο πολλές, που θα μπορούσε κανείς να πει ότι αποτελούν την ειδοποιό τους διαφορά. Ιδιαίτερα όταν δυστυχώς συγκρίνει κανείς τα λεγόμενα κρατικά με εκείνα που οφείλουν τη σύστασή τους στην πρωτοβουλία κάποιου ιδιώτη.

Δε μιλώ για τα παμπολλές φορές αναφερθέντα, όχι χωρίς την απαραίτητη δόση μοιρολατρίας, οικονομικά ελλείμματα που οδηγούν αυτόματα στη μη άρτια στελέχωσή τους, στην ανεπάρκεια κατάλληλων χώρων στέγασης των εκθεμάτων, που συνήθως παραμένουν για χρόνια στοιβαγμένα μέσα σε ανήλιαγες αποθήκες – όλα αυτά τα μόρια και τα άκλιτα με τα οποία προσδιορίζονται οι στερήσεις στα πολιτιστικά μας δρώμενα. Ούτε θέλω να υποβιβάσω το γεγονός της συνεχούς συρρίκνωσης των πόρων που διατίθενται για τον πολιτισμό.

Θυμάμαι όμως, με θυμό είναι αλήθεια, το καθ' όλα ρητορικό ερώτημα γερμανού καθηγητή της αρχαιολογίας για το ποια θα ήταν η τύχη και η κατάσταση των Ελγινείων, αν είχαν παραμείνει στην Ελλάδα.

Θυμάμαι ακόμη τα εκπαιδευτικά προγράμματα που είχα παρακολουθήσει κατά καιρούς σε μουσεία ευρωπαϊκών χωρών, προγράμματα που δεν στήνονταν περιστασιακά με αφορμή κάποιες επετείους αλλά διακρίνονταν για τη συνέχειά τους, προγράμματα που βασιζόνταν κυρίως στην επινοητικότητα και στο μεράκι φοιτητών κυρίως από τις σχολές της Αρχαιολογίας και των Καλών Τεχνών που υπό την εποπτεία ενός επιμελητή του μουσείου προσπαθούσαν να φέρουν μικρά παιδιά κοντά σε άγνωστους και ξεχασμένους πολιτισμούς. Θυμάμαι τον ενθουσιασμό των τετράχρονων και πεντάχρονων παιδιών, όταν ήρθαν στο πάρτυ του φίλου τους μεταμφιεσμένα σε αρχαιολόγους και άρχισαν τη μεγάλη ανασκαφή που είχαν προετοιμάσει οι υπεύθυνοι.

Ή την πρωτότυπη έκθεση με φωλιές πουλιών που είχε συνδυασθεί με μια γιορτή του Μάη για μεγάλους και μικρούς.

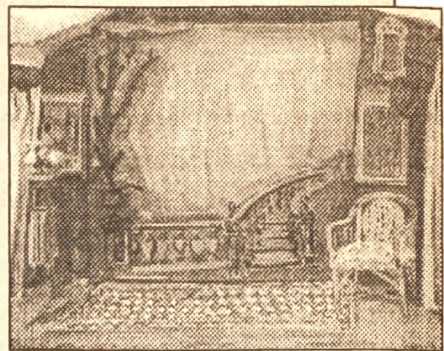
Η διοργάνωση τέτοιων εγχειρημάτων δεν απαιτούσε ιδιαίτερα πολλά χρήματα – το αντίθετο. Οι γονείς που επέλεγαν τον συγκεκριμένο χώρο για να γιορτάσουν τα γενέθλια του παιδιού τους και όχι τα Μακ Ντόναλτς πλήρωναν κάποιο μικρό αντίτιμο συμβάλλοντας παράλληλα με τη διαπαιδαγώγηση του νεοσσού τους και στην οικονομική ενίσχυση του μουσείου.

Θα ήταν όμως αδύνατη αν δεν υπήρχε η πνοή και η αγάπη των συντελεστών της.

Στην Ελλάδα των «μουσείων των δημοσίων υπαλλήλων» είναι νομίζω αυτή η τόσο διαδεδομένη άπνοια, αυτή η εμμονή στο τετριμμένο και το κατεστημένο, το βασικό στοιχείο του ελλειμματικού τους χαρακτήρα, το στοιχείο που δίνει την εντύπωση ακόμη και στον πιο αδαή επισκέπτη ότι εδώ δεν κουνιέται πράγματι φύλλο, και κανείς δεν το θέλει.

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Δείτε** την πολύ ενδιαφέρουσα αναδρομική έκθεση της μεγάλης μας ζωγράφου **Νίκης Καραγάτση**, που εγκαινιάστηκε την Τετάρτη 15 Μάη και θα διαρκέσει ως τις 15 Ιουνίου. Οργανώθηκε από το Μ.Ι.Ε.Τ. και στεγάζεται

στο Μέγαρο Εϋνάρδου, Αγίου Κωνσταντίνου 20 και Μενάνδρου (δίπλα στο Εθνικό Θέατρο).

• **Εγκαινιάζεται** την Πέμπτη 23 Μαΐου στην γκαλερί Bernier/Eliades ατομική έκθεση με κατασκευές-μοντέλα του αμερικανού εικαστικού **James Casebere**. Θα διαρκέσει μέχρι τις 5 Ιουλίου (Επταχάλκου 11, Θησείο).

• **Εάν** βρεθείτε στην Κέρκυρα, επισκεφθείτε την έκθεση ζωγραφικής του **Πέτρου** που γίνεται στο Εκθετήριο του Κήπου Ανακτόρων Κερκύρας.

• **Συζήτηση** σχετικά με τις παραστάσεις του «Θηβαϊκού Κύκλου» του θεάτρου Schauspielhaus του Ντύσελντορφ και τη συμβολή του **Γιάννη Κουνέλλη** θα γίνει στο Ινστιτούτο Γκαίτε την Πέμπτη 23 Μαΐου στις 7.30 μ.μ. Θα συμμετάσχουν οι Γιάννης Κουνέλλης, Θεόδωρος Τερζόπουλος και συντελεστές του θεάτρου Schauspielhaus.

• **Στην** αίθουσα τέχνης Terracotta στη Θεσσαλονίκη (Χρυσ. Σμύρνης 13) εγκαινιάζεται στις 21 Μαΐου έκθεση ζωγραφικής και κατασκευών της Πορτογαλίδας **Raquel Gralheiro**. Θα διαρκέσει έως τις 15 Ιουνίου.

• **Έκθεση** φωτογραφίας της **Laura Dodson** με τίτλο Eye Candy εγκαινιάστηκε την περασμένη Τρίτη στην Galerie 3 (Φωκυλίδου 3, Κολωνάκι) και θα διαρκέσει έως τις 4 Ιουνίου.

• **Τέσσερις** ενδιαφέρουσες εκθέσεις με τη συμμετοχή πολλών σύγχρονων ελλήνων καλλιτεχνών οργάνωσε το **Κέντρο Συγχρονης Τέχνης Ρεθύμνης** σε τέσσερις διαφορετικούς εκθεσιακούς χώρους της πόλης και εγκαινιάζονται σήμερα. Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στο τηλ. 08310-52530 ή στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.rca.gr

Δ.Μ.

Λήδα Καζαντζάκη

Και όμως συμβαίνει

Μεταμοντέρνα σημεία και τέρατα

Διαβάζουμε στην *Ελευθεροτυπία* της περασμένης Δευτέρας μια συνέντευξη με τον αρχιτέκτονα Κώστα Κονδύλη, δημιουργό μιας σειράς από ουρανοξύστες του Μανχάταν, που ζει και εργάζεται εδώ και τριανταπέντε χρόνια στην Αμερική. Από την εισαγωγή μαθαίνουμε ότι μεταξύ των έργων του συγκαταλέγονται και αρκετοί από τους πιο φημισμένους, όπως το Trump World Tower ή το Paramount Tower, και ακόμα ότι οι *Times της Νέας Υόρκης* σκιαγράφησαν πρόσφατα το πορτρέτο του, ότι πρόκειται δηλαδή για κάποιον διάσημο και πετυχημένο, του οποίου η φήμη, όπως δηλώνει η δημοσιογράφος που παίρνει τη συνέντευξη, κέντρισε την προσοχή της.

Το ότι δεν πρόκειται για μια απλή παρουσίαση το πληροφορούμαστε εξ αρχής από τον τίτλο της συνέντευξης: «Μια ολυμπιακή πλατεία στο Ελληνικό» και τις ιδιαίτερα εύγλωττες λεζάντες των φωτογραφιών της Κόπα Καμπάνα και του ίδιου του συνεντευξιαζόμενου: «Η Κόπα Καμπάνα της Βραζιλίας. Έτσι μπορεί να γίνει και η Παραλιακή, λέει ο αρχιτέκτονας Κώστας Κονδύλης: “Εάν μπορούσα να συμβάλω για την Αθήνα, θα το έκανα.”»

Τον τρόπο με τον οποίο οραματίζεται όχι απλά να αλλάξει τη μορφή των Αθηνών, αλλά να δημιουργήσει μια νέα πόλη, περιγράφει στο τελευταίο μέρος της συνέντευξης: «Εγώ προτείνω το παλαιό αεροδρόμιο, το Ελληνικό, να γίνει το μελλοντικό κέντρο της νέας Αθήνας. Με μοντέρνα κτίρια, όχι ψηλότερα των δέκα ορόφων, και που ποτέ δεν θα κρύβουν την Ακρόπολη. Με κατοικίες, γραφεία, μαγαζιά, κοινούς χώρους διασκέδασης, εκεί και μια μεγάλη Ολυμπιακή Πλατεία –έτσι να την ονομάσουμε– με την αιώνια φλόγα να καίει, εκεί και Central Park της Αθήνας, και η παραλιακή, όπως η Cora Cabana της Βραζιλίας. Υπάρχουν τόσες ιδέες και τόσα παραδείγματα από άλλες χώρες».

Απομένει λοιπόν να επιλέξουμε ό,τι μας αρέσει και να το μεταφέρουμε στην Αθήνα. Το αποτέλεσμα μπορεί ο καθένας μας εύκολα να το φαντασθεί, όπως και τους άξιους οπαδούς και μιμητές του κ. Κονδύλη. Κι ως τον προειδοποιεί η δημοσιογράφος ότι θα τον φάνε ζωντανό, αν έρθει να τα πει αυτά στην Αθήνα. Αρκεί να μιλήσει με τον κ. Λαλιώτη.

Α.Κ.

1ο Ελληνοτουρκικό Φεστιβάλ Θεάτρου

Το θέατρο Καισαριανής μετά από πρόσκληση του Γενικού Διευθυντή των Τουρκικών Θεάτρων Lemi Bilgin μετέχει στο 1ο Ελληνοτουρκικό Φεστιβάλ Θεάτρου που πραγματοποιείται στην Κωνσταντινούπολη από τις 10 έως τις 20 Μαΐου, σε μια προσπάθεια στήριξης του νεοϊδρυθέντος θεσμού. Η ελληνική συμμετοχή πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Υπουργείο Εξωτερικών και το Υπουργείο Πολιτισμού. Το Θέατρο Καισαριανής θα παρουσιάσει το έργο του τούρκου συγγραφέα Τουντζέρ Τζουτζενογλου *Ο Τυφλός δρόμος* σε σκηνοθεσία Σπύρου Κωνσταντινίδη. Την μετάφραση υπογράφει ο Παναγιώτης Αμπαζής και τα σκηνικά και τα κοστούμια η Νίκη Πέρδικα. Παίζουν η Αλίκη Κατσαβού, η Μίρκα Κρεστενίτη και ο Βασίλης Μήλιος.

Φεστιβάλ Χορού

Ξεκίνησε από χθες Πέμπτη 16 Μαΐου, στο Θέατρο Κάτια Δανδουλάκη, το πρώτο δίμηνο φεστιβάλ χορού, υπό την αιγίδα του Σωματείου Ελλήνων Χορογράφων και την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού.

Μέχρι τις 18 Μαΐου, η Ομάδα Χορού «Αίρεσις» θα παρουσιάζει το «Happy And...».

Η Ομάδα Χορού «Yelp» παρουσιάζει τη δουλειά της στις 22, 23 και 24 Μαΐου.

Στις 26 Μαΐου, η Ομάδα Χορού «Sputnic 12» θα παρουσιάσει τη δουλειά της σε μια γιορτή αγάπης του κόσμου του Χορού για την Ματίνα, την χορεύτρια η οποία μετά από ατύχημα χρειάζεται υποστήριξη «για να γυρίσει σύντομα στην κοινότητά μας», όπως επισημαίνει το Σωματείο Ελλήνων Χορογράφων.

Ο Μάιος «κλείνει» με τη δουλειά των Ομάδων «Ίασις» και «Παρουσία» στις 29, 30 και 31.

Πεταμένα βιβλία

Κάποτε θεωρούσαμε ότι ανήκε στο σκοτεινό παρελθόν της ιστορίας. Συνδεδεμένη με τις παραληρηματικές αντιδράσεις φαιών δικτατόρων αλλά και δικτατορίσκων ενάντια σε κάθε πολιτιστικό αγαθό που πίστευαν ότι απειλεί την ύπαρξή τους.

Κάποτε η καταστροφή των ανεπιθύμητων δημιουργημάτων απαιτούσε την ενεργοποίηση του μηχανισμού προπαγάνδας και την ετικέτα του εκφυλισμένου ή του ανήθικου.

Σήμερα, αν κρίνουμε από τη συχνότητα που αυτό συμβαίνει στην Αθήνα του 2002, η απόρριψη των έργων του λόγου γίνεται ελαφρά τη καρδιά. Για δεύτερη φορά μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων πληροφορούμαστε από δημοσιεύματα της *Καθημερινής* ότι σημαντικά βιβλία και περιοδικά από την κεντρική

βιβλιοθήκη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης πουλήθηκαν πριν από μερικούς μήνες ως ευτελή εμπορεύματα σύμφωνα με την αγοραία –υποθέτουμε– αξία του χαρτιού: τριάντα τόνοι προς δέκα δραχμές το κιλό!

Αυτό που στο ρεπορτάζ της Όλγας Σελλά στην *Καθημερινή* της περασμένης Τετάρτης η διευθύντρια της βιβλιοθήκης αποκάλυψε «άχρηστο έντυπο υλικό» για την «καταστροφή του οποίου υπήρξε απόφαση», την οποία δεν εγνώριζαν ούτε ο πρύτανης, ούτε ο υπεύθυνος καθηγητής, και διασώθηκε εν μέρει χάρις στην ευαισθησία ή την επιχειρηματική διαύγεια ορισμένων παλαιοπωλών ήταν, εκτός από τις σειρές κάποιων παλαιών περιοδικών, βιβλία και λεξικά που συνέθεταν μεγάλο μέρος του αρχείου της βιβλιοθήκης και του Πανεπιστημίου.

Αποτελούσαν δηλαδή έργα που παρά

την εμπορική αξία τους, που αμέσως διέγνωσαν οι παλαιοπώλες, κι ανεξάρτητα από το περιεχόμενό τους πετάχτηκαν στον κάδο των ακρήστων ή της πολτοποίησης μόνο και μόνο γιατί «έπιαναν χώρο»: είναι η τραγική παράμετρος μιας ιστορίας κατά τα φαινόμενα δίχως τέλος. Μέσα σε χώρους όπου υποτίθεται ότι γαλουχείται ή προστατεύεται το πνεύμα δίδεται η εντύπωση ότι τα ίδια τα προϊόντα του τυγχάνουν της αυτής μεταχείρισης όπως τα ρούχα ή τα υποδήματα που δεν είναι πια στη μόδα και θέλουμε όσο το δυνατόν γρηγορότερα να τα ξεφορτωθούμε.

Λες και η μολυσμένη αύρα της πολιτιστικής βιομηχανίας, για την οποία μιλά ο Αντόρνο, έχει απλωθεί παντού. Έτσι ώστε οι εκπρόσωποι της αγοράς παλαιών προϊόντων να εμφανίζονται ως σωτήρες του.

Λήδα Καζαντζάκη

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάσετε δεν είναι χρυσός)

Στη μάχη των εντυπώσεων «σφάζονται παλληκάρια», που λέει ο λόγος... Υβέτ και «βερνίκια Madison» από τη μια (στρατόπεδο Παπουτσι), (πρώην) αριστερή πρώην βουλευτής από την άλλη (στρατόπεδο Μπακογιάννη). Αν δεν καταλάβατε, για τους υποψήφιους δημοτικούς άρχοντες μιλάμε και τη στρατολόγηση των κυριών Τζέρβις και Λουλέ από τους Χρήστο Παπουτσι και Ντόρα Μπακογιάννη αντίστοιχα. Τον Χασάν ποιος θα τον πάρει, ρε παιδιά;

Και μέσα στην αναταραχή η τηλεόραση μεταδίδει την πλήρη υποστήριξη της κας Λουλέ προς την κα Μπακογιάννη, ενώ η υποψήφια δήμαρχος δηλώνει ότι δεν έχει λάβει ακόμη απάντηση από την πρώην βουλευτή του Συνασπισμού. Η δε πρώην βουλευτής δηλώνει ότι ο κ. Κωνσταντόπουλος δεν έθεσε θέμα διαγραφής της. (Ή μήπως το δήλωσε ο πρόεδρος του Συνασπισμού αυτό και τα μπερδέψαμε απ' τις πολλές διαψεύσεις και δηλώσεις;)

Οχι δηλαδή ότι μας ξενίζει κιόλας... Εδώ είδαμε τη Λιάνα Κανέλλη βουλευτή του Κομμουνιστικού Κόμματος, η κα Λουλέ θα μας πειράξει; Εξάλλου σε δημοκρατική κοινωνία ζούμε κι ο καθένας κάνει ό,τι θέλει...

Κάτι άλλωστε συζητιέται αυτόν τον καιρό για την εκτός πραγματικότητας σχέση της αριστεράς με την εξουσία

που πρέπει να αλλάξει προκειμένου να βγει (η Αριστερά) από την κρίση κι από τη γωνία –ενδεχομένως– όπου έχει στριμωχτεί. Εμπρός λοιπόν στο δρόμο που χάραξε ο Βούγιας! (Κι ακόμα παραπέρα, εδώ που τα λέμε). Όχι τίποτε άλλο, αλλά να μου φύγουν κι εμένα οι ενοχές που ασχολούμαι με την κριτική τεχνών αγαπητών εις την μπουρζουαζία (τον χορό, αν έχετε ακουστά). Όσο να 'ναι, μετά από ένα τέτοιο γεγονός θα κατέβω με σκληρά επιχειρήματα στον αγωνιστικό χώρο!

Ερώτηση: αν –υποτιθέσθω– η κ. Λουλέ αποδεχθεί και επισήμως την πρό(σ)κληση, θα πρέπει να κάνει παρέα και τον κ. Ανδρεουλάκο ή να 'ναι χέρι-χέρι (ο λόγος το λέει) με τον Καρατζαφέρη; Επίσης υπάρχει και το φλέγον θέμα του τέως (ξέρετε ποιον εννοώ, τον Ολυμπιονίκη και Αθάνατο, λεμβοδρόμο - σενσέι του καράτε)... Εκτός κι αν η σχέση περιοριστεί στα του Δήμου αυστηρά, που ως γνωστόν είναι και χώρος μη πολιτικοποιημένος (sic), οπότε μια ανεξάρτητη, αριστερή δυναμική πρόταση είναι απαραίτητη. Δεν ξέρεις πότε θα σου χρειαστεί, τόσες απεργίες γίνονται (με το συμπάθιο), τόσοι συμβασιούχοι/εποχικοί και λοιποί γνωστοί-άγνωστοι διαμαρτύρονται, όσο να 'ναι ο αριστερός (με το συμπάθιο) «θα τα βγάλει τα λεφτά του» και χαμένος δε θα πάει, η αλήθεια να λέγεται...

Μιλώντας για (υποψήφιους) δημάρχους, θυμήθηκα: τελευταία ανāmνηση που θα μας μείνει από τον πολυθρύλητο δήμαρχο Αβραμόπουλο. Πέραν της γενίκευσης της χρήσης συντριβανίων (ανάκτορα του Σένμπρου και πλατεία του χωριού σε ένα – λείπει ο πλάτανος, ο δάσκαλος κι ο ενομοτάχης), πράσινου κάγκελου (χρωματική παραλλαγή αλλά όμοια αισθητική με το μαύρο σφυρήλατο του τρίπατου, του καταπατημένου ντε!) και λάμπας σε γραμμή «Μις Γκαζοζέν 1900», θα είναι η πληρωμή της πλακόστρωσης των πεζοδρομίων (σ' το ζητήσαμε, ρε χρυσέ μου άνθρωπε;) με το γνωστό ζόγκινο ρουζ καρμέν (ή βερμγιόν, κ. Στεφανίδη;) πλακάκι, εργασία και κάλλος σε ένα, που το κόστος τους ανήλθε στα 36,70 ευρώ/τ.μ. (και σε όσους ήρθε το χαράτσι, ήδη θα το γνωρίζετε ο συγκεκριμένος δήμαρχος τι σημαίνει – για να παραφράσω και λίγο Καβάφη, έτσι για το prestige της στήλης). Ποιοι μειοδοτικοί διαγωνισμοί και άλλες τέτοιες φτωχομπαναλιτέ; Δεν καταδέχεται σου λέει ούτε να το σκεφτεί ο άρχων... Μα ούτε λόγος να γίνεται, αγαπητέ μας Δήμαρχε με το υγρό και ψύχραιμο βλέμμα ενός ποιμενικού –Αγίου Βερνάρδου μάλλον–, συμφωνούμε κι εμείς και θα πληρώσουμε. Τι; Παζάρια θα κάνουμε τη στιγμή που εσείς μας δωρίσατε την καλαισθησία; Jamais!

Νατάσσα Χασιώτη

Της Γενιάς τα Γένια

ΤΡΙΧΟΠΤΩΣΕΩΣ
ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ

Κάθε γωνιά,
φήμης χωνιά:
«Αιώνια γενιά,
με πυκνά γένια
πού 'σπασαν χτένια!
Αιώνια γενιά...»
(... γενιά ασθένεια,
ποτέ της νιά)

Βέβαια, δεν πίστεψες ποτέ στις ικανότητες του Ελύτη:
τον αναγνώρισες απλώς του στίχου καταλύτη
— και μη μου πεις πως δε σ' ενόχλησε ποσώς
που το χαϊδευτικό τού Ελύτη ήταν Σωσός...

Σκέφτηκες: «Του άλλου τ' όνομα σαφώς και μας συμφέρει:
Γιώργος - Γεωργός!». Κι επιμελώς καλλιέργησες Σεφέρη.
Έτσι, στις σινδονιάδες που ύφαιναν ο Καραντώνης,
λάγνα κι ανέμελη (μέχρι τινός), πας και ξαπλώνεις.

Μέχρι τινός! Γιατί πολύ σε τάραξεν ο Γιώτα Μυς,
δεινός κι αιφνίδιος αρνητής της μιας κι επίσημης 'γραμμής'.
Πάντως εκείνης της λαγνείας σου απότοκα
είναι οι ναυπηγικές αποτυχίες του Θεοτοκά.

Μετά είπες: «Απ' τα φρούτα μου ποιον προωθώ και τί πουλώ;
Όχι δα και τον ζόρικο κι ευέξαπτο Εγγονόπουλο!
Μήπως τον 'εμμονάκια' μα αβλαβή Εμπειρίκο;
Θα λένε οι φαύλοι “τον πιο αδύναμο τον κρίκο;”...

Δεν παν να λεν. Είναι μια απλή αλήθεια του Ντελαπαλίσ.
Αυτήν εξέφραζε με τη μαγκούρα του ο Κατσίμπαλης
παλαιά... Και σήμερα, πολλοί – μη λέμε ονόματα.
Θα πω ΕΤΟΣ ΤΑΔΕ, και θα βρω πρόθυμα στόματα.

Απρίλιος 2002

Κ. Σενής

Ντελαπαλίσ: Jacques de Chabannes, seigneur de La Palice (1470-1525), Γάλλος πολέμαρχος.
Οι στρατιώτες του τίμησαν τον ηρωικό του θάνατο με ένα τραγούδι που τελείωνε με τους στίχους
“un quart d' heure avant sa mort / il etait encore en vie” (ένα τέταρτο πριν πεθάνει, ήταν ζωντανός).
Στα γαλλικά υπάρχει ο όρος “*Lapalissade*”.

Σημείωση του περιοδικού: Ο στιχουργός μάς είναι άγνωστος. Ο κομιστής του ποιήματος επέμεινε
(και μας έπεισε σχεδόν) ότι α) το Κ. Σενής δεν είναι ψευδώνυμο, και β) «κίνητρο του στιχουργού δεν
ήταν η πρόσφατη δίτομη *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας (1918-1940)* του κ. Αλέξανδρου Αργυρίου».

Η ιστορία είναι τόσο παλιά όσο οι Πυραμίδες, αλλά δεν βλάπτει να την επαναλάβω. Πρόκειται για μια υπόθεση υπέρτατης σχιζοφρένειας με πρωταγωνιστή (ποιον άλλον;) τον "τυπικό" επώνυμο αρχιτέκτονα, ό,τι κι αν σημαίνει αυτό. Ο μύθος λοιπόν λέει πως ο αρχιτέκτονας θα αγωνιστεί μέχρι εσχάτων για να υπερασπίσει τις ανάγκες και τα δικαιώματα του πελάτη του. Γενικεύοντας, ότι ο αρχιτέκτονας είναι υπηρέτης της κοινωνίας, αφού εξασκεί ύψιστο κοινωνικό λειτουργήμα.

Η φωτογράφιση

Και φτάνουμε στο σήμερα, όχι υποχρεωτικά στο ελληνικό σήμερα, αφού το φαινόμενο είναι παγκόσμιο. Ο "τυπικός" επώνυμος αρχιτέκτονας λοιπόν, ύστερα από πολλές κινήσεις στη σκακιέρα (διαβουλεύσεις, συναντήσεις, συσκέψεις, επισκέψεις, κρυφές επιδρομές στα «αγαπημένα» του θέματα), καταλήγει σε μια πρόταση για το σπίτι (η πιο συνηθισμένη περίπτωση έργου) που βρίσκει όλους ανεξαίρετως (αυτό λέει ο μύθος) σύμφωνους. Δεν μένει παρά να περάσει η πρόταση από το χαρτί στο οικοπέδο. Γίνεται κι αυτό με τις καλύτερες των συνθηκών: απόλυτη εφαρμογή των σχεδίων του σπιτιού, επίλυση όλων των εξαρχής απρόβλεπτων προβλημάτων. Ο πελάτης επισκέπτεται τακτικά το γιαπί, παινού διακρίνεται μια ατμόσφαιρα πλήρους συναίνεσης και ουράνιας αρμονίας. Χτυπήματα φιλικά στην πλάτη.

Και κάποτε το γιαπί τελειώνει και το κλειδί παραδίνεται στον πελάτη, τώρα πια καμαρωτό ιδιοκτήτη του ονειρεμένου σπιτιού. Αυτός, ύστερα από τόση αναμονή και αγωνία, βιάζεται να το κατοικήσει. Η ευτυχία του δεν περιγράφεται, χαλάλι τους κόπους και τα έξοδα.

Ο αρχιτέκτονας αφήνει να περάσει λίγος καιρός. Μετά παίρνει τηλέφωνο και ζητάει άδεια να φωτογραφίσει το σπίτι για την απαραίτητη «επίσημη» δημοσίευση. Ο πελάτης συμφωνεί πρόθυμα, πώς να μην εξυπηρετήσει αυτόν που του χάρισε την ευτυχία; Έρχεται λοιπόν το συνεργείο φωτογράφισης, επιστημονικό με τα όλα του, από κοντά και ο αρχιτέκτονας. Σαν στρατηγός, αυτός θα τα οργανώσει όλα. Ο πελάτης σταδιακά θα διαπι-

στώσει ότι ο αρχιτέκτονας του έχει διώξει, ή τουλάχιστον αφαιρέσει από τις λήψεις, πολλά προσωπικά του είδη. Ο αρχιτέκτονας διατάζει όλα αυτά τα αταίριαστα πράγματα να κρυφτούν στο υπόγειο και σε όσα μένουν, δοκιμάζει δικές του διατάξεις επίπλων και συνδυασμούς κινητών αντικειμένων. Η οικογένεια του ιδιοκτήτη παρακολουθεί όσα συμβαίνουν διακριτικά, κρυμμένη πίσω απόμισάνοιχτες πόρτες. Δεν βγάζουν κιχ. Όλοι ξέρουν πως οι στιγμές αυτές είναι ιερές (θα έχουν να διηγούνται στα εγγόνια τους). Όταν είναι η ώρα να βγει η τόσο προσεκτικά μελετημένη φωτογραφία, όλοι θα πρέπει να παγώσουν, ούτε καν να αναπνέουν.

Ο αρχιτέκτονας παραλαμβάνει κάποτε τις φωτογραφίες, κάνει την επιλογή του και τις προσφέρει στον εκδότη του ειδικού περιοδικού υψηλοτάτης στάθμης. Όταν θα γίνει η δημοσίευση, όλοι μένουν καταγοητευμένοι: πόσο ωραία έχει δείξει! Πώς κατάφερε ο φωτογράφος να δώσει αυτή την ασύγκριτη ατμόσφαιρα! Πώς το έκανε, παιδί μου, να αιωρείται σαν ουράνια οπτασία! Τι τυχεροί είμασταν...

Περνούν 2-3 χρόνια. Το τηλέφωνο χτυπά κι είναι ένας άλλος εκδότης, περιοδικού διακόσμησης (καλής ποιότητας) μαζικής κυκλοφορίας, που κάπου το είδε δημοσιευμένο και θα ήθελε κτλ. Ο ιδιοκτήτης κολακεύεται αφάνταστα με τη νέα πρόταση φωτογράφισης. Μόνο που κάνει το θανάσιμο λάθος (ή ήταν επίτηδες;) να μην καλέσει τον αρχιτέκτονα στη νέα φωτογράφιση. Τον διαβεβαίωσαν πως αυτοί ξέρουν καλά τη δουλειά τους, και δεν χρειάζονται πρόσθετη βοήθεια. Έρχεται λοιπόν ένα άλλο συνεργείο

με λιγότερο τουπέ, το κοιτούν από εδώ, το κοιτούν από εκεί. Λένε: πάμε στην κουζίνα. Εκεί βρίσκουν τα παιδιά να κολατσιάζουν. Θαύμα, λένε. Καθίστε όπως είσαστε, μην αλλάζετε στάση, συνεχίστε να τρώτε. Φέρνουν τα φώτα, στήνουν τις μπαλαντέζες και βγάζουν δύο-τρία φιλμ επανωτά. Κάτι ανάλογο θα βρουν στο καθιστικό, και έξω στην αυλή με την πισίνα. Κι όλο επαναλαμβάνουν τις λέξεις «φυσικός», «φυσικότητα», «κάνε πως δεν υπάρχει ο φακός». Ο ιδιοκτήτης πάλι δεν λέει τίποτα, αλλά μέσα του απορεί: τι συμβαίνει εδώ; Τι πάνε να κάνουν με το σπίτι μου;

Περνά λίγος καιρός, και νάσου, βγαίνει το νέο τεύχος του περιοδικού διακόσμησης μαζικής κυκλοφορίας. Το αγοράζει όλος αγωνία και το ξεφυλλίζει ώσπου να φτάσει στο σπίτι του. Θεέ μου, νάτο. Όπως είναι, ίδιο κι απαράλλαχτο. Για δες την γκριμάτσα του Γιάννη, δες πώς η Νίκη σεβρίζει στα πιάτα, δες μας όλους δίπλα στην πισίνα, κάργα στα χαμόγελα! Μεγάλη χαρά.

Ώστε υπήρχε κι άλλος τρόπος, αλλά εκείνος δεν μου το είχε πει. Δεν με ρώτησε πώς θέλω να παρουσιαστεί το σπίτι ΜΟΥ. Δεν προλαβαίνει να πει «αμπρακατάμπρα» και ντριν το τηλέφωνο: ήταν ο αρχιτέκτονας που αφρίζει ασταμάτητα. Άνοιξε τυχαία το περιοδικό, και τι να δει; Πάει το σπίτι, πάει ό,τι μοχθήσαμε μαζί να στήσουμε. Ανέστη μου. Και σε νόμιζα για φίλο. Γιατί μου το έκανες αυτό, βρε αλήτη, βρε παλιο... Ξέρεις ότι αυτό ισοδυναμεί με δυσφήμιση; Ξέρεις πως μπορώ να σε μηνύσω, που με ξεφτίλισες δείχνοντας σάλτσες και σκονισμένα παπούτσια!!

Το τηλέφωνο κλείνει με πάταγο. Ο Ανέστης απόμεινε συλλογισμένος: είχε κάνει λοιπόν γκάφα; Κοίταξε γύρω του, το σπίτι του. Εξακολουθούσε να είναι ωραίο στα μάτια του, κι ας μην ήταν πια του κουτιού. Μάζεψε μερικά πεταμένα ρούχα, δίπλωσε την εφημερίδα, σημείωσε να πάρει τον υδραυλικό για εκείνη την υγρασία, μετά πήγε ως την κουζίνα και έχωσε το κεφάλι να ρωτήσει τι τρώμε σήμερα. Η Νίκη (ή η φιλιππινέζα, δεν έχει σημασία) χαμογέλασε πάνω από τις κατσαρόλες και είπε θριαμβευτικά: «Αρχιτέκτονα ψητό!» Τώρα, για να πούμε την αλήθεια, ίσως τη φαντάστηκε αυτή την τελευταία φράση ο Ανέστης, ίσως όμως και όχι...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Πρέπει να δέχεσαι τους ανθρώπους με τις διαφορές τους...

Στη διάρκεια του 21ου Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Κωνσταντινούπολης μιλήσαμε με την σκηνοθέτιδα Χαντάν Ιπεκτσι, της οποίας η ταινία Χεζάρ, μεγάλος άνθρωπος μικρή αγάπη απαγορεύτηκε από την επιτροπή λογοκρισίας. Η ταινία, συμπαραγωγή με την Ελλάδα και την Ουγγαρία, μιλάει για την ανθρώπινη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ ενός συνταξιούχου δικαστικού και ενός μικρού κοριτσιού που μιλάει μόνο κουρδικά.

Συνέντευξη της Handan Ipekci στη Νίκη Τσιλιγκίρογλου

Η Χαντάν Ιπεκτσι

• Σε μία συνέντευξή σας σχετικά με την απαγόρευση είπατε ότι πρέπει να αλλάξει το Συμβούλιο. Ποιο Συμβούλιο εννοούσατε;

— Το Διοικητικό Συμβούλιο του Φεστιβάλ λειτουργεί με τα δεδομένα που του δίδονται από το Συμβούλιο που ελέγχει τα έργα. Υπάρχει ένα άρθρο που

ορίζει ότι οι ξένες ταινίες που παίρνουν μέρος στο διεθνές διαγωνιστικό τμήμα, δεν απαιτείται να περάσουν για έγκριση από το Συμβούλιο Λογοκρισίας· απαιτείται όμως να περάσουν οι τουρκικές. Δηλαδή υπάρχει μια διαφορετική αντιμετώπιση και εγώ ζητάω να μην υπάρχει. Να μην χρειάζεται έγ-

γραφο από την επιτροπή λογοκρισίας για τη συμμετοχή μιας ταινίας. Δηλαδή, αν δεν υπήρχε αυτό το άρθρο, δεν θα είχε ζητηθεί το έγγραφο και έτσι θα μπορούσε η ταινία μου να λάβει μέρος στον διαγωνισμό.

• Πρόκειται για εγκύκλιο που θέσπισε το κράτος;

— Ναι. Μετά τη λογοκρισία της ταινίας αποταθήκαμε στο δικαστήριο λέγοντας ότι η εγκύκλιος είναι αντίθετη με το σύνταγμά μας και ζητήσαμε να αλλάξει.

• Ο κύριος Ετζατζίμπασι, ο πρόεδρος του Ιδρύματος Τέχνης και Πολιτισμού που διοργανώνει το φεστιβάλ, έκανε επίσης μία δήλωση...

— Ναι, μίλησε και ο ίδιος για τη διαφορετική αντιμετώπιση. Είπε ότι ζήτησαν από το υπουργείο αλλαγή της εγκυκλίου αλλά ακόμη δεν έχει γίνει τίποτα. Έτσι η Οργανωτική Επιτροπή και η Διοίκηση του Φεστιβάλ είναι υποχρεωμένες να ακολουθήσουν τον νόμο ακόμη και αν είναι αντιδημοκρατικός. Ο Σακίρ Ετζατζίμπασι λέει ακριβώς αυτό, ότι δεν μπορούν να παραβούνε τον νόμο.

• Ποιο θα είναι το μέλλον της απαγόρευσης της ταινίας σας;

— Περιμένω να τελειώσει η δίκη, το δικαστήριο θα αποφασίσει να αρθεί η απαγόρευση μέχρι να βγει η απόφαση.

• Καταφέρατε στην ταινία σας να φέρετε δύο εντελώς διαφορετικούς ανθρώπους δίπλα δίπλα και με μια απλή ιστορία να θίξετε ένα μεγάλο πρόβλημα της Τουρκίας.

— Πρώτα αποφάσισα να κάνω μια ταινία με το θέμα αυτό (της απαγορευμένης κουρδικής γλώσσας), μετά σκέφτηκα πώς μπορώ να το παρουσιάσω μ' έναν απλό τρόπο. Τότε αποσαφηνίστηκαν μέσα μου οι χαρακτήρες του συνταξιούχου δικαστικού και του μικρού κοριτσιού. Στην πρώτη μου ταινία είχα

Από την ταινία *Χεζάρ, μεγάλος άνθρωπος μικρή αγάπη*, ο συνταξιούχος δικαστικός και το κοριτσάκι που μιλάει μόνο κουρδικά.

δουλέψει με τον ίδιο τρόπο. Δεν μου αρέσουν οι ταινίες που «κραυγάζουν», κάνω ταινίες που λένε αυτό που θέλω να πω με απλό τρόπο. Επειδή ο πατέρας μου είναι συνταξιούχος δικαστικός μου ήταν εύκολο να διαπλάσω αυτόν τον χαρακτήρα. Μου ήταν πολύ οικείος. Από την άλλη τα μικρά παιδιά έχουν συνήθως τις ίδιες αντιδράσεις, που μου είναι γνωστές. Δεν δυσκολεύτηκα να διαμορφώσω τους δύο χαρακτήρες.

• *Χρειάστηκε να δουλέψετε πολύ με τους ηθοποιούς πριν ξεκινήσουν τα γυρίσματα;*

— Δούλεψα με την μικρούλα περίπου τρεις μήνες, κάναμε δοκιμαστικά γυρίσματα. Ίσως αν αργούσα λίγο να έχανε την ετοιμότητα που είχε. Βέβαια είναι δύσκολο να δουλεύεις με παιδιά. Στη σκηνή που κλαίει, αναγκάστηκα να την κάνω να κλάψει. Είπα: φέρτε μια άλλη κοπελιά γιατί η Ντιλέν δεν μπορεί να κλάψει, και έτσι άρχισε να κλαίει, αλλά παράλληλα είχε την προσοχή της στραμμένη σε μένα και με άκουγε. Έπρεπε επίσης να μάθει τους διαλόγους στα κουρδικά και οι άλλοι ηθοποιοί δεν ξέρανε τη γλώσσα, έπρεπε να κάνουν μερικά μαθήματα.

• *Η γλώσσα απομακρύνει αλλά και πλησιάζει τους ανθρώπους, η διαφορετικότητα της γλώσσας τι σημαίνει για σας;*

— Όταν ξεκίνησα αυτή την ταινία υπήρχε στη χώρα μου μια «πληγή» που αιμορραγούσε. Κάθε βράδυ από την τηλεόραση ακούγαμε στις ειδήσεις «σκοτώθηκαν τόσο άτομα σήμερα στη

νοτιοανατολική Τουρκία». Ο Αμπντουλλάχ Οτζαλάν δεν είχε συλληφθεί τότε. Ήθελα να κάνω κάτι για την «πληγή» αυτή. Είμαστε δυο λαοί που εδώ και εκατοντάδες χρόνια ζήσαμε μαζί, ζούμε, μπορούμε να συνεχίσουμε να ζούμε. Τι νόημα έχει να σκοτώνουμε ο ένας τον άλλον; Το σημαντικό είναι να εκδημοκρατιστεί η Τουρκία. Όταν γίνει αυτό πιστεύω ότι αυτά τα προβλήματα αυτόματα θα πάψουν να υφίστανται. Πρέπει να δέχεται τους ανθρώπους με τις διαφορές τους. Τις διαφορές αυτές τις βλέπω ως πλούτο. Με τις διαφορετικές γλώσσες, τη ήθη, τα έθιμα, η κοινωνία γίνεται πλουσιότερη. Έχει δημιουργηθεί ένας τεχνητός διαχωρισμός, μια τεχνητή σύγκρουση εδώ και δεκαπέντε χρόνια περίπου. Μπορεί να έχουμε άλλη γλώσσα αλλά πρέπει να συνεχίσουμε να ζούμε μαζί. Αν βγείτε στο δρόμο θα συναντήσετε ανθρώπους με διαφορετική καταγωγή με τους οποίους ήδη ζούμε μαζί.

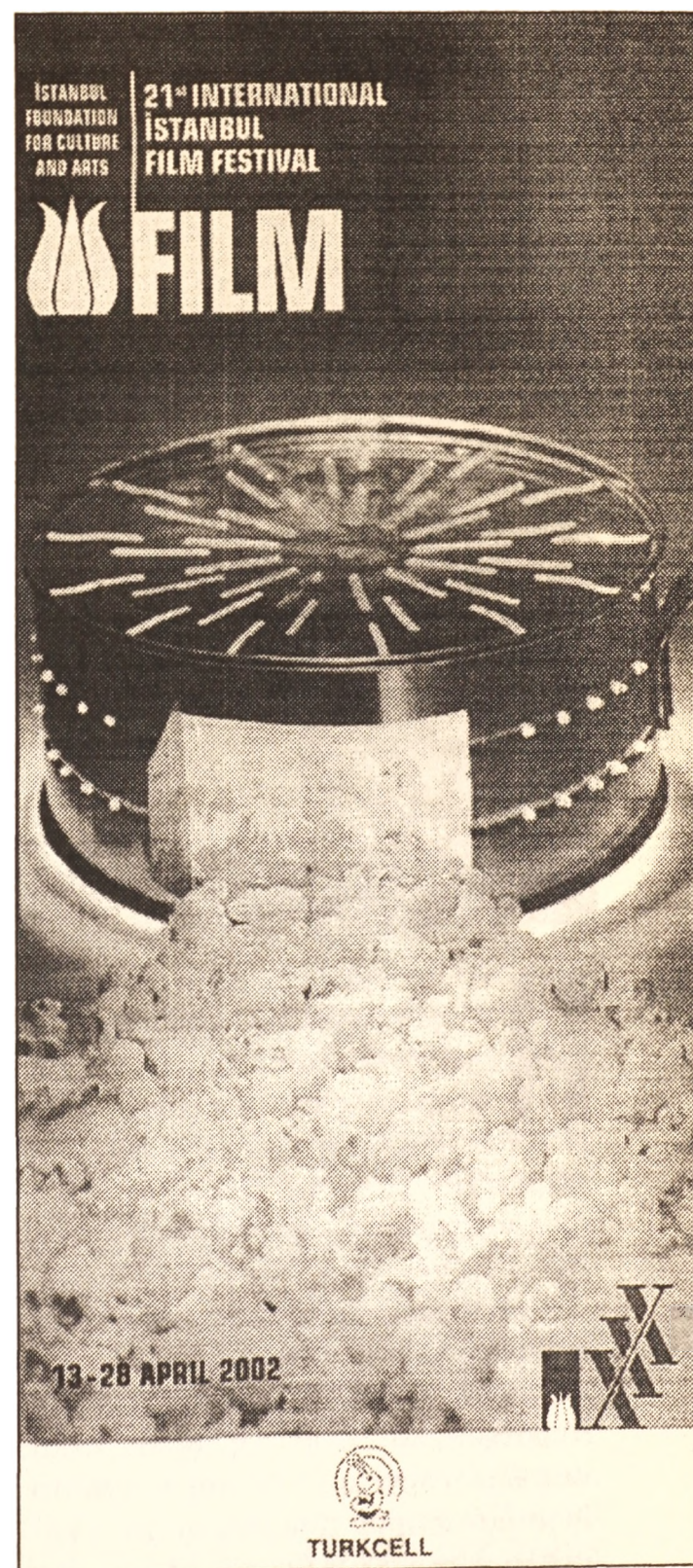
• *Τι πιστεύετε για τον τουρκικό κινηματογράφο;*

— Ο τουρκικός κινηματογράφος πέρασε μια περίοδο, το '60, που γυριζονταν διακόσιες ταινίες τον χρόνο. Αλλά τη δεκαετία του '80 υπήρξε μια σοβαρότατη κρίση: αφενός οι γυναίκες θεατές σχεδόν εξαφανίστηκαν από τις αίθουσες προβολής και αφετέρου έγινε αισθητή η παντοδυναμία της τηλεόρασης. Στο μεταξύ ζήσαμε και την περίοδο της 12ης Σεπτεμβρίου οπότε δεν μπορούσαμε να κάνεις ταινία με οποιοδήποτε

θέμα. Τώρα, μετά από μια περίοδο παύσης, άρχισαν να γυρίζονται ταινίες, να αποκτά ποικιλία ο τουρκικός κινηματογράφος. Από την μια υπάρχουν οι εμπορικές ταινίες όπως η *Visyon tele* που έκανε 3 εκατομμύρια εισιτήρια, από την άλλη οι ανεξάρτητες παραγωγές που γίνονται με χαμηλό προϋπολογισμό, από νέους κινηματογραφιστές. Αυτή η συνύπαρξη είναι ενδιαφέρουσα. Όσο πιο επιτυχημένες είναι οι εμπορικές ταινίες, τόσο ανοίγουν και τον δικό μας δρόμο.

• *Γνωρίζετε καθόλου τον ελληνικό κινηματογράφο;*

— Γνωρίζω μόνο τον Αγγελόπουλο, πιστεύω όμως ότι και ο ελληνικός κινηματογράφος βιώνει τα ίδια προβλήματα με μας.

Οι σαρανταοκτώ Ομάδες Χορού αποδεικνύουν ότι τα τελευταία δέκα χρόνια στην Ελλάδα η συγκεκριμένη τέχνη γνωρίζει άνδιση με αξιοπρόσεκτους –αν μη τι άλλο– ρυθμούς. Αυτό δεν συνέβαινε πάντα. Υπήρξαν εποχές –όχι πολύ μακρινές– που κάποιοι άνθρωποι, χαρισματικοί και παθιασμένοι, δούλεψαν στην ουσία γι' αυτό που ισχύει πια σήμερα. Το Σωματείο Ελλήνων Χορογράφων συμπληρώνει μόλις δύομισι χρόνια ύπαρξης.

Ένας κρίσιμος συνδυαστικός κρίκος... για μια αισιόδοξη συνέχεια

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΤΑΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

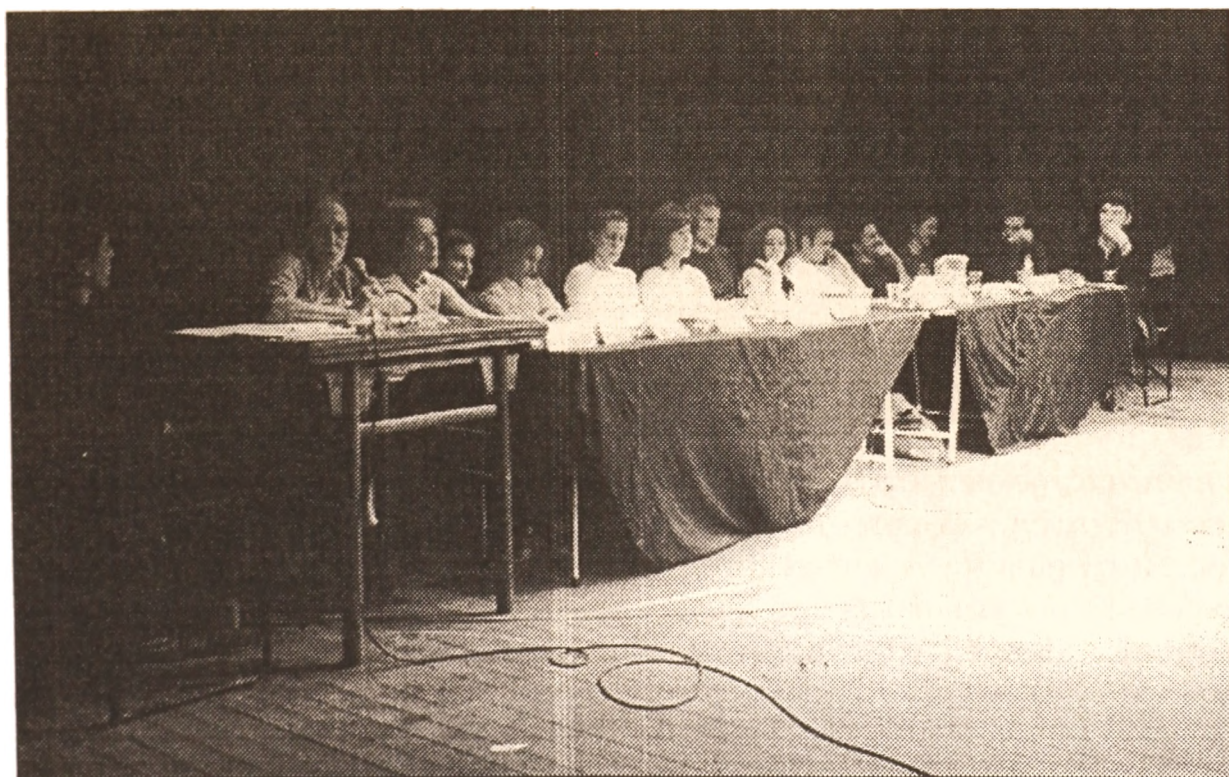
Στην Ημερίδα που προηγήθηκε τιμήθηκε μια μεγάλη κυρία του ελληνικού χορού η οποία «εξακολουθεί να γοητεύει με την προσωπικότητά της και να διδάσκει με το έργο της, αποκτώντας καινούργιους θαυμαστές της ποιότητας και της προσφοράς της»: η Ζουζού Νικολούδη.

Τα τελευταία χρόνια η πολιτική του υπουργείου Πολιτισμού όσον αφορά τις επιχορηγήσεις έχει αλλάξει. Αλλά όχι προς το συμφέρον της συγκεκριμένης τέχνης. Επιλέγεται ο κύριος όγκος της χρηματοδότησης να δίνεται σε λίγους (έξι από τις σαρανταοκτώ συνολικά ομάδες). Πρόκειται για μια αριστοκρατική αντίληψη και οι ομάδες τοποθετούνται σαφώς απέναντι σ' αυτή. Το όραμα είναι περισσότερα χρήματα για τον χορό και μοιρασμένα σε περισσότερες ομάδες.

Το Φεστιβάλ Χορού ξεκίνησε χτες και θα ολοκληρωθεί στις 9 Ιουλίου. Οι ομάδες που θα παρουσιάσουν την δουλειά τους στο Θέατρο «Κάτια Δανδουλάκη» είναι οι εξής:

Αίρεσις, Yelp, Spoutnic12, Ίασις, Παρουσία, Vis Motrix, Ομάδα Σύγχρονου Χορού Πέρσας Σταματοπούλου, Χοροθέατρο Αλλού, εδώ, παντού, Μείμω, Α ΚΙΝ, Αμάλγα, Εννιάμορφο, Πρόσχημα.

ΟΛΓΑ Ι. ΦΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η Παγκόσμια Ημέρα του Χορού, στις 29 Απριλίου, βρήκε τον Χορό στην Ελλάδα σε αυτή την ευτυχή συγκυρία. Η οποία αποδείχτηκε ευτυχέστερη για τους συμμετέχοντες στην Ημερίδα που πραγματοποιήθηκε με αυτή την αφορμή.

Σαρανταοκτώ ομάδες περιμένουν τη δημιουργία μιας μόνιμης στέγης για τον χορό. Αυτό είναι το σημείο αιχμής. Τονίστηκε και στην Ημερίδα, αλλά αποτελεί στόχο και αφορμή και για το Φεστιβάλ Χορού που άρχισε χτες και θα ολοκληρωθεί σε δύο μήνες.

Πρόκειται δε για το πρώτο Φεστιβάλ Χορού και ο στόχος είναι, σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Σωματείου των Ελλήνων Χορογράφων, Πέτρο Γάλλια, «αυτό το Φεστιβάλ να πραγματοποιείται κάθε χρόνο. Αυτή την εποχή. Σε συνδυασμό με την Ημέρα Χορού. Πρόκειται για ένα φεστιβάλ συμμετοχής επί ίσοις όροις χωρίς να γίνει προεπιλογή και εκ των προτέρων αξιολόγηση και χωρίς να εξαιρεθεί κανείς».

Σήμερα η χρηματοδότηση της Πολιτείας για τον Χορό ανέρχεται στο... μυθικό ποσό των 200 εκατομμυρίων (σε δραχμές).

Μια σύγχρονη προσέγγιση του μύθου της Φαίδρας αποτελεί το έργο της Σάρα Κέην *Φαίδρας Έρως. Τίποτα δεν είναι για πάντα [Αλλά τίποτα]* που παρουσιάζεται στο θέατρο Πορεία από την Παρασκευή 10 Μαΐου. Πρόκειται για μια παραγωγή που φέρει την υπογραφή δύο σημαντικών ονομάτων του θεάτρου μας. Της Νέας Σκηνης του Λευτέρη Βογιατζή και του θεατρικού οργανισμού Νέες Μορφές από τη Θεσσαλονίκη του Γιάννη Παρασκευόπουλου, ενός νέου σκηνοθέτη αλλά με μια πορεία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα τα τελευταία έξι χρόνια. Η παραγωγή αυτή είναι η τρίτη έργου της Κέην, μετά το *Καθαροί πια* από τη Νέα Σκηνή και το *4.48 Ψύχωση* από τη Ρούλα Πατεράκη.

Η άλλη όψη του μύθου....

Το *Φαίδρας Έρως*, το δεύτερο έργο της Σάρα Κέην, γράφτηκε το 1996 κατόπιν παραγγελίας του Gate Theatre του Λονδίνου και το σκηνοθέτησε η ίδια η συγγραφέας. Αφορμή για τη συγγραφή του υπήρξε για την Κέην η ανάγνωση της *Φαίδρας* του Σενέκα. Η παρουσίαση μιας διεφθαρμένης βασιλικής οικογένειας και ο αδιάφορος, ηθικός Ιππόλυτος αποτέλεσαν για την Κέην μια πρόκληση. Θέλοντας να γράψει ένα κείμενο για την κατάθλιψη και να εκφράσει παράλληλα την διχασμένη της προσωπικότητα, κινήθηκε κυρίως ανάμεσα στον Ιππόλυτο και την Φαίδρα. Ο Ιππόλυτος απογυμνωμένος από την αγνότητα και την ηθική του, μοναχικό και καταθλιπτικό πρόσωπο αλλά ιδιαίτερα εξαιρετικό, και η Φαίδρα αιωρούμενη εξαιτίας της χωρίς όρους αγάπης της για τον πρόγονό της. Η Κέην σημειώνει: «Όταν έγραφα μια σκηνή κινώ-

μουν ταυτόχρονα προς δύο αντίθετες κατευθύνσεις για να μπορέσω να καταλάβω τι γίνεται όταν συναντιούνται αυτοί οι δύο άνθρωποι. Το *Φαίδρας Έρως* ήταν μια προσπάθεια να συνυπάρξουν στο μυαλό μου δύο ακραία αντίθετες καταστάσεις. Κι αυτό τελικά δεν ήταν μόνο κατάθλιψη. Ήταν μαζί και απελευθερωτική εμπειρία.»

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και η σκηνοθεσία του Γιάννη Παρασκευόπουλου και της Βάσιας Μπακάκου. Ανάμεσα στη Φαίδρα και τον Ιππόλυτο. Μέσα από την κατάθλιψη και την ακρότητα των καταστάσεων επιζητείται η λύτρωση. Το πάρτυ γενεθλίων του Ιππόλυτου θα σημάνει και το κλείσιμο ενός κύκλου ζωής. Η Φαίδρα αγωνιά για την αγάπη που δεν μπορεί να καθορίσει και να οριοθετήσει. Ο Ιππόλυτος στέκει αδιάφορος απέναντι σε όλους και σε όλα, απόμακρος από οποιονδήποτε συναισθηματικό δεσμό, προκαλεί

τις καταστάσεις απόλυτα ειλικρινής, αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Τόσο η Φαίδρα της Μαγδαληνής Μπεκρή, όσο και ο Ιππόλυτος του Παύλου Σαχπεκίδη ακολουθούν πλήρως τις επιθυμίες της συγγραφέας καθοδηγούμενοι με εξαιρετική ακρίβεια από τους σκηνοθέτες της παράστασης. Δύο πρόσωπα που φτάνουν στην καταστροφή με αξιοπρέπεια. Η Στροφή της Εύας Κοτσακεχαγιά, νευρική και αγωνιώδης ύπαρξη, παρακολουθεί -ανίκανη ωστόσο ν' αντιδράσει- τον κόσμο της να καταρρέει, ενώ ο Νίκος Σαρρόπουλος συνδέει τις καταστάσεις ενδεδυμένος άλλοτε το προσωπείο του γιατρού, άλλοτε του Ιερέα και άλλοτε του Θι-σέα. Το χιούμορ, πικρό αλλά ουσιαστικό, σε όλη τη διάρκεια της παράστασης, είναι ο λυτρωτικός παράγοντας. Είναι αυτό που βοηθά τους ήρωες της Κέην να βρίσκουν το κουράγιο να συνεχίσουν αλλά και να μας αφορούν.

Η παράσταση έχει στηθεί με γρήγορους και έντονους ρυθμούς, διαθέτει τη δροσιά και το κέφι των ηθοποιών και των συντελεστών της, κρατώντας αμείωτο το ενδιαφέρον του θεατή. Παρά τα σημεία που θα μπορούσαν να κριθούν αυστηρά από τη «χριστιανική» ηθική μας και που φτάνουν στα όρια της πρόκλησης, η παράσταση δεν σοκάρει. Είναι ωστόσο ένα δυνατό χτύπημα, χτύπημα κυρίως μέσω του λόγου, όπως και όλα τα έργα της Κέην. Η δύναμη των έργων της βρίσκεται στον αποσπασματικό πολλές φορές λόγο. Σπαράγματα μιας δυνατής και οριακής σκέψης. Στην παράσταση χρησιμοποιήθηκαν αποσπάσματα και από τα έργα της Σάρα Κέην *Blasted*, *Crave* και *Ψύχωση 4.48*. Επίσης κείμενα της Κικής Δημουλά, της Μαργαρίτας Καραπάνου, του Άκη Δήμου και του Γιάννη Αγγέλακα. Παρά το γεγονός πως εντάχθηκαν με ιδιαίτερη προσοχή στο κείμενο της παράστασης ώστε να αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της, πιστεύω ότι ο περιορισμός της ποίησης θα λειτουργούσε ακόμα πιο θετικά στο τελικό αποτέλεσμα.

Η μετάφραση είναι της Αθηνάς Παραπονιάρη, τα σκηνικά και τα κοστούμια της Σοφίας Παπαδοπούλου, η επιμέλεια κίνησης του Κώστα Γεράρδου και η μουσική επιμέλεια του Κοσμά Εφραιμίδη.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Μαθήματα υγιεινής πατριδογνωσίας

Συχνά οι τοποθετήσεις πάνω στο θέμα «παράδοση» γίνονται με τελεολογική διάθεση, παρουσιάζοντας την στα πρόθυρα της κατάρρευσης, καθιστώντας τους καταγραφείς της «φύλακες Θερμοπυλών». Στην πρόσφατη κουβέντα που είχαμε με τον κ. Γιώργο Κωσταντζό, υπεύθυνο για τις δισκογραφικές εκδόσεις του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής, ανασάναμε με ανακούφιση διαπιστώνοντας πως πρόκειται για έναν φορέα που εργάζεται συστηματικά στον τομέα της καταγραφής και έκδοσης της ελληνικής μουσικής, χωρίς εθνικιστικούς φαναρισμούς, νεοορθοδοξιστικούς εξυπνακισμούς, με πλήρη επίγνωση πως η παράδοση, αυτή που άντεξε τουρκοκρατία, προσφυγιά και μετανάστευση, θα αντέξει και την παγκοσμιοποίηση. Η αδιαφορία μας και η εκ των ένδον παραχάραξη είναι που πρέπει να μας θορυβήσουν. Αυτή ακριβώς η τελευταία καθιστά απαραίτητη την πρωτότυπη δισκογραφική καταγραφή. Θα μπορούσε βέβαια να πει κανείς πως αφού καταγράφεται, παύει πλέον να είναι παράδοση. Όμως «παράδοση» σημαίνει, πάνω απ' όλα, συλλογική μνήμη. Παρεμπιπτόντως, στον παρόντα χρόνο, η ατομική αλλά και η συλλογική μνήμη έχει, από καιρό, ενσωματώσει και την ψηφιακή μνήμη. Η παράδοση δεν ήρθε από άλλο πλανήτη: αντιθέτως, πάντοτε ενσωματώνει και χρησιμοποιεί τα μέσα που της προσφέρονται.

Το Αρχείο Ελληνικής Μουσικής απαρτίζεται από μια ομάδα καλλιτεχνών πλαισιωμένη από πολλούς άξιους συνεργάτες, ήδη καταξιωμένους στο μουσικό στερέωμα. Στην αυτοχρηματοδοτούμενη εταιρεία μετέχουν οι Χρόνης Αηδονί-

δης, Χρυσόστομος Μητροπάνος, Πέτρος Ταμπούρης, Τάσος Αλούπης και Γιώργος Κωσταντζό. Μουσικοί οι οποίοι δεν χρειάζονται περαιτέρω διαπιστευτήρια, γιατί το ήθος τους και η σοβαρότητά τους έχουν αποδειχθεί με την μέχρι τώρα παρουσία τους στα πράγματα. Ο βασικός στόχος του Α.Ε.Μ. είναι η συγκέντρωση μουσικού αρχείου από μουσικές καταγραφές, ντοκουμέντα, δίσκους, βιβλία, μουσικά όργανα και φωτογραφικό υλικό σχετικό με την ελληνική μουσική, την καλλιτεχνική κίνηση και εκπαίδευση κ.ά., συνεχίζοντας τις δραστηριότητες του «Εργαστηρίου Παλιάς Μουσικής», από το οποίο κληρονόμησε πολύτιμο μουσικό αρχείο, καθώς και αρκετά παραδοσιακά όργανα. Έχει ήδη πραγματοποιήσει μουσικές εξορμήσεις με συνεργείο ηχογραφήσεων σε απομακρυσμένες περιοχές της Ελλάδας. Το υλικό που προκύπτει από αυτές τις αποστολές ταξινομείται και μέρος του εκδίδεται σε βιβλία και δίσκους. Σε πρώτη φάση έχουν εκδοθεί από τις εκδόσεις fagotto τέσσερα βιβλία με τραγούδια από τη Μικρά Ασία, τη Σμύρνη και την Πόλη. Ηχογράφησε επίσης για πρώτη φορά σε δίσκο ολόκληρο τον Εθνικό Ύμνο, καθώς και τα χορωδιακά έργα του Αιμίλιου Ριάδη. Τα τελευταία χρόνια συνεργάζεται με την FM records. Έχει επιμεληθεί την έκδοση σειράς δίσκων που βασίζονται σε μουσικολογικές έρευνες των μελών του. Έχουν ήδη κυκλοφορήσει το «Ίτε Παιδες των Ελλήνων» και το «Κρυφά το Λένε τα Πουλιά» με τραγούδια από την επανάσταση του 1821 και τα «Εάλω η Πόλις» και «Πόλη Κωνσταντινούπολη» με θρήνους από την άλωση και τραγούδια για την Κωνσταντινούπολη.

Στην ίδια σειρά κυκλοφορούν οι δίσκοι «Μελωδίες της Ανατολής» με τραγούδια από τη Σμύρνη του 19ου αιώνα, «Η Ρωμαίικα» με μουσικές καταγραφές ξένων περιηγητών κατά τον 18ο και 19ο αιώνα και «Η Ελλάδα του Ρήγα» με τραγούδια σε ποίηση του εθνομάρτυρα. Καρπός της συνεργασίας του Α.Ε.Μ. με την παραπάνω εταιρεία είναι και η σειρά «Έλληνες Ακρίτες», από την οποία κυκλοφορούν ήδη δεκατέσσερις δίσκοι απ' όλες τις ακριτικές περιοχές της Ελλάδας και τις αλησμόνητες πατρίδες της Ανατολής. Σε συνεργασία με το Δήμο Αλεξανδρούπολης έχει εκδώσει ένα ογκώδη τόμο συνοδευμένο με τέσσερα ένθετα CD, με τον συμβολικό τίτλο «Η Γη του Ορφέα».

Το Α.Ε.Μ. έχει επίσης εκδώσει, με τη βοήθεια της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών στην αρχή, και βασιζόμενο σε ίδιους πόρους στη συνέχεια, αρκετούς δίσκους με επιλεγμένο περιεχόμενο, αναλαμβάνοντας το κόστος, υλικό και ψυχικό, της παραγωγής δίσκων, σημαντικών και απαραίτητων, οι οποίοι δυστυχώς, για μία φορά ακόμη, δεν θα σπάσουν ταμεία.

«Κάλαντα Δωδεκαημέρου» και «Τα Κάλαντα των Ελλήνων»: Τα κάλαντα του δωδεκαημέρου όπως τραγουδιούνται σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Συνολικά στους δύο δίσκους έχουν καταγραφεί εξήντα εκδοχές των καλάντων, με τις φωνές των Χρόνη Αηδονίδη, Κατερίνας Παπαδοπούλου, Νίκου Λαζαρίδη, Χρυσόστομου Μητροπάνου, Βασίλη Μπαραμπούτη, Χρήστου Σικκή, Δροσιάς Μακρή, Δημήτρη Περσελή κ.ά., ενώ πολλές από τις καταγραφές έχουν γίνει επιτόπου στην περιοχή προέλευσής τους με τοπικές χορωδίες ή ντόπιους τραγουδιστές.

«Ακρίτας Όντας Έλαμινεν»: Τραγούδια του ποντιακού ακριτικού κύκλου με τον περίφημο Γιώργο Αμαραντίδη και τους Ελένη Πιπερίδου, Σοφία Σινοπούλου, Αλέκο Παρχαρίδη, Μαρία Ευθυμιάδου, Γιώργο Σοφιανίδη και Ηλία Υφαντίδη. Εκτός από γνωστά τραγούδια όπως «του Μικροκωνσταντίνου» και «του Πορφύρη» και λιγότερο γνωστά όπως «του Γαβρά» και «η Μερμήκα», στο δίσκο καταγράφονται και τρεις ποντιακοί χοροί, οι «Λέτσινα», «Σερρά» και «Κότσαρι».

«Η Καθ' Ημάς Ανατολή»: Τραγούδια από τις πατρίδες των Ελλήνων. Οι Χρόνης Αηδονίδης, Χρυσόστομος Μητρο-

πάνος, Χρήστος Σίκκης, Γιώργος Αμαραντίδης, Νίκος Καλαϊτζής, Κατερίνα Παπαδοπούλου, Βασίλης Μπαραμπούτης, Τάσος Αλούπης, Ουρανία Σινοπούλου, Ηλίας Παρχαρίδης, Ιλεάνα Καψαδάμη, Μυρσίνη Μόσχου, Δανάη Τίκωφ και Γιάννα Γιαννικοπούλου σε τραγούδια από την Ανατολική Θράκη, την Καππαδοκία, τη Μικρά Ασία, τη Βιθυνία, τη Σαμοθράκη, τον Πόντο, τη Σμύρνη, την Κύπρο, τη Μυτιλήνη, την Ίμβρο και την Προποντίδα.

«Η Θράκη των Ελλήνων»: Ο Χρόνης Αηδονίδης, πλαισιωμένος από σωρεία άξιων μουσικών, ηλικιωμένων αλλά και νεότερων, τραγουδά δεκαοκτώ θρακιώτικα τραγούδια, δίνοντας για μια ακόμη φορά μάθημα ερμηνείας της συγκεκριμένης μουσικής.

«Συντάζονται Αυγερινές» και «Όσα Λελούδια του Μαγιού»: Τριανταπέντε τραγούδια και χοροί από τη Δυτική Θεσσαλία και τον νομό Καρδίτσας αντίστοιχα, καταγραμμένα με τη φωνή του Χρυσόστομου Μητροπάνου και χορωδία που απαρτίζεται από τους Δ. Γιωτάκη, Θ. Γιωτάκη, Β. Γενναδίου, Θ. Γεννάδιο, Σ. Γενναδίου, Ε. Γενναδίου, Κ. Κουτέα, Κ. Μητροπάνου, Α. Φωτάκη.

«Τα Μάτια μου δεν Είδαν Τόπον Ενδοξότερον»: Ρουμελιώτικα και ηπειρώτικα τραγούδια που «ιστορούν» το έπος του Μεσολογγίου και σχετικά μ' αυτό γεγονότα. Τραγουδούν οι Βαγγελιώ Χριστιά, Γιάννης Κωνσταντίνου, Χρόνης Αηδονίδης, Παναγιώτης Παππάς, Σάββας Τσιάτρας και το Πολυφωνικό Συγκρότημα από τη Δερβίτσανη.

«Κουγω τον Άνεμο κι Αχάει»: Ηρωικά και ιστορικά τραγούδια της Ηπείρου με τον Σάββα Σιάτρα, που δίνουν το λιγότερο γνωστό στίγμα της μη πολυφωνικής ηπειρώτικης μουσικής.

«Μυτιληνιά και Σμυρναίικα»: Ο Νίκος Καλαϊτζής-Μπιντιγιάλας και οι Μαρία Ορφανίδου, Ουρανία Σινοπούλου, Ηλιάννα Καψαδάμη τραγουδούν μυτιληνιά και σμυρναίικα τραγούδια, αυτά που φέραν μαζί τους οι πρόσφυγες από τη Μ. Ασία.

«Μακεδονία» και «Χοροί της Δυτικής Μακεδονίας»: Τραγούδια και χοροί της Μακεδονίας με τους Χρόνη Αηδονίδη, Ευάγγελο Νανάκο, Γιώργο Μπαγιώκη, Χρυσόστομο Μητροπάνο, Κατερίνα Δεμίση και χορωδία στο τραγούδι, ενώ συμμετέχουν μεταξύ άλλων και η Μπάντα του Β. Γεωργιάδη, οι Ζουρνάδες του Ζ. Χίντζου, ο Μ. Παύλου στη γκάιντα και ο

Ν. Δαλφίδης στο κλαρίνο.

«Πήραν την Πόλην Πήραν την»: Ανθολογία τραγουδιών για την άλωση της Πόλης που περιλαμβάνει τέσσερα τραγούδια από τη Θράκη, τρία από τη Θεσσαλία, τέσσερα από τον Πόντο, δύο από την Ήπειρο και τέσσερα από τη Μακεδονία, η συλλογή των οποίων έγινε από τους Γ. Κωστάντζο, Χρ. Αηδονίδη και Χρ. Μητροπάνο.

«Δωδεκάνησα» και «Τραγούδια και Χοροί της Ρόδου»: Τραγούδια και χοροί των Δωδεκανήσων ερμηνευμένα από πληθώρα καλλιτεχνών από τη Ρόδο, το Καστελλόριζο, την Πάτμο, την Αστυπάλαια, τη Λέρο, την Κω, τη Χάλκη, την Τήλο, τη Νίσυρο, τη Σύμη, την Κάλυμνο, την Κάσσο και την Κάρπαθο, με τον Γιάννη Κλαδάκη.

«Εσιγανέψαν οι Καιροί»: Τραγούδια και χοροί από την Κρήτη με καλλιτέχνες που δεν έτυχαν ευρείας αναγνώρισης αλλά διατηρούν το προ-μικροφωνικών και σκυλο-κρητικών ύφος, δίνοντας έμφαση και στα λιγότερο γνωστά όργανα της κρητικής μουσικής όπως το βιολί και η μπαντούρα.

«Καλημέρα Θειά»: Σκοποί και τραγούδια από την, «αδικημένη» από τους περισσότερους καταγραφείς, ακριτική Σαμοθράκη, με τον Δημήτρη Τηγανούρια.

«Τραγούδια του Παγγαίου» με τον Βαγγέλη Δασκαλούδη.

«Στη Σκιά του Άθω»: Μελωδήματα των «Κολλυβάδων» από τη Σκιάθου του Παπαδιαμάντη. Εξαιρετική από μουσικολογική και ερμηνευτική πλευρά προσέγγιση της ιδιόμορφης αυτής κατηγορίας βυζαντινών ύμνων. Ψάλλει ο βυζαντινός χορός «Αγιοπολίτης» με χοράρχη τον άξιο ψάλτη, δάσκαλο και ερευνητή της βυζαντινής και της παραδοσιακής μουσικής αλλά και της βυζαντινής παλαιογραφίας Γιάννη Αρβανίτη, ο οποίος με τη χαρακτηριστική «βαριά» φωνή του και την υψηλής στάθμης ψαλτική του τέχνη αποδίδει «κολλυβάδικους»

ύμνους τονισμένους σε όλους τους ήχους της βυζαντινής μουσικής.

Στη φάση της ολοκλήρωσης βρίσκονται και οι παρακάτω δίσκοι:

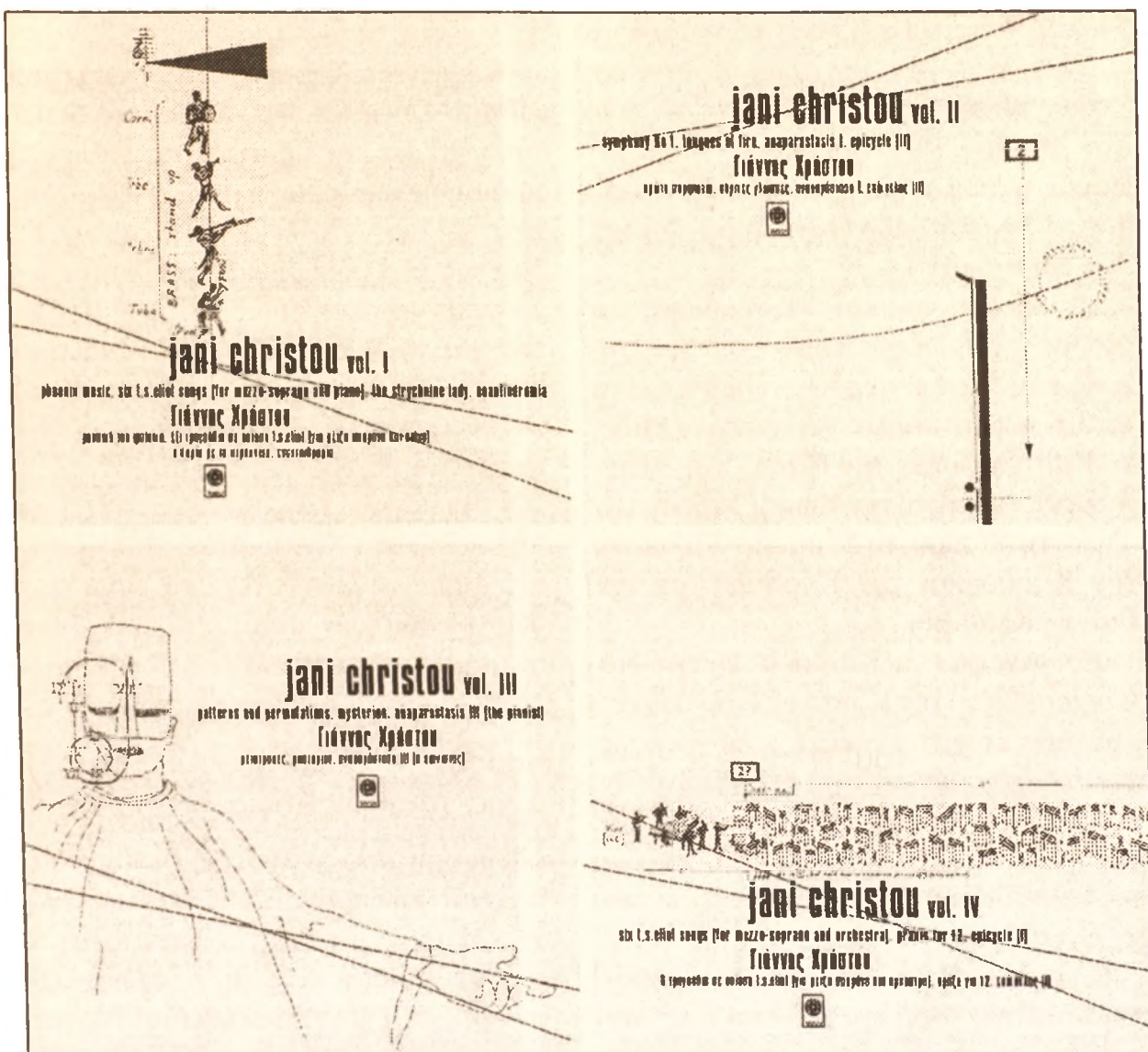
«Κάρπαθος-Κάσσο» (Πριάρης, Παυλίδης, Ζωγραφίδης, Περσελής κ.ά.): «Ελευθερία και Γλώσσα» με Σολωμική ποίηση μελοποιημένη από συνθέτες της εποχής του. «Κάλυμνος-Πάτμος» (Μ. Χούλης, Θ. Γρύλλης κ.ά.): «Φιλελληνική Μούσα» με τραγούδια γάλλων συνθετών για το 1821 και «Ήρθε Λαμπριά και Πασχαλιά» με τραγούδια από το Θεσσαλιώτικο Συναξάρι, τραγουδισμένα από τον Χρυσόστομο Μητροπάνο.

Οι Γιώργος Κωνσταντζός, Χρόνης Αηδονίδης και Χρυσόστομος Μητροπάνος έχουν την καλλιτεχνική επιμέλεια όλων των δίσκων, εκτός από έναν όπου έχει κάνει την επιμέλεια ο Γ. Αρβανίτης. Η ποιότητα των ηχογραφήματων είναι πολύ καλή, κι αν συνυπολογιστούν οι συνθήκες των ζωντανών ηχογραφήσεων, μάλλον άρτια. Όλοι οι δίσκοι συνοδεύονται από πολυσέλιδο ένθετο με τα λόγια των τραγουδιών και κείμενα σχετικά με την εκάστοτε θεματολογία τους, τα οποία, καθώς και τα εξώφυλλα των δίσκων, έχει επιμεληθεί ο Γιώργος Κωνσταντζός. Πρόκειται τέλος για δίσκους που δεν μένουν στη στεγνή, μουσικολογικής υφής καταγραφή, αλλά προσφέρονται για ακρόαση και τέρψη του μέσου ακροατή. Η παράδοση προσφέρεται στους άμεσα ενδιαφερόμενους και δεν προορίζεται για αρχαιοθήτηση, δεδομένου ότι η μουσικολογική έρευνα που εξυπακούει μια προσπάθεια σαν αυτή του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής είναι επιμελώς ζυμμένη πίσω από το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα χωρίς να το σκιάζει, γεγονότα που καθιστούν τη δουλειά του εκτός από προσβάσιμη και απαραίτητη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ
kyriakakisg@ath.forthnet.gr

«Αρχιερέα της μουσικής» τον αποκάλεσε ο Μάνος Χατζιδάκις. Υπήρξε όντως ένας εικονοκλάστης στοχαστής και συνθέτης χωρίς προηγούμενο και χωρίς επόμενο στις αναζητήσεις του. Οι περισσότεροι Έλληνες τον αγνοούν, τουλάχιστον όσο και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι...

Το ευρωβαρόμετρο δεν τον «μέτρησε»

Στα περισσότερα δημοσιεύματα σχετικά με το έργο του πρωτοπόρου Γιάννη Χρήστου συνήθως υπερεκτιμούνται τα τυπικά του προσόντα και υποτιμούνται τα ουσιαστικά. Δηλαδή η μοναδικότητά του σαφώς δεν έχει να κάνει απλώς με την αφοσίωσή του στην καθαρή επίδραση του «θορύβου» πάνω στην ανθρώπινη ψυχολογία, δεδομένου ότι αυτή η λειτουργία όχι μόνο ήταν μια διαδεδομένη ιδέα των ευρωπαϊκών μουσικών πρωτοποριών, αλλά και ένας οικουμενικός θεσμός «εξορκισμού πνευμάτων», ιδιαίτερα τιμημένος σε περιοχές του σύγχρονου κόσμου όπως το Μπαλί, αλλά και στην ίδια τη μεσαι-

ωνική Ευρώπη. Αυτό το σκεπτικό διονυσιακής κάθαρσης ή μαζικής ψυχανάλυσης οδήγησε ασφαλώς τον Γιάννη Χρήστου στο χάπενινγκ και στην τέχνη της περφόρμανς, σε μια μορφή αναγεννημένης αρχαίας ελληνικής τραγωδίας και σε πολύτεχνες οπτικοακουστικές δραματουργίες. Όμως δεν ήταν ο μόνος που οδηγήθηκε ή που ήθελε να οδηγηθεί ως εδώ. Το εντυπωσιακό λοιπόν στην περίπτωση του δεν είναι οι ιδέες, τις οποίες πολλοί άλλοι στοχαστές και συνθέτες υιοθέτησαν μέσα στον προηγούμενο αιώνα, αλλά ο προσωπικός του τρόπος να χειρίζεται τα καλλιτεχνικά του μέσα και να αντλεί σύγχρονη έμπνευση από την αρχαιότητα και από

εξωτικούς πολιτισμούς, όπως εκείνους της εγγύς Ανατολής και ιδιαίτερα της Αιγύπτου. Γόνος εύπορης οικογένειας, ο Γιάννης Χρήστου γεννήθηκε το 1926 στην Ηλιούπολη του Καΐρου. Τη μοιραία νύχτα της 8ης προς 9η Ιανουαρίου του 1970, λίγα χιλιόμετρα μακριά από το κέντρο των Αθηνών, σκοτώθηκε σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα, επιστρέφοντας από τη γιορτή που είχε οργανώσει για τα 44α γενέθλιά του. Αισίως δεν πρόκειται να μείνει στην ιστορία ως ο δημιουργός του οποίου η τραγική μοίρα άφησε το έργο του ανολοκλήρωτο. Κι αυτό γιατί το έργο που άφησε ξανάρχεται στο φως, δίνοντας την ευκαιρία για μια ψύχραιμη αποτίμηση, αλλά και για την ανάδειξη όλων των διαστάσεων και των λεπτομερειών της ιδιότυπης καλλιτεχνικής του πρότασης. Επιρρεασμένος από τους προσωκρατικούς και τον Αισχύλο, τον αιγυπτιακό μυστικισμό και τις φιλοσοφίες της Ανατολής, δημιούργησε και καλλιέργησε σε ικανοποιητικό βαθμό ένα δικό του είδος καθαρτήριας τελετουργικής μουσικής, η οποία κατά κανόνα παραπέμπει στη θρησκευτική καταγωγή της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας ή στη μέθεξη μιας πρωτόγονης διονυσιακής γιορτής. Ως λαμπρό δείγμα πρωτοτυπίας, μέσα στη δεκαετία του 1960 το έργο του αναγνωρίστηκε στην Ευρώπη, ενώ συνθέσεις του πρωτοστάτησαν στις παραστάσεις του Εθνικού Θεάτρου και του Θεάτρου Τέχνης του Καρόλου Κουν. Σήμερα οι αριότερες ηχογραφήσεις των πιο γνωστών έργων του, οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί υπό την προσωπική επίβλεψη του συνθέτη, συγκεντρώθηκαν για πρώτη φορά σε ένα μνημειώδες σετ τεσσάρων CD (Σείριος). Σύντομα θα

τιμηθούν αναλόγως, με ερμηνείες από την Ορχήστρα των Χρωμάτων, και οι συνθέσεις του για το θέατρο. Προς το παρόν, ας αφευούμε στην υποβλητική ατμόσφαιρα των «Πύρινων Γλωσσών», της «Μουσικής του Φοίνικα», της «Κυρίας με τη Στρυχνίνη», του «Μυστηρίου», των «Μετατροπών» και των περιφημων «Έξι Τραγουδιών σε Ποίηση Τ.Σ. Έλιοτ». Δεν πρόκειται απλά για απόηχους του χθες, καθώς μεταξύ άλλων τεκμηριώνουν την ευρυμάθεια του συνθέτη και την καθαρότητα του οράματός του.

ΕΝΑ ΛΑΜΠΡΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Γιάννης Χρήστου, αν και έμαθε πιάνο από μικρή ηλικία, μυήθηκε στη μουσική πράξη και θεωρία από τη διάσημη πιανίστα Τζίνα Μπαχάουερ. Μετά την αποφοίτησή του από το Κολέγιο Victoria, σπούδασε φιλοσοφία στην Αγγλία (γλωσσολογική λογική με τον Λούντβιχ Βιτγκενστάιν και συμβολική λογική με τον Μπέρτραντ Ράσελ) στο King's College του Κέμπριτζ (1944-48). Παράλληλα μελέτησε σύνθεση με τον Hans F. Redlich και αργότερα στα θερινά τμήματα της Ακαδημίας Chigiana στη Σιένα της Ιταλίας με τον Vito Frazzi και τον F. Lavagnino. Μυήθηκε στην ψυχολογία (παρακολουθούσε στη Ζυρίχη τις διαλέξεις του Καρλ Γκυσταβ Γιουνγκ) από τον μεγαλύτερο αδελφό του Ευάγγελο Χρήστου (που σπούδαζε στο Ινστιτούτο Γιουνγκ της Ζυρίχης), του οποίου η σκέψη και η προσωπικότητα, καθώς και ο αναπάντεχος θάνατός σε τροχαίο δυστύχημα το 1956, παράξενα προφητικός του δικού του θανάτου, είχαν καταλυτική επίδραση πάνω του. Θεμελιωμένη σε φιλοσοφικές και μεταφυσικές βάσεις, η μουσική του διείσδυσε σ' έναν κόσμο μύθου, έκστασης και μυστικισμού, με την ένταξή της σε μια μορφή δυναμικής κοινωνικής ιεροτελεστίας, όπου μεταφέρονται και μυθοποιούνται εκ νέου τα πιο συνηθισμένα γεγονότα της καθημερινής ζωής, όπως η ανάγνωση μιας εφημερίδας ή ένα γεύμα. Διαιρώντας τη συνθετική του δημιουργία σε περιόδους, διακρίνουμε στην πρώτη περίοδο (1948-53) τη «Μουσική του Φοίνικα» (1948-49), το πρώτο έργο του σε ώριμη σειραϊκή γραφή, την «Πρώτη Συμφωνία» (1949-50) και τη «Λατινική Λειτουργία» (1951). Κατά τη δεύτερη περίοδο (1953-58) η τεχνική αυτή εξελίσ-

ΚΛΑΣΙΚΑ & «ΚΛΑΣΙΚΑ»

Schoenberg-Berg-Webern: String Quartets

(Deutsche Grammophon)

Τα κουαρτέτα εγχόρδων είναι το σήμα κατατεθέν της Βιέννης και οι συνθέτες Άρνολντ Σένμπεργκ, Άλμπαν Μπεργκ και Άντον φον Βέμπερν οι... σημαίες της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας των αρχών του εικοστού αιώνα. Στην παρούσα έκδοση απολαμβάνουμε υποδειγματικές ερμηνείες από το κουαρτέτο εγχόρδων Lasalle. Ο Σένμπεργκ (1874-1951), δάσκαλος των άλλων δύο συνθετών, υπήρξε μαζί με τον Βέμπερν ένας από τους κορυφαίους στοχαστές της μουσικής και ο πιο «καταραμένος» συνθέτης ως το τέλος της εξαιρετικά δύσκολης ζωής του: μισητός στο ευρύ κοινό της εποχής του, αλλά και με ορκισμένους εχθρούς στο καλλιτεχνικό κύκλωμα της Δύσης. Διόλου τυχαία υπήρξε ο ιδύνων νους δύο μουσικών επαναστάσεων. Η πρώτη ήταν η «χειραφέτηση της διαφωνίας», πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, μια καθαρά εξπρεσιονιστική κατάκτηση στην καρδιά της οποίας αντηχούσε ακόμη ζωντανή η κληρονομιά του Μπραμς και του Ντβόρζακ, του Μπαχ και του Βάγκνερ. Η δεύτερη επανάσταση ήταν ο περίφημος «δωδεκαφθογγισμός», πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ένα καινοτόμο σύστημα μουσικής δημιουργίας. Ο Σένμπεργκ δέχτη-

κε τα πυρά κοινού και κριτικής με τις πρώτες δημόσιες ερμηνείες έργων του, όπως το «Κουαρτέτο Εγχόρδων σε ρε ματζόρε», το οποίο παρουσιάστηκε στη Βιέννη το 1898. Όμως καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα η αμοιβαία καχυποψία καλλιτέχνη και κοινού μεγάλωνε. Δεν ήταν προϊόν μόνο του πάγιου φόβου για την καινοτομία, η οποία ανατρέπει το αίσθημα ασφάλειας. Ήταν η περίοδος κατά την οποία το ευρύ κοινό άρχισε να θεωρεί την τέχνη ως καταναλωτικό αγαθό και η εσκεμμένη καλλιτεχνική πρόκληση έγινε ένα είδος άμυνας κατά της αλλοτρίωσης. Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα ο συντηρητισμός του αισθητικού κριτηρίου θεωρούνταν πλέον από πολλούς ως το έσχατο προπύργιο κατά της αναρχίας! Ακούμε λοιπόν σήμερα αυτά τα έργα και υπό ένα άλλο πρίσμα: υπήρξαν τόσο αιρετικά και δυσοίωνα στον τρόπο που ψυχογράφησαν το κοινωνικό περιβάλλον και το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκαν, ώστε μπορούν να θεωρηθούν προφητικά για την ψυχολογία φόβου και ανασφάλειας που δηλητηρίασε ολόκληρο το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, με αποκορύφωμα τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Χ.Τ.

σεται στη «Δεύτερη Συμφωνία» (1956-57) και στα «Έξι Τραγουδιά πάνω σε ποίηση του Τ.Σ. Έλιοτ» (1955 για φωνή και πιάνο, 1957 για φωνή και ορχήστρα). Στην τρίτη περίοδο (1959-64) αναπτύσσει μια ιδιαίτερα έντεχνη προσωπική μετασειραϊκή τεχνική στα έργα «Μετατροπές» (Patterns and Permutations, 1960), «Τοκκάτα» (1962), για πιάνο και ορχήστρα, καθώς και στο ορατόριο «Πύρινες Γλώσσες» (1964), έργο στο οποίο, ιδίως στο φωνητικό του μέρος, προαναγγέλλει μια νέα τεχντροπία που θεωρεί τη μουσική ως μέσο ενεργοποίησης αρεχέγονων ενστίκτων του ανθρώπου. Από το 1964, έχοντας αποκηρύξει τον «αισθητισμό», εισάγει

στη μουσική του νέες έννοιες και πρότυπα, όπως του «continuum» (συνεχής, σταθερός, μινιμαλιστικά γρατημένος ήχος που εκφράζει την απόλυτη ηρεμία-απάθεια πριν ή μετά από οποιαδήποτε ένταση). Αργότερα διαμορφώνει ένα ιδίωμα με πολλά στοιχεία αλεατορικά (τυχαιότητας) και αυτοσχεδιασμού, επιχειρώντας να καταστήσει τη μουσικοθεατρική πράξη ένα μέσο αλλαγής της λειτουργίας του νου, οδηγώντας τον μέσα από τη λυτρωτική έκσταση σε μια κατάσταση «φώτισης», «ενόρασης» και ψυχικής εναρμόνισης της ανθρώπινης φύσης με τον κόσμο που την περιβάλλει.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΑΝΑΚΑΣ

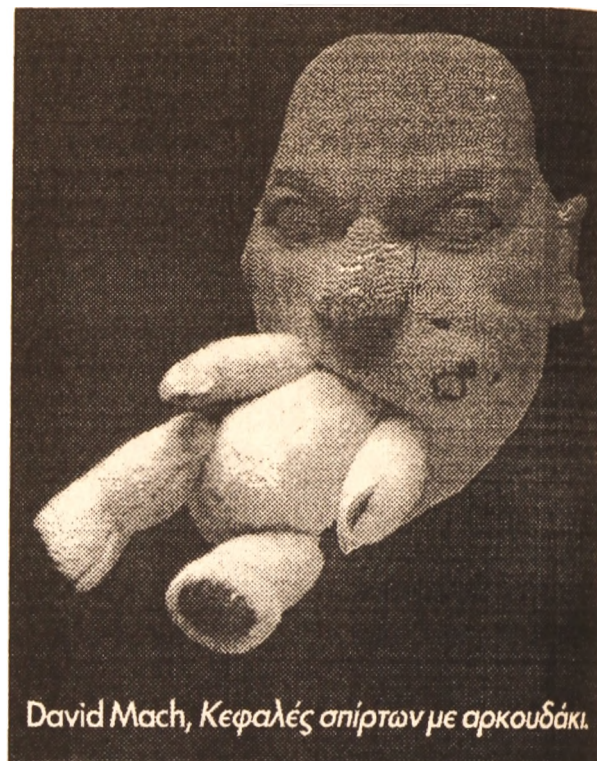
Πώς συνδυάζεται η θεωρία με την πράξη; Πώς βολεύονται οι ατομικές, ανεξάρτητες ανησυχίες με το main stream; Ποιο είναι το μυστικό για τη δημιουργία ενός δερμού, ανεξάρτητου μουσείου; Πώς συνδυάζεται η ζωγραφική με την αρχιτεκτονική ή τα περιβάλλοντα;

Τέχνη για τον κόσμο

Δεν υπάρχουν λιοντάρια στην Ελλάδα
είπε η μητέρα ετοιμάζοντας τραπέζι.

Μπίλη Βέμη

Φυτά του Ύπνου (εκδ. Άγρα)

David Mach, Κεφαλές σπירתων με αρκουδάκι.

Οι πίνακες «Λουόμενοι» του Ken Currie και «Πατριώτες» του Peter Howson είναι ζωγραφικές σχετικές με την απανθρωπιά του ανθρώπου προς τον άνθρωπο. Μπορώ να φανταστώ ελάχιστους καλλιτέχνες που να διεκπεραιώσαν ένα τόσο φιλόδοξο θέμα με τέτοια επιτυχία από την εποχή του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Η σχετική άποψη για μια δημόσια ζωγραφική μ' έναν σοβαρό στόχο έχει καταστεί εκτός μόδας τα τελευταία χρόνια. Αυτό συνέβη και' αρχάς γιατί η ίδια η ζωγραφική υφίσταται σκληρό ανταγωνισμό από τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας όπως η φωτογραφία ή το βίντεο και πρόσφατα από όλη αυτήν την κομπιουτεριστική εικονοποιία η οποία είναι αυτόματα αναπαραγόμενη και μπορεί να καλύψει μυριάδες ανάγκες. Συγκρινόμενη μ' αυτές τις εκφράσεις η ζωγραφική μοιάζει αναχρονιστική, πεπαλαιωμένη τεχνοτροπία, αντίθετη προς οποιαδήποτε μηχανική αναπαραγωγή! Όμως αυτό ακριβώς το γεγονός του ότι είναι χειροποίητη, προσδίδει στη ζωγραφική το πλεονέκτημά της. Γιατί σημαίνει πως κάθε ίντσα της έχει επιτευχθεί μέσω της διανοητικής δράσης ενός υποκειμένου, ενώ στη φωτογραφία λ.χ. επιτυγχάνεται μέσω μιας μηχανής. Μόνο ένας μεγάλος φωτογράφος σαν τον Sebastiano Salgado μπορεί να κάνει μια φωτογραφία ώστε να μοιάζει με ζωγραφική, σαν να την έχει διαποτίσει μ' όλο τον στοχασμό και το αίσθημά του, εφόσον η ζωγραφική δεν μπορεί παρά να είναι η δήλωση της προσωπικής θέσης.

Αυτή η Πινακοθήκη προκρίνει την

σπουδαιότητα της προσωπικής εμπειρίας στην τέχνη. Ο απόλυτος αριθμός των ανθρώπων οπουδήποτε της γης και η αφάνταστη κλίμακα του μακρόκοσμου και του μικρόκοσμου που οι επιστήμονες έχουν ανακαλύψει, συνηγορούν σε βάρος της σπουδαιότητας του ατομικού. Όμως τι άλλο έχουμε τα 5,7 δισεκατομμύρια από εμάς παρά τις ατομικές μας εμπειρίες; Όταν ο Bishop Berkeley κατά τον 18ο αι. ισχυριζόταν ότι όλα τα υλικά πράγματα είναι μια ψευδαίσθηση, ο Dr. Johnson απάντησε: «Το αμφισβητώ, κύριε, δι' αυτού» και χτύπησε το πόδι του σε μια πέτρα. Η τέχνη έχει να κάνει με την προσωπική εμπειρία κι ο John Ruskin, ο βικτωριανός τεχνοκριτικός, έλεγε ότι δουλειά του καλλιτέχνη είναι να βλέπει και να αισθάνεται. Τώρα εμείς οφείλουμε να προσθέσουμε ότι δουλειά του καλλιτέχνη δεν είναι μόνο να βλέπει και να αισθάνεται αλλά να βρίσκει μιαν εκφραστική γλώσσα που να ενεργοποιεί τους άλλους ανθρώπους ώστε να βλέπουν ότι ο καλλιτέχνης έχει αισθανθεί. Τα παραδοσιακά μέσα –ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική και σχέδιο– ακόμη διατηρούν ένα προβάδισμα επί των σύγχρονων μέσων και τούτο έγκειται στο ότι είναι απολύτως αχώγιμα και ελέγξιμα.

Κάποιος ίσως θα μπορούσε να σκεφθεί πως οτιδήποτε ήταν να γίνει στη ζωγραφική έχει γίνει απ' όταν ο Λεονάρντο δημιούργησε τη Mona Lisa και ο Μικελάντζελο την Καπέλα Σιξτίνα, όμως ποιος εκείνη την εποχή θα μπορούσε να φανταστεί έναν Βερμέερ, Τέρνερ, Βαν Γκογκ ή Ματίς; Και ούτω

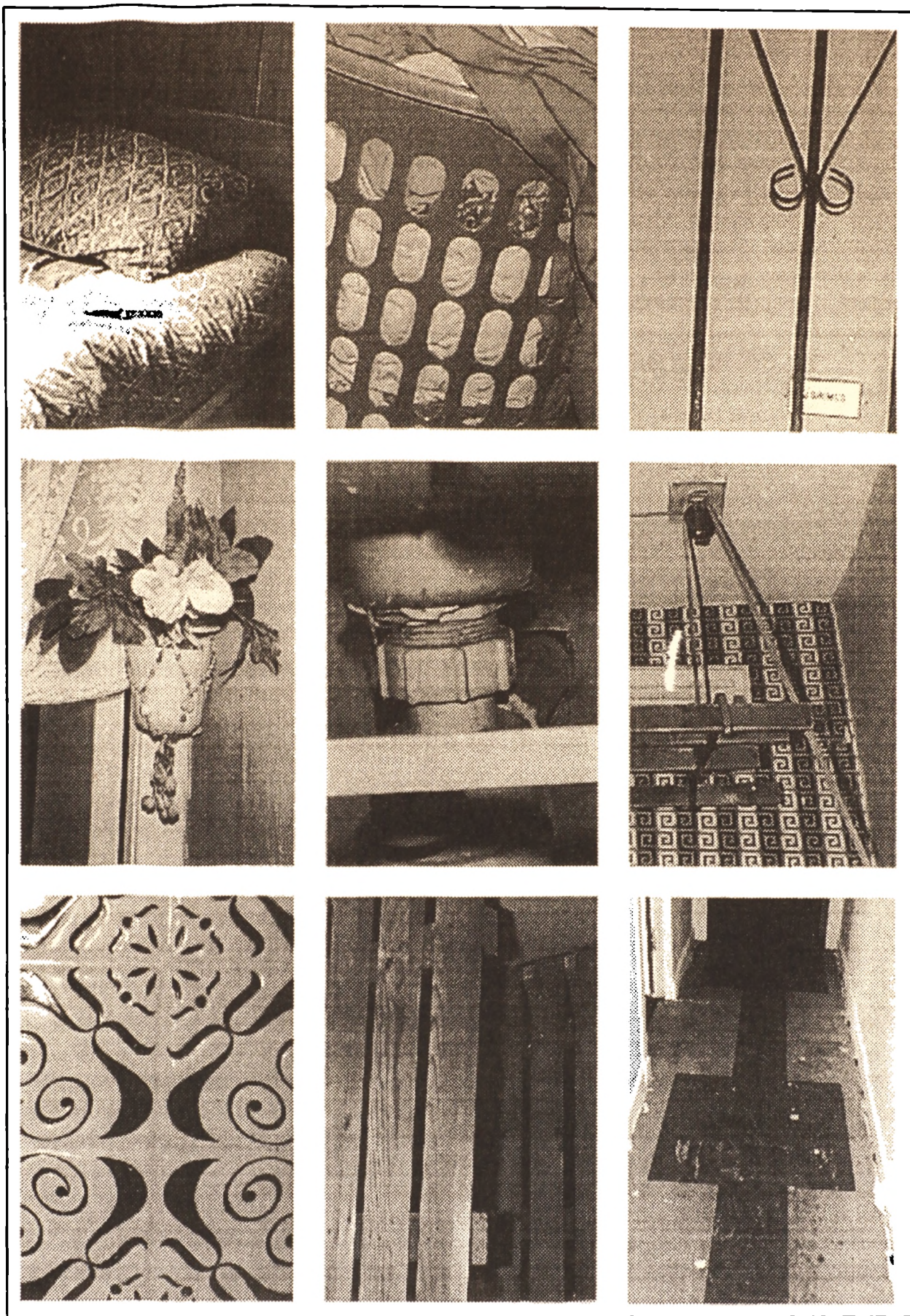
καθ' εξής. Οι συλλογές της Πινακοθήκης της Γλασκώβης περιέχουν έναν μεγάλο αριθμό παραδοσιακών έργων –ιδιαιτέρως ζωγραφικής, η οποία είχε εκπληκτική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια– αλλά διότι αυτά μπορούν ακόμη να πουν περισσότερα από τα μοντέρνα μέσα και νομίζω ότι θα έχουν αυτή τη δυναμική και στο μέλλον. Η ιδέα πως η ζωγραφική μπορεί να έχει κάτι να πει ακόμη, έχει καταστεί αντιδημοφιλής όσο κι αν ξενίζει αυτούς που βρίσκονται έξω από τον κόσμο της τέχνης. Αν ρωτήσετε κάποιον «ειδικό» τι είναι ένα έργο τέχνης, ίσως να αντιμετωπιστείτε ως ναίφ. Η τέχνη, όπως συχνά υποστηρίζεται, δεν σχετίζεται με οτιδήποτε, αλλά είναι αποκλειστικά αυτό. Ανοησίες! Ο καθένας γνωρίζει ότι η ύπαρξη δεν είναι δυνατή στην απομόνωση. Εάν το καλλιτεχνικό έργο δεν αναφέρεται σε κάτι, τότε πρέπει ν' αναφέρεται στο τίποτε. Αυτή η Πινακοθήκη ανενδοίαστα παρουσιάζει τέχνη που αναφέρεται σε κάτι. Η τέχνη που αναφέρεται σε κάτι, εξακολουθεί να είναι τέχνη, διαφορετικά θα παρέμενε απλώς μια δήλωση, μια οδηγία ή μια κατεύθυνση, κάτι που θα μπορούσατε να είχατε σκεφτεί και που δεν υπάρχει λόγος να ζωγραφίσετε...

Παρέθεσα εδώ τη μετάφραση ενός τμήματος από την εισαγωγή που συναντά κανείς στον κατάλογο της Gallery of Modern Art της Γλασκώβης και που υπογράφει ο διευθυντής της Julian Spalding. Το κείμενο έχει ενδιαφέρον, ασχέτως του αν συμφωνεί κανείς σε όλα ή όχι, γιατί διαπνέεται από έναν εμπειρικό πραγματισμό που θυμίζει τον Dunn τον Σκότο. Ανάλογα μ' ενδιέφε-

ρε και η έκθεση καθαυτή γιατί υπερα-
σπιζόταν ισότιμα πολλά αντίθετα ή
ακραία πράγματα και κυρίως γιατί επέ-
τρεπε στη διαφορά ή στην ανατροπή
του κανόνα να διαφανούν. Σε σύγκριση
με τους Y.B.A. (Young British Artists)
και την τέχνη του Λονδίνου (δες *Αντί*
τχ. 746, σελ. 55) η Γλασκώβη παρουσιάζει
συντηρητικότερη αλλά και με με-
γαλύτερη στιλιστική ελευθερία· δηλα-
δή πιο ανεξάρτητη. Στο Λονδίνο μια
ιδιωτική συλλογή και οι ποικίλες οικο-
νομικοϊδεολογικές συμπαραδηλώσεις
της, οι Saatchi and Saatchi, καθορίζουν
με μιαν ανησυχητική «πειθαρχία»
τη δράση καλλιτεχνών εξωτερικά εξαι-
ρετικά απείθαρχων. Αντίθετα στη Γλα-
σκώβη παρατήρησα ότι θεσμικά ελλεί-
πει ο «κυρίαρχος κανόνας» με αποτέ-
λεσμα οι εκπλήξεις και οι ανατροπές
να μοιάζουν, τουλάχιστον, πιο ειλικρι-
νείς. Το κείμενο του Spalding, επειδή
υποστηρίζει πράγματα που δεν διαβά-
ζουμε συνήθως σε ανάλογα έντυπα ή
περιοδικά, αποδεικνύει ότι το κυρίαρ-
χο δεν είναι πάντα και αληθές κι ότι η
προβολή κάποιων ιδεών δεν συναρτά-
ται καλά και σώνει με τη διάρκεια ή την
ιστορική τους καταξίωση. Στο τέλος η
ιστορία εμπρός στα δικά μας εφήμερα
παίγνια καταστρώνει το δικό της ανα-
πότρεπτο παιχνίδι.

Η Γλασκώβη, έτσι παθιασμένα πολι-
τικοποιημένη και εκτός main stream
αλλά εντός μιας διαδικασίας εξαιρετι-
κά ευθύβολης, μου έδωσε κάποια δυ-
ναμικά υποδείγματα για την Αθήνα:
Για το εντόπιο καλλιτεχνικό σώμα, τις
δυνατότητες ή τις αδυναμίες του αλλά
και τα θεσμικά αδιέξοδα που ορίζει η
εγγενής ανυπαρξία της πολιτιστικής
πολιτικής.

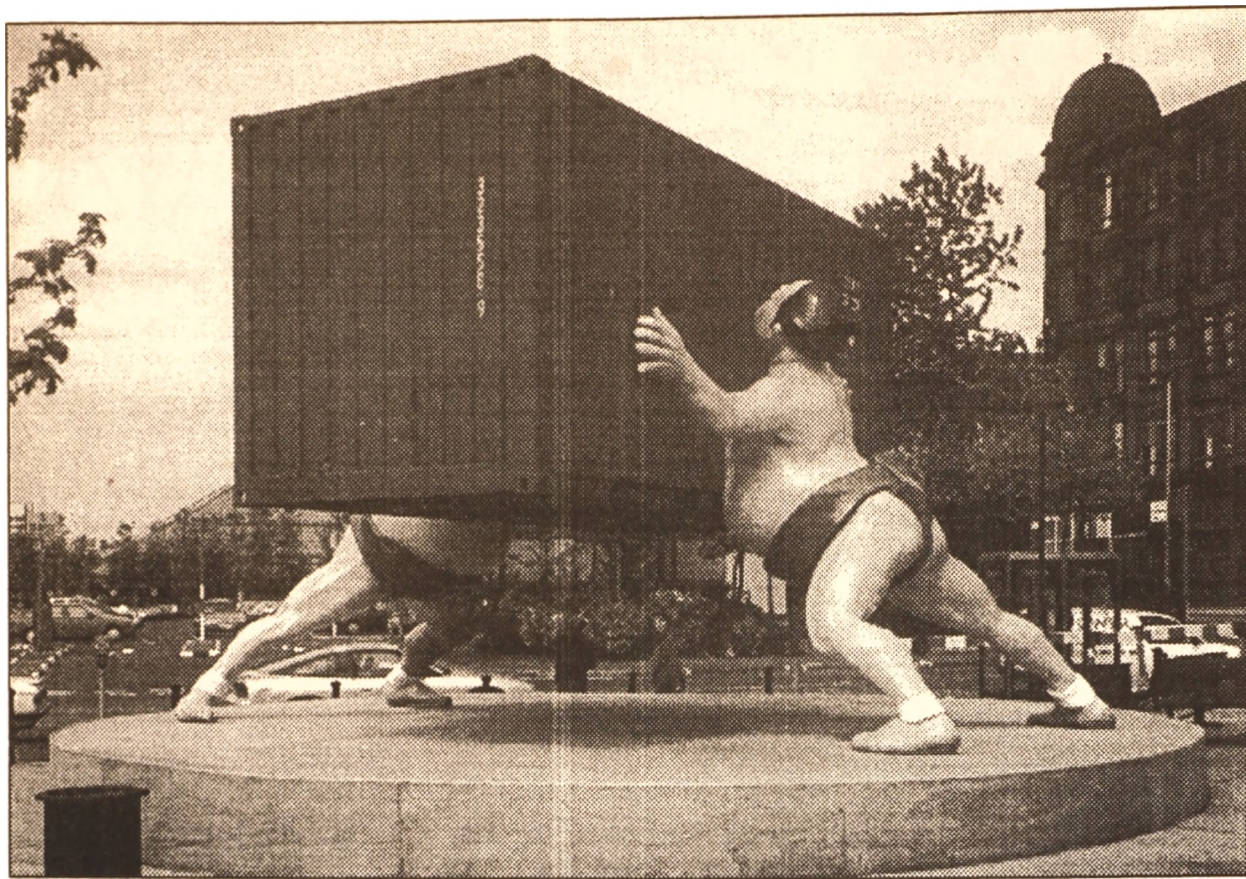
Αλλά ας ξεχάσουμε για λίγο τους πο-
λιτικούς, τις μη χορηγήσεις ή τις μη πο-
λιτικές τους κι ας δούμε πώς λειτουργεί
η προκλητική, ανεξάρτητη και πολυ-
συλλεκτική Gallery of Modern Art,
Glasgow. Πέραν των ζωγραφικών
αφιερωμάτων στη νεότερη βρεταννική
γενιά αλλά και σε δασκάλους όπως ο
Spencer ή ο Freud, με εντυπωσίασε μια
έκθεση ετερόκλητων υλικών και εικό-
νων που είχε τον διαφωτιστικό τίτλο
«Hell Bent» (Υποκλινόμενη Κόλαση).
Δημιουργός της ο νέος καλλιτέχνης
David Mach, υποψήφιος του Turner
Prize για το 1988. Οι εγκαταστάσεις και
οι κατασκευές του καταλαμβάνουν

P. MacKinnon, *Naked Spaces*.

τρία επίπεδα με την κυριότερη στον τε-
ράστιο χώρο της βιβλιοθήκης Sterling.
Σε μια έκταση που υπερβαίνει τα 200 μ²
ο Mach στήνει τη σύνθεση «Bangers
and Mash» (Αμαξώματα και Πολτός)
που παρουσιάζει τρεις σκουριασμέ-
νους σκελετούς αυτοκινήτων να έχουν
βυθιστεί σ' έναν τεράστιο ωκεανό από
τακτικά σωριασμένα σώματα εφημερί-
δων. Γι' αυτήν την απίστευτη χαρτοθά-
λασσα που κλυδωνίζεται, ανεβοκατε-
βαίνει, πλημμυρίζει το χώρο και κατα-
λαμβάνει τ' αμαξώματα ο Mach χρησι-
μοποίησε περισσότερες από 50.000

εφημερίδες. Η χαρτογλυπτική του,
απόλυτα εντυπωσιακή και ως κατα-
σκευή και ως περιεχόμενο, αποδεικνύει
το συγκροτημένο των απόψεων του
Spalding, το ότι δηλαδή η τέχνη πρέπει
να είναι κάτι, να συνιστά ένα υλικό ση-
μείο αναφοράς, το «τόδε τι» των αρχαί-
ων. Στον Mach προβληματισμός και
κατασκευαστικότητα συνυπάρχουν πα-
ραπέμποντας, εις πείσμα των πολύ ση-
μερινών υλικών ή των πολύ ευφάντα-
στων συναρμολογήσεων (assemblage),
στην virtuosité των παλιών μαστόρων,
των φλαμανδών προιμιτίβ. Ο Mach χρη-

David Mach, *Χρειάζονται δύο*, εγκατάσταση στη Γλασκώβη.

σιμοποιεί τα υλικά του με απίστευτη συνδυαστική επινοητικότητα και ευαίσθητη επιμονή. Αναδεικνύεται μάστορας –maître– μιας έκφρασης που συχνά απεμπολεί τη μαγεία της κατασκευής υπέρ του βαρυσήμαντου της ιδέας. Αυτή η τέχνη-τέχνημα είναι που γοητεύει στην περίπτωση του Mach. Το «ποιείν» που δημιουργεί φόρμα χωρίς ν' αυθαδιάζει στο συναισθάνεσθαι ή στο εννοείν. Στον τρίτο όροφο του μουσείου ο Mach, οργιάζοντας ανάμεσα σε τεράστιες γλυπτικές φιγούρες από fibreglass και μια Νήσο των Θησαυρών πλημμυρισμένη από χολιγουντιανούς νάνους, έφτιαξε τέσσερα τεράστια φωτογραφικά πορτρέτα της θηλότητας χρησιμοποιώντας εκατοντάδες καρτ-ποστάλ γυμνών γυναικών. Έπρεπε να πλησιάσεις πολύ κοντά για ν' αντιληφθείς την διαδικασία κατασκευής. Σαν τους φλαμανδούς πριμιτίβ. Αλλού πάλι έστηνε παράδοξα γλυπτικά, πολύχρωμα κεφάλια, χρησιμοποιώντας τις κεφαλές χιλιάδων σπύρων· ο Mach πρωτοέγινε γνωστός στην ομαδική έκθεση Tramway το 1990. Σήμερα μοιράζει τον χρόνο του ανάμεσα στο εργαστήριό του και τις αίθουσες των μουσείων στις οποίες αγαπά να μοντάρει τα υπερμεγέθη έργα του.

Βέβαια η Γλασκώβη είναι η πόλη του Charles Rennie Mackintosh, του Μάλερ της αρχιτεκτονικής· εκείνου του σχεδιαστή που συνδύασε τον μορφολο-

γικό ριζοσπαστισμό με την πλέον αδήριτη χρησιμολογική αναγκαιότητα. Το δέον με το χρεών. Στην Hunterian Art Gallery, όπου και το ανακατασκευασμένο σπίτι του Mackintosh (Southpark Av. 78), εντυπωσιαστήκαμε από την ποιότητα των εκθεμάτων. Στην Πινακοθήκη αυτή είδαμε έργα της Bridget Riley, χαρακτηριστικά των Καράτσι, μιαν εκπληκτική σειρά ζωγραφικών και γραφιστικών έργων του J. Whistler και σύγχρονη γλυπτική από τον Cago στον Paolozzi. Εντύπωση μου έκανε μια επιγραφή πλάι σ' έναν γεωμετρικό πίνακα του James Cumming [ενδεικτική η προσθήκη *Scottish* (1922-1991)]: «Ο πίνακας ο "Κουκλοποιός" (1978) αποτελεί μιαν αντίδραση στο απελευθερωμένο χάος (liberated chaos) του συντριπτικού μέρους από τη ζωγραφική του εικοστού αιώνα».

Στο Centre for Contemporary Arts είδα τέλος την φεμινιστική έκθεση «Cryptic (Each... and every inch)», ένα πολυθέαμα οργανωμένο από μια ομάδα εικαστικών που αναφερόταν στους ορθόδοξους και ανορθόδοξους έρωτες της καναδής συγγραφέως Elizabeth Smart. Οι ενότητες άκρως διαφωτιστικές: Η ιστορία, τα πάθη, τα μυστικά, οι εμμονές, ο έρωτας, ο εραστής κ.λπ., ενώ η προσέγγιση συνδύαζε τον εννοιολογικό προβληματισμό και την θεατρικότητα.

Η Smart γεννήθηκε στην Οττάβα το

1913· η ερωτική της σχέση με τον George Barker ξεκίνησε όταν ανακάλυψε ένα βιβλίο ποιημάτων του κι άρχισε να του γράφει. Παράλληλα με τον δεσμό τους –η Smart ουδέποτε παντρεύτηκε τον Barker, αλλά του γέννησε τέσσερα παιδιά– η ίδια διατηρούσε πρόσκαιρους ομοφυλοφιλικούς ή ετερόφυλους έρωτες. Καρπός αυτής της παθιασμένης σχέσης υπήρξε το κλασικό μυθιστόρημα *By Grand Central Station I sat down and wept* –κατά παράφραση του βιβλικού «επί των ποταμών Βαβυλώνος εκεί εκαθήσαμεν και εκλαύσαμε». Το όλο εγχείρημα υπήρξε μια συγκινητική προσπάθεια σύζευξης του φιλολογικού υλικού με το εικαστικό του παράλληλο εφόσον... Non omnis moriar. Τέλος στην έκθεση «Naked Spaces», πάλι στην Glasgow Art Gallery, η Patricia MacKinnon-Day εντοπίζει τις διαφορές ανάμεσα στο συγκρότημα προσφύγων (Unité d' Habitation) του Le Corbusier στη Μασσαλία (1946-52), που είχε ως στόχο να στεγάσει τα θύματα του πολέμου μ' έναν τρόπο που να συνδυάζει ατομικότητα και μαζικές ανάγκες, και στην παρανόηση των ιδεών του Le Corbusier στα μαζικοποιημένα, απρόσωπα κτήρια της Γλασκώβης για τους μετανάστες και τους απόκληρους στο Sighthill κατά την δεκαετία του '60, κτήρια που σήμερα επιβάλλεται να κατεδαφιστούν. Η δολοφονία ενός κούρδου πρόσφυγα στα κτήρια αυτά τον Οκτώβριο του 2001 ώθησε την καλλιτέχνη να αποκαταστήσει το κοινωνιολογικό τοπίο των έμψυχων και των άψυχων μέσα από τα ράκη και τα υπολείμματα των προσφύγων σ' αυτά τα κτήρια της προνοιακής ντροπής. Χρησιμοποιώντας video και εγκαταστάσεις η MacKinnon απογυμνώνει τους πραγματικούς χώρους για ν' ανακατασκευάσει σχέσεις, α-πορίες, κατηγοριοποιήσεις και για ν' αποκαλύψει τον ρατσισμό της επίσημης κοινωνικής πρόνοιας και της κρατικής περίθαλψης.

Μια τέχνη άκρως πολιτική αλλά όχι στρατευμένη ή επιφανειακά διαμαρτυρόμενη, που αποδεικνύει τον ουσιαστικό προβληματισμό της σύγχρονης εικαστικής έρευνας στην Γλασκώβη. Μιας πόλης που θα μπορούσε να μας διδάξει πολλά...

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

...με την τοκογλυφία, αμαρτία ενάντια στη φύση...

Ezra Pound - Kanto XLV

Ρεκβιέμ για έναν Manager

Η παραγωγή προέρχεται από την προσπάθεια του ανθρώπου να δημιουργήσει κάτι εκ του μη όντος με φυσικά ή τεχνικά μέσα. Παρ' όλο που στην αρχαιότητα, μεταφορικά, η παραγωγή μπορούσε να σημαίνει και την παραπλάνηση, συνδέονταν μ' αυτήν το αγαθό και η αξία.

Έτσι ήταν επόμενο οποιαδήποτε συζήτηση για την παραγωγή να παραπέμπει άμεσα στα γενεσιουργά αίτια της αξίας. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι για αιώνες, από την εποχή του Αριστοτέλη μέχρι την εμφάνιση της σχολής της «χρησιμότητας», απορριπτόταν ο ορισμός της έννοιας και του περιεχομένου της παραγωγής κι έγινε προσπάθεια να διαχωριστούν οι δραστηριότητες σε παραγωγικές και παρασιτικές. Με τον Αριστοτέλη δόθηκε για πρώτη φορά η ερμηνεία ότι η δημιουργία υλικών αγαθών συνδέεται μόνο με την παραγωγική απασχόληση. Οι Άνταμ Σμιθ και Ρικάρντο συνέχισαν την αριστοτέλεια λογική, αλλά εισάγοντας ταυτόχρονα την έννοια της αξίας και δημιουργώντας έτσι τη γέφυρα για τον μαρξισμό. Για τον τελευταίο, αποκλειστική πηγή της αξίας είναι η εργασία. Οι «νεότερες θεωρίες» κράτησαν τον πυρήνα περί εργασίας, αλλά το συνέδεσαν με το οικονομικό αποτέλεσμα. Σήμερα ο γενικά αποδεκτός ορισμός είναι ότι η παραγωγή αποτελεί τη διαδικασία δημιουργίας χρησιμότητων, αλλά και το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας. Ταυτόχρονα η παραγωγή, πέραν του θεωρητικού ορισμού της, ορίζεται και ως μια συνειδητή διαδικασία με σκοπό τη δημιουργία, για την ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών. Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες προβάλλεται ως κυρίαρχο μέγεθος η «επιχειρηματικότητα», για να δικαιολογήσει το επιχειρηματικό κέρδος. Στον κινηματογράφο η παραγωγή ορίζεται ως η χρηματοδότηση ή η συντονισμένη ενεργοποίηση μέ-

σων και παραγόντων για την πραγματοποίηση μιας κινηματογραφικής ταινίας.

Το έργο της τέχνης είναι μια ανθρώπινη ανάγκη, απαραίτητο στοιχείο της ύπαρξης. Το κλασικό παράδειγμα του Μ. Χάιντεγκερ (στην «προέλευση του έργου τέχνης») για τη διαφορά ανάμεσα σε ένα ζευγάρι χωριάτικα παπούτσια και στον πίνακα του Β. Γκογκ «χωριάτικα παπούτσια», απαντάει σε κάθε κακοπροαίρετο συζητητή για την επιβαλλόμενη ύπαρξη και χρησιμότητα του έργου της τέχνης. Η επικράτηση των νόμων του παρασιτικού κεφαλαίου και των συνεπειών του οδήγησε τον κινηματογράφο όχι απλώς στη λογική των νόμων της αγοράς, αλλά σε μια κατάργηση της σχέσης του με τον πνευματικό πολιτισμό.

Η κινητήριος δύναμη, πλέον, της βιομηχανίας του κινηματογράφου είναι η κάλυψη του τεράστιου κενού που επιφέρει ο δυτικός πολιτισμός στη σφαίρα της συνείδησης. Και επειδή όλες οι νεότερες έρευνες των νευρολόγων καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η συνείδηση υπάρχει και δρα ανεξάρτητα από την εγκεφαλική λειτουργία, γίνεται κατανοητό πόσο τεράστιο ποσοστό δύναμης διαθέτει σήμερα η κινηματογραφική βιομηχανία. Το παράδειγμα που φέρνει μια ιατρική ανάλυση είναι χαρακτηριστικό: Όταν βλέπουμε μια ταινία είναι σίγουρο ότι αυτή δεν δημιουργείται από την οθόνη προβολής. Απλώς προβάλλεται εκεί. Η οθόνη είναι δέκτης. Όταν η ταινία τελειώσει, συνεχίζει να υπάρχει αλλά εμείς δεν τη βλέπουμε. Με τον ίδιο τρόπο, όταν «σβήνουμε» το μυαλό μας, η συνείδηση συνεχίζει να υπάρχει, αλλά εμείς απλώς δεν μπορούμε να την αισθανθούμε μέσα στο σώμα μας... Το νόημα μιας ταινίας δεν νοείται πια ούτε καν σα μια λειτουργία αναπαράστασης. Η σκέψη που έπεται δεν ακολουθεί ούτε το είδωλό της ούτε την αποκάλυψη του νέου.

Στις σύγχρονες ταινίες η παραγωγή, στο όνομα της διανομής, αναζητά το

μέρος κι όχι το όλον για να πουλήσει... Οι νέοι παραγωγοί γνωρίζουν φοροτεχνικά ζητήματα, αλλά τίποτε για την τέχνη του κινηματογράφου. Υπηρετούν τη λογική που συνδέει την τεχνική εξέλιξη του μέσου με ανάλαφρα θέματα ικανά να καλύψουν το προαναφερόμενο κενό της συνείδησης με ψεύτικες ανάγκες και απατηλή ευημερία.

Αυτός ο κινηματογράφος είναι ήδη νεκρός χωρίς να το γνωρίζει. Το τεχνικό του παιδί, η τηλεόραση, τον έχει εμβολίσει, αφού κάνει τη... δουλειά καλύτερα. Γέμισαν οι διεθνείς αγορές από ειδικούς συνεργάτες. Οι παραγωγοί προσλαμβάνουν χειρουργούς σεναρίων κι άλλες συναφείς δραστηριότητες για να αναλάβουν τη... βρομοδουλειά (να καταστήσουν το έργο προσαρμόσιμο στις διεθνείς συνθήκες της διανομής και κατ' επέκταση στην αφηρημένη έννοια του κοινού-μέσου γούστου. Ζώντας την ψευδαίσθηση ότι «ξέρουν τη δουλειά» και πως το σύστημα τους έχει προβιάσει να το διασκεδάσουν, οι σύγχρονοι παραγωγοί θυμίζουν τους νεοαστούς. Στο όνομα της δύσκολης καθημερινότητας και της ξεκούρασης από τα δεινά (που και οι ίδιοι δημιουργούν), προτείνουν όλους τους νεοβαρβαρικούς θορύβους που προέκυψαν από το τελευταίο προπύργιο αυταπάτη της εργατικής τάξης: τη λαϊκή τέχνη. Τώρα ο κύριος manager βαπτίζει με την παρουσία του, χωρίς ντροπή, το απεχθές. Ζει άλλη μια άθλια νύχτα, μη γνωρίζοντας ότι ο κόμπος της γραβάτας του το πρωί γίνεται βρόγχος για τον ίδιο. Το σύστημα καταπίνει τους managers με τον ίδιο τρόπο που ο Κρόνος κατάπινε τα παιδιά του. Το σύστημα είναι πάνω απ' όλους. Πανταχού παρόν κι αόρατο. Όπως ο Πύργος του Κάφκα.

Γι' αυτόν τον «πύργο», τον διεφθαρμένο από την τοκογλυφία και την υποκρισία, σε ένα χάος υστερίας και άμορφης αυτοέκφρασης, θυσιάζονται ηλίθια όλοι οι υπηρέτες του, χωρίς ευρέπεια. Υποτάσσονται στην παγκόσμια αξία της «αυτοκρατορίας του καταναλωτή». Κι όπως ο έγκλειστος στο στρατόπεδο της Πίζας ποιητής έγραφε: «Πρέπει να ψάξουμε πιο βαθιά ή μήπως αυτός είναι ο βυθός; Θα ξαναπάρει το δρόμο του πάλι ο κόσμος;» (Ezra Pound, Pisan Kantos).

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

Ποιοι εμείς; Ποιοι οι Άλλοι;

Γιάννη Κιουρτσάκη *Εμείς οι Άλλοι*

Τι μπορεί να είναι ένα βιβλίο όπου όχι μόνο ο πρωταγωνιστής του ταυτίζεται με τον αφηγητή αλλά –από την πρώτη σελίδα ως τις τελευταίες αράδες– πρωταγωνιστής, αφηγητής και συγγραφέας είναι το ίδιο πρόσωπο, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ταύτισης ώστε ο πρωταγωνιστής σε κάποια σημεία να αναφέρεται και να αποκαλείται με το ονοματεπώνυμο του συγγραφέα; Πώς μπορεί να χαρακτηριστεί ένα βιβλίο, που δεν ξέρεις τι απ' όλη την αφήγηση είναι αληθινό και τι δημιούργημα της φαντασίας, τι ανήκει στη μυθοπλασία και τι στην εξιστόρηση πραγματικών συμβάντων, πού σταματάει ο μυθιστοριογράφος και πότε αρχίζει να μιλάει ο δοκιμογράφος, ποια γεγονότα λειτουργούν αυτόνομα και ποια έρχονται να συνεχίσουν το προηγούμενο έργο του; Σε ποιους μπορεί να απευθύνεται ένα βιβλίο όπου για να αφηγηθεί και να περιγράψει ο κεντρικός «ήρωας» όσα θέλει να πει, χρησιμοποιεί ένα ιστορικό πλαίσιο λίγο-πολύ γνωστό σε όλους τους σημερινούς Έλληνες, ενώ ταυτόχρονα αναφέρεται σε συμβάντα ήδη καταγεγραμμένα από άλλους συγγραφείς και ομοτέχνους του;

Αυτά σαν κύρια ερωτήματα και κάποια άλλα δευτερεύοντα απασχολούν τον αναγνώστη όσο διαβάζει το βιβλίο του Γιάννη Κιουρτσάκη *Εμείς οι Άλλοι* – βιβλίο που αποτελεί τον αμέσως επόμενο σταθμό μετά το *Σαν μυθιστόρημα*, φανερόνοντας την πρόθεσή του να συνθέσει μια τριλογία με γενικό υπέρτιτλο «Το Ίδιο και το Άλλο», χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει πως καθένα από τα δύο βιβλία δεν μπορεί να λειτουργήσει ως αυτοτελές ανάγνωσμα, με νοηματική και αισθητική αυτοδυναμία.

Είναι γεγονός όμως πως τα αρχικά ερωτήματα και οι απορίες, όσο προχωρεί η ανάγνωση του βιβλίου, σιγά σιγά εξασθενούν και προς το τέλος όχι μόνο ακυρώνονται, μια και αντιστρέφονται και έτσι από απορίες-ενστίσεις μεταβάλλονται σε σημεία συνηγορίας, σε θέσεις δηλαδή που υπερασπίζονται το βιβλίο. Ολοκληρώνοντας πια την ανάγνωση, ο αναγνώστης μπορεί να αποτολμήσει έναν χαρακτηρισμό που αν και δανεισμένος από την κρίση άλλου συγγραφέα, φαίνεται να ανταποκρίνεται πλήρως στο κρυμμένο του μήνυμα. Επειδή λοιπόν το εν λόγω βιβλίο είναι από εκείνα τα απαιτητικά, που δεν ξεγελιούνται με εύκολα κοσμητικά επίθετα και με

στείρες υπερβολές, αλλά απαιτεί την τεκμηριωμένη συνηγορία και τον αιτιολογημένο εγκωμιασμό, η σχετική άποψη που μπορεί να λειτουργήσει σαν ο πλέον εύστοχος προσδιορισμός για το βιβλίο του Κιουρτσάκη είναι η ακόλουθη: «Κάθε καλό βιβλίο απευθύνεται στους νέους της γενιάς του συγγραφέα, στους κριτικούς της επόμενης γενιάς και στους διευθυντές σχολείων όλων των άλλων που θα ακολουθήσουν». Υπογραφή: Φράνσις Σκοτ Φιτζέραλντ. Αυτός είναι ο χαρακτηρισμός για το βιβλίο και η σύνθετη κρίση ενός σημαντικού παγκόσμιου συγγραφέα, που βρίσκει την απήχυσή της και «φωτογραφίζει» απεικονίζοντας τις αρετές του μυθιστορήματος *Εμείς οι Άλλοι*.

Και' αρχήν: «... να απευθύνεται στους νέους της δικής του γενιάς». Και αυτό θέλει να πει πως ένα βιβλίο, είτε στοχεύει στους ηλικιακά νέους είτε σ' εκείνους που από κάθε γενιά νιώθουν ψυχικά και πνευματικά νέοι, πρέπει να διακρίνεται από ζωντάνια και ενάργεια, να είναι εύληπτο μια και ποιοτικό, και γενικά να λειτουργεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε, διαβάζοντάς το ένας νέος, να μένει καθηλωμένος από την καινούρια πτυχή της πραγματικότητας που θα ανακαλύπτει στις σελίδες του.

Το *Εμείς οι Άλλοι* είναι τέτοιο βιβλίο, δηλαδή ανάγνωσμα που μπορεί να κερδίσει έναν σημερινό νέο. Εν πρώτοις σαιγνεύει το τολμηρό εγχείρημα του συγγραφέα να ταυτιστεί με τον αφηγητή και με τον πρωταγωνιστή του. Αυτός ο τρόπος γραφής απομακρύνει κάθε υπόνοια αυτοβιογραφίας, καθώς η διήγηση πραγματώνεται όχι με την πρωτοπρόσωπη αφήγηση σε ρηματικούς χρόνους του παρελθόντος, αλλά με μια αφηγηματική πράξη που εκδηλώνεται σε τρίτο ενικό πρόσωπο ενός ενεστώτα ατελείτου και ατέρμονου, ενός ενεστώτα που παραμένει πάντα ενεργός και παρών. Που πάει να πει ότι ο συγγραφέας-αφηγητής εξιστορεί τις μέρες και τα πάθη του Γ. Κιουρτσάκη, σαν να είναι ένας άλλος και όχι αυτός ο ίδιος. Αυτό το τελευταίο ανοίγει την πόρτα για το επόμενο πλεονέκτημα του βιβλίου, που δεν είναι άλλο από την απόσταση που μπορεί και κρατάει ο αφηγητής απέναντι στα γεγονότα και στις σκέψεις του, καθώς, αφηγούμενος το παρελθόν του, ανακαλύπτει το ποιος πραγματικά ήταν· κι αυτό το καταφέρει μόνο χάρη στην αφήγηση.

Κατά βάθος πρόκειται για ένα «παιχνίδι», σαν αυτά που μόνο η μαγεία της γραφής μπορεί να χαρίσει. Ή, για να χρησιμοποιήσουμε τα αγαπημένα εργαλεία του Κιουρτσάκη, μπορούμε να φανταστούμε την όλη διαδικασία σαν μια αντίστοιχη σκηνή από το Θέατρο Σκιών, όπου ο Καραγκιόζης θα είναι όχι μόνο ο πρωταγωνιστής, αλλά και ο καραγκιοζοπαίχτης και συνάμα η φωνή που ακούγεται πίσω από το πανί. Τι πετυχαίνει μ' αυτό ο Κιουρτσάκης; Μα απλούστατα να απομακρυνθεί από τις επικίνδυνες δαγκάνες της αυτοβιογραφίας και να καταφέρει να συνθέσει ένα έργο, όπου το παρελθόν φιλτράρεται μέσα από τη μυθοπλασία και μέσα από την εκ των υστέρων κριτική στάση. Πουθενά ο αναγνώστης δεν θα συναντήσει εδώ την καλὰ κρυμμένη στην αυτοβιογραφία επίδειξη και τον μασκαρεμένο κομπιασμό, πουθενά στο *Εμείς οι Άλλοι* δεν μπαίνει σε πρώτο πλάνο η φιλαντία ή –ο εξίσου επικίνδυνος– υποκριτικός εκμηδενισμός της προσωπικότητάς. Τα πάντα μες στο βιβλίο λειτουργούν σύμφωνα με τις επιταγές και τους κανόνες που ορίζει η λογοτεχνία. Από τις πρώτες κιόλας σελίδες και ενώ ήδη σιγά σιγά καταλαβαίνεις τον τρόπο με τον οποίο στήνει τη μυθοπλασία του ο Κιουρτσάκης, παύεις να λειτουργείς με το αχόρταγο βλέμμα της περιέργειας του αναγνώστη (αυτο)βιογραφιών και το μόνο που σε ενδιαφέρει είναι η ροή της αφήγησης, το πώς θα ολοκληρωθούν τα πρόσωπα ως χαρακτήρες και μαζί η πλοκή των γεγονότων.

Δεύτερο κατά σειρά προσόν του συγκεκριμένου βιβλίου είναι ότι «απευθύνεται στους κριτικούς της επόμενης γενιάς». Αυτό σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει ότι η κριτική των ημερών μας απαγορεύεται να ασχοληθεί μαζί του –γάτι που οπωσδήποτε έχει γίνει– ή ότι δεν είναι σε θέση να το αξιολογήσει και να το εκτιμήσει ανάλογα. Η βαθιά κρυμμένη αλήθεια αυτής της πρότασης έχει να κάνει με δύο στοιχεία: το πρώτο είναι η νηφαλιότητα που παρέχει η χρονική απόσταση, ενώ το δεύτερο η εξασφάλιση της διαχρονικότητας. Ξεκινώντας απ' αυτό το τελευταίο, είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει κανείς από τους ως τώρα αναγνώστες του, που να μην έχει συμφωνήσει πως το εν λόγω βιβλίο είναι από αυτά που αντέχουν στον χρόνο, που επάξια γλυτώνουν από τις συμπληγάδες του εφήμερου και της ευκολίας. Το *Εμείς οι Άλλοι* ανήκει

στη χορεία αυτών των βιβλίων. Η κριτική των επόμενων δεκαετιών είμαι σίγουρος πως θα το αναδείξει μέσα από τον πολτό της τρέχουσας μαζικής παραγωγής, θα αξιολογήσει πιο σφαιρικά και σε μεγαλύτερο βάθος την προβληματική, τις συνιστώσες και τις παραμέτρους που συνθέτουν τον νοηματικό και αισθητικό ιστό του και θα ασχοληθεί μαζί του «εργαστηριακά» πλέον. Γιατί εντέλει το βιβλίο του Κιουρτσάκη δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία ακόμη απόδειξη ότι η λογοτεχνία, η καλή λογοτεχνία, πορεύεται τον δρόμο τον μοναχικό και πως η λογοτεχνική αισθητική με την εμπορικότητα είναι δύο έννοιες εντελώς ασύμπτωτες. Το *Εμείς οι Άλλοι* ανήκει δικαιωματικά στο μέλλον και σαν τέτοιο έχει κάθε δικαίωμα να χαίρεται την προδιαγραφόμενη μακροβιότητά του.

Η τρίτη και τελευταία αρετή του βιβλίου αφορά τους «διευθυντές σχολείων όλων των άλλων γενεών που θα ακολουθήσουν» και την αντίστοιχη αποδοχή του απ' αυτούς. Εδώ είναι φανερό ότι αναφερόμαστε στην ανώτατη βαθμίδα καταξίωσης που μπορεί να κατακτήσει ένα βιβλίο, στο πιο ψηλό σκαλί στην κλίμακα της ευρύτερης αποδοχής. Μιλάμε φυσικά για την είσοδο της λογοτεχνίας στον χώρο του σχολείου, όταν βεβαίως αυτή πληροί τις προς διδασκαλία προϋποθέσεις και όταν οπωσδήποτε είναι τέτοιου επιπέδου, που η αναγωγή της σε μορφωτικό διδακτικό αγαθό είναι πέρα από κάθε αντίρρηση και αμφιβολία. Άρα και καταξιωμένα έργα κάθε γενιάς πρέπει να αποτελούν την πνευματική τροφή των επόμενων γενεών και γίνονται (δηλαδή πρέπει να γίνονται) καλοδεχούμενα απ' αυτούς που κρατούν τις εκπαιδευτικές τύρες μιας χώρας στα χέρια τους, επειδή μόλις το στηριζόμενη σ' αυτά τα έργα μπορεί να οικοδομηθεί μια παιδεία ουσίας, μια παιδεία ανθρωποκεντρική.

Ποια στοιχεία έχει τώρα το βιβλίο του Κιουρτσάκη, που θα μπορούσαν να το προβάλουν σε αντικείμενο διδασκαλίας σε μια μέλλουσα εποχή, όπου ο γραπτός λόγος σίως να διακυβεύεται και ο πολιτισμός και όλα πια πιθανότητα θα περιφρονείται;

Το πρώτο από τα σχετικά χαρίσματα του βιβλίου είναι ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η ελληνική ιστορία της περιόδου 1960-1985. Δύσκολο βέβαια εγχείρημα να διδάσκεται η ιστορία μέσω της λογοτεχνίας: πάλι να πει, φιλτραρισμένη από την υποκειμενική ματιά ενός μυθολάστη, ενός ανθρώπου στον οποίο εύκολα μπορεί να καταλογισθεί η στρέβλωση, η παραχάλαξη και η κατά το δοκούν αλλοίωση γεγονότων του ιστορικού παρελθόντος. Όσες

όμως αντιρρήσεις δικαιούνται να έχει ο σημερινός ιστορικός σχετικά μ' αυτή την προοπτική και να διαφωνεί με την είσοδο της λογοτεχνίας στα δικά του χωράφια, εντούτοις αυτός είναι ίσως ο μόνος σωτήριος δρόμος για την Ιστορία: να αναζητήσει δηλαδή τα καινούρια εργαλεία της μέσα από την υποκειμενική φυσιογνωμία της λογοτεχνίας! Κι αν το τέλος του προηγούμενου αιώνα μιάς επιφύλαξε την από-δικτατοροποίηση της Ιστορίας από τη μονομέρεια των μαχών και των «μεγάλων αντρών» και την ανάλογη στροφή προς την ιστορία της καθημερινότητας και των απλών ανθρώπων, ο νέος αιώνας θα αναδείξει την αναγκαιότητα της λογοτεχνίας για μια πιο ουσιαστική ερμηνεία και μια ουσιωδέστερη σύνθεση των ψηφίδων των παρελθόντος. Πάνω λοιπόν σ' αυτήν τη λογική θα βρει χώρο να ευδοκιμήσει μαθησιακά και το βιβλίο του Κιουρτσάκη, μια και χάρη σ' αυτό ο μαθητής ή ο σπουδαστής των επόμενων δεκαετιών θα είναι σε θέση να πληροφορηθεί, δηλαδή να μάθει, ποια ήταν και πώς πορεύονταν η Ελλάδα τα χρόνια του '60, ποια πολιτικά πάθη την συντάρασαν και με ποιο τρόπο ξεδιπλωνόταν η καθημερινότητα εκείνης της εποχής, πώς λειτουργούσαν απέναντι στη χούντα οι πνευματικοί άνθρωποι και οι πολιτικοί, αλλά και πώς στη συνέχεια αντέδρασαν (ή δεν αντέδρασαν), τι ήταν και τι σήμαινε για την Ελλάδα η μεταπολίτευση, πώς κινήθηκε ο πολίτης στη δεκαετία του '80, πώς οι πόλεις έχασαν την παλιά τους φυσιογνωμία και μεταβλήθηκαν σε πολεοδομικά γκέτο, πώς η επαρχία αλώθηκε από τον μιμητισμό και πώς ο καταναλωτισμός λειτουργούσε σαν δούρειος ίππος για την αλλοτρίωση του σύγχρονου Έλληνα.

Εκτός όμως απ' αυτό το εφόδιο που μπορεί να εισπράξει ο μαθητής διαβάζοντας το *Εμείς οι Άλλοι*, υπάρχει κι ένας δεύτερος λόγος που το βιβλίο δικαιούται μια θέση στις μελλοντικές σχολικές βιβλιοθήκες. Κι αυτό το στοιχείο είναι, πέρα από την αναζήτηση του αφηγητή για την προσωπική και εθνική του ταυτότητα, το έκδηλο προσόν της ετερότητας που το χαρακτηρίζει. Φανερό είναι ήδη από την αρχή η πρόθεση του συγγραφέα να αποδείξει με τον τρόπο του πόσο ευρύχωρη οραματίζεται την κοινωνία και πόσο ανοικτά θέλει τα όρια του ιδιωτικού του κόσμου, όταν από τον τίτλο κιόλας καταβυθίζει κάθε στοιχείο εγωισμού μέσα στην ύπαρξη και την παραδοχή του Άλλου. Χρειάστηκαν 45 χρόνια διαρκούς αναζήτησης και εσωτερικής πάλης, για να κατορθώσει ο πρωταγωνιστής-αφηγητής-συγγραφέας να ανακαλύψει ότι κατά βάθος

και κατ' ουσίαν δεν υπάρχουν διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στη δική του υπόσταση και στην ύπαρξη των απλών ανθρώπων – ανθρώπων που ο ίδιος εγκωμίασε την παράδοσή τους, τον πνευματικό τους πλούτο και τους τρόπους με τους οποίους αυτοί εκφράζονται. Στη συνείδησή του ξύπνησε κάποια στιγμή ο παππούς-Μακρυγιάννης που τον βοήθησε σιγά σιγά να αντιληφθεί πως όλα εκείνα που έβλεπε γύρω του και πολλές φορές τον ενοχλούσαν, που δεν τον εξέφραζαν και τον απογοίτευαν, όλα αυτά ήταν στην πραγματικότητα τα πολλά πρόσωπα της ζωής, τα προσώπεια που ψιμυθιώνονται οι καθημερινοί, συνηθισμένοι άνθρωποι προκειμένου να πορευτούν την αντίξοχη και ποικίλη, την κοινή και τόσο πολύχρωμη και πολύβουη προσωπική ζωή τους.

Αλλά για να μπορέσει ο αφηγητής να κάνει αυτό το βήμα της συμφιλίωσης με την ιδέα ότι υπάρχουμε εξαιτίας και χάρη στους άλλους, ήταν ανάγκη να βρει μια φόρμα για «να πει τα ίδια πράγματα με άλλον τρόπο». Και ο τρόπος αυτός, το μαγικό κλειδί, ήταν το Έργο, ήταν η Γραφή που μόνο αυτή κατάφερε να μορφοποιήσει τα άρρητα σκιρτήματά του, μονάχα αυτή κάθαρσε να ανασύρει μέσ' από τα σκοτάδια της ψυχής του μνήμες καιθημαγμένες και να δώσει τελικά λόγο σε ό,τι αγάπησε, σε ό,τι τον πλήγωσε.

Η γραφή, η μνήμη, ο έρωτας, η ποίηση: αυτοί είναι οι πυλώνες του βιβλίου του Κιουρτσάκη. Ή αλλιώς ένα είδος «απάντησης» στα λόγια του Ρεμπώ: «Γιατί Εγώ, είν' ένας άλλος». Και –ίσως ή εντέλει– η προσωπική του απόκριση στο ποίημα του Γιώργη Πανυλόπουλου – ενός άλλου εραστή του σεφεριτικού λόγου:

Υπάρχει ο Έρωτας πάντα στα ποιήματα.

Και μονάχα στον έρωτα

ακούς τη φωνή σου μέσα στον άλλου τη φωνή

ακούς του άλλου τη φωνή μέσα στη φωνή σου.

Γι' αυτό στα ποιήματα δεν είσαι εσύ.

Εσύ είσαι ο άλλος και ο άλλος είσαι εσύ.

Και η φωνή μία.

Είσαι εσύ και ο άλλος σε μια φωνή

που θα ακούγεται πάντα στα ποιήματα.

Αυτά που έγραψες και τ' άλλα

που δεν θα γράφεις ποτέ και θα μένουν για σένα

μια δυνατότητα του έρωτα

μέσα στη φρίκη και τη θλίψη

και στο μηδέν του κόσμου.

Κώστας Ακρίβος

Ο Άρης του Δ. Χαριτόπουλου και το άγχος των ιστορικών

του Απόστολου Διαμαντή

*Ένας κόσμος συγκροτημένος από
έθνη και εθνικές ταυτότητες, δεν είναι
ένας κόσμος δίχως ελπίδα.*

Anthony D. Smith

Αυτή η αυτονόητη αλήθεια φαίνεται πως χρειάζεται σήμερα υποστήριξη. Διότι το φάντασμα της λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης», το οποίο πλανάται υπεράνω των κεφαλών μας, έχει τρομοκρατήσει σε τέτοιο βαθμό την πνευματική μας τάξη, ώστε κανείς να μην τολμά πλέον να ξεμυτίσει στην αγορά των ιδεών, δίχως ν' αποτίσει εξ αρχής φόρο τιμής σ' αυτήν την κακόηχη λέξη.

Πρόκειται ουσιαστικά για την πλήρη υπαγωγή της επιστημονικής έρευνας στην τρέχουσα πολιτική, καθώς οποιαδήποτε αναφορά στην εθνική ιδιαιτερότητα, οποιαδήποτε έρευνα που εδράζει τη μέθοδό της στην αναγνώριση της ιδιαιτερότητας αυτής, διαβάλλεται ως αναχρονιστική, επειδή ακριβώς δεν αναγνωρίζει τον νέο θεό που λατρεύει η πολιτική συγκυρία.

Η «πολιτικοποίηση» αυτή της έρευνας έχει το φόρτε της στον χώρο της ιστοριογραφίας. Εδώ τα πράγματα τακτοποιούνται ως εξής: Η εθνική, η τοπική ιστορία, αντιμετωπίζεται ως κατασκευασμένη ιστορία, που στόχευε στην συγκρότηση της εθνικής συνείδησης. Επομένως καθήκον των ιστορικών είναι η ανασκευή της και η κάθαρσή της από τα εθνικά στοιχεία που, υποτίθεται, ιδεολογικοποιούν την ιστορική έρευνα. Έτσι ένα νέο ιδεολόγημα, χειρότερο κατά πολύ, έρχεται να πάρει τη θέση του εθνικού «ιδεολογήματος». Διότι ενώ εκείνο προσπαθούσε να ανακαλύψει υπαρκτές παραδόσεις στην προοπτική ενίσχυσης της εθνικής αυτοσυνείδησης, το νέο στενεύει δραματικά το πεδίο της ιστορικής έρευνας, εφόσον το περιορίζει στο νέο ιδεολογικό πλαι-

σιο που υποβάλλει η τρέχουσα, αγγλοσαξωνικής βασικά προελεύσεως, πολιτική. Το αποτέλεσμα είναι η πλήρης σχεδόν υποταγή της ιστορίας όχι πλέον στην ιδεολογία, αλλά σε κάτι πολύ πιο χειροπιαστό, στην πολιτική αναγκαιότητα.

Να γίνουμε σαφέστεροι. Η πρόσφατη ελληνική πολιτική ιστορία, από τη συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους και εντεύθεν, τακτοποιείται στο «μοντέρνο» σχήμα με τρόπο απλό: το παρελθόν μας δεν θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο από μια εθνικιστική παραζάλη, που μας οδήγησε σε ήττες και συμφορές. Το πνεύμα του τρέχοντος «διεθνισμού» των αγορών έρχεται έτσι εκ των υστέρων να τακτοποιήσει τις ιστορικές εκκρεμότητες και να φωτίσει το μέλλον, αποδεχόμενο φυσικά από το παρελθόν μόνον ό,τι μπορεί να μπει στο δικό του καλούπι. Τα ιστορικά δεδομένα, τα τεκμήρια, υπάρχουν μόνον εφόσον δικαιολογούν τη νέα «ιδεολογία» της απο-εθνικοποιημένης Ευρώπης. Προφορική παράδοση, μύθοι, λαϊκά έθιμα, λόγια παράδοση – όλα τίθενται στο πυρ το εξώτερον του αντι-εθνικισμού. Αλλά έτσι τίθεται στο ίδιο πυρ και η Ιστορία. «*Το να έχεις ιστορική αίσθηση...*», γράφει ο προσφάτως εκλιπών Χάνς-Γκέοργκ Γκάνταμερ, «...σημαίνει ότι υπερνικάς με συνέπεια τη φυσική αφέλεια που μας κάνει να κρίνουμε το παρελθόν σύμφωνα με τα δήθεν προφανή μέτρα του τρέχοντος βίου, στην οπτική των θεσμών μας, των κεκτημένων αξιών και αληθειών μας».¹

Προνομιακός χώρος αυτής της προγραμματισμένης ανασκευής είναι φυσικά η πολιτική ιστορία. Εδώ τα γεγονότα και οι σχέσεις του παρελθόντος αντιμετωπίζονται με όρους της τρέχουσας πολιτικής: αριστερά - δεξιά - κεντροαριστερά - ακροδεξιά. Οι έννοιες αυτές, εργαλεία της πολιτικής συγκυρίας, συ-

μποσούνται στο δίπολο «προοδευτικό» - «συντηρητικό» και χρησιμοποιούνται ως έννοιες-κλειδιά στην προσπάθεια ανακατασκευής του πολιτικού παρελθόντος, υπό την έκδηλη αγωνία του απόλυτου ιδεολογικού συγχρονισμού με τη νέα αντι-εθνικιστική παγκόσμια πολιτική και κυρίως οικονομική τάξη. Συντηρητικό εν τέλει θεωρείται κάθε στοιχείο που μπορεί να αναχθεί στο εθνικό παρελθόν και προοδευτικό σπιδήποτε το αμφισβητεί.²

Η κατεστημένη «εθνική» ιστοριογραφία αντικαταστάθηκε έτσι, στα μεταπολεμικά κυρίως χρόνια, από μια εξίσου ιδεολογικοποιημένη «αντι-εθνικιστική» ιστοριογραφία, η οποία έχει πλέον θεσμικά προνόμια αντίστοιχα με την ακαδημαϊκή μεταπολεμική τάξη. Η μετατόπιση έγινε εύκολα με τη βοήθεια της ριζικής κριτικής που άσκησε μεταπολεμικά η μαρξιστικών καταβολών ελληνική ιστοριογραφία, στο ζήτημα κυρίως της εθνικής συνέχειας, τοποθετώντας στο κέντρο των νέων αναζητήσεων της ταξικά κυρίως κριτήρια. Από το σημείο αυτό και μετά, ο «διεθνισμός» της κριτικής αυτής προσαρμόστηκε τα τελευταία χρόνια, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, στον νέο «διεθνισμό» του μετεξελισσόμενου παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Η μέθοδος παρέμεινε η ίδια, άλλαξε μόνον το ιδεολογικό πρόσημο.

Μια μέθοδος όμως που παραμένει αμετάβλητη μέσα στον χρόνο, αγνοώντας την ιστορικότητα των εννοιών, δεν είναι τίποτε άλλο από μια αναβίωση ενός ακραίου θετικισμού, ο οποίος κρυπτόμενος πίσω από την ανάγκη κάθαρσης της ιστορικής έρευνας από τα ιδεολογικά βαρίδια της εθνικής ιστορίας, απορρίπτει ουσιαστικά την αξιολογική πλευρά, υιοθετώντας μιαν επιστημονίζουσα αντίληψη της ιστορικής έρευνας. Οι τεχνικές της ιστορικής έρευνας αποθεώνονται σε βάρος της

αξιολόγησης και της ερμηνείας, ενώ το ιστορικό παρελθόν αντιμετωπίζεται ως δοκιμαστικός σωλήνας επιστημονικών πειραμάτων, τα οποία, κατά το πρότυπο των θετικών επιστημών, είναι τα μόνα που μπορούν να καθάρουν το ιστοριογραφικό τοπίο από την «ιδεολογία». Κυρίως την εθνική.

Ωστόσο η κυριαρχία της νέο-θετικιστικής αυτής μεθόδου γρήγορα απεδείχθη αδιέξοδη. Διότι εν Ελλάδι δύσκολα αποκρύπτονται οι στοχεύσεις, οι οποίες δεν είναι συνήθως καθόλου επιστημονικές, αλλά κατά κύριο λόγο πολιτικές και επαγγελματικές. Κλασικό πρόσφατο παράδειγμα η αντιμετώπιση του δίτομου έργου του Διονύση Χαριτόπουλου για τον Άρη Βελουχιώτη³ από την κυριαρχούσα τάση της επιστημονικής κοινότητας. Οι κατηγορίες ήταν βασικά δύο: 1) έργο μη επαγγελματία ιστορικού, έργο μη επιστήμονα και 2) έργο ιδεολογικά φορτισμένο από την παραδοσιακά αριστερή ή και την εθνική ιδεολογία.

Η πρώτη κατηγορία φανερώνει το άγχος της επιστημονίζουσας ιστοριογραφίας απέναντι σε ένα κείμενο που αποδεικνύει με τρόπο σαφή πως η ιστοριογραφική σύνθεση δεν είναι καθόλου απαραίτητο να έχει ως προαπαιτούμενο κάποια τεχνικά κλισέ, αλλά κυρίως να παρεμβαίνει στο υλικό και στα τεκμήρια με μια εμφανή προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας. Υποσημειώσεις που δεν τηρούν τα γνωστά στάνταρτς των επαγγελματιών ιστορικών, λόγος κάποτε ασυνεχής, παραθέματα βιβλιογραφικά που σε πρώτη ανάγνωση ξαφνιάζουν και σαν να αιωρούνται – όλα αυτά έκαναν αρκετούς ακαδημαϊκούς ιστορικούς να φριξούν. Τι δουλειά έχει ένας άσχετος στα χωράφια μας; Αυτό είπαν εν ολίγοις...

Όμως η στάση αυτή είναι προφανώς αναχρονιστική σε μια εποχή όπου η ιστορική έρευνα έχει προ πολλού εγκαταλείψει, διεθνώς, τη στείρα προσκόλλησή της στις πηγές και στην αυστηρή τους επεξεργασία και έχει δώσει την έμφαση στο νόημα, στην ερμηνεία, στο κείμενο, στον ίδιο τον γράφοντα εν τέλει, ο οποίος παρεμβαίνει με τρόπο ελεύθερο στη χρήση και την ερμηνεία των πηγών. Πράγματα γνωστά βεβαίως στη θεωρία της ιστορίας – εδώ κάνουμε πως τα αγνοούμε, μόλις

απειληθεί η κατεστημένη νοοτροπία.

Ο Χαριτόπουλος, από ένστικτο περισσότερο, αλλά και κυρίως εξαιτίας της λογοτεχνικής του προπαγανδευτικής, αντιμετώπισε τα ιστορικά τεκμήρια όχι στενά με τη λογική του ιστοριοδίφη, αλλά περισσότερο με τη λογική του συγγραφέα. Ξέρει καλά πως οι πηγές ζωής δεν μιλάνε από μόνες τους – απαιτείται η προσωπική θέαση για να πάρουν νόημα. Αυτό ένας πεζογράφος το γνωρίζει: δυστυχώς το ξεχνάνε συνήθως οι επιστήμονες. Ιδού πώς αρχίζει το δίτομο έργο του για τον Άρη: «*Η Ελλάδα έκανε μαζί του, για πρώτη φορά, ασκήσεις ελεύθερων αναπνοών στα βουνά, μα αυτός συνήθιζε να λέει στους αποχωρισμούς του "καλή αντάμωση στα γουναραδίκια"*». Η πρώτη του φράση είναι ταυτόχρονα και η τελευταία ουσιαστικά! – κάτι που κάθε ιστορικός θα ήθελε να έχει πετύχει.

Η δεύτερη κατηγορία είναι και η σοβαρότερη: εδώ οι θεματοφύλακες του νέο-θετικισμού κυριολεκτικά εξαγριώθηκαν με την καθαρή τοποθέτηση του συγγραφέα απέναντι στο ζήτημα της ιδεολογίας του ελληνικού αντάρτικου και του αρχηγού του. Ο Χαριτόπουλος, χρησιμοποιώντας ένα εντυπωσιακό πλήθος πηγών, προφορικές μαρτυρίες, γραπτά τεκμήρια και εξαντλώντας τη σχετική βιβλιογραφία, κατέδειξε τη φύση του λαϊκού στρατού του ΕΑΜ, την κοινωνική προέλευση των ανταρτών, την ιδεολογία και τους στόχους του κινήματος. Με δύο λόγια είπε πως το ΕΑΜ ήταν ένα κίνημα πρωτίστως εθνικού χαρακτήρα και δευτερευόντως ταξικού. Εξ ου και η γνωστή επιφυλακτική –για να μην πούμε αρνητική από ένα σημείο και μετά– στάση της ηγεσίας του ΚΚΕ απέναντι στο ΕΑΜ, μιας ηγεσίας την οποία ο Χαριτόπουλος χαρακτηρίζει, δικαιολογημένα, απολύτως εξαρτημένη από την Σοβιετική Ένωση – την ίδια ώρα που οι ηγεσίες των αστικών κομμάτων ήταν επίσης απολύτως εξαρτημένες από την Αγγλία.

Αυτή η σαφής και ισχυρή θέση του συγγραφέα ανατρέπει ένα διπλό μύθο: αφενός τον μύθο των νικητών του Εμφυλίου περί προδοτικού και ανθελληνικού ΕΑΜ και αφετέρου τον επιπόλαιο σημερινό αριστερό μύθο περί ταξικού και διεθνικού χαρακτήρα του αντάρτικου κινήματος. Ο Χαριτόπου-

λος τονίζει την πολιτική πανσπερμία του ΕΛΑΣ, στον οποίο αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, ακόμη και βασιλικοί! Τονίζει τον αγροτικό κυρίως χαρακτήρα του κινήματος, γεγονός που σφραγίζει την εθνική φυσιογνωμία του ΕΑΜ. Και τέλος τονίζει τους δεσμούς του κινήματος με την κοινοτική αγροτική παράδοση, την εκκλησία, εν τέλει με την ζώσα λαϊκή και λόγια ελληνική παράδοση.

Ο ίδιος ο Άρης συχνά επικαλείται στους λόγους του τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1821, ενώ ακόμη και η ηγεσία του ΚΚΕ ανασκευάζει τη θέση της για το Μακεδονικό και αντιτίθεται στα σχέδια των Γιουγκοσλάβων για την αυτονόμηση της Μακεδονίας. «*Τον πρώτο καιρό ο Περικλής του είχε πει έκπληκτος για την πατριδολατρία των λόγων του [του Άρη]: "Αν δεν σε ήξερα θα νόμιζα πως έχω να κάνω με έναν πρώτης τάξεως σωβινιστή"*. Έως και ο Ιωαννίδης, που όλη του τη ζωή ήταν μέσα στα πλαίσια τα διεθνιστικά, δηλώνει για το συγκεκριμένο ζήτημα: "...είχαμε καεί με τη Βαλκανική Ομοσπονδία... δεν μπορούσαμε πια να κάνουμε τα ίδια πράγματα...". Το ΚΚΕ από την άνοιξη του 1943 με δημόσιες δεσμεύσεις έχει προσχωρήσει στις θέσεις των άλλων εαμικών κομμάτων και στην ογκούμενη λαϊκή απαίτηση για τις δίκαιες εθνικές διεκδικήσεις (Δωδεκάνησα, Κύπρο, Βόρειο Ήπειρο). Και το πιο εκπληκτικό, με ορατό τον κίνδυνο σύγκρουσης με το ΚΚ Βουλγαρίας, έχει ζητήσει επισήμως στρατηγική διαρρύθμιση των βορείων συνόρων προς όφελος της Ελλάδας.»⁴

Η μεταπολεμική Ελλάδα, μετά τη συμφορά του Εμφυλίου, συγκροτήθηκε πάνω στον μύθο του προδοτικού ΚΚΕ, που ταύτιζε την εξαρτημένη ηγεσία του με το μεγάλο λαϊκό ρεύμα αρχικά της αντίστασης και εν συνεχεία της δημοκρατικής απαίτησης. Οι αγρότες κυνηγήθηκαν απ' τα χωριά τους και πλήρωσαν τη φιλοπατρία τους με τη ζωή τους. Ο Χαριτόπουλος, παρά τη μονοσήμαντα θετική παρουσίαση του Άρη, γράφοντας με αίσθηση της εποχής, με γλώσσα ζωντανή, με αφηγηματική δύναμη, μας έδωσε πολύτιμα τεκμήρια ζωής και μας παρέδωσε μια παραδειγματική ιστορική σύνθεση.

όπου οι έννοιες «έθνος» και «εθνική ταυτότητα» χρησιμοποιούνται όχι με τρόπο αποκομμένο από το ιστορικό context εντός του οποίου νοηματοδότησαν ιστορικές πράξεις, αλλά συνδεδεμένες με τη χρονικότητα. Διότι κάθε άλλη προσέγγιση και κυρίως κάθε απαξιωτική χρήση των εννοιών αυτών με βάση τη σημερινή αντι-εθνική υστερία, ουσιαστικά απονεκρώνει την έννοια «έθνος» από το ιστορικό της περιεχόμενο, θεωρώντας την ουσιαστικά αναλλοίωτη, αμετάβλητη – μια άπαξ κατασκευασμένη ιδέα. Κάθε σύγχρονη χρήση της έννοιας «έθνος» λοιπόν πρέπει «...να αναπαράγει τη γλωσσολογική της παράδοση, που δομεί το περιεχόμενό της και την κατανόησή του».⁵

Σε αντίθετη περίπτωση τα γεγονότα του παρελθόντος μένουν εκεί οριστικά τακτοποιημένα με βάση την τρέχουσα ιδεολογία, πράγμα που μας ξαναγυρί-

ζει, από την πίσω πόρτα, σε μια ακραία συμβαντολογική, θετικιστική προσέγγιση του παρελθόντος. Η προσέγγιση αυτή σήμερα καθίσταται και ειδικώς επικίνδυνη, καθώς, αντίθετα με τα θρυλούμενα, ζούμε σε μια εποχή αναβίωσης του «εθνικού», παρά αποδυνάμωσής του. Το «εθνικό όραμα» παραμένει ακόμη κυρίαρχο, «...διαθέτει λαϊκή συναίνεση και προκαλεί το λαϊκό ενθουσιασμό. Όλα τα άλλα οράματα, όλες οι υπόλοιπες επιχειρηματολογίες, μοιάζουν χλωμές και νεφελώδεις σε σύγκριση μαζί του. Δεν μπορούν να προσφέρουν την αίσθηση της εκλογής, μια μοναδική ιστορία και ένα ξεχωριστό πεπρωμένο».⁶

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χ.Γ. Γκάνταμερ, *Το πρόβλημα της ιστορικής συνείδησης*, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 1998, σελ. 37.
2. Ακραίο πρόσφατο παράδειγμα ο

χαρακτηρισμός, σε σχολικά βιβλία του Λυκείου, της δράσης της ΕΟΚΑ στην Κύπρο ως «μη-προοδευτικής», ως «εθνικιστικής» και «συντηρητικής». Εδώ έχουμε μια αφελή εκδοχή αυτής της ιδεολογικής υπακοής, η οποία εν προκειμένω υποτάσσει χονδροειδώς την ιστορική πραγματικότητα τα συμβάντα και τις έννοιες, στην αντι-εθνικιστική πολιτική προπαγάνδα του συρμού. Οι δικαιολογημένες αντιδράσεις που ξεσήκωσε στην Κύπρο η συγκεκριμένη αναφορά, ανάγκασαν τον υπουργό Παιδείας να αφαιρέσει το σχετικό παράθεμα από τα βιβλία.

3. Διονύση Χαριτόπουλου, *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων*, 2 τ., εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1997, 2002.

4. Δ. Χαριτόπουλου, ό.π., τ. 2, σελ. 77.

5. Reinhart Koselleck, *L'expérience de l'histoire*, Seuil/Gallimard, Paris 1997, σελ. 118.

6. Antony D. Smith, *Εθνική ταυτότητα*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2000, σελ. 249.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

• ΔΑΝΙΗΛ ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

• Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Είς την οδόν των φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου

«Ο Έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή

• ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις αντίδωρο στην Μάτση

Χατζηλαζάρου

Ούτως ή άλλως

• ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

Επιστημάνσεις

• ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΠΟΥΡΑΝΗΣ

Πήγε να εγκοιμηθεί στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου

• ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

Υπερρεαλισμός και «Υπερρεαλισμοί»

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

• ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

• ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

• ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία του δυτικού συστήματος εξουσίας

• ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα-Φτερά

Ο Βασιλιάς που πέθανε

• ΑΝΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ-ΡΟΕ

Η άλλη μου πατρίδα

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

101 Ποιήματα

• SALVATORE NICOSIA

Το σήμα και η μνήμη

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

• Κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην ελληνική κακογουστιά

• Kitsch (Made in Greece) (Αγγλικό)

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο τρίτος δρόμος

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

• ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

• ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η αδιαχώρητη κοινωνία

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

• ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο

• ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας

• ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

• ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης-Μακρυγιάννης

• ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

• ΥΓΕΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μελέτες για το σύστημα υγείας (συλλογικός τόμος)

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

Η χρήση και η κατάχρηση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα

• ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το Κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική

Βιβλία που καλύπτουν τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, Δημοχάρους 60, τηλ.: 72 32 819, fax: 72 26 107, e-mail: chprou@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΚΑΤΑΡΤΙ, Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα, τηλ.: 36 04 793 - 36 01 271, fax: 36 09 697

ΜΑΓΕΙΑ με ημιαργία

Περιοδικό *Μανδραγόρας*,
τεύχος 27.

Αφιερωμένο στον Νάνο Βαλαωρίτη είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος του το καινούργιο τεύχος του περιοδικού, αν και η ολίγη κατά την έκταση υπόλοιπη ύλη του έχει σημαντικό βάρος, αφού εκτός των άλλων ο Γιώργος Μπλάνας μεταφράζει τα *Τραγούδια της αθωότητας* του Ουίλλιαμ Μπλαίηκ, ο Ιάσων Δεπούντης γράφει για τον χαρακτή Νικόλαο Βεντούρα, ο Μάνος Στεφανίδης για τον Πάμπλο Πικάσσο και τον Βλάση Κανιάρη, ο Δημήτρης Πετσετίδης δημοσιεύει ένα καινούριο διήγημά του και ο Ηλίας Πετρόπουλος συνεχίζει τις πάντα παραγωγικές και ανατρεπτικές λαογραφικές του περιπλανήσεις.

Το παρόν αφιερωματικό τεύχος δεν έχει να αναμετρηθεί μόνο με την επάρκεια της παρουσίας του Νάνου Βαλαωρίτη, και του παρεκκλητικού, ριζοσπαστικού και συνεχώς μεταμορφωνόμενου λόγου του (όπως εύστοχα τον χαρακτηρίζει ο Ανδρέας Παγουλάτος), αλλά και με την αποτύπωσή μιας διακριτής αλλά υποφωτισμένης περιοχής της λογοτεχνίας μας, μιας πενήνταχρονης διαδρομής στη δίνη των αναζητήσεων της ανανέωσης του ποιητικού λόγου, των μέσων και του χαρακτήρα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Μια περιοχή και πολλές απόπειρες που μέχρι σήμερα δεν έχουν μελετηθεί ούτε στοιχειωδώς.

Αν πάνω στο γόνιμο έδαφος που δημιούργησε η υπερρεαλιστική τομή βλάστησαν ρεύματα, τάσεις και τεχνοτροπίες, από το μεταπολεμικό μπητ και την ποπ αργά μέχρι τις περισσότερες εκφράσεις του μεταμοντέρνου, όλα καθ' ημάς αυτή η μεταξύ τους συνάφεια και συνέχεια είναι σαν να μην υπάρχει. Αίφνης και κάθε τόσο μας προκύπτουν σε κάποιο έντυπο τα γλωσσοκεντρικά ποιήματα του Μιχαήλ Μήτρα, του Ανδρέα Παγουλάου και λίγων ακόμα, και μας αρέσουν ή όχι, να διαβάζουμε ή να προσπερνάμε, ενώ κατά καιρούς επανακάμπτει ο Νάνος Βαλαωρίτης, αν κάθε φορά να έρχεται κατευθείαν είτε από το περιοδικό *Πάλι* και την περιωρέουσα ισοθότητα της δεκαετίας του '60, είτε από την ελπιφόρνια, όμως έρχεται, μας επισκέπτεται και αποχωρεί. Παρεμπιπτόντως, ενίοτε θα μας απασχολήσει η Μαντώ Αραβαντινού ή ο

Πάνος Κουτρομπούσης και κάπου εκεί τελειώνουμε. Είναι σαν στα καθ' ημάς να μην είναι ορατή η συνοχή του τοπίου, παρ' ότι «ο ποταμός κυλούσε», για να θυμηθούμε την ιδρυτική στιγμή του ελληνικού υπερρεαλισμού, δηλαδή την *Υψικάμινο* του Ανδρέα Εμπειρίκου. Η *Υψικάμινο* όμως εκδίδεται το 1935, όπως και το *Μυθιστόρημα* του Σεφέρη, μα και το περιοδικό *Τα νέα γράμματα*, έστω και αν η «στροφή», δηλαδή η νεοτερική τομή στην ελληνική λογοτεχνία ποτέ δεν έχει τοποθετηθεί εκεί, αλλά κάπου στα 1929 ή 1931. Νοείται όμως μοντερνισμός χωρίς την υπερρεαλιστική του συνιστώσα; Νοείται σύγχρονη ποίηση καθ' όλα τα προηγούμενα πενήντα χρόνια, χωρίς να διαλέγεται με τις παράγωγες του υπερρεαλισμού τάσεις και μορφοποιήσεις;

Έχω τη γνώμη, πως αυτά τα δύο ερωτήματα είναι απολύτως αλληλοεξαρτώμενα και μάλιστα, πως όσο το πρώτο ερώτημα δεν τίθεται και δεν απαντάται (ιστορικά και πολιτικά, φιλολογικά και θεωρητικά, ακόμα και βιοματικά...) το δεύτερο θα παραμένει μετέωρο. Όπως μετέωρη είναι η τάση της λογοτεχνίας μας (περισσότερο της ποίησης) που αντιπροσωπεύει ο Νάνος Βαλαωρίτης και οι φίλοι του, η οποία όλα αυτά τα χρόνια, παρ' ότι προσβλέπουμε, ενημερωμένη και συγχρονισμένη με τις διεθνείς αισθητικές και θεωρητικές αναζητήσεις, παραμένει σχεδόν περιθωριακή. Και περιχαρακωμένη βέβαια, διότι δεν μπορεί κανείς να απολογιστεί τα πενήντα χρόνια αναζητώντας τις πρωτοποριακές αναζητήσεις στο έδαφος της πολιτισμικού τύπου υπερρεαλιστικής τομής και να μην περιλάβει το Πατάρι του Λουμίδα, τον Σαλαπασίδη, τον Γκόρπα, τον Χρηστάκη αλλά και τον Πούλιο, τον Τραϊανό και μερικούς ακόμα, χωρίς να ανοιχθεί υποχρεωτικά και σε άλλες περιοχές της τέχνης.

Αυτό είναι και το μεγάλο στοίχημα του αφιερώματος του *Μανδραγόρα* στον Νάνο Βαλαωρίτη, το οποίο, και καλώς, έλαβε έναν ευρύτερο απολογιστικό χαρακτήρα. Κατανοητή και νόμιμη η αγωνία να παρουσιασθεί η σύγχρονη και οπωσδήποτε προωθημένη γλωσσοκεντρική τάση της ποίησής μας, που συμβολικά εκφράζεται μέσω του στίγματος του Βαλαωρίτη, αλλά το αίτημα να λειτουρ-

Μια ιδιαίτερη παρουσία, άκρως διακριτική και ωστόσο διεισδυτική, είναι ο ποιητής **Στάθης Καββαδάς**: Από το 1986 με *Το τσιμεντένιο άγαλμα της Αφροδίτης* και το 1989 με *Τα μαλθακά ρομπότ* έδωσε το στίγμα του. Οι *Νύχτες* (1995), μια σπάνιας ποιότητας ποίηση, ανοίγει το δικό του δρόμο, που φτάνει ως τη φετινή έκδοση: *Πανηγυρισμοί*. (εκδ. Άγρα, 2002). «Μες στην καρδιά μου σιωπή. / Γύρω μου η πόλη αμειλικτη, χαώδης, γιορτινή: / θα μας ξεχάσει. / Ευγενικά υποκλίνομαι / και φεύγω, / φεύγω μέσα στο μηδενικό μου διαστημόπλοιο. / Ξέρω μια χώρα όπου οι λύκοι δεν πονούν. / Αναζητώ / μια διανυγή αναισθησία / μια ήρεμη αποξένωση».

Νά λοιπόν, που το μελό ζωντανεύει ξανά με τον επιδέξιο χειρισμό της **Μαρίας Ευσταθιάδη**: ένα *Σχεδόν... μελό μυθιστόρημα* (εκδ. Κέδρος, 2002): μια ιστορία ερωτική που αποκαλύπτει τη μοναξιά των ανθρώπων στις μεγαλουπόλεις και συνάμα τη δύναμη ανατροπής που το ερωτικό πάθος προσφέρει. Παράλληλες αφηγήσεις, τυχαία περιστατικά, ανάμεσα στα καλώδια του τηλεφωνικού δικτύου, προσφέρουν το έναυσμα στη φαντασία και την επιθυμία να βρουν το δρόμο τους, κάτω από εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες. Αλλά και οι ανατροπές, κι αυτές ακόμα ανατρέπονται και η γοητεία του μυθιστορήματος βρίσκεται κυρίως σ' αυτή την διαρκή εναλλαγή της συναισθηματικής έντασης, στη διαρκή μεταβλητότητα της

θερμοκρασίας της γραφής.

Ξαφνικά και από παλιά μας φτάνει μια είδηση-βιβλίο: *Κείμενα*. 1969-1989. Μια στιγμή στην τυπογραφία (φωτογραφίες: Άγγελος Μίχας, 2002). Η Γεωργία Παπαγεωργίου επιστρέφει στην ιστορία του εκδοτικού οίκου «Κείμενα», στην ιστορία του Φίλιππου Βλάχου, στα πρόσωπα, στην εποχή, στα βιβλία. Είναι μια εμπειρία ζωής που από την καρδιά πέρασε στη μνήμη και τώρα στεριώνει σ' ένα βιβλίο εξαιρετικό που συγκροτεί η Γεωργία Παπαγεωργίου, στυλοβάτης εκείνης της εκδοτικής προσπάθειας. Στην έκδοση συμβάλλει με κείμενό της η Κλαίρη Μιτσοτάκη. Στο καλό τυπογραφείο του Μανουσαρίδη, στις 18 Μαΐου 2002, θα βρέξουμε το βιβλίο: καλοτάξιδο ...

Ο πόλεμος είναι ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος του Βίντοσαβ Στεβάνοβιτς *Διαθήκη* (μετάφραση: Γκάγκα Ρόσιτς, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2002). Ένας διαρκής πόλεμος όπου δεν υπάρχουν νικητές ούτε και νικημένοι. Ένα μυθιστόρημα που αφήνει ωστόσο τη χαραμάδα της ελπίδας μέσα από τις στιγμές καθημερινότητας και τα διαλείμματα ειρήνης. Φανταστικό και συνάμα πραγματικό το μυθιστόρημα αυτό, γραμμένο το 1986, προφητεύει με τον τρόπο του τα χτεσινά και τα σημερινά: τη μοίρα του σερβικού έθνους, τη μοίρα των Βαλκανίων.

Πυκνός δοκιμακός λόγος με αυστηρές επιλογές και συγκεκριμένο

γήσει ευρύτερα, να γονιμοποιήσει και να καθορίσει, να αναγνωρισθεί το έργο και η σημασία της, προαπαιτεί μια ανάλογη διάθεση σαν αυτή που παρήγαγε το εμβληματικό περιοδικό *Πάλι*. Διαφορετικά, οι νέες ευαισθησίες θα συνεχίσουν να ακολουθούν δρόμους παρακαμπτήριους, που δεν τέμνονται με τις υπαρκτές, ενδιαφέρουσες και απολύτως συγχρονισμένες με τα αιτήματα του καιρού αναζητήσεις του ελληνικού γλωσσοκεντρικού ποιητικού κύκλου. Νομίζω πως οι όροι του στοιχήματος αναδείχθηκαν επαρκώς και με αυτή την έννοια το τεύχος του *Μανδραγόρα* δικαιώνεται και αποτελεί πλέον ένα σημείο αναφοράς. Απομένει να κρίνουμε το αποτέλεσμα, γιατί το διακύβευμα, όλα αυτά τα πενήντα χρόνια, ήταν και παραμένει σημαντικό, αφού ο Νάνος Βαλαωρίτης, όπως επιτυχημένα τον τοποθέτησε ο Ευγένιος Αρανίτσης, είναι «ένα πνεύμα που δεν βρίσκει ανάπαυση στην προσπάθειά του να δημιουργήσει μια βιώσιμη λογοτεχνική λύση μετά την έκρηξη της γενιάς του '30».

Ας κλείσουμε με έναν περιγραφικό ορισμό του Βαλαωρίτη για το γλωσσοκεντρικό εγχείρημα: *δίνοντας τον πρωταρχικό ρόλο στη γλώσσα την ίδια, ως υπαγορεύουσα τις συνθήκες της δημιουργίας ενός κειμένου, με την υποβάθμιση της διαφάνειας και της κυριαρχίας του θέματος (...)*.

Περιοδικό *Λυχνάρι*, τεύχος 6.

Κάτι σημαντικό φαίνεται να συμβαίνει στη Νέα Ιωνία, αφού κατά τη φετινή χρονιά το Ίδρυμα Τάκη Σινόπουλου λειτουργήσει ένα υποδειγματικό ποιητικό εργαστήριο, με μαθητές και καθηγητές της περιοχής, και διοργάνωσε έναν κύκλο διαλέξεων για τη θεωρία της λογοτεχνίας. Από τις δύο αυτές δραστηριότητες πέρασαν σημαντικοί σύγχρονοι ποιητές, κριτικοί και θεωρητικοί, αναδεικνύοντας τις δυνατότητες μιας αποκεντρω-

μένης μεν αλλά καθόλου συνοικιακού χαρακτήρα προσπάθειας. Στο περιοδικό *Λυχνάρι* που είναι μια έκδοση του Ιωνικού Συνδέσμου βρίσκουμε πάλι δύο πρόσωπα που είχαν καθοριστική συμβολή στις εκδηλώσεις του Ιδρύματος Σινόπουλου, τον Χρίστο Ρουμελιωτάκη και την Έλσα Λιαροπούλου, σε ρόλο, φαντάζομαι, συνδετικού κρίκου και πηγής μιας ευρύτερης οπτικής για τα πράγματα.

Στο παρόν τεύχος του περιοδικού εκτός από την λοιπή ύλη περιέχεται ένα μικρό αφιέρωμα στον ποιητή Τάσο Γαλάτη, φωτίζοντας την αθόρυβη αλλά ενδιαφέρουσα παρουσία ενός ποιητή της λεγόμενης δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς (πρώτη εμφάνιση στο περιοδικό *Πανσπουδαστική*, το 1962). Με θεματολογική αλλά και υφολογική αφετηρία το *Κατά Σαδουκκαίων* του Μιχάλη Κατσαρού κατάφερε να δώσει μια ενδιαφέρουσα και ίσως μοναδική συνέχεια, προκρίνοντας τη λιτότητα των μέσων και τη στερεότητα του λόγου: *Ήμουν κι εγώ στην Αρκαδία/ σημαδεμένος κι έρημος/ στο μονοπάτι του λαγού,/ οι κυνηγοί ξοπίσω/ και λυμένα τα λαγωνικά, θαμμένα όλα τα λόγια που θα σου 'λεγα/ στα χιόνια αγκυλωμένα*.

Το σημαντικό στην όλη προσπάθεια, τόσο του Ιδρύματος όσο και του περιοδικού, είναι η θαυμαστή ισορροπία ανάμεσα στο τοπικό και το γενικό, αφού αποφεύγεται τόσο η γνωστή συνοικιακή μιζέρια, που απλώς τροφοδοτεί την αυτοεπιβεβαίωση κάποιων τοπικών παραγόντων, όσο και η επίσης γνωστή και υπερφίαλη πολιορκία της κεντρικής σκηνής με έδρα και εναλλακτικό άλλοθι έναν περιφερειακό φορέα, ο οποίος όμως συνήθως δεν έχει καμιά σχέση με την τοπική κοινωνία, στην οποία απλώς φιλοξενείται και μάλιστα την προσβάλλει, αφού την χρησιμοποιεί απλώς ως πρόσχημα.

Κώστας Βούλαρης

Η σιωπή του Θεού, τα δάκρυα των ανθρώπων

Οι συλλογές μαρτυριών της Σβετλάνας Αλεξίεβιτς

Την Σβετλάνα Αλεξίεβιτς συνέστησε στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό ο Σύλλογος Υποστήριξης Ερευνών κατά της Λευχαιμίας και Άλλων Παθήσεων: με πρωτοβουλία του Συλλόγου τον Απρίλιο του 2001 κυκλοφόρησε στα ελληνικά το βιβλίο της *Τσέρνομπιλ, ένα χρονικό του μέλλοντος* (μετάφραση Ορέστης Γεωργιάδης, συνέκδοση του Σ.ΥΠ.Ε.Λ. και των εκδόσεων Περι-

πλους), ως μια προσπάθεια επαναφοράς στη μνήμη μας της μεγαλύτερης τεχνολογικής καταστροφής της ανθρώπινης ιστορίας. Ακολούθησε η έκδοση του δεύτερου βιβλίου της Σβετλάνας Αλεξίεβιτς στα ελληνικά με τον τίτλο *Οι Μολυβένιοι Στρατιώτες* (μετάφραση Γιάννης Κοτσιφός, πρόλογος Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες).

* * *

Η γεννημένη το 1948 λευκορωσίδα συγγραφέας, που εργάστηκε και ως δημοσιο-

γράφος, έχει ως κύρια ενασχόλησή της τη συγγραφή βιβλίων-μαρτυριών με κοινό θεματικό άξονα τον άνθρωπο εν κρίση ως θύτη και ως θύμα (πόλεμος, καταστροφή, ολοκληρωτισμός, ατίμωση).

Η συλλογή των μαρτυριών γίνεται με τρόπο ιδιαίτερα επικίνδυνο για την ίδια: μετά τα δύο χρόνια που με δική της βούληση διεξήλθε την Απαγορευμένη Ζώνη του Τσέρνομπιλ συλλέγοντας μαρτυρίες, μετρήθηκαν στο σώμα της ποσοστά ραδιενέργειας κατά πολύ πολλαπλάσια του ανώτερου επιτρεπτού και υποβλήθηκε σε εξαμηνιαίες αιμοκαθάρσεις. Η έκδοση των *Μολυβένιων Στρατιωτών*, η οποία αναφέρεται στις μαρτυρίες στρατιωτών που συμμετείχαν στη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, συνοδεύτηκε από αλληπάλληλες κατευθυνόμενες μηνύσεις εναντίον της από εκείνους που έδωσαν στην Αλεξίεβιτς τη μαρτυρία τους, παρ' όλο που στο βιβλίο δημοσιεύτηκαν ανώνυμα.

Η ανάγκη για μια (έστω και συμβατική) οριοθεσία προκειμένου να έχουμε μια βάση για συζήτηση μας κάνει να καταφύγουμε στον προφανή ορισμό ότι «μαρτυρία είναι η αφήγηση ενός αληθινού περιστατικού ή γεγονότος από αυτόν που το έζησε και από τη σκοπιά που το βίωσε». Αντίθετα, στην περίπτωση της Σβετλάνας Αλεξίεβιτς είναι αυτή που πρώτη νιώθει την ανάγκη καταγραφής μιας αλλότριας μαρτυρίας, αυτή αναζητά τον μάρτυρα, αυτή τον πείθει να καταθέσει την αλήθεια του – συχνά την εκμαιεύει. Στη συνέχεια αυτή μοντάρει τη μαρτυρία («δεν προσθέτω τίποτε δικό μου αλλά αφαιρώ: συχνά μια αφήγηση εβδομήντα σελίδων καταλήγει σε μία...») και αυτή αποφασίζει την οποθέτησή της σε ένα βιβλίο με άλλες παρόμοια επεξεργασμένες αφηγήσεις, ένα βιβλίο στο οποίο αυτή έχει επιλέξει τον κεντρικό άξονα. Έτσι λοιπόν αυτό που με την πρώτη ματιά μοιάζει με συλλογή μαρτυριών, είναι εντέλει μια ιδιαίτερα προσωπική λογοεχνική κατάθεση. Οι ήρωες της Αλεξίεβιτς είναι οι άνθρωποι που αλέστηκαν στις μυλόετρες της Ιστορίας. Οι άνθρωποι μέσα στα βιβλία της λευκορωσίδας συγγραφέως μεταμορφώνονται σε διαχρονικά σύμβολα της τραγωδίας του ατόμου ως ένοχου θύτη και ως αθώου θύματος μέσα στην Ιστορία.

Είναι ενδεχόμενο ο ανεξοικείωτος με το λογοτεχνικό είδος της μαρτυρίας έλληνας αναγνώστης να υποθέσει πως με την ανάλυση των βιβλίων της Αλεξίεβιτς θα γίνει αποδέκτης μιας πολιτικής καταγγελίας ή θα προσθέσει μια ακόμη ψηφίδα στο φάσμα των ιστοριοπολιτικών του γνώσεων. Δεν είναι έτσι: όσοι διάβασαν το *Τσέρνομπιλ*, διαπίστωσαν πως το βιβλίο αρνείται την ανάληψή του ως «ιστορική συμβολή».

Κάτι ανάλογο θα μπορούσαμε να πούμε και για

και για το βιβλίο οι *Μολυβένιοι Στρατιώτες*, που κυκλοφόρησε στα ρώσικα το 1989. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται πενήντα μαρτυρίες από στρατιώτες που πήραν μέρος στην εισβολή, πολιτικό προσωπικό, τραυματίες, μανάδες που έλαβαν τα πτώματα των παιδιών τους μέσα σε σφραγισμένα φέρετρα, ανώνυμα υβριστικά τηλεφωνήματα (τα οποία η Αλεξίεβιτς τα θεωρεί βασικές μαρτυρίες). Μετά την έκδοση του βιβλίου υπήρξαν σφοδρότατες αντιδράσεις: η Αλεξίεβιτς κατηγορήθηκε ως «πράκτορας των ιμπεριαλιστών» και δέχτηκε αλληπάλληλες μηνύσεις από πρώην στρατιώτες των οποίων τη μαρτυρία υποτίθεται πως παραποίησε. Οι δίκες είχαν όλα τα χαρακτηριστικά των κατευθυνόμενων δικών: στην πρώτη σειρά καθόντουσαν μαυροφορεμένες μητέρες νεκρών στρατιωτών, οι οποίες έβριζαν τη συγγραφέα διότι «παρουσίαζε τα νεκρά παιδιά τους ως δολοφόνους». Στην ελληνική έκδοση των *Μολυβένιων Στρατιωτών* υπάρχει εκτενές επίμετρο με αποσπάσματα από όλη αυτή τη δικαστική περιπέτεια της Αλεξίεβιτς που έληξε με την ουσιαστική αθώωσή της το 1997.

Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν (1979-1989) ήταν στην πραγματικότητα μια βάνανυση ιμπεριαλιστική-νεοαποικιοκρατική στρατιωτική επιχείρηση δημιουργίας ενός ιδιότυπου προτεκτοράτου – πιο σωστά: ενός κατεχόμενου κράτους.

Η Αλεξίεβιτς στους *Μολυβένιους Στρατιώτες* αναφέρεται σ' αυτούς που στάλθηκαν να πολεμήσουν στο Αφγανιστάν, σ' αυτούς που επάνδρωσαν την εισβολή: σ' αυτούς που η Ιστορία θα ονομάσει θύτες του εγκλήματος – ελάχιστες είναι οι αναφορές της στους Αφγανούς. Το θέμα της δεν είναι ο πόλεμος: είναι ο τρόπος που χρησιμοποιεί η εξουσία την ιδεολογία του πολέμου ως συνεκτικό κοινωνικό κρίκο, ως εκτόνωση της συλλογικής συνείδησης. Η Αλεξίεβιτς προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα: μέσα από ποια ιδεολογία διαμορφώθηκαν οι άνθρωποι που πίστευαν ότι βομβαρδίζοντας ένα χωριό αμάχων ή θερίζοντας γυναικόπαιδα με τα μυδράλια υπηρετούσαν «το καλύτερο αύριο του ανθρώπου»; Ποιες γυναίκες-σκλάβες γέννησαν παιδιά-σκλάβους, τα μεγάλωσαν ως σκλάβους (μέσα από θεσμούς και πρότυπα σκλαβιάς) για να τα στείλουν ως φονικές μηχανές σε έναν επεκτατικό εγκληματικό πόλεμο;

Οι *Μολυβένιοι Στρατιώτες* είναι αναμφίβολα ένα βιβλίο που δεν κυριαρχείται από τον μεταφυσικό άξονα του *Τσέρνομπιλ*, το οποίο εξάλλου προηγείται χρονικά. Το αόρατο κακό που τα θύματα του Τσέρνομπιλ γυρεύουν σε παλιές προφητείες, πέρα από τη γραμμή του ορίζοντα, προκειμένου να εξηγήσουν την καταστροφή τους, είναι σαφώς οριοθε-

προσανατολισμό ο λόγος του κριτικού της λογοτεχνίας μας **Γιώργου Αράπη**, ο οποίος συγκεντρώνει σε ένα τόμο δεκατέσσερα δοκίμιά του υπό τον γενικό τίτλο (που αντλείται από ένα δοκίμιό του) *Αστική εμπειρία και αστική ιθαγένεια της νεοελληνικής λογοτεχνίας* (εκδ. Σοκόλη, 2001). Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στον τόμο είναι κατ' ουσίαν ένα ριπίδι των ενδιαφερόντων και ενασχολήσεων του κριτικού και δεν συνιστούν μια κειμενική ενότητα: καλύπτουν επιλογές του από το 1973 έως το 2000. Ωστόσο υποδεικνύουν τη σταθερή προσήλωση,

μεθοδολογική κυρίως, του συντάκτη τους, την διεισδυτική προσπέλαση κειμένων και ζητημάτων της λογοτεχνίας μας. Ξεχώρισα ένα κείμενο με τον ερωτηματικό τίτλο «Πώς εκφωνεί κανείς ένα ποίημα;» για την ιδιαίτερη και όχι τόσο κοινά αποδεκτή άποψη ανάγνωσης της ποίησης που προτείνει.

Ρεύματα σκέψης και κριτική αποτίμησή τους: το βιβλίο του **Γιώργου Κοντογιώργη**, *Νεοτερικότητα και πρόοδος. Το ελληνικό παράδειγμα* (εκδ. Κάκτος, 2001) επιχειρεί μια συστηματική κριτική της νεοτερικότητας από τη σκοπιά της προόδου. Ο συγγραφέας εξετάζει τη «μετάλλαξη» της νεοτερικότητας που, κατά την άποψή του, από μια χρονική στιγμή κι έπειτα λειτούργησε ως όχημα για τη συντηρητική οριοθέτηση της εξέλιξης. Ένα κείμενο-πρόκληση και πρόσκληση για συζήτηση.

ο χαρτοκόπτης

Βιβλία που λάβαμε

- John K. Cooley**, *Τρομοκρατία - Ανέδροι πόλεμοι*, (Ελληνικά Γράμματα), Αθήνα 2001.
- Ian Kershaw**, *Χίτλερ 1936-1945*, Νέμεσις, (Scripta), Αθήνα 2002.
- Αχιλλέας Δούγαλης**, *Ένας στρατιώτης διηγείται*, (Παρέμβαση - Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης), Κοζάνη 2002.
- Γ. Πριόβολος**, *Ο δρόμος ως το Θιάκι*, (Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα 2001.
- Μισέλ Φάις**, *Το μέλι και η στάχτη του Θεού*, (Πατάκης), Αθήνα 2002.
- Βασίλειος Ν. Γιαννόπουλος**, *Σύγχρονες αιρέσεις Β', Τεκτονισμός ή Μασονία*, (Πατάκης), Αθήνα 2002.
- Παναγιώτης Δημητρίου**, *Ο Μεγάλος Λοιμός*, (Ελληνικά Γράμματα), Αθήνα 2001.
- Σωτήρης Ντάλης**, *Η Γιουγκοσλαβία στη μετά-Μιλόσεβιτς Εποχή*, (Ι. Σιδέρης), Αθήνα 2002.
- Ειρ. Καμαράτου**, *Ο κύριος Σωσίβιος Χαχαχα*, (Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα 2001.
- Λίντια Ζόρζ**, *Ο κήπος δίχως όρια*, (Πόλις), Αθήνα 2001.
- Ι.Π.Μπάκανος**, *Το κριτικό έργο του Κώστα Παρορίτη*, (Ινστιτούτο Βιβλίου & Ανάγνωσης), Κοζάνη 2001.
- Ζήσης Τσαμπούρης**, *Τα τετράδια της μνήμης*, (Παρέμβαση), Κοζάνη 2002.
- Μ. Καραγάτσης**, *Περιπλάνηση στον κόσμο*, (Εστία), Αθήνα 2002.
- Henri Michaux**, *Εκουσδόρ*, *Ταξιδιωτικό Ημερολόγιο*, (Άγρα), Αθήνα 2001.
- Κυριακή Μαρώνη - Λήδα Ιστοκοπούλου**, *Γυναικείοι Σύλλογοι στην Κωνσταντινούπολη (1861-1922)*, (Εστία), Αθήνα 2002.
- Μάριος Εμμανουηλίδης**, *Αιρετικές Διαδρομές*, (Φιλίστωρ), Αθήνα 2002.

τημένο στους *Μολυβένιους Στρατιώτες*: η ιδεολογία της βίας και της επιβολής ντυμένη με τον μανδύα της μιας αλήθειας και του ενός ορθού δρόμου. Τούτη η ιδεολογία αποτελεί τον ομφάλιο λώρο των κάθε λογής εξουσιών με τους σκλαβωμένους ανθρώπους: ως θυμηθούμε τις σταυροφορίες, τις σφαγές των κονκισταδόρων, τους μεγάλους πολέμους του 20ού αιώνα, τη ναζιστική κοσμοθεωρία, το ολοκαύτωμα των Αρμενίων από τους Νεοτούρκους, το ολοκαύτωμα των Εβραίων από τους Ναζί, τις ατομικές βόμβες των Η.Π.Α. σε Χιροσίμα και Ναγκασάκι, τις αμερικάνικες επεμβάσεις σε Κορέα, Βιετνάμ, Καμπότζη, Ιράκ, Βοσνία, Κόσοβο, μέχρι την πρόσφατη επέμβαση στο Αφγανιστάν· αυτή η ίδια ιδεολογία προκάλεσε τα σοβιετικά εγκλήματα: από την τρομοκρατία της Τσέκα, την εξόντωση των Κοζάκων του Ντον και του Κουμπάν, τον εκτοπισμό των κουλάκων και τον προαποφασισμένο λιμό της Ουκρανίας, μέχρι τα θύματα των γκουλάκ και την εισβολή στο Αφγανιστάν. Από τη σκοπιά αυτή μπορούμε να πούμε πως οι *Μολυβένιοι Στρατιώτες* είναι μια διαλεκτική μελέτη για το πώς ενσταλάζεται και εδραιώνεται το κακό στην ανθρώπινη ψυχή· είναι χαρακτηριστική η τελευταία σπαρακτική μαρτυρία του βιβλίου, όπου περιγράφεται ένας παράλογος φόνος της ειρήνης (;) εξαιτίας μιας παρεξήγησης. Ή μήπως δεν είναι παρεξήγηση; – «κανένας πόλεμος δεν τελειώσει ποτέ» γράφει ο Μανόλης Αναγνωστάκης, «όλα είναι μια πρόσκαιρη ανακωχή, ένα διάλειμμα ανάμεσα σε δυο παραγγέλματα Wslavac» ανακεφαλαιώνει ο Πρίμο Λέβι.

Ωστόσο οι μαρτυρίες των *Μολυβένιων Στρατιωτών* αποδεικνύονται θεολογικά πιο αδιέξοδες από το αγαπητικό σπάραγμα των θυμάτων του Τσέρνομπιλ. Τα παιδιά που αργοπεθαίνουν στις μονάδες λευχαιμικών ασθενών στα νοσοκομεία της Λευκορωσίας προφέρουν αναντίρρητα τον Λόγο που χαράζει το θεϊκό χνάρι· άραγε πού μπορεί να μας οδηγήσει ένας νεκρός πιλότος, που ωστόσο λίγο πριν από τον θάνατό του έκαψε ένα χωριό αμάχων ή ένας στρατιώτης που τουφέκισε είκοσι αμάχους για να εκδικηθεί τον θάνατο του φίλου του; Τι σημαίνει για εμάς η μαρτυρία ενός θύτη, ενός δολοφόνου, που οργίζεται για το ότι η πατρίδα του τον έστειλε σε έναν άσκοπο πόλεμο, μα δεν βρίσκει να πει έναν λόγο για όσους σκότωσε με το όπλο του;

Έχω την αίσθηση πως η Αλεξίεβιτς πιστεύει ότι η αγάπη είναι για όλους: και για τα θύματα και για τους θύτες. Εάν αφιερώνει ένα ολόκληρο βιβλίο στους θύτες, είναι γιατί τους αγαπά, γιατί αρνείται να μισήσει – γιατί θεωρεί πως έχουν δικαίωμα στη μετάνοια. Γιατί

πιστεύει πως μόνο η αλήθεια της ενοχής τους θα τους ελευθερώσει – η ιδεολογία της βίας τούς έκανε «στρατιώτες», «πολεμιστές», «άνδρες», «ήρωες», τους έπαιψε όμως από ανθρώπους. Γιατί ελπίζει στα δάκρυά τους...

Η Αλεξίεβιτς είναι εκ προοιμίου εχθρός κάθε ιδεολογίας που διαμορφώνει τη συλλογική συνείδηση, εχθρός κάθε πατρίδας που χρησιμοποιεί τον πόλεμο ή το ιδεολόγημα του πολέμου ως συνεκτικό δεσμό, εχθρός κάθε διανοητικού καθήκοντος το οποίο καταλήγει σε παλυνκωμένα γυναικόπαιδα, βόμβες ναπάλμ σε χωριά, εκατόμβες και πρόσφυγες. Η Αλεξίεβιτς πιστεύει μόνο στη μυστική απλότητα της ζωής· δεν διστάζει να υποδείξει τη χώρα της, την πατρίδα της, τον ίδιο της τον εαυτό ως τον θύτη της ανθρώπινης κτηνωδίας: αν ήταν Γερμανίδα θα έγραφε βιβλία για τους δεσμοφύλακες του Άουσβιτς, αν ήταν Εβραία θα έψαχνε τους φονιάδες της Σάμπρα και της Σατίλα, αν ήταν Τουρκάλα θα μάζευε μαρτυρίες από τους στρατιώτες που σφαγίασαν εκατομμύρια Αρμενίων, Ποντίων, Ελλήνων, Κυπρίων και Κούρδων, αν ήταν Ελληνίδα θα διέσωζε τις αφηγήσεις εκείνων που έκαιγαν τα τούρκικα χωριά σφάζοντας γυναικόπαιδα στον Σαγγάριο, αν ήταν Αμερικανίδα θα αποτύπωνε τα αισθήματα των πιλότων την ώρα που ισοπεδώνουν ανθρώπινες πολιτείες με ατομικές βόμβες ναπάλμ και βλήματα απεμπλουτισμένου ουρανού.

Μέσα από βιβλία μαρτυριών που σχεδόν δεν αντέχουμε να διαβάσουμε (τα οποία όμως αυτή αντέχει να γράφει), διασώζει την τραγωδία των ανθρώπων που βιώνουν την Ιστορία δίχως να την ελέγχουν ή να την αποφασίζουν – όμως ο χορός των λευχαιμικών παιδιών σε ένα νοσοκομείο του Πριπιάτ δεν διαφέρει ιδιαίτερα από τους αρχαίους χορούς του Αισχύλου. Πρόκειται για την τραγωδία των απελπισμένων ανθρώπων που άλλοι αποφασίζουν για τις πράξεις τους, για τη ζωή τους, για το καλό και το κακό.

* * *

Ωστόσο υπάρχει ο δρόμος των δακρύων και αυτός είναι ο κοινός άξονας στο *Τσέρνομπιλ* και τους *Μολυβένιους Στρατιώτες*. Ο μόνος δρόμος του μικρού, αδύναμου, αφανούς ανθρώπου είναι τα δάκρυα. Η Αλεξίεβιτς έρχεται από μια χώρα που έζησε με το φτεροκόπημα των αγγέλων του Ρουμπλιόφ και αναφέρεται σε έναν κόσμο «πέρα απ' την άκρη της απελπισίας», εκεί όπου η σιωπή του Θεού είναι αβάσταχτη, οπότε οι άνθρωποι ή θα αυτοκτονήσουν ή θα αγαπήσουν παράλογα τους ανθρώπους. Τα απελπισμένα δάκρυά τους θα αποκαλύψουν τον Θεό που δεν κατοικεί στον Ουρανό αλλά στα υγρά μάτια των ανθρώπων.

Θανάσης Τριαρίδης

JOHN STUART MILL

ΩΦΕΛΙΜΙΣΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

ΦΙΛΗΜΩΝ ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ

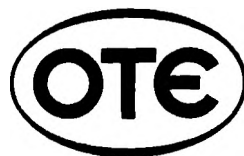
Η πλέον διαδεδομένη αντίληψη για τον Mill είναι ότι πρόκειται για ένα μείζονα ωφελιμιστή φιλόσοφο, ο οποίος αξιολογεί τις πράξεις με κριτήριο τις συνέπειες που έχουν ως προς την προαγωγή της ηδονιστικά εννοούμενης γενικής ευτυχίας. Μια προσεκτική όμως ανάγνωση και των άλλων σχετικών έργων του αναδεικνύει μια τελειοκρατική προσέγγιση. Ο ωφελιμισμός και ο ηδονισμός έρχονται να στηρίξουν, να συμπληρώσουν και να ολοκληρώσουν αυτή τη διάσταση της σκέψης του, δίδοντάς μας μια ιδιαίτερα σύνθετη και επεξεργασμένη εικόνα ατομικής ηθικής τελείωσης. Αυτό που απασχολεί τον Mill είναι ένα πρότυπο ζωής που θα συνδυάζει την καλλιέργεια του εαυτού με την εκτέλεση των υποχρεώσεων προς τους άλλους.

Φ.Π.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΜΕΓΑΣ ΧΟΡΗΓΟΣ

Εμείς επικοινωνούμε
καλύτερα

Δεν ξέρετε τι χάνετε... αν δεν έχετε

ISDN

ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μόνο από τον ΟΤΕ

Πάνω απ' όλα την ηρεμία σας! Είστε στο σπίτι; Είστε στο γραφείο; Έχετε πάντα στη διάθεσή σας δύο τηλεφωνικές γραμμές σε μία σύνδεση. Η πολυμορφική επικοινωνία ISDN παρέχεται **μόνο από τον ΟΤΕ** και σας εξασφαλίζει:

- Ταυτόχρονη χρήση τηλεφώνου και Internet ή τηλεφώνου και fax ή δύο τηλεφώνων
- Αναγνώριση κλήσης **δωρεάν**

Τώρα, αποκτήστε σύνδεση ISDN ακόμα πιο οικονομικά.

- Μηνιαίο πάγιο € 13,20*
- Μετατροπή της τηλεφωνικής σας γραμμής σε ISDN € 14,68*, διατηρώντας τον ίδιο αριθμό
- Νέα σύνδεση € 44,02*

Ίδια χρέωση με το τιμολόγιο των απλών τηλεφωνικών συνδέσεων.

Τώρα, αποκτήστε σύνδεση ISDN ακόμα πιο εύκολα. Καλέστε στο **134**, χωρίς χρέωση ή επισκεφθείτε το **Δίκτυο Καταστημάτων ΟΤΕ** ή το site **www.oteshop.gr**

€ 13,20* πάγιο το μήνα

Καλέστε στο **134** χωρίς χρέωση

Δίκτυο
Καταστημάτων

oteshop.gr

*Στις τιμές δεν περιλαμβάνεται Φ.Π.Α.